

การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

**THE DEVELOPMENT OF THE MANAGE MODEL FOR THE BUDDHIST
WAY SCHOOLS IN MAHASARAKHAM PRIMARY EDUCATION
SERVICE AREA OFFICE 3**

นายจเด็จ ทศวงษา

คุุชฎีนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

นายจเด็จ ทัตวงษา

ดุชนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**The Development of Management Model for Buddhist
Way Schools in Mahasarakham Primary Education
Service Area Office 3**

Mr. Chadet Tuswongsa

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirements for the Degree of
Doctor of Philosophy
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkorntajavidyalaya University
C.E. 2017

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับดุซงญิพนธ์ เรื่อง “การพัฒนา
รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิสุทธิุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓” เป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบดุซงญิพนธ์

(ศ.ดร. ประยงค์ แสนบุราณ)

ประธานกรรมการ

(พระราชปริยัติกิจ, ศ.ดร.)

กรรมการ

(ผศ.ดร. อีระพงษ์ มีโธสง)

กรรมการ

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต, รศ.ดร.)

กรรมการ

(พระมหามิตร ชิตบุญ, ผศ.ดร.)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมดุซงญิพนธ์

พระโสภณพัฒนบัณฑิต, รศ.ดร.

ประธานกรรมการ

พระมหามิตร ชิตบุญ, ผศ.ดร.

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(นายจเด็จ ทัตวงษา)

- ชื่อคุณิพนธ์** : การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงาน
เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓
- ผู้วิจัย** : นายจเด็จ ทศวงษา
- ปริญญา** : พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)
- คณะกรรมการควบคุมคุณิพนธ์**
- : พระโสภณพัฒนบัณฑิต, รศ.ดร., พธ.บ.(ศาสนา),
ศษ.บ.(ประถมศึกษา), ศศ.ม.(ปรัชญา), Ph.D.(Buddhist Studies)
 - : พระมหามิตร ฐิตปญโญ, ผศ.ดร., ป.ธ. ๔, พธ.บ.(รัฐศาสตร์),
พธ.ม.(พระพุทธศาสนา), Ph.D.(Buddhist Studies)
- วันสำเร็จการศึกษา** : ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๖๑

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน และปัญหาการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ๒) เพื่อพัฒนารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ๓) เพื่อเสนอรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย แบ่งเป็น ๓ ระยะ คือ ระยะที่ ๑ ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหา ด้วยการสังเกต สัมภาษณ์ วิเคราะห์หนังสือ ตำรา เอกสารวิชาการทางพระพุทธศาสนาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้วนำมาร่างรูปแบบ ระยะที่ ๒ การพัฒนารูปแบบ โดยตรวจสอบรูปแบบด้วยเทคนิคสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ แล้วทดลองใช้รูปแบบ ระยะเวลา ๑ ภาคเรียน และประเมินผลความเหมาะสมของรูปแบบโดยผู้เชี่ยวชาญ ระยะที่ ๓ ศึกษาผลการใช้รูปแบบ โดยการประเมินความพึงพอใจหลังการใช้แล้วนำมาเขียนเป็นรายงานการวิจัยด้วยวิธีวิเคราะห์เชิงพรรณนา สถิติที่ใช้ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า

๑. สภาพปัจจุบันและปัญหาการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ คือ โรงเรียนรักษาสภาพด้านกายภาพให้คงอยู่ในสภาพที่ใช้งานได้ แต่ยังไม่พัฒนาสิ่งที่มีอยู่เดิมให้ดีขึ้น จัดกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต เป็นภาพรวมของทั้งสถานศึกษา มีเพียงบางโรงเรียนที่ดำเนินการได้ครบและเป็นไปอย่างต่อเนื่อง การเรียนการสอนมีการบูรณาการวิถีพุทธทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้และในกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ขาดการนิเทศ ติดตาม มีกิจกรรมส่งเสริมบรรยากาศของการใฝ่เรียนรู้และพัฒนาไตรสิกขา วัฒนธรรมแสง

ปัญหามีการดำเนินการแต่ไม่ต่อเนื่อง ส่วนการบริหารจัดการต้องอาศัยชุมชนเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับผู้เรียนในทุก ๆ ด้านและความร่วมมือจากทุกฝ่าย

๒. การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ของสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ ร้างรูปแบบจากสภาพปัจจุบันและปัญหา วิเคราะห์เอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยใช้ทฤษฎีเชิงระบบของเดมมิง เป็นพื้นฐานในการปฏิบัติงาน ประกอบด้วย ๖ ขั้นตอน ตรวจสอบรูปแบบและคู่มือการใช้โดยผู้เชี่ยวชาญด้วยเทคนิคสนทนากลุ่ม และประเมินรูปแบบโดยผู้เชี่ยวชาญมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก แล้วนำรูปแบบไปทดลองใช้ ๑ ภาคเรียน พบว่า โรงเรียนมีการวางแผนการดำเนินงานเป็นขั้นตอนที่ชัดเจน และดำเนินการครบทุกกิจกรรม/โครงการ โดยมีสภาพด้านกายภาพที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรม พัฒนาผู้เรียนตามระบบไตรสิกขาทำให้ผู้เรียนเริ่มเปลี่ยนแปลงทางด้านพฤติกรรม (ศีล) รู้จักวิธีการสร้างสมาธิ และรู้จักแสวงหาวิธีการแก้ปัญหา (ปัญญา) มีการนิเทศ ติดตามเป็นระบบมากขึ้น ปรับปรุงกระบวนการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องด้วยชุมชนแห่งการเรียนรู้ (PLC) และประเมินความพึงพอใจหลังการใช้รูปแบบอยู่ในระดับมาก

๓. เสนอรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ มีองค์ประกอบ ๖ ขั้นตอน คือ ๑) ขั้นเตรียมการ ๒) ขั้นตอนการจัดสภาพและองค์ประกอบ ๓) ขั้นตอนการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบไตรสิกขา ๔) ขั้นนิเทศ ติดตาม ส่งเสริม สนับสนุน ๕) ขั้นปรับปรุง เปลี่ยนแปลง แก้ไข และ ๖) ขั้นประเมินผล เผยแพร่แลกเปลี่ยนเรียนรู้

Dissertation Title : The Development of Management Model for Buddhist Way Schools in Mahasarakham Primary Education Service Area Office 3

Researcher : Mr.Chadet Tuswongsa

Degree : Doctor of Philosophy (Buddhist Studies)

Dissertation Supervisory Committee

: Phra Soponphattanabundit, Assoc.Prof.Dr., B.A.(Religion), B.A.(Primary Education), M.A.(Philosophy), Ph.D.(Buddhist Studies)

: Phramaha Mit Thitapanyo, Asst.Prof.Dr., Pali IV, B.A.(Political Science), M.A.(Buddhist Studies), Ph.D.(Buddhist Studies)

Date of Graduation : May 22, 2018

Abstract

The aims of this research were: 1) to study the current conditions and problems in managing the Buddhist Way Schools; 2) to develop the model for managing the Buddhist Way Schools; 3) to present the management model for the Buddhist Way Schools of Mahasarakham Primary Education Service Area Office 3. This mixed research was conducted in 3 phases: Phase 01: study the current conditions and problems in managing the schools by observation, interview, analysis of relevant information from books, texts, Buddhist academic works and research in order to draft the model; Phase 02: develop the model by examining the model by using the group dynamic of the experts before trying out the model; Phase 03: study the model trail by using the satisfaction evaluation after trying out the model. The data obtained then were interpreted by the descriptive analysis based on the following statistics: Percentage, Mean and Standard Deviation.

The research results were as follows:

1) The study of the current conditions and problems of the management of the schools in the research area revealed that the schools have maintained their physical conditions only in function but have not developed the existing things to the

betterment. The lifestyle based activity organization is the main activity of the schools; some schools have organized this activity continuously; the schools have integrated Buddhist ways in learning and teaching in all learning subject groups, particularly in Buddhist important days; but the following up of the activities have to be improved. The schools have the activities to build the environment for learning; developed the learning methods based on the Three Buddhist Learning Modes (tisikkhā), culture in seeking wisdom; but not continuously. The management relied on the community which was the good sample of the learners in all aspects because of the good collaboration from all parties.

2) For the above conditions and problems, the development of the model was conducted based on the systematic theory of Deming, consisting of six steps. The evaluation results of the model and manual by the experts in the group dynamic suggested that the suitability of the model was at a high level. The result of the trail out of the model in the first semester revealed that the schools have a clear stage of planning and operation; all the activities/projects have been completely managed together with the physical conditions suitable for organizing the activities, developing the learners based on the Three Buddhist Learning Modes in all elements: behaviors (precept), concentration (meditation) and solving the problems (wisdom cultivation). The support and following up have been more systematically. The adjustment process has been done continuously as the learning community (PLC). The satisfaction evaluation score of the model was at a high level.

3) The management model for the Buddhist Way Schools of Mahasarakham Education Primary Service Area Office 3 consists of six stages: 1) preparation; 2) adjustment of conditions and elements; 3) learner and personnel development based on the principles of the Three Buddhist Learning Modes; 4) instructional support, following up, promotion and support; 5) improvement, change, edition; 6) evaluation and knowledge diffusion.

กิตติกรรมประกาศ

ขอน้อมเกล้าถวายอภิวาทแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้เปี่ยมล้นด้วยพระปัญญาคุณ พระกรุณาคุณ และพระบริสุทธิคุณ ผู้ทรงรู้แจ้งในปรมัตถธรรมอันสุขุมลุ่มลึก และทรงมีพระปรีชาสามารถ ในการแสดงพระสัทธรรมโดยนัยอันวิจิตรพิสดารให้บรรดาเวไนยสัตว์ทั้งหลายได้รู้ตาม ขอน้อมเกล้าถวายอภิวาทแด่พระธรรม ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสไว้ดีแล้ว

ขอน้อมถวายสักการะแด่พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า ที่ช่วยกันรักษา และ สืบทอดมรดกธรรมอันล้ำค่านี้ไว้ จนตกทอดมาถึงยุคปัจจุบัน ทำให้อนุชนรุ่นหลังได้มีโอกาสศึกษาและปฏิบัติตาม

ขอรำลึกถึงบิดา มารดา ผู้มีพระคุณยิ่งของข้าพเจ้า ซึ่งนอกจากจะเป็นผู้ให้กำเนิดแล้ว ยังเป็นพรหมของบุตรมาโดยตลอด พระคุณของครูบาอาจารย์ทุกท่านที่ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ข้าพเจ้า

กราบขอบพระคุณ พระโสภณพัฒนบัณฑิต, รศ.ดร. พระมหามิตร ฐิตปัญโญ, ผศ.ดร. อาจารย์ที่ปรึกษาคุณิพนธ์ ที่ให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ และให้ความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ด้วยความเมตตาสั่งสอนศิษย์

ขอขอบพระคุณญาติพี่น้อง โดยเฉพาะภรรยา และบุตรชาย ที่คอยเป็นห่วงและให้กำลังใจมาโดยตลอด

คุณค่าแห่งคุณิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอน้อมนำเพื่อเป็นเครื่องบูชาพระคุณ แห่งพระพุทธานุคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ พระคุณของบิดา มารดา ครูอาจารย์ และผู้ที่มีพระคุณต่อผู้วิจัยทุกท่าน ขอความสันติสุข ความเป็นผู้มีปัญญารู้แจ้งในหลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จงบังเกิดแก่สรรพสัตว์ทั้งหลายโดยทั่วกันเทอญ

จเด็จ ทัตวงษา

๖ พฤษภาคม ๒๕๖๑

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ซ
สารบัญภาพ	ญ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฎ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๕
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๕
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๖
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๑๐
๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๑๑
บทที่ ๒ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๒
๒.๑ องค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการศึกษา	๑๓
๒.๒ องค์ความรู้เกี่ยวกับโรงเรียนวิถีพุทธ	๒๓
๒.๓ แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ	๔๕
๒.๔ ผลการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ	๕๘
๒.๕ แนวคิดที่ใช้ประกอบการวิจัย	๖๖
๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗๖
๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๘๒
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๘๓
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๘๓
๓.๒ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก	๙๑
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๙๒

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๙๕
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล	๙๖

บทที่ ๔ ผลการวิจัย ๙๗

๔.๑ ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและยกย่องรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียน วิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓	๙๗
๔.๒ ผลการพัฒนารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓	๑๒๕
๔.๓ ผลการศึกษาผลการใช้รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓	๑๓๓

บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ๑๔๔

๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๔๔
๕.๒ อภิปรายผล	๑๔๕
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๔๙

บรรณานุกรม ๑๕๑

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก ภาพประกอบการดำเนินการวิจัย	๑๕๖
ภาคผนวก ข หนังสือราชการ	๑๖๐
ภาคผนวก ค รายชื่อผู้เชี่ยวชาญ	๑๘๐
ภาคผนวก ง แบบสอบถาม แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์	๑๘๒
ภาคผนวก จ รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษามหาสารคามเขต ๓	๒๐๒

ประวัติผู้วิจัย ๒๓๔

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๑	อัตลักษณ์ ๒๙ ประการสู่การเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ
๒	มาตรฐานและ ตัวชี้วัดของอัตลักษณ์ ๒๙ ประการโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำ
๓	ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน คะแนนผลการเยี่ยมเยียนโรงเรียน
๔	ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน คะแนนผลการเยี่ยมเยียนโรงเรียน ด้านอัตลักษณ์ ๒๙ ประการ
๕	ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน คะแนนผลการเยี่ยมเยียนโรงเรียน คุณลักษณะที่พบเห็นของนักเรียน
๖	ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน คะแนนผลการเยี่ยมเยียนโรงเรียนผลการ พัฒนาตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธ
๗	ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน คะแนนผลการเยี่ยมเยียนโรงเรียน ด้านบทบาทของชุมชนที่มีต่อการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ
๘	ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน คะแนนผลการเยี่ยมเยียนโรงเรียน ด้านผลสำเร็จของโรงเรียนวิถีพุทธโดยภาพรวม
๙	ผลการสังเกตการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ด้านกายภาพ ของกลุ่มตัวอย่าง
๑๐	ผลการสังเกตการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิต ของกลุ่มตัวอย่าง
๑๑	ผลการสังเกตการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ด้านการเรียนการสอน ของกลุ่มตัวอย่าง
๑๒	ผลการสังเกตการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ด้านบรรยากาศ และปฏิสัมพันธ์ ของกลุ่มตัวอย่าง
๑๓	ผลการสังเกตการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ด้านการบริหารจัดการ ของกลุ่มตัวอย่าง
๑๔	ผลการประเมินรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ โดยผู้เชี่ยวชาญ
๑๕	ผลการประเมินรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ โดยผู้เชี่ยวชาญ ด้านความเป็นไปได้
๑๖	ผลการประเมินรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ โดยผู้เชี่ยวชาญ ด้านความเหมาะสม
๑๗	ผลการประเมินรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ โดยผู้เชี่ยวชาญ ด้านความเป็นประโยชน์
๑๘	ผลการประเมินรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ โดยผู้เชี่ยวชาญ คู่มือการใช้งานรูปแบบ
๑๙	ผลการประเมินความพึงพอใจที่มีต่อรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนัก งานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

- ๒๐ ผลการประเมินความพึงพอใจที่มีต่อรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนัก ๑๓๙
งานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ ด้านความเหมาะสม
องค์ประกอบของรูปแบบ
- ๒๑ ผลการประเมินความพึงพอใจที่มีต่อรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของ ๑๔๐
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ ด้านกระบวนการ
ขั้นตอนการดำเนินการ
- ๒๒ ผลการประเมินความพึงพอใจที่มีต่อรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนัก ๑๔๑
งานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ ด้านผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน
- ๒๓ ผลการประเมินความพึงพอใจที่มีต่อรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนัก ๑๔๒
งานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ ด้านคู่มือการใช้รูปแบบ

สารบัญภาพ

ภาพประกอบที่	หน้า
๑ ระบบพัฒนาผู้เรียนด้วยไตรสิกขา	๔๒
๒ แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ	๔๖
๓ มาตรฐานและตัวชี้วัด ๒๙ ประการสู่ความเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ	๔๙
๔ กรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework)	๘๒
๕ ร่างรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประจวบคีรีขันธ์ เขต ๓	๑๑๙
๖ กราฟแสดงผลประเมินรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต ๓ โดยผู้เชี่ยวชาญ	๑๒๗
๗ กราฟแสดงผลการประเมินรูปแบบด้านความเป็นไปได้ของผู้เชี่ยวชาญ	๑๒๘
๘ กราฟแสดงผลการประเมินรูปแบบด้านความเหมาะสมของผู้เชี่ยวชาญ	๑๒๙
๙ กราฟแสดงผลการประเมินรูปแบบด้านความเป็นประโยชน์ของผู้เชี่ยวชาญ	๑๓๐
๑๐ กราฟแสดงผลการประเมินรูปแบบด้านคู่มือการใช้รูปแบบ	๑๓๑
๑๑ รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประจวบคีรีขันธ์ เขต ๓	๑๓๒
๑๒ กราฟแสดงผลการประเมินความพึงพอใจที่มีต่อรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต ๓	๑๓๙
๑๓ กราฟแสดงผลการประเมินความพึงพอใจความเหมาะสมองค์ประกอบของรูปแบบ	๑๔๐
๑๔ กราฟแสดงผลการประเมินความพึงพอใจด้านกระบวนการขั้นตอนการดำเนินการ	๑๔๑
๑๕ กราฟแสดงผลการประเมินความพึงพอใจด้านผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน	๑๔๒
๑๖ กราฟแสดงผลความพึงพอใจด้านคู่มือการใช้รูปแบบ	๑๔๓

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมโลกในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว การรับรู้ข้อมูลข่าวสารของมนุษย์เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทำให้โลกที่กว้างใหญ่เป็นโลกไร้พรมแดนแห่งการเรียนรู้ มีทั้งการแข่งขันและการร่วมมือกันมากขึ้น การจัดการศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาชีวิตบุคคล สังคมให้มีคุณภาพ มีความเจริญงอกงาม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน สามารถพึ่งตนเองได้และสามารถแข่งขันกับระดับนานาชาติ การจัดการศึกษาจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลง ผู้เรียนจำเป็นต้องมีทักษะในการเรียนรู้เพิ่มมากขึ้น รวมทั้งเลือกสิ่งที่ดีงามและเป็นคุณประโยชน์ สามารถครองตนอยู่ในความถูกต้องดีงาม เรียนรู้ที่จะรักเพื่อนมนุษย์และเข้าใจความแตกต่างทางวัฒนธรรมโดยยังคงรักษาไว้ซึ่งคุณค่าแห่งมรดกวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย^๑ ระบบการศึกษาควรมีการพัฒนาหลักสูตรต่าง ๆ เพื่อสร้างคนไทยและประเทศให้เข้มแข็ง มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน โดยการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเข้ามาเป็นแนวปฏิบัติและนำเรื่องประวัติศาสตร์ สิทธิหน้าที่ เบื้องศีล เบื้องธรรม เข้ามาในระบบการศึกษา ต้องให้เด็กเยาวชน นักศึกษา และนักเรียนให้ได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ ขนบธรรมเนียม ประเพณีไทยทั้งดงาม เพื่อเกิดความรัก ความภาคภูมิใจและรักษาขนบธรรมเนียม ประเพณีและสถาบันหลักของความเป็นชาติไทยไว้ นอกจากนั้นต้องให้การศึกษาและการเรียนรู้ได้ช่วยบ่มเพาะและสร้างค่านิยมที่เข้มแข็งให้เป็นหลักในการดำเนินชีวิตของคนไทย สร้างให้เป็นผู้ใฝ่หาความรู้ทุกที่ทุกเวลา มีกระบวนการคิดเป็นระบบ มีระเบียบวินัย มีความมั่นคง ความเข้มแข็งทั้งด้านร่างกาย และจิตใจ มีความซื่อสัตย์เสียสละ อดทน มีศีลธรรม มีความละเอียดและเกรงกลัวต่อบาป ไม่ยอมแพ้ต่ออำนาจต่ำหรือกิเลส มีสติ รู้ตัว รู้คิด รู้ปฏิบัติ มีจิตสำนึก เพื่อแผ้วถางปันกัน มีความรับผิดชอบต่อสังคมและคำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวม และต่อชาติเป็นหลัก รวมทั้งต้องรู้จักกตัญญู การเคารพผู้ใหญ่ เคารพกฎหมาย เข้าใจและเรียนรู้การเป็นประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขที่ถูกต้อง จุดเน้นสำคัญอยู่ที่ “การใช้คุณธรรมและความรู้ การมีสติปัญญา ความเพียรจะนำไปสู่ความสุขในการดำเนินชีวิตอย่างแท้จริง” ทั้งนี้การปลูกฝังและบ่มเพาะค่านิยมที่เข้มแข็งให้เกิดขึ้นในจิตใจของคนไทย

^๑ ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, *สอนเด็กให้มีจิตสาธารณะ*, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : วี.พรินท์ (๑๙๙๑), ๒๕๕๓), หน้า ๑-๑๕.

ต้องทำตั้งแต่เด็ก ๆ^๒ การปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อ การพัฒนาผู้เรียนตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ โดยมีเป้าหมายให้ผู้เรียนเป็นคนเก่งที่พัฒนาตนเองได้อย่างเต็มตามศักยภาพ เป็นคนดีและมีความสุข ตลอดจนส่งเสริมให้ครูทุกคนได้รับการพัฒนาความรู้ ความสามารถในการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เพราะการศึกษาเป็นกระบวนการ ที่จะช่วยให้คนได้พัฒนาตนเองในด้านต่าง ๆ ตลอดจนพัฒนาศักยภาพ และขีดความสามารถด้านต่าง ๆ ที่จะดำรงชีวิตและประกอบอาชีพได้อย่างมีความสุข รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและเป็นพลังสร้างสรรค์ การพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนได้ โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดเกณฑ์มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานขึ้น มาตรฐานจำแนกได้ ๓ ด้าน คือ มาตรฐานด้านคุณภาพผู้เรียน มาตรฐานด้านการเรียนการสอน มาตรฐานด้านการบริหารและการจัดการศึกษา ดังนั้น การศึกษาขั้นพื้นฐานจึงเป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนไทย โดยให้ทุกคนมีความเสมอภาคและเท่าเทียมกันทางคุณภาพ การศึกษา^๓ สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนานักเรียนทุกคน ซึ่งเป็นกำลังสำคัญของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกใน การเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษาต่อ การประกอบอาชีพและการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่าทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ^๔ และเป้าหมายที่แท้จริงของการศึกษา คือการเปลี่ยนผู้เรียนจากผู้ไม่รู้สู่ผู้รู้และผู้เป็น ที่เห็นได้จากการมีวิธิตีคิด มีจิตสำนึกที่เปลี่ยนแปลงไปจากเมื่อตอนที่ยังไม่วิธีและเกิดพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ตรงตามแผนการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งเป็นแผนยุทธศาสตร์ระยะยาว ๑๕ ปี (พ.ศ.๒๕๕๕ - ๒๕๕๙) ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ และนโยบาย ของรัฐสู่การปฏิบัติ เป็นกรอบแนวทางในการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยยึดหลักทางสายกลางที่อยู่บนพื้นฐาน ของความสมดุลพอดี รู้จักประมาณอย่างมีเหตุผล มีความรอบรู้ เท่าทันโลกเป็น

^๒ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, **ปฏิรูปการศึกษาเพื่ออนาคตของประเทศไทย มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน**, (กรุงเทพมหานคร : ๒๑ เซ็นจูรี่ จำกัด, ๒๕๕๘), หน้า ๑๔-๑๖.

^๓ กระทรวงศึกษาธิการ, **แนวทางการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : ๒๕๕๔), หน้า ๑๕.

^๔ กระทรวงศึกษาธิการ, **หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๕๑**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๔.

แนวทางการดำเนินชีวิตของคนไทย เพื่อมุ่งให้เกิด “การพัฒนาที่ยั่งยืนและการอยู่ดี กินดี มีความสุข” ของคนไทย^๕

การจัดการศึกษาเพื่อสนองตอบความสามารถที่แตกต่างกันของผู้เรียนแต่ละบุคคล เพื่อนำเด็กและเยาวชนไทยก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของโลกอย่างไร้ขีดจำกัด โรงเรียนวิถียุทธเป็นหนึ่งในจำนวนโรงเรียนรูปแบบใหม่ที่จะช่วยผลักดันให้เด็กและเยาวชนไทย สามารถพัฒนาตามศักยภาพเป็นคนดี คนเก่งของสังคมและสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข โดยรูปแบบการดำเนินการในโรงเรียนวิถียุทธ จะนำหลักธรรมของพระพุทธศาสนามาใช้หรือประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษา เน้นกรอบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) มาบูรณาการ ซึ่งโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการจะได้รับงบประมาณสนับสนุนโดยจัดครูพระเข้ามาสอนในโรงเรียน ซึ่งเป็นวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวไทยที่ได้รับการกล่อมเกลาจากคำสอนของพระพุทธศาสนาตั้งแต่วัยแรกประวัติศาสตร์ชาติไทย จนกล่าวได้ว่าวิถียุทธ คือวิถีวัฒนธรรมของชาวไทยส่วนใหญ่ จนมีความเป็นเอกลักษณ์ที่ทั่วโลกตระหนักและให้การยอมรับ^๖ การนำพุทธธรรมหรือพุทธศาสตร์เป็นองค์ความรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนรู้จักใจธรรมชาติของโลกและชีวิตที่แท้จริง โดยฝึกให้ผู้เรียนรู้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ตั้งแต่ระดับเริ่มต้นการดำเนินชีวิตของคนทั่วไป คือการกิน อยู่ ดู ฟัง จนถึงระดับการดำเนินชีวิตของนักบวช ผู้มุ่งมีชีวิตที่บริสุทธิ์ และในทุกระดับ ยังผลให้ผู้เรียนรู้เองมีความสุขพร้อม ๆ กับช่วยให้คนรอบข้างและสังคมมีความสุขพร้อมกันไปด้วยอย่างชัดเจน ซึ่งพุทธธรรมมีกรอบการพัฒนาหลักเป็นระบบการศึกษา ๓ ประการ เรียกว่า “ไตรสิกขา” คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา หรือเรียกสั้น ๆ ว่า “ศีล สมาธิ ปัญญา” ซึ่งเป็นการฝึกหัดอบรมเพื่อพัฒนากาย ใจ และจิตใจและปัญญา^๗ ไตรสิกขานี้เป็นการศึกษาที่ครอบคลุมการดำเนินชีวิตทุกด้านและทุกวัย อีกทั้งมีความยากง่ายตั้งแต่เรื่องเบื้องต้น ทั้งของเด็กและผู้ใหญ่ จนถึงเรื่องที่ละเอียดซับซ้อนที่ยากจะหาองค์ความรู้อื่นใดมาเทียบ^๘ ซึ่งโรงเรียนเป็นสถาบันหลักที่สำคัญในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนให้มีประสิทธิภาพ

^๕ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๔-๒๕๔๙, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พัฒนาหลักสูตร, ๒๕๔๑), หน้า ๑๑.

^๖ กระทรวงศึกษาธิการ, **สู่การศึกษาแนวพุทธ**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้า และพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๖), หน้า ๑-๒.

^๗ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธธรรม (ฉบับเดิม)**, พิมพ์ครั้งที่ ๓๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๙), หน้า ๓๕๑-๓๕๓.

^๘ กระทรวงศึกษาธิการ, **แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถียุทธ**, (กรุงเทพมหานคร: อู่การพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๑๒-๑๓.

ปัจจุบัน โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ จำนวนมากที่สมัครเข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งทุก ๆ โรงเรียนก็พยายามปรับกระบวนการบริหารจัดการให้สอดคล้องกับแนวทางการดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธ แต่ผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน ในด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียนนั้น โรงเรียนส่วนใหญ่ไม่สามารถดำเนินงานได้บรรลุตามเป้าหมาย เพราะโรงเรียนไม่สามารถจัดสภาพการเรียนรู้ให้เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียนตามแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ทั้ง ๕ ด้าน ได้อย่างครบถ้วน และมีประสิทธิภาพ คือ ๑) ด้านกายภาพ การจัดสภาพแวดล้อมของโรงเรียนยังไม่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน ไม่มีแหล่งการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการพัฒนาศีล สมาธิ และปัญญา ขาดงบประมาณสนับสนุน ขาดความเอาใจใส่ดูแลรักษาสภาพแวดล้อม ๒) ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต นักเรียนไม่มีส่วนร่วมและไม่ได้แสดงความคิดเห็นในการจัดกิจกรรม ร่วมกัน นักเรียนไม่มีอิสระในการจัดกิจกรรม และนักเรียนไม่มีความตระหนักถึงการได้รับประโยชน์จากการจัดกิจกรรมทางพุทธศาสนา ๓) ด้านการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนการบูรณาการหลักพุทธศาสนา ในโรงเรียนยังไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ครูยังไม่นำนวัตกรรมเทคนิค วิธีการสอนใหม่ ๆ มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างจริยธรรมนักเรียน ขาดครูที่มีความรู้ความสามารถและมีประสบการณ์ในการสอนวิชาพุทธศาสนา ครูขาดเทคนิคในการสอนหรือถ่ายทอดวิชาไปสู่ผู้เรียน ขาดการส่งเสริมให้มีการนำหลักธรรมมาเป็นฐานในการวิเคราะห์และแก้ปัญหา และสาระสำคัญของเนื้อหาจริยธรรมที่สอดแทรกในหลักสูตรยังไม่เหมาะสมกับสภาพสังคม และวัยของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ๔) ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ขาดการสร้างบรรยากาศที่เป็นกัลยาณมิตรที่ดีต่อกัน ครู อาจารย์ส่วนใหญ่มีแนวคิดและมโนคติในเรื่องระเบียบวินัย ข้อบังคับ ต่าง ๆ ของโรงเรียนไม่ตรงกัน ขาดความร่วมมือประสานงานอย่างจริงจังของบุคลากรในสถานศึกษา ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร และ ๕) ด้านการบริหารจัดการการวางแผนพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมผู้เรียนยังไม่ชัดเจน ขาดการสร้างเครือข่ายเพื่อการบริหารจัดการ บ้าน วัด โรงเรียนที่เข้มแข็งและการจัดหาเทคโนโลยี ที่ทันสมัยเพื่อใช้ในการบริหารจัดการ และการจัดทำข้อมูลสารสนเทศเพื่อใช้ในการติดตามการรายงาน การประเมินผลไม่เป็นปัจจุบัน ซึ่งปัญหาเหล่านี้จะส่งผล ให้นักเรียนไม่เอาใจใส่ต่อการเรียน ขาดการใฝ่รู้ใฝ่เรียน ขาดระเบียบวินัย ขาดความรับผิดชอบ ไม่เคารพเชื่อฟังพ่อแม่และครูอาจารย์ ทะเลาะเบาะแว้ง ยกพวกตีกันหรือมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร รวมถึงการขาดจิตสำนึกในการรักษาสาธารณะสมบัติ การมีจิตสาธารณะ^๔ ซึ่งปัญหาเหล่านี้ล้วนแต่สะท้อนให้เห็นถึงการดำเนินการ การบริหารจัดการภายในโรงเรียนทั้งสิ้น แต่ก็มีบางโรงเรียนที่มีการบริหารจัดการและดำเนินการ จนประสบความสำเร็จตาม

^๔ กระทรวงศึกษาธิการ, แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ, (กรุงเทพมหานคร: อู่การพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๓.

เป้าหมาย เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดกับผู้เรียนจนได้รับการคัดเลือกให้เป็นโรงเรียนวิถีพุทธดีเด่น เป็นโรงเรียนต้นแบบ ซึ่งการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธจะประสบผลสำเร็จตามความมุ่งหมายเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการด้วยกัน เช่น ความพร้อมของผู้บริหารและบุคลากรในโรงเรียน ชุมชน ความพร้อมด้านการบริหารจัดการ สถานที่ งบประมาณ และที่สำคัญคือเทคนิคกระบวนการดำเนินงานที่นำมาใช้ดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

สภาพปัญหาของการดำเนินงานของโรงเรียนดังกล่าว เป็นเหตุจูงใจให้มีการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ โดยศึกษากระบวนการขั้นตอนการดำเนินงานของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ที่มีการดำเนินงานประสบผลสำเร็จ และที่ได้รับคัดเลือกให้เป็นโรงเรียนต้นแบบหรือเป็นโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำ เพื่อนำมาบูรณาการในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมผู้เรียนตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธที่เหมาะสมกับโรงเรียน ผลที่ได้รับจากการวิจัยครั้งนี้ จะทำให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ หน่วยงานองค์กรที่เกี่ยวข้องผู้บริหาร ครูผู้สอนหรือผู้ที่สนใจสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ ให้ประสบผลสำเร็จและมีความยั่งยืนต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

๑.๒.๒ เพื่อพัฒนารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

๑.๒.๓ เพื่อเสนอรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ สภาพปัจจุบันและปัญหาการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธเป็นอย่างไร ปัจจุบันโรงเรียนได้ดำเนินงานตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธอย่างไร มีปัญหาในการดำเนินงานหรือไม่ และมีแนวทางแก้ไขอย่างไร

๑.๓.๒ การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ที่เกี่ยวกับการจัดสภาพการเรียนรู้ตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธ ทั้ง ๕ ด้าน คือ ด้านกายภาพ ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ด้านการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ และด้านการบริหารจัดการ มีวิธีการดำเนินการ

อย่างไร มีปัญหา อุปสรรคอะไร และมีแนวทางแก้ไขพัฒนาอย่างไร รูปแบบใดที่มีความเหมาะสมที่จะนำมาใช้ในการดำเนินงานตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธจึงจะประสบผลสำเร็จและยั่งยืน

๑.๓.๓ ได้รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ นำไปใช้กับโรงเรียนวิถีพุทธและมีประสิทธิภาพหรือไม่

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยแต่ละด้าน ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเอกสาร

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตเอกสาร โดยการทบทวนเอกสาร ตำรา ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ แนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาสภาพปัจจุบัน และปัญหาของการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ทั้ง ๕ ด้าน คือ ด้านกายภาพ ด้านกิจกรรม พื้นฐานวิถีชีวิต ด้านการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ และด้านการบริหารจัดการ และศึกษาผลการทดลองใช้รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ที่วิจัยแบบเจาะจง (Purposive Selection) โดยเป็นโรงเรียน ที่อยู่ในโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มประชากร และกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

๑.๔.๔.๑ ประชากร ได้แก่ โรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ จำนวน ๑๔๕ โรงเรียน

๑.๔.๔.๒ กลุ่มตัวอย่าง

ก) กลุ่มตัวอย่างใช้ในการศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ โดยการเก็บข้อมูลเชิงลึกในการลงภาคสนาม ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Selection) ใช้เกณฑ์การเลือกกลุ่มตัวอย่าง เป็นโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ จาก ๑๗ โรงเรียน โดยใช้เกณฑ์การเลือกกลุ่มตัวอย่างตามขนาดโรงเรียน คือโรงเรียนขนาดเล็ก

โรงเรียนขนาดกลางและโรงเรียนขนาดใหญ่ จำนวน ๓ โรงเรียน ใช้การเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์
โรงเรียนละ ๙ คน รวมทั้งหมดจำนวน ๒๗ คน ตามกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ๓ กลุ่ม ดังนี้

๑) กลุ่มผู้รู้ (Key Informants) เป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในเชิงลึก เกี่ยวกับ รูปแบบการ
ดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของแต่ละโรงเรียน จำนวน ๓ คน/โรงเรียน ประกอบด้วย

(๑) ผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน ๑ คน

(๒) ศึกษาพิเศษ/นักวิชาการที่รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ จำนวน ๑ คน

(๓) กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน ๑ คน

๒) กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informant) ใช้การเก็บ ข้อมูลโดยการสังเกตและการสัมภาษณ์
จำนวน ๓ คน/โรงเรียน ประกอบด้วย

(๑) นักเรียน จำนวน ๑ คน

(๒) ครูผู้รับผิดชอบงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ จำนวน ๑ คน

(๓) ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาและวัฒนธรรม จำนวน ๑ คน

๓) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป (General Informant) ใช้การเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์
จำนวน ๓ คน/โรงเรียน ประกอบด้วย

(๑) ผู้ปกครองนักเรียน จำนวน ๑ คน

(๒) พระสงฆ์ จำนวน ๑ รูป

(๓) ผู้นำหมู่บ้าน จำนวน ๑ คน

ข) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทดลองรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ของสำนักงาน
เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคามเขต ๓ เป็นโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ
ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ โดยใช้เกณฑ์การเลือกกลุ่ม
ตัวอย่างตามขนาดโรงเรียน คือโรงเรียนขนาดเล็ก โรงเรียนขนาดกลาง และโรงเรียนขนาดใหญ่
จำนวน ๓ โรงเรียน ใช้การเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ และการสังเกต โรงเรียนละ ๙ คน รวมทั้งหมด
จำนวน ๒๗ คน ตามกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ๓ กลุ่ม ดังนี้

๑) กลุ่มผู้รู้ (Key Informants) เป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในเชิงลึก เกี่ยวกับ รูปแบบการ
ดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของแต่ละโรงเรียน จำนวน ๓ คน/โรงเรียน ประกอบด้วย

(๑) ผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน ๑ คน

(๒) ศึกษาพิเศษ/นักวิชาการที่รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ จำนวน ๑ คน

(๓) กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน ๑ คน

๒) กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informant) ใช้การเก็บข้อมูลโดยการสังเกต และการสัมภาษณ์
จำนวน ๓ คน/โรงเรียน ประกอบด้วย

(๑) นักเรียน จำนวน ๑ คน

(๒) ครูผู้รับผิดชอบงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ จำนวน ๑ คน

(๓) ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน ๑ คน

๓) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป (General Informant) ใช้การเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ จำนวน ๓ คน/โรงเรียน ประกอบด้วย

(๑) ผู้ปกครองนักเรียน จำนวน ๑ คน

(๒) พระสงฆ์ จำนวน ๑ รูป

(๓) ผู้นำหมู่บ้าน จำนวน ๑ คน

ค) กลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถามวัดความพึงพอใจต่อรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ โรงเรียนละ ๕ คน ประกอบด้วย ผู้อำนวยการโรงเรียน ครูผู้สอน ครูผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ผู้ปกครองนักเรียน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านละ ๑ คน รวมทั้งสิ้น ๓๐ คน

๑.๔.๕ เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล

ในการรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยผู้วิจัยใช้ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถามความพึงพอใจ โดยผู้วิจัยสร้างแบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ แบบประเมินรูปแบบและแบบสอบถามความพึงพอใจด้วยตนเอง แล้วนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญ และอาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบความถูกต้อง

๑.๔.๖ การดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative reseach) และการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental reseach) โดยการศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ ข้อมูลทุติยภูมิ และการวิจัยภาคสนาม สัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

ระยะที่ ๑ การศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียน วิถีพุทธสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

๑. ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

๒. ศึกษาข้อมูลและวิเคราะห์จากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๓. สรุปและนำเสนอข้อมูล

๔. ร่างรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

ระยะที่ ๒ การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

๑. ตรวจสอบเพื่อยืนยันรูปแบบและรายละเอียดการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ โดยใช้เทคนิคการสนทนากลุ่ม (Focus group Discussion)

๒. การปรับปรุงรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

๓. จัดทำคู่มือการใช้รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ และแบบเก็บข้อมูลต่าง ๆ

๔. จัดพิมพ์รูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ และแบบเก็บข้อมูลต่าง ๆ

๕. นำรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ ใช้ระยะเวลาทดลอง ๑ ภาคเรียน (ภาคเรียนที่ ๒/๒๕๖๐) โดยมีการ ดำเนินการ ดังนี้

๑) กำหนดกลุ่มเป้าหมายในการทดลองใช้ รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ของ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ ไปทดลองใช้กับโรงเรียนวิถีพุทธ ใน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ จำนวน ๖ โรงเรียน โดยเลือก กลุ่มตัวอย่างจากขนาดโรงเรียนเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่

๒) สร้างความเข้าใจและชี้แจงให้กับคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้อำนวยการ โรงเรียน ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา นักเรียนในโรงเรียนที่เข้าร่วมการวิจัย ทั้ง ๖ โรงเรียน ประกอบด้วย โรงเรียนบ้านโนนสะอาด โรงเรียนบ้านกุดรัง โรงเรียนบ้านโนนสมบูรณ์ โรงเรียนบ้านหนองบอน โรงเรียนบ้านหนองแวงสหคามวิทย และโรงเรียนบ้านสำโรงห้วยนา โนนจันทร์ หอม

๓) ทดลองใช้รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ ในภาคเรียนที่ ๒/๒๕๖๐ กับโรงเรียนบ้านกุดรัง โรงเรียนบ้านโนน สมบูรณ์ และโรงเรียนบ้านหนองแวงสหคามวิทย

๖. สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๖ ท่าน เพื่อประเมินผลและข้อเสนอแนะรูปแบบการ ดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

ระยะที่ ๓ ศึกษาผลการใช้รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษา ประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ เป็นการประเมินผลการใช้และความพึงพอใจต่อ รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ ว่ามีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ เป็นประโยชน์เพียงใด และมีปัญหาอุปสรรค ข้อเสนอแนะ อะไรบ้าง

๑.๔.๗ การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ แบ่งการวิเคราะห์ข้อมูล ออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ

๑) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ตามจุดเน้น แนวคิด หลักการ เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ จากแบบสังเกตและแบบ สัมภาษณ์ ที่ได้จากการทดลองใช้รูปแบบ การดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

๒) วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของแบบประเมินรูปแบบโดย ผู้เชี่ยวชาญ และแบบวัดความพึงพอใจต่อรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ สภาพปัญหา หมายถึง อุปสรรค ข้อขัดแย้งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานตาม โครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ทั้ง ๕ ด้าน ประกอบด้วย ด้านกายภาพ ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ด้าน การเรียนการสอน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์และด้านการบริหารจัดการ

๑.๕.๒ การดำเนินงาน หมายถึง กระบวนการปฏิบัติงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ตามอัต ลักษณะ ๒๙ ประการ ๖ ขั้นตอน ประกอบด้วย ๑) ขั้นการเตรียมการ ๒) ขั้นการจัดสภาพและ องค์กรประกอบ ๓) ขั้นการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบไตรสิกขา ๔) ขั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด ๕) ขั้นปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง และ ๖) ขั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน

๑.๕.๓ โรงเรียนวิถีพุทธ หมายถึง โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ ที่สมัครเข้าร่วมโครงการที่กระทรวงศึกษาธิการนำมาใช้ในการ พัฒนาผู้เรียน ไปสู่การเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ โดยมีจุดเน้นที่สำคัญ คือ การนำหลักพุทธธรรม โดย ใช้ปัญญาคุณธรรม หรือคำสอนทางพุทธศาสนาใช้ในการพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของโรงเรียน โดยมี แนวคิดในการจัดสภาพของโรงเรียนให้เหมาะสมกับการเรียนรู้รอบด้านทั้ง ๕ ด้าน ประกอบด้วย ด้านกายภาพ ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ด้านการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ และด้านการบริหารจัดการ เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณธรรมจริยธรรมที่ดี

๑.๕.๔ การพัฒนารูปแบบ หมายถึง กระบวนการทดลองรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียน วิถีพุทธ เพื่อเป็นการตัดสินใจดำเนินการหา ทางเลือกขององค์ประกอบที่เหมาะสมประกอบกันขึ้นเป็น ระบบการร่างรูปแบบ การดำเนินการทดลองใช้รูปแบบ และระบบการประเมินรูปแบบ

๑.๕.๕ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ หมายถึง สำนักงานที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษาตั้งแต่ระดับปฐมวัยถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีพื้นที่เขต รับผิดชอบ จำนวน ๔ อำเภอ ประกอบด้วย อำเภอโกสุมพิสัย อำเภอเชียงยืน อำเภอชื่นชม และ อำเภอกุตุรง อยู่ในสังกัดของสำนักงานสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

๑.๕.๖ ผลการใช้รูปแบบ หมายถึง ผลที่เกิดจากการทดลองใช้รูปแบบการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ กับโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ จำนวน ๓ โรงเรียน ที่แบ่งตามขนาดโรงเรียน คือขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่

๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๖.๑ ทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและปัญหาของการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในสังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

๑.๖.๒ ทำให้ได้พัฒนารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

๑.๖.๓ ทำให้ได้เสนอผลการใช้รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ ที่ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน ผู้ปกครองนักเรียน ผู้นำชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือ หน่วยงานองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง สามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ต่อไป

บทที่ ๒

ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ ผู้วิจัยได้ศึกษา แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

- ๒.๑ องค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการศึกษา
 - ๒.๑.๑ พระราชบัญญัติการจัดการศึกษา
 - ๒.๑.๒ แผนการศึกษาแห่งชาติ
 - ๒.๑.๓ คุณภาพการจัดการศึกษา
 - ๒.๑.๔ องค์ประกอบการจัดการศึกษา
- ๒.๒ องค์ความรู้เกี่ยวกับโรงเรียนวิถีพุทธ
 - ๒.๒.๑ ความหมายของโรงเรียนวิถีพุทธ
 - ๒.๒.๒ ความสำคัญของโรงเรียนวิถีพุทธ
 - ๒.๒.๓ ความเป็นมาของโรงเรียนวิถีพุทธ
 - ๒.๒.๔ วิวัฒนาการของโรงเรียนวิถีพุทธ
 - ๒.๒.๕ กรอบแนวคิดรูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธ
 - ๒.๒.๖ รูปแบบของโรงเรียนวิถีพุทธ
 - ๒.๒.๗ ลักษณะโรงเรียนวิถีพุทธ
- ๒.๓ แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ
 - ๒.๓.๑ แนวทางดำเนินการ ๒๙ ประการสู่ความเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ
 - ๒.๓.๒ มาตรฐานและตัวชี้วัดอัตลักษณ์ ๒๙ ประการโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำ
 - ๒.๓.๓ การดำเนินกิจกรรมตามเงื่อนไขพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธพระราชทาน
- ๒.๔ ผลการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ
 - ๒.๔.๑ ผลการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ (๒๕๔๕ – ๒๕๖๐) เชิงปริมาณ
 - ๒.๔.๒ ผลการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ (๒๕๔๕ – ๒๕๖๐) เชิงคุณภาพ
 - ๒.๔.๓ สรุปการดำเนินงานโดยภาพรวมโรงเรียนวิถีพุทธ

๒.๕ แนวคิดที่ใช้ประกอบการวิจัย

๒.๕.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบ

๒.๕.๒ แนวคิดเกี่ยวกับวงจรคุณภาพ (PDCA)

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๖.๑ งานวิจัยในประเทศ

๒.๖.๒ งานวิจัยต่างประเทศ

๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ องค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการศึกษา

๒.๑.๑ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

ผู้วิจัยได้ศึกษาพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พุทธศักราช ๒๕๔๕ และ (ฉบับที่ ๓) พุทธศักราช ๒๕๕๓ ที่สอดคล้องกับงานวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย ดังนี้

การศึกษา (Education) ในมาตรา ๔ ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒ นิยามความหมายของการศึกษา มีความหมายว่า "กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึกการอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคมการเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต"

มาตรา ๖ การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ อย่างมีความสุข

มาตรา ๗ ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเองมีความริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วย ตนเองอย่างต่อเนื่อง

มาตรา ๑๖ การศึกษาในระบบมีสองระดับ คือ การศึกษาขั้นพื้นฐาน และการศึกษาระดับอุดมศึกษา

การศึกษาขั้นพื้นฐานประกอบด้วย การศึกษาซึ่งจัดไม่น้อยกว่าสิบสองปีก่อน ระดับอุดมศึกษา การแบ่งระดับและประเภทของการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้เป็นไปตามที่กำหนดใน กฎกระทรวง โดยจัดแบ่งไปตามที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง มี ๓ ระดับคือ

๑) การศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา เป็นการศึกษาที่มุ่งอบรมเลี้ยงดูเด็กก่อนการศึกษา ภาคบังคับ เพื่อเตรียมเด็กให้มีความพร้อมทุกด้านดีพอที่จะเข้ารับการการศึกษาต่อไป การจัดการศึกษา ระดับก่อนประถมศึกษานี้อาจจัดเป็นสถานรับเลี้ยงดูเด็ก ศูนย์เด็กปฐมวัยโรงเรียนอนุบาล หรือจัดเป็น ชั้นเด็กเล็กในโรงเรียนประถมศึกษา

๒) การศึกษาระดับประถมศึกษา เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถขั้น พื้นฐานและให้สามารถคงสภาพอ่านออกเขียนได้ คิดคำนวณ ได้มีความสามารถประกอบอาชีพตาม ควรแก่วัยและความสามารถ ดำรงตนเป็นพลเมืองดีในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ที่มี พระมหากษัตริย์เป็นประมุข การจัดสถานศึกษาระดับประถมศึกษา พึงจัดเป็นตอนเดียวตลอดใช้เวลา เรียนประมาณ ๖ ปี การศึกษาระดับประถมศึกษา เป็นการศึกษาภาคบังคับ ซึ่งแต่ละท้องถิ่นจะ กำหนดอายุเข้าเกณฑ์ ให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น และความพร้อมของเด็ก แต่ต้องไม่บังคับเด็ก เข้า เรียนก่อนอายุครบ ๖ ปี บริบูรณ์ และไม่ช้ากว่าอายุครบ ๘ ปี บริบูรณ์

๓) การศึกษาระดับมัธยมศึกษา เป็นการศึกษาที่ต่อจากระดับประถมศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียน มีความรู้ทั้งวิชาการและวิชาชีพที่เหมาะสมกับวัย ความต้องการ ความสนใจ และความถนัด เพื่อให้ บุคคลเข้าใจและรู้จักเลือกอาชีพที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองและสังคม การศึกษาระดับนี้แบ่งออกเป็น ตอน คือ มัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย ใช้เวลาเรียนตอนละประมาณ ๓ ปี นับว่า เป็นการศึกษาในระดับกลาง ซึ่งจัดขึ้นสำหรับเด็กวัยรุ่นอายุประมาณ ๑๒ - ๑๗ ปี ให้ได้เรียนหลังจากจบ ประถมศึกษาและเพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาระดับสูงขึ้นไป ผู้ที่เรียนจบชั้นมัธยมศึกษา อาจจะ ออกไป ประกอบอาชีพที่เหมาะสมกับวัยและความสามารถ หรือศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา ดังนั้นใน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนกลุ่มวิชาการ วิชาชีพตามความถนัด และความสนใจ ส่วนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พึงให้ผู้เรียนได้เน้นการเรียนกลุ่มวิชาที่ผู้เรียนจะยึดเป็นอาชีพ ต่อไป

มาตราที่ ๒๒ กล่าวว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

มาตรา ๒๔ การจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการ ดังต่อไปนี้

๑) จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดย คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

๒) ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้ มา ใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

๓) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำ เป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

๔) จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา

๕) ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และ อำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัย เป็นส่วน หนึ่งของ กระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอน และแหล่งวิทยาการ ประเภทต่าง ๆ

๖) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดา มารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

มาตรา ๒๖ ให้สถานศึกษาจัดการประเมินผู้เรียนโดยพิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรมและการทดสอบความรู้ไป ใน กระบวนการเรียน การสอนตามความเหมาะสมของแต่ละระดับและรูปแบบการศึกษา

มาตรา ๒๙ ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบัน สังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการ จัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการ ต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้ สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้ มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การ พัฒนาระหว่างชุมชน

๒.๑.๒ แผนการจัดการศึกษาแห่งชาติ

ผู้วิจัยศึกษาแผนการจัดการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๖๐ – ๑๕๗๙ แล้วสรุป ประเด็นที่เกี่ยวกับการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ ดังนี้

๒.๑.๒.๑ แนวคิดการจัดการศึกษา (Conceptual Design)

๑) หลักการจัดการศึกษาเพื่อปวงชน (Education for All) เป็นการจัดการศึกษาเพื่อให้ ประชาชนทุกคน ทุกช่วงวัย ตั้งแต่วันปฐมวัย วัยเรียน วัยทำงาน เป็นผู้มีโอกาสในการศึกษาและการ เรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อให้แต่ละบุคคลได้พัฒนาตามความพร้อมและความสามารถให้บรรลุถึงขีดสูงสุด มีความรู้ ทักษะและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในการดำรงชีวิต

๒) หลักการจัดการศึกษาเพื่อความเท่าเทียม และทั่วถึง (Inclusive Education) เป็นการจัดการศึกษาสำหรับผู้เรียนทุกกลุ่มเป้าหมาย ไม่ว่าจะเป็นผู้เรียน กลุ่มปกติ กลุ่มด้อยโอกาสที่มีความยากลำบากและขาดโอกาสเนื่องด้วยสภาวะทางเศรษฐกิจและภูมิสังคม ซึ่งรัฐต้องดูแลจัดสรรทรัพยากรทางการศึกษานับสนุนผู้เรียนกลุ่มนี้ให้ได้รับการศึกษา ตามศักยภาพและความพร้อมอย่างเท่าเทียม กลุ่มที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ซึ่งหมายรวมกลุ่มผู้มีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา สังคม อารมณ์การสื่อสารและการเรียนรู้หรือ ร่างกายพิการ หรือทุพพลภาพ รวมทั้งบุคคลซึ่งไม่สามารถพึ่งตนเองได้หรือไม่มีผู้ดูแล รัฐต้องจัดให้ บุคคลดังกล่าวมีสิทธิและโอกาสได้รับการศึกษาร่วมกับเด็กปกติในกรณีที่สามารถเรียนได้

๓) หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางการดำรงชีวิตและการประพฤติปฏิบัติตนของประชาชนทุกระดับ การศึกษาจึงต้องพัฒนาผู้เรียนให้มี ความรอบรู้มีทักษะที่พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอก โดยยึดหลักความพอประมาณ ที่เป็นความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น มีการตัดสินใจที่มีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ และมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ซึ่งเป็นการเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นโดย คำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล โดยใช้ ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน มีความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ มีความตระหนักในคุณธรรมมีความซื่อสัตย์สุจริต อดทน พากเพียร และใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

๔) หลักการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคม (All for Education) การจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพให้กับประชาชนทุกคน เป็นพันธกิจที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของสังคมทุกภาคส่วน ให้ความสำคัญ และสนับสนุนการมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กร ชุมชน องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และ สถาบันสังคมอื่นในการจัดการศึกษา ตามความพร้อมเพื่อประโยชน์ของสังคมโดยรวม

๒.๑.๒.๒ วิสัยทัศน์ของแผนการศึกษาแห่งชาติ (Vision)

คนไทยทุกคนได้รับการศึกษา และเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ ดำรงชีวิต อย่างเป็นสุข สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการเปลี่ยนแปลง ของโลกศตวรรษที่ ๒๑

๒.๑.๒.๓ วัตถุประสงค์ของแผนการศึกษาแห่งชาติ (Objectives)

๑) เพื่อพัฒนาระบบและกระบวนการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ

๒) เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นพลเมืองดี มีคุณลักษณะ ทักษะและสมรรถนะที่สอดคล้องกับบทบาทวิถีชีวิตของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติและยุทธศาสตร์ชาติ

๓) เพื่อพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ และคุณธรรม จริยธรรม รู้รักสามัคคี และร่วมมือกันกำลังมุ่งสู่การพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

๔) เพื่อนำประเทศไทยก้าวข้ามกับดักประเทศที่มีรายได้ปานกลาง และความเหลื่อมล้ำภายในประเทศลดลง

๒.๑.๒.๔ เป้าหมายด้านผู้เรียน (Learner Aspirations) แผนการศึกษาแห่งชาติมุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคนให้มีคุณลักษณะและทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ (3Rs 8Cs) ประกอบด้วย ทักษะและคุณลักษณะต่อไปนี้

๑) 3Rs ได้แก่ การอ่านออก (Reading) การเขียนได้ (Writing) และการคิดเลขเป็น (Arithmetics)

๒) 8Cs ได้แก่ ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และทักษะในการแก้ปัญหา (Critical Thinking and Problem Solving) ทักษะด้านการสร้างสรรค์และนวัตกรรม (Creativity and Innovation) ทักษะด้านความเข้าใจต่างวัฒนธรรม ต่างกระบวนทัศน์ (Cross – cultural Understanding) ทักษะด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม และภาวะผู้นำ (Collaboration, Teamwork and Leadership) ทักษะด้านการสื่อสาร สารสนเทศ และการรู้เท่าทันสื่อ (Communications, Information and Media Literacy) ทักษะด้านคอมพิวเตอร์และ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Computing and ICT Literacy) ทักษะอาชีพ และทักษะการเรียนรู้ (Career and Learning Skills) และความมีเมตตา กรุณา มีวินัย คุณธรรม จริยธรรม (Compassion)

๒.๑.๒.๕ เป้าหมายของการจัดการศึกษา (Aspirations) แผนการศึกษาแห่งชาติได้กำหนดเป้าหมายของการพัฒนาการศึกษาในระยะ ๒๐ ปี ไว้ ๕ ด้าน ประกอบด้วย

๑) ประชากรทุกคนเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพและมาตรฐานอย่างทั่วถึง (Access)

๒) ผู้เรียนทุกกลุ่มเป้าหมายได้รับบริการทางการศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียม (Equity)

๓) ระบบการศึกษาที่มีคุณภาพ สามารถพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุขีดความสามารถและ เต็มตามศักยภาพ (Quality)

๔) ระบบการบริหารจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ เพื่อการพัฒนาผู้เรียนอย่างทั่วถึง และมีคุณภาพ และการลงทุนทางการศึกษาที่คุ้มค่าและบรรลุเป้าหมาย (Efficiency)

๕) ระบบการศึกษาที่สนองตอบและก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของโลกที่เป็นพลวัตและบริบทที่เปลี่ยนแปลง (Relevancy)

๒.๑.๓ องค์ประกอบของการจัดศึกษา

องค์ประกอบสำคัญของการจัดการศึกษามี ๘ องค์ประกอบ ได้แก่

๑) สารเนื้อหาในการศึกษา ในกรณีที่มีการจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบ ผู้จัดการศึกษามักจัดทำหลักสูตรเป็นตัวกำหนดเนื้อหาสาระ หลักสูตรเหล่านี้อาจเป็นหลักสูตรกลางที่ใช้สำหรับการศึกษาแต่ละระดับ แต่ขณะเดียวกันก็ควรเปิดโอกาสให้สถานศึกษาแต่ละแห่งสามารถ จัดเนื้อหาสาระที่เหมาะสมกับ ท้องถิ่นได้ด้วยเนื้อหาสาระในการศึกษานั้นควรทันสมัยทัน มีความเหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียน ดังนั้นการจัดการศึกษาจะต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษา ทั้งนี้ครูต้องทบทวนเนื้อหาสาระที่ตนสอนเพื่อปรับ แก้ไขให้ถูกต้องทันสมัย และให้ ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ผู้เรียน หากเห็นว่าเนื้อหาผิดพลาดหรือล้าสมัยควรแจ้งผู้บริหารให้ทราบ

๒) ครูผู้สอน หรือผู้ให้การเรียนรู้ผู้ถ่ายทอดเนื้อหาสาระได้แก่ครูและอาจารย์ ซึ่งถือเป็นผู้ประกอบวิชาชีพชั้นสูง บุคคลเหล่านี้ต้องได้รับการศึกษาอบรมมาทั้งในด้านเนื้อหาและวิธีการถ่ายทอด เพื่อให้สามารถถ่ายทอดความรู้และสาระวิชาที่เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เจื่อนใจสำคัญ ประการหนึ่งสำหรับครูและอาจารย์คือต้องมีความตื่นตัวอยู่เสมอในการติดตามเรียนรู้เนื้อหาวิชาการวิชาชีพใหม่ ๆ และวิทยาการด้านการเรียนการสอน ตลอดเวลา บางกรณีต้องมีการศึกษาค้นคว้าวิจัยเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ ใหม่ ๆ ด้วย อนึ่งครูและอาจารย์ต้องพัฒนาความสามารถในการประยุกต์สารเนื้อหาและองค์ความรู้ใหม่ให้เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละกลุ่ม

๓) สื่อและอุปกรณ์สำหรับการศึกษา สื่อและอุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น อาคาร สถานที่ โต๊ะเก้าอี้ กระดาน เขียน หนังสือ แบบเรียน สมุด ดินสอ ตลอดจนถึงอุปกรณ์ที่ทันสมัยที่มีราคาแพงทั้งหลาย เช่น อุปกรณ์ใน ห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์ เครื่องคอมพิวเตอร์ เหล่านี้ สื่อและอุปกรณ์เหล่านี้เป็นส่วนประกอบที่จำเป็นสำหรับการจัดการศึกษา ครูและผู้บริหารสถานศึกษาจึงมีหน้าที่รับผิดชอบดูแลให้สิ่งเหล่านี้มีอย่าง เพียงพอ อยู่ในสภาพใช้งานได้ และใช้สื่อเหล่านี้เป็นส่วนช่วยให้เกิดการถ่ายทอดเนื้อหาความรู้ได้อย่าง เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ครูที่มีคุณภาพต้องสามารถผลิตและพัฒนาสื่อและอุปกรณ์การศึกษาสำหรับการสอนของตนด้วย

๔) รูปแบบวิธีการเรียนการสอน การศึกษายุคใหม่นั้นมีความแตกต่างไปจากการศึกษายุคก่อน ซึ่งเน้นที่ตัวครูระบบการศึกษายุคใหม่ เน้นความสำคัญที่ตัวผู้เรียน ดังนั้น รูปแบบวิธีการเรียนการสอนใหม่จึงแตกต่างไปจากเดิม จึงเกิดคำว่า “ปฏิรูปการเรียนรู้” ซึ่งนำไปสู่กระบวนการเรียนการสอนที่หลากหลาย เช่น การระดมความคิด การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การนำชมนอกสถานที่เรียน การใช้อุปกรณ์เครื่องมือประกอบ รูปแบบวิธีการเรียนการสอนใหม่ ๆ นี้ ผู้สอนพึงระมัดระวังเลือกใช้ให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้เรียนแต่ละกลุ่ม และจำเป็นต้องใช้ความคิดสร้างสรรค์ประกอบกับการทำความเข้าใจธรรมชาติการเรียนรู้ของผู้เรียนของตน

๕) ผู้บริหารและบุคลากรที่ทำหน้าที่สนับสนุนการศึกษา ในการจัดการศึกษา ยังมี ผู้ที่รับผิดชอบที่ อาจไม่ได้เป็นผู้ถ่ายทอดโดยตรงอีกหลากหลาย ได้แก่ ผู้บริหารซึ่งมีหน้าที่จัดการศึกษาที่ตนรับผิดชอบให้ เป็นไปโดยเรียบร้อย นำไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ และยังจำเป็นต้องมีบุคลากรทางการศึกษาอื่นร่วมด้วย เช่น เจ้าหน้าที่ธุรการงานทะเบียน งานโภชนาการและสุขอนามัย รวมทั้งฝ่ายสนับสนุนอื่น ๆ

๖) เงินทุนสนับสนุน การจัดการศึกษาเป็นเรื่องของการลงทุน ซึ่งผู้ลงทุนอาจเป็น รัฐบาล ในฐานะ ผู้รับผิดชอบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ผู้ปกครอง ผู้เรียน ชุมชน เป็นต้น เงินทุน เหล่านี้เป็นองค์ประกอบ สำคัญที่ช่วยให้การจัดการศึกษาเกิดผลตามเป้าหมาย

๗) สถานที่ศึกษาและบรรยากาศแวดล้อม การจัดการศึกษาในระบบที่ยังต้องอาศัยชั้นเรียนยังเป็น สิ่งจำเป็น ดังนั้นอาคารสถานที่ห้องเรียน และบรรยากาศแวดล้อมที่ใช้ในการจัดการศึกษาจึงเป็นส่วนที่ขาด ไม่ได้ถึงแม้จะมีการจัดการศึกษาโดยใช้สื่อทางไกลก็ตาม ก็ยังต้องมีสถานที่สำหรับการบริหารจัดการ การผลิตและถ่ายทอดสื่อ หรือการทำงานของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ในกรณีที่ยังต้องใช้อาคารเป็นสถานที่สำหรับ จัดการเรียนการสอน สิ่งที่ผู้บริหารและผู้จัดการศึกษาต้องสนใจดูแลคือความเพียงพอ เหมาะสม ปลอดภัย และการมีบรรยากาศแวดล้อมที่เอื้อการเรียนรู้ ส่วนครูก็ต้องรับผิดชอบในการจัดบรรยากาศในชั้นเรียนให้ เหมาะสม หากจำเป็นต้องใช้งบประมาณปรับปรุงก็ควรแจ้งผู้บริหารให้ช่วยดำเนินการ

๘) ผู้เรียน ถือเป็นองค์ประกอบที่จำเป็นที่สุดของการจัดการศึกษา เพราะผู้เรียน คือผู้รับการศึกษาและเป็นเป้าหมายหลักของการจัดการศึกษาการปรับเปลี่ยนความรู้และพฤติกรรมของผู้เรียน เป็นดัชนีชี้วัดผลสัมฤทธิ์ของการจัดการศึกษาการจัดการศึกษาจึงครอบคลุมขั้นตอนที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ของ ผู้เรียน ตั้งแต่การเตรียมความพร้อมสำหรับการเรียนรู้การให้การศึกษาอบรม การประเมิน และการส่งเสริม ให้เกิดการเรียนรู้ต่อเนื่อง ด้วยเหตุนี้เป้าหมายการจัดการศึกษาในภาพรวมจึงมิได้จำกัดวงแคบเฉพาะใน สถานที่ แต่มุ่งที่ตัวผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยมีปรัชญาพื้นฐานสำคัญคือ “ทุกคนต้องเป็นส่วนสำคัญของการจัดการศึกษาและการศึกษาต้องจัดสำหรับคนทุกคน”

๒.๑.๔ คุณภาพการจัดการศึกษา

คุณภาพ (Quality) มีความหมายเป็นนามธรรมอย่างหลากหลายมุมมองและเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับมุมมอง (Viewpoint) และการรับรู้ของบุคคล รวมทั้งยังขึ้นอยู่กับสิ่งที่จะประเมินความมีคุณภาพนั้นด้วย แต่โดยทั่วไปแล้วคุณภาพจะมองในแง่ของความมีมาตรฐานระดับปกติ (Normal Standard) ซึ่งได้มีผู้ให้ความหมายของคุณภาพไว้ต่าง ๆ กัน ดังนี้

เทวินทร์ ศิริโชคชัยกุล ได้ให้ความหมายของคุณภาพโดยเน้นความหมาย ของคุณภาพในเชิงธุรกิจ ดังนี้

- ๑) การทำได้ตามข้อกำหนดและมาตรฐาน
- ๒) เหมาะสมกับการใช้งาน
- ๓) ความพึงพอใจของลูกค้าด้วยราคาที่แข่งขันได้
- ๔) ผลิตภัณฑ์หรือบริการที่ผู้ผลิตสามารถ ทำให้ลูกค้าเกิดความพึงพอใจ ในขณะที่องค์กรยังสามารถรักษาไว้ซึ่งผลกำไรเพื่อความอยู่รอดและสามารถ เติบโตได้ในอนาคต
- ๕) ลักษณะและคุณลักษณะโดยรวมของผลิตภัณฑ์หรือบริการที่แสดงให้เห็น ได้ว่าสามารถทำให้ลูกค้าเกิดความพึงพอใจได้^๑

บุญใจ ศรีสถิตนรากุล ได้สรุปความหมายของ “คุณภาพ” จำแนกเป็น ๒ มุมมอง คือ

- ๑) คุณภาพ หมายถึง ความมีคุณภาพตามมาตรฐานของผลิตภัณฑ์ในเชิงปทัสฐานของสังคม (Normal Standard) หรือการให้บริการที่ถูกต้องตามมาตรฐานวิชาชีพ (Professional Standard)
- ๒) คุณภาพ หมายถึง ความมีคุณภาพตามความพึงพอใจของผู้บริโภคหรือผู้ใช้บริการ (Customer Satisfaction) ผู้วิจัยสรุปความหมายของ “คุณภาพ” หมายถึง คุณลักษณะหรือคุณสมบัติที่บ่งชี้ถึง ความต้องการตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ แสดงถึงประสิทธิภาพในการใช้ประโยชน์ และ เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป ส่วน “คุณภาพการจัดการศึกษา” หมายถึง ผลจาก การดำเนินการตามกระบวนการบริหารจัดการสถานศึกษา ตามแนวทางการกระจายอำนาจการบริหาร และการจัดการศึกษาด้านการบริหารงานวิชาการ ด้านการบริหารงานงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไป ที่มีการดำเนินการอย่างเป็นระบบ และเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน^๒

Cheng and Tam (๑๙๙๗) ได้ให้ความหมายของ “คุณภาพการศึกษา” ว่า หมายถึง การจัดการศึกษาที่สนองความต้องการ ความคาดหวัง และความพึงพอใจของผู้เรียนของสังคมและตลาดแรงงาน การจัดการศึกษาที่มีคุณภาพจะต้องครอบคลุมทั้งด้านปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลผลิต

Garvin (๑๙๘๗) อ้างถึงใน Owlia and Aspinwall, (๑๙๙๖) ได้เสนอมุมมองของ คำว่า “คุณภาพการศึกษา” เป็น ๘ มิติ ดังนี้

^๑ เทวินทร์ ศิริโชคชัยกุล, ระบบคุณภาพ ISO ๙๐๐๐, (นนทบุรี: เอ็มพาวเวอร์เม้นท์, ๒๕๔๙), หน้า ๕.

^๒ บุญใจ ศรีสถิตนรากุล, “การพัฒนาดัชนีรวมของคุณภาพการจัดการศึกษาสำหรับหลักสูตร พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต”, ปริญญานิพนธ์ดุขฎิบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยและพัฒนาหลักสูตร, (คณะศึกษาศาสตร์: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๓).

๑) มิติด้านสมรรถนะ (Performance) การจัดการศึกษาที่มีคุณภาพผู้เรียนจะต้องมีสมรรถนะตามสาขาวิชาที่สำเร็จการศึกษา

๒) มิติด้านคุณลักษณะพิเศษ (Features) การจัดการศึกษาที่มีคุณภาพไม่ใช่เป็น การจัดการศึกษาเพียงเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในเนื้อหาพื้นฐานในสาระวิชานั้น ๆ แต่จะต้องจัด การศึกษาให้ผู้เรียนได้เกิดทักษะที่เป็นคุณลักษณะพิเศษตามสาระวิชานั้น ๆ

๓) มิติด้านความเที่ยงหรือความเชื่อมั่น (Reliability) การจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ จะต้องเป็นการจัดการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้รับความรู้และได้เรียนรู้ทักษะที่ถูกต้องตรงตามความเป็นจริง และมีความทันสมัย

๔) มิติด้านความตรงตามมาตรฐานที่กำหนด (Conformance) การจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ สถาบันจะต้องจัดการศึกษาได้ตรงตามข้อกำหนดและมาตรฐานที่กำหนดไว้ และเป็นไปตามปรัชญาที่ให้ไว้

๕) มิติด้านความคงทน (Durability) การจัดการศึกษาที่มีคุณภาพจะต้องทำให้ ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่ติดตัวคงทนอยู่นาน รวมทั้งมีความรู้และทักษะที่ลึกซึ้ง

๖) มิติด้านความสามารถในการให้บริการ (Serviceability) การจัดการศึกษาที่มี คุณภาพจะต้องทำให้ผู้เรียนมีความสามารถในการให้บริการแก่สังคม และสนองตรงตามความต้องการ ของสังคม

๗) มิติด้านความรู้สึที่ดี (Aesthetics) การจัดการศึกษาที่มีคุณภาพจะต้องทำให้ ภาพพจน์ที่ปรากฏในสายตาของกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องเป็นภาพพจน์ที่ดี

๘) มิติด้านการรับรู้คุณภาพ (Perceived Quality) การจัดการศึกษาที่มีคุณภาพจะ ต้องตรงตามการรับรู้คุณภาพของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

สรุปได้ว่า คุณภาพการศึกษา เป็นจุดมุ่งหมาย สำคัญของการจัดการศึกษา ทุกระดับชั้น การจัดการศึกษาที่มีคุณภาพจำเป็นต้องมีปัจจัยนำเข้าทางการศึกษาที่มีคุณภาพ และมีการควบคุม การจัดการเรียนการสอนให้เป็นไปตามมาตรฐานทางวิชาการ จึงจะทำให้ผลผลิตทางการศึกษาหรือ ผู้สำเร็จการศึกษามีความรู้ความสามารถที่ตรงตามวัตถุประสงค์ ของหลักสูตรที่สำเร็จการศึกษา คุณภาพการศึกษา เป็นวิธีที่พัฒนาเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดี และบรรลุเป้าหมายอย่างสมบูรณ์ มีความเหมาะสมกับสถานการณ์หรือความต้องการของแต่ละสถาบัน หรือขึ้นอยู่กับความคาดหวังของ ชุมชน (Context) ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามหลักสูตรที่สำเร็จการศึกษา โดย สถาบันการศึกษาได้ดำเนินงานตามปรัชญา วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ และตาม เป้าหมายของ การจัดการศึกษาจึงอยู่ที่คนไทยโดยทั่วไป ซึ่งต้องได้รับการพัฒนา ให้เป็นคนดี มีประโยชน์มีความ ครบถ้วนทุกด้าน คือ

๑. ทางกาย คือมีสุขภาพดีสมบูรณ์แข็งแรง หมายความว่า การจัดการศึกษาต้องครอบคลุมถึง กิจกรรมที่ส่งเสริมสุขภาพอนามัย เช่น ส่งเสริมการออกกำลังกาย ส่งเสริมกีฬา ส่งเสริมความรู้ด้านโภชนาการ รวมทั้งจัดสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาที่เอื้อต่อสุขลักษณะ ปลอดภัยจากภาวะมลพิษ ปลอดภัย ยาเสพติด และปลอดภัยทั้งหลายที่อาจกระทบกระเทือนต่อสุขภาพอนามัยของผู้เรียน ไม่ว่าจะเป็นภัย จากมนุษย์หรือธรรมชาติ นอกเหนือจากหน้าที่ในการส่งเสริมสุขภาพอนามัย แล้วผู้รับผิดชอบในการจัดการศึกษาต้องคาดการณ์และเตรียมการป้องกันไว้ล่วงหน้าเพื่อผ่อนคลายหรือแก้ไขปัญหาได้ทันการณ์

๒. ทางจิตใจ คือมีจิตใจที่อดทนเข้มแข็ง สามารถเผชิญกับปัญหาหลากหลายที่เกิดขึ้นได้อย่างมีสติ มีความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัยในตัวเอง สามารถอดทนอดกลั้นต่อแรงกดดันต่าง ๆ

๓. ทางสติปัญญา คือการใช้ความคิดและเหตุผล

๔. ความรู้ คือการมุ่งให้ผู้เรียนได้รับความรู้ที่เหมาะสมกับสภาพความต้องการของสังคม ปัจจุบัน ได้แก่ความรู้เกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ความรู้และทักษะ ด้านภาษา คณิตศาสตร์ ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์ เรื่องการจัดการการบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย การประยุกต์ภูมิปัญญาไทย ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

๕. คุณธรรมและจริยธรรม แสดงออกในรูปของพฤติกรรมที่พึงประสงค์ รักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ มีความละเอียดต่อการประพฤติตนในทางเสื่อมเสียหรือก่อให้เกิดผลเสียหาย ต่อผู้อื่น และสังคม

๖. มีวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต รักวัฒนธรรมไทย มีเอกลักษณ์ไทย มีมรรยาทและการวางตนใน สังคม รู้จักประมาณตนเอง

๗. อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ผู้ได้รับการศึกษาจะเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น ประณีประนอม มีความเมตตากรุณา มีสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้อื่น และดำเนินบทบาทของตนเองได้อย่างเหมาะสม

คุณลักษณะที่กล่าวข้างต้น อันเป็นเป้าหมายของการจัดการศึกษานี้ เริ่มต้นที่ผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ซึ่งจะเป็นผู้ปลูกฝังถ่ายทอดอบรม หมายความว่า ผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษาต้องเป็น ตัวอย่างที่ดี คือรักษาหรือพัฒนาคุณลักษณะที่ดีไว้เป็นแบบอย่างแก่ ผู้เรียน ที่เป็นเป้าหมายหลักของการจัดการศึกษา การปรับเปลี่ยนความรู้และพฤติกรรมของผู้เรียน เป็นดัชนีชี้วัดผลสัมฤทธิ์ของการจัดการศึกษาการจัดการศึกษา จึงครอบคลุมขั้นตอนที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้เรียน ตั้งแต่การเตรียมความพร้อมสำหรับการเรียนรู้การให้การศึกษาอบรม การประเมิน และการ

ส่งเสริม ให้เกิดการเรียนรู้ต่อเนื่องที่ตัวผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยมีปรัชญาพื้นฐานสำคัญ คือ “ทุกคนต้องเป็นส่วนสำคัญของการจัดการศึกษาและการศึกษาต้องจัดสำหรับคนทุกคน”

๒.๒ องค์ความรู้เกี่ยวกับโรงเรียนวิถิพุทธ

๒.๒.๑ ความหมายของโรงเรียนวิถิพุทธ

โรงเรียนวิถิพุทธเป็นหนึ่งในโรงเรียนรูปแบบใหม่ที่จะช่วยผลักดันให้เด็กและเยาวชนไทยสามารถพัฒนาตามศักยภาพให้เป็นคนดี คนเก่งของสังคม สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข ซึ่งโรงเรียนวิถิพุทธได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ หรือประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานและพัฒนาผู้เรียน โดยเน้นการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา มีนักวิชาการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้ให้ความหมายของโรงเรียนวิถิพุทธ ไว้ดังนี้

สมเด็จพระพุทธาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโน) ได้อธิบายแนวคิดวิถิพุทธ วิถีธรรม วิถีไทยในการบรรยาย ณ หอประชุมพุทธมณฑล พอสรุปได้ คือโรงเรียนวิถิพุทธเป็นสถาบันที่มีความสำคัญ ทั้งนี้เพราะพระพุทธศาสนามีความสำคัญต่อการศึกษาไทยมีสูงมาก การศึกษาที่เรียกร้องว่าต้องการคุณธรรม จริยธรรม ให้พระพุทธศาสนาเพาะเลี้ยงคนตั้งแต่เยาว์วัยให้เกิดความเคยชินกับความดี สร้างความรู้สึกรักใคร่สูงส่งตามวัยและหน้าที่ ผู้ใหญ่จึงต้องประคับประคองให้อยู่ในความดีงามไม่หลงจนไม่มีหลักของตัวเอง สิ่งสำคัญ คือ การรักษาความอิสระทางสติปัญญา กล้าตกเป็นทาสทางสติปัญญา จนลืมความเป็นไทย โรงเรียนที่กล้าแสดงตนเป็นโรงเรียนวิถิพุทธ จึงเป็นความสำเร็จขั้นหนึ่ง และเป็นเกียรติ โรงเรียนวิถิพุทธจะเป็นแหล่งเพาะเลี้ยงความดีงาม งดงามให้แก่ชาติ หากเจียนไปเด็กไทยจะตกเป็นทาสทางสติปัญญาโรงเรียนวิถิพุทธต้องแข็งแกร่งเพื่อประเทศชาติ ดังนั้นการที่รัฐบาลมีนโยบาย ดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธก็เพื่อให้เกิดพลังร่วมกันให้โอกาสพลังที่มีอยู่และสังคมไทยมีพระพุทธ ศาสนาเป็นรากฐาน^๓

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ได้ให้ความหมายของโรงเรียนวิถิพุทธ หมายถึงโรงเรียนที่จัดการศึกษาตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าโดยดำเนินตามมรรค ซึ่งเป็นวิถีแห่งการดำเนินชีวิตในพระพุทธศาสนา ที่แปลว่าทางอันประเสริฐมีองค์ ๘ ประการ พัฒนาตามหลักไตรสิกขา สรุปว่า โรงเรียนวิถิพุทธ คือโรงเรียนที่ฝึกอบรมผู้เรียนให้มีวิถีชีวิตแบบชาวพุทธทั้งในและนอกสถานที่ฝึกอบรมผู้เรียนให้กิน อยู่ ดู ฟังเป็น คำว่า เป็น ในกรณีนี้หมายถึงกิน อยู่ ดู และฟังตามหลักไตรสิกขา คือให้เกิดความประพฤติที่ดีงาม (ศีล) เกิดความมั่นคงในอารมณ์ (สมาธิ) เกิดความรอบรู้เท่าทัน (ปัญญา) ประยุกต์หลักพุทธธรรมให้ใช้ในชีวิตประจำวันได้ และสามารถบูรณาการหลักธรรมให้เข้ากับรายวิชาอื่น ๆ คือสอดแทรกวิถีแห่งความเป็นพุทธลงในทุกรายวิชาที่ทำการจัดการเรียนรู้

^๓ สมเด็จพระพุทธาจารย์, แนวคิดวิถิพุทธ วิถีธรรม วิถีไทย, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.bpcd.net/content/religion/budh_school.pdf, ๒๕๕๗.

เป็นโรงเรียนที่เน้นหลักในการดำเนินชีวิตให้มีความสุข มีวิถีแห่งการดำเนินชีวิตที่ชัดเจนนั้น คือหลักของมรรคมืองค์ ๘ ประการ^๔

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ให้ความหมายว่า โรงเรียนวิถิปุทธ คือ โรงเรียนที่จัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขา เพื่อพัฒนาผู้เรียนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ด้วยภาวนา ๔ คือ พัฒนาการทางกาย สังคม จิต และปัญญา^๕

บรรเจอดพร รัตนพันธ์ ได้ให้ความหมายโรงเรียนวิถิปุทธ ไว้ว่าโรงเรียนวิถิปุทธเป็นนวัตกรรมการจัดการศึกษาอีกนวัตกรรมหนึ่งที่มุ่งหวังพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ โดยการให้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เน้นการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวมตามหลักศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งมีจุดเริ่มต้นที่ การกิน อยู่ ดู ฟังเป็น ต่อเนื่องอย่างบูรณาการไปถึงการพัฒนาตนเองกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ วัตถุ เพื่อนมนุษย์และสรรพสัตว์ การพัฒนาจิตใจ ให้มีสมาธิ สงบ สบาย สดชื่น เบิกบาน มุ่งมั่น เข้มแข็ง เพียรพยายาม รวมทั้งมีปัญญา รู้เข้าใจเหตุผลตามความเป็นจริง^๖

มติมหาเถรสมาคม ให้ความหมายของโรงเรียนวิถิปุทธ หมายถึง โรงเรียนระบบปกติทั่วไปที่นำหลักธรรมพระพุทธศาสนามาใช้ หรือประยุกต์ใช้ในการบริหาร และ การพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษา ผู้เรียนได้เรียนรู้และพัฒนาชีวิตโดยผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรม แสวงหาปัญญาและมีเมตตาเป็นฐานการดำเนินชีวิต มุ่งเน้นให้ผู้ศึกษาเข้าใจชีวิตแท้จริงสามารถ ดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม โดยอาศัยระบบการศึกษาตามหลักพุทธธรรม ๓ ประการ คือ ไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา มาใช้ในการฝึกอบรมให้ครอบคลุมการดำเนินชีวิต ทุกด้านสู่การพัฒนาที่สมบูรณ์ได้ โรงเรียนที่จัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขานี้เพื่อพัฒนาผู้เรียนเป็น มนุษย์ที่สมบูรณ์ด้วยภาวนา ๔ คือ พัฒนาการทางกาย สังคม จิตใจ และปัญญา กระบวนการจัดการศึกษา ในโรงเรียนวิถิปุทธต้องบูรณาการไตรสิกขาเข้ากับกลุ่มสาระและกิจกรรมต่าง ๆ ในหลักสูตรนั้น คือ มีศีล สมาธิ ปัญญา เป็นเหมือนเส้นด้ายที่ร้อยเรียงทุกกลุ่มสาระและกิจกรรมเข้าด้วยกัน กล่าวอีกนัยคือ โรงเรียนฝึกอบรมผู้เรียนให้มีวิถีชีวิตแบบชาวพุทธทั้งในและนอกสถานศึกษา ดังนั้น ผู้เรียนต้องปฏิบัติตามหลักไตรสิกขาลดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องมีไตรสิกขาในขณะที่กิน อยู่ ดู และฟัง ซึ่งเป็นกิจกรรม

^๔ พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ.ปยุตฺโต), การศึกษาเริ่มต้นเมื่อคนกินอยู่เป็น, (กรุงเทพมหานคร: อูษาการพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๑๔.

^๕ พระเทพโสภณ, (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), ทิศทางการศึกษาไทย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๓๕ – ๓๖.

^๖ บรรเจอดพร รัตนพันธ์, ยุทธศาสตร์การพัฒนาโรงเรียนวิถิปุทธ, (กรุงเทพมหานคร: อูษาการพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๑.

ประจำวันของนักเรียน เมื่อมีไตรสิกขาเป็นเครื่องมือพัฒนาแล้ว ผลที่ตามมาคือผู้เรียนจะได้รับการพัฒนาทั้ง ๔ ด้าน ไปพร้อมกัน^๗ ได้แก่

๑) พัฒนาการทางกาย (กายภาวนา) หมายถึง การเจริญกาย พัฒนากาย คือการ ฝึก อบรมกายให้รู้จักติดต่อกันเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมทั้งหลายด้วยดี และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่ เป็นคุณ มิให้เกิดโทษให้เป็นกุศลธรรมองงาม ให้กุศลธรรมเสื่อมสูญในเบื้องต้น คือให้กินเป็น อยู่เป็น ดูเป็นและฟังเป็น กายภาวนาจึงเป็นเรื่องของการพัฒนาตนเองเพื่อความสัมพันธ์ที่ดีกับสิ่งแวดล้อม ทางกายภาพ

๒) พัฒนาการทางด้านสังคม (ศีลภาวนา) หมายถึง การเจริญศีล คือการพัฒนาความ ประพฤติฝึกอบรมให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย กฎเกณฑ์และกติกาสังคม ไม่เบียดเบียน หรือ ก่อความ เดือดร้อนเสียหายให้แก่สังคม สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี

๓) พัฒนาการทางจิต (จิตภาวนา) หมายถึง การเจริญจิต คือพัฒนา ฝึกอบรมจิตใจให้ เข้มแข็ง มั่นคง เจริญองงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา ขยันหมั่นเพียร อดทน มี สมาธิ สดชื่น เบิกบาน ผ่องใส เป็นต้น

๔) พัฒนาการทางปัญญา (ปัญญาภาวนา) หมายถึงการเจริญปัญญา คือการพัฒนาปัญญา การฝึกอบรมทางปัญญา ให้รู้และเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของ โลกและชีวิตตามสภาวะที่เป็นจริง สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ไม่ลุ่มหลงไปตามกระแสนิยม สามารถแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา

ทรงศักดิ์ แอ็ดสกุล กล่าวถึง โรงเรียนวิถิปุทธ ว่าเป็น หนึ่งในห้ารูปแบบที่เป็นนวัตกรรม การปฏิรูปการศึกษาที่เป็นแนวคิดการพัฒนากิจการ การศึกษาของนายกรัฐมนตรี ในปีการศึกษา ๒๕๔๕ ที่ส่งเสริมการพัฒนาแก่ผู้เรียนได้มีการพัฒนาโรงเรียนว่าโรงเรียนวิถิปุทธเป็นโรงเรียนระบบ ปกติทั่วไปที่นำหลักธรรมพระพุทธศาสนามาใช้ หรือประยุกต์ใช้ในการบริหาร และการพัฒนาผู้เรียน โดยรวมของสถานศึกษา เน้นกรอบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา มีจุดเน้นให้โรงเรียนวิถิปุทธ ดำเนินการพัฒนา ผู้เรียนโดยหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา อย่างบูรณาการผู้เรียนได้เรียนรู้ ผ่านการพัฒนา “การกินอยู่ดูฟังเป็น” คือ มีปัญญา รู้เข้าใจในคุณค่าแท้ใช้กระบวนการทางวัฒนธรรม แสวงหาปัญญา โรงเรียนวิถิปุทธ จึงเป็นนวัตกรรมที่โรงเรียนสามารถนำเอาพุทธศาสนา มาใช้ควบคู่ กับการพัฒนาสถานศึกษา ได้อย่างปกติทั่วไป ซึ่งส่งผลทำให้นักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรมที่พึง ประสงค์ที่ชัดเจนขึ้นไม่สร้างปัญหาให้กับสังคมและประเทศชาติ^๘

^๗ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **โรงเรียนวิถิปุทธ**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๓๑ - ๓๓.

^๘ ทรงศักดิ์ แอ็ดสกุล, “สภาพการดำเนินงานโรงเรียนวิถิปุทธในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ๒๕๕๒).

สุวิทย์ คำมูล และอรรถ คำมูล ได้เสนอแนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจริยธรรม เป็น กระบวนการเรียนรู้มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เข้าใจ บทบาทและหน้าที่ของตนที่พึงปฏิบัติ ต่อผู้อื่น และ สังคมโดยรวมที่อยู่ในปทัสถานของสังคม ซึ่ง จะก่อให้เกิดความสันติสุขแก่สังคม มีวัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจริยธรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรมจริยธรรมโดยสร้างความตระหนักให้กับผู้เรียนถึงพฤติกรรมที่ควรและไม่ควรปฏิบัติ อันจะส่งผลต่อความสงบสุขและความเจริญของตนเอง ครอบครัวและสังคม ลำดับขั้นของการพัฒนาการด้านการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม (Moral Reasoning) อาศัยแนวความคิดพื้นฐานของโคลเบอร์ก โดยแบ่งพัฒนาการออกเป็น ๓ ระดับ ภายในแต่ละระดับยังแบ่ง พัฒนาการออกเป็น ๒ ขั้น รวมเป็น ๖ ขั้น ดังนี้

๑. ผู้สอนจะต้องวิเคราะห์ ระดับเหตุผลเชิงจริยธรรมของผู้เรียนเสียก่อนว่า อยู่ในระดับใด ซึ่งอาจจะกระทำการวิเคราะห์โดยการเล่าสถานการณ์ให้ฟัง อ่านกรณีศึกษาแล้วให้ผู้เรียน บอกเหตุผลเชิงจริยธรรมของตนเองหรือของตัวละครในเรื่องหรือจากการสังเกตพฤติกรรมก็ได้

๒. ผู้สอนควรจัดโอกาสให้ผู้เรียนได้ยินได้ฟังการบอกหรือให้เหตุผลเชิงจริยธรรมในระดับที่สูงขึ้นกว่าระดับเหตุผลเชิงจริยธรรมที่เขามีอยู่

๓. ผู้สอนควรจัดโอกาสให้ผู้เรียน ได้พบกับปัญหาที่ขัดแย้งกับระดับความคิดของ ผู้เรียนเอง เพื่อจะนำไปสู่การพัฒนาแนวคิดในระดับที่สูงขึ้น โดยเฉพาะผู้สอนจะต้องเป็นผู้ชี้แนะเพื่อให้ผู้เรียนมีความเห็นคล้อยตามไปในทิศทางที่ปรารถนา^๙

ชาญชัย อินทรประวัติและพวงเพ็ญ อินทรประวัติ ได้เสนอขั้นตอนการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาจริยธรรม ดังนี้

๑. ชี้แนะเสนอปัญหา

๑.๑ ผู้สอนนำเสนอปัญหา ซึ่งอาจจะอยู่ในรูปของปัญหากรณีศึกษาข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ เรื่องจริง โดยอาจจะใช้วิธีการนำเสนอด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่นการเล่าเรื่อง การอ่าน ให้ฟัง การใช้สื่ออื่น ๆ เช่น ฟังจากวิทยุเทป ดูวีดิทัศน์ เป็นต้น แต่ผู้สอนจะต้องมั่นใจว่าผู้เรียนเข้าใจเรื่องที่เป็นประเด็นปัญหานั้นทุกคน

๑.๒ ผู้สอนอธิบายเพื่อชี้ประเด็นปัญหาหรือข้อเท็จจริง หรืออาจจะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนซักถามข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องราวที่นำเสนอจนทุกคนเข้าใจชัดเจน

๑.๓ ผู้สอนเปิดอภิปรายทั่วไปทั้งชั้น โดยผู้สอนอาจจะเป็นผู้นำเสนอ การอภิปราย ซึ่งอาจ ใช้คำถามเพื่อขยายความคิดของผู้เรียนมีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นการนำไปสู่ การอภิปรายกลุ่มย่อยต่อไป

^๙ สุวิทย์ มูลคำ และอรรถ มูลคำ, *วิธีการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมค่านิยมการเรียนรู้อยู่โดยการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง*, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ภาพพิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๓๐.

๒. ชั้นแบ่งกลุ่มผู้เรียน การแบ่งกลุ่มผู้เรียนในแต่ละกลุ่มย่อย ควรจะมีผู้เรียนที่มีความคิดเห็นที่ขัดแย้ง กันอยู่ร่วมกัน ทั้งนี้เพื่อพวกเขาจะได้แสดงผลประกอบการอภิปรายทัศนะของเขาในกลุ่มย่อย ซึ่งการแบ่งกลุ่มควรมีจำนวนสมาชิก ๖-๘ คน เพราะถ้ามีสมาชิกมากเกินไปจะทำให้ผู้เรียนมีโอกาสแสดงความคิดเห็นน้อยลง ถ้าสมาชิกน้อยเกินไปก็จะทำให้ได้ความคิดและเหตุผลที่แคบเกินไป

๓. ชั้นอภิปรายกลุ่มย่อยโดยมุ่งประเด็นที่การวิเคราะห์ปัญหา หรือแก้ปัญหาหรือการประเมิน ค่าของพฤติกรรม โดยจะต้องระบุเหตุผลของตนให้ชัดเจน การสอนในชั้นนี้จะต้องสิ้นสุดลงด้วยข้อสรุป และเหตุผลของแต่ละกลุ่ม

๔. ชี้นำเสนอผลการอภิปรายกลุ่มย่อย ชั้นนี้ให้ผู้แทนแต่ละกลุ่มมาเสนอสรุปผลการอภิปราย พร้อมเปิดโอกาสให้เพื่อน ในชั้นซักถามและเสนอเหตุผลเพิ่มเติม

๕. สรุปเหตุผลของผู้เรียนทั้งชั้น ชั้นนี้ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันสรุปเหตุผลของทุกกลุ่ม เพื่อให้ผู้เรียนมองเห็น เหตุผลในการกระทำของเพื่อน ๆ อย่างชัดเจน เพื่อเป็นแนวทางที่ดีสู่การปฏิบัติ^{๑๐}

กระทรวงศึกษาธิการ ได้ให้ความหมายของโรงเรียนวิถีพุทธ คือ โรงเรียนระบบปกติทั่วไป ที่นำหลักธรรมพระพุทธศาสนามาใช้ หรือประยุกต์ใช้ในการบริหาร และการพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษา เน้นกรอบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา อย่างบูรณาการ มีการจัดรูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธโดยมีจุดเน้นคือ โรงเรียนวิถีพุทธดำเนินการพัฒนาผู้เรียนโดยใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา อย่างบูรณาการ ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการพัฒนา “การกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น” คือ มี ปัญญา รู้เข้าใจในทางคุณค่าแท้ใช้กระบวนการทางวัฒนธรรมแสวงปัญญา และมีวัฒนธรรมเมตตา เป็นฐานการดำเนินชีวิต โดยมีผู้บริหารและคณะครูเป็นกัลยาณมิตรการพัฒนาและลักษณะโรงเรียน วิถีพุทธเน้นการจัดสภาพทุก ๆ ด้าน เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาตามหลักพุทธธรรมอย่างบูรณาการที่ส่งเสริมให้เกิดความเจริญงอกงามตามลักษณะแห่งปัญญาวัฒนธรรม ๔ ประการ คือ

- ๑) สัมปยุตสังสวะ หมายถึงการอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้ มีครู อาจารย์ดีมีข้อมูลมีสื่อที่ดี
- ๒) สัทธัมมัสสวนะ หมายถึง เอาใจใส่ศึกษาโดยมีหลักสูตร การเรียนการสอนที่ดี
- ๓) โยนิโสมนสิการ หมายถึงกระบวนการคิดวิเคราะห์พิจารณาหาเหตุผลที่ดีถูกวิธี
- ๔) อัมมานุสรมปฏิบัติ หมายถึง ความสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตรับได้ถูกต้อง

การจัดสภาพของโรงเรียนวิถีพุทธ ประกอบด้วย ด้านกายภาพ คือ อาคารสถานที่ ห้องเรียน แหล่งเรียนรู้ สภาพแวดล้อม เป็นต้น ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต เช่น กิจกรรมประจำวัน กิจกรรมวันสำคัญ กิจกรรมนักเรียนต่าง ๆ ด้านการเรียนการสอน เริ่มตั้งแต่การกำหนดหลักสูตร

^{๑๐} ขาญชัย อินทรประวัตินและพวงเพ็ญ อินทรประวัติน, รูปแบบการสอน. พิมพ์ครั้งที่ ๒, (สงขลา: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒสงขลา, ๒๕๔๒), หน้า ๑๕.

สถานศึกษา การจัดหน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ จนถึงกระบวนการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ในการปฏิบัติต่อกันระหว่างครูกับนักเรียน นักเรียนกับนักเรียน หรือครูกับครู เป็นต้น และ ด้านการบริหารจัดการ ตั้งแต่ การกำหนดวิสัยทัศน์ จุดเน้น การกำหนดแผนปฏิบัติการ การสนับสนุน ติดตาม ประเมินผล และพัฒนาต่อเนื่อง ซึ่งการจัดสภาพในแต่ละด้านจะมุ่งเพื่อให้การพัฒนานักเรียนตามระบบไตรสิกขา ดำเนินได้อย่างชัดเจนมีประสิทธิภาพ

การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ มีขั้นตอนสำคัญ เช่น การเตรียมการ เตรียม ทั้งบุคลากร ผู้เกี่ยวข้อง แผนงาน ทรัพยากร ที่มุ่งเน้นสร้างศรัทธา และฉันทะในการพัฒนา การดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบต่าง ๆ ที่จัดเพื่อส่งเสริม ให้เกิดความเจริญงอกงามหรือปัญญาวุฒิธรรม ในการพัฒนาผู้เรียน การดำเนินการพัฒนาทั้งผู้เรียนและบุคลากร ตามระบบไตรสิกขาอย่างต่อเนื่อง โดยใช้สภาพและองค์ประกอบที่จัดไว้ข้างต้น ขึ้นต่อมา คือ การดูแลสนับสนุนใกล้ชิด ด้วยท่าทีของความ เป็นกัลยาณมิตรต่อกันที่จะทำให้การพัฒนานักเรียนและงานดำเนินได้อย่างมีประสิทธิภาพ ต่อจากนั้น มีการปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่องด้วยอิทธิบาท ๔ และหลักอุปปญญาธรรม คือ ความไม่สันโดษในกุศลธรรม และความไม่ระย่อในการพากเพียร เป็นต้น ขึ้นสุดท้ายของกระบวนการบริหาร แต่เป็นฐานสู่การพัฒนาในลำดับต่อไป คือ ชั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน^{๑๑}

จากการทบทวนเอกสารเกี่ยวกับโรงเรียนวิถีพุทธ สรุปได้ว่า โรงเรียนวิถีพุทธเป็นสถาบันที่ได้ดำเนินการจัดประสบการณ์เรียนรู้ ที่เน้นคุณธรรม จริยธรรม ให้พระพุทธรูปศาสนาเพาะเลี้ยงคนตั้งแต่เยาว์วัยให้เกิดความเคยชินกับความดี สร้างความรู้สึกนึกคิดให้สูงขึ้นตามวัยและหน้าที่ โดยมีผู้บริหาร โรงเรียน ครูผู้สอน และบุคลากรทางการศึกษา ตลอดทั้งผู้ปกครอง ชุมชนทุกคนต้องประคับประคองร่วมกัน ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการกำหนดกรอบการดำเนินงานเน้นกรอบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา อย่างบูรณาการ ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการพัฒนา “การกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น” คือ มีปัญญาเข้าใจในทางคุณค่าแท้ ใช้กระบวนการทางวัฒนธรรมแสวงปัญญาและมีวัฒนธรรมเมตตาเป็นฐานการดำเนินชีวิต พัฒนาตามหลักพุทธธรรมอย่างบูรณาการที่ส่งเสริมให้เกิดความเจริญงอกงามตามลักษณะแห่งปัญญาวุฒิธรรม ตามแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในระดับประถมศึกษา ซึ่งประกอบด้วย ด้านกายภาพ ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ด้านการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ และด้านการบริหารจัดการ

๒.๒.๒ ความสำคัญของโรงเรียนวิถีพุทธ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ.ปยุตโต) ได้กล่าวในหนังสือ “หลักชาวพุทธ” ว่าเป็น ภูมิธรรมขั้นพื้นฐานของชาวพุทธ ซึ่งประกอบด้วย

^{๑๑} กระทรวงศึกษาธิการ, แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุ, ๒๕๔๖), หน้า ๕.

๑) หลักการ

๑. ฝึกแล้วคือเลิศมนุษย์ : ข้าฯ มั่นใจว่า มนุษย์จะประเสริฐเลิศสุด แม้กระทั่งเป็นพุทธะได้ เพราะฝึกตนด้วยสิกขาคือการศึกษา

๒. ฝึกพุทธคุณเป็นสรณะ : ข้าฯ จะฝึกตนให้มีปัญญา มีความบริสุทธิ์ และมีเมตตากรุณา ตามอย่างองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

๓. ถือธรรมะเป็นใหญ่ : ข้าฯ ถือธรรม คือความจริง ความถูกต้องดีงาม เป็นใหญ่ เป็นเกณฑ์ตัดสิน

๔. สร้างสังคมให้เยี่ยงสังฆะ : ข้าฯ จะสร้างสังคมตั้งแต่ในบ้าน ให้มีสามัคคี เป็นที่มาเกื้อกูลร่วมกันสร้างสรรค์

๕. สำเร็จด้วยกระทำความดี : ข้าฯ จะสร้างความสำเร็จด้วยการกระทำที่ดีงามของตน โดยพากเพียรอย่างไม่ประมาท

๒) ปฏิบัติการ

ก) มีศีลวัตรประจำตน

๑. บุษาบุชนีย : มีปกติกราบไหว้ แสดงความเคารพ ต่อพระรัตนตรัย ปิตามารดา ครู อาจารย์และบุคคลที่ควรเคารพ

๒. มีศีลห้าอภัย : สมาทานเบญจศีล ให้เป็นนิจศีลคือหลักความประพฤติประจำตัวไม่มีผิดมิด้วยอภัยมุข

๓. สาธยายพุทธมนต์ : สวดสาธยายพุทธวจนะ หรือบทสวดมนต์ โดยเข้าใจความหมาย อย่างน้อยก่อนนอนทุกวัน

๔. ฝึกฝนจิตด้วยภาวนา : ทำจิตใจให้สงบ ผ่องใส เจริญสมาธิ อันค้ำจุนสติที่ตื่นตัว หนุนปัญญาที่รู้ทั่วชัดเท่าทัน และอธิษฐาน จิตเพื่อบุญกุศลที่เป็นกุศล วันละ ๕-๑๐ นาที

ข) เจริญกุศลเนื่องนิตย์

๕. ทำกิจวัตรวันพระ : พึงกิจวัตรวันพระ ด้วยการตักบาตรหรือแผ่เมตตา ฟังธรรมหรืออ่านหนังสือธรรม โดยบุคคลที่บ้าน วัด โรงเรียนหรือที่ทำงานรวมกันประมาณ ๑๕ นาที

๖. พร้อมสละแบ่งปัน : เก็บออมเงิน และแบ่งมาบำเพ็ญทาน เพื่อบรรเทาทุกข์ เพื่อบุชาคุณเพื่อสนับสนุนกรรมดีอย่างน้อยสัปดาห์ละ ๑ ครั้ง

๗. หมั่นทำคุณประโยชน์ : เพิ่มพูนบุญกรรม บำเพ็ญประโยชน์ อุทิศแด่พระรัตนตรัย มารดาบิดา ครูอาจารย์ และท่านผู้เป็นบุพการีของสังคมแต่อดีตสืบมา อย่างน้อยสัปดาห์ละ ๑ ครั้ง

๘. ได้ปราโมทย์ด้วยไปวัด : ไปวัดชมอารามที่รื่นรมย์และไปร่วมกิจกรรมทุกวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและวันสำคัญของครอบครัว

ค) ทำชีวิตให้งามประณีต

๙. กินอยู่พอดี : ฝึกความรู้จักประมาณในการบริโภคด้วยปัญญา ให้กินอยู่พอดี

๑๐. มีชีวิตงดงาม : ปฏิบัติกิจส่วนตน ดูแลของใช้ของตนเอง และทำงานของชีวิต ด้วยตนเอง ทำได้ทำ เป็นอย่างงดงามน่าภูมิใจ

๑๑. ไม่ตามใจจนหลง : ชมรายการบันเทิงวันละไม่เกินกำหนดที่ตกลงกัน ในบ้าน ไม่มัวสำราญสำราญปล่อยตัวให้หลงไหลไปตามกระแสสิ่งล่อเร้าชวนละเลิง และมีวินัยปลอดการบันเทิงอย่างน้อยเดือนละ ๑ วัน

๑๒. มีองค์พระครองใจ : มีสิ่งที่บูชาไว้สักการะประจำตัว เป็นเครื่องเตือนใจให้ระลึกถึงพระคุณของพระรัตนตรัยและตั้งมั่นอยู่ในหลักชาวพุทธ

บุคคลที่ถือปฏิบัติตาม “หลักชาวพุทธ” ดังกล่าวมานี้ เป็นผู้ที่มีภูมิธรรมพื้นฐานของชาวพุทธ จึงเป็นชาวพุทธที่แท้จริง สมกับชื่อที่เรียกขานแรกที่สุด พอเด็กเกิดมา สัมผัสดูโลก การศึกษาก็เริ่ม ลูกจะเห็นโลกและมองโลกอย่างไรก็อยู่ที่พระพรหม คือพ่อแม่ จะชี้แสดงชักนำให้การศึกษาเดินหน้าไป ดังนั้น ถ้าจะให้แน่จริงและมั่นใจที่สุด การปฏิบัติตามหลักชาวพุทธจึงต้องเริ่มต้นตั้งแต่ที่บ้าน โดยการนำของบูรพาจารย์ คือคุณพ่อคุณแม่ ที่แน่แท้ว่าเป็นครูคนแรกของลูก เมื่อเด็กมาเข้าโรงเรียน คือเริ่มเข้าสู่ระบบการศึกษา ถือว่าเป็นจุดกำหนดในการแสดงความเป็นผู้ศึกษาให้ปรากฏชัดเจนออกมา เท่ากับบอกแจ้งว่าจะตั้งต้นเล่าเรียนศึกษาอย่างจริงจัง ให้สมนามที่เรียกว่าเป็น “นักเรียน” ในขณะที่เริ่มแสดงความเป็นนักเรียนนั้น เด็กก็ควรได้โอกาสที่จะเริ่มแสดงความเป็นชาวพุทธของตนให้ปรากฏชัดเจนออกมาด้วยเช่นเดียวกัน เพื่อให้กระบวนการของการศึกษาทุกส่วนประสานเกื้อกูลและกลมกลืนกัน ดำเนินไปอย่างครบองค์ สมที่จะเรียกว่าเป็นไตรสิกขา เมื่อเด็กมีภูมิธรรมพื้นฐานของชาวพุทธ ด้วยการถือปฏิบัติตามหลักชาวพุทธข้างต้นนี้ ความเป็น “ชาวพุทธ” ของเด็กก็จะเริ่มปรากฏชัดเจนออกมา เป็นนิมิตหมายว่าชีวิตของเธอจะองงามก้าวหน้าไปในการพัฒนาทางการศึกษา จุดดวงอาทิตย์ที่อุทัยแล้ว ก็จะขึ้นสูงเด่นงามสง่าทอแสงเจิดจ้าให้แสงสว่างและพลังอันอำนวยความสัมฤทธิ์สมหวังและความรุ่งเรืองทุกประการ อุทัยแห่งชีวิตการศึกษาของเด็ก ก็หมายถึงอุทัยแห่งปวงความหวังของครอบครัว ของสังคม และของมนุษยชาติทั้งมวล อันเป็นหลักประกันให้มั่นใจว่า มนุษย์ที่ได้พัฒนาดีแล้วนี้ จะสามารถรักษารัษฎธรรมไว้และนำโลกไปสู่สันติสุขได้อย่างแน่นอน^{๑๒}

โรงเรียนวิถิพุทธ เป็นสถานศึกษาในระบบปกติ ที่นำหลักพุทธธรรม หรือองค์ความรู้ที่เป็นคำสอนในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาของสถานศึกษานั้น โดยมีจุดเน้นที่สำคัญ คือ การนำหลักธรรมมาใช้ในระบบการพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษา ซึ่งอาจเป็นการเรียนการสอนในภาพรวมของหลักสูตรสถานศึกษา หรือการจัดเป็นระบบวิถีชีวิตในสถานศึกษาของผู้เรียนส่วน

^{๑๒} พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ.ปยุตโต), **หลักชาวพุทธ**, (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์สวย จำกัด ๒๕๕๓),

ใหญ่ โดยนำไปสู่จุดเน้นของการพัฒนาให้ผู้เรียนสามารถ กิน อยู่ ดู ฟังเป็น คือใช้ปัญญา และเกิดประโยชน์แท้จริงต่อชีวิต และการจัดดำเนินการของสถานศึกษาจะแสดงถึงการ จัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศ (ปรโตโฆสะ) ที่เป็นกัลยาณมิตรเอื้อในการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้านด้วยวิถีวัฒนธรรม แสงปัญญา การพัฒนาผู้เรียนดังกล่าวจัดผ่านระบบไตรสิกขา ที่ผู้เรียนได้ศึกษาปฏิบัติอบรม ทั้งศีล หรือพฤติกรรม หรือวินัยในการดำเนินชีวิตที่ดำรงสำหรับตน และสังคม **สมาธิ** หรือด้านการพัฒนาจิตใจที่มีคุณภาพ มีสมรรถภาพ มีจิตใจที่ตั้งมั่นเข้มแข็งและสงบสุข และ**ปัญญา**ที่มีความรู้ที่ถูกต้อง มีศักยภาพในการคิด การแก้ปัญหาที่เหมาะสม (โยนิโสมนสิการ) โดยมีครู และผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกัลยาณมิตรสำคัญที่รักและปรารถนาดี ที่จะพัฒนาผู้เรียนอย่างดีที่สุดด้วยความเพียรพยายาม ระบบพัฒนาผู้เรียนด้วยไตรสิกขา

โรงเรียนวิถีพุทธ ควรจัดสภาพในทุก ๆ ด้าน เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาตามหลักพุทธธรรม อย่างบูรณาการและส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาชีวิตให้สามารถกิน อยู่ ดู ฟังเป็น มีวัฒนธรรมแสงปัญญา ทั้งนี้การจัดสภาพจะส่งเสริมให้เกิดลักษณะของปัญญาวุฒิธรรม ๔ ประการ คือ

๑) สัมปยุตสังเสวะ หมายถึง การอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้ อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี ครู อาจารย์ดี มีข้อมูลมีสื่อที่ดี

๒) สัทธัมมัสสวนะ หมายถึง เอาใจใส่ศึกษาโดยมีหลักสูตร การเรียนการสอนที่ดี

๓) โยนิโสมนสิการ หมายถึง มีกระบวนการคิดวิเคราะห์พิจารณาหาเหตุผลที่ดี และถูกวิธี

๔) อัมมานุสุมมปฏิบัติ หมายถึง ความสามารถที่จะนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้ และดำเนินชีวิตได้ถูกต้องตามธรรม

ปัญญาวุฒิธรรม ๔ ประการนี้ จะส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตามหลักไตรสิกขา ได้อย่างชัดเจน สำหรับแนวคิดเบื้องต้น ของการจัดสภาพในสถานศึกษา ที่เหมาะสมในด้านต่าง ๆ มีลักษณะดังต่อไปนี้

๑. ด้านกายภาพ โรงเรียนจะจัดอาคารสถานที่ สภาพแวดล้อมห้องเรียนและแหล่งเรียนรู้ ที่ส่งเสริมการพัฒนาศีล สมาธิ และปัญญา เช่น มีศาลาพระพุทธรูปที่เด่น เหมาะสม ที่จะชวนให้ระลึกถึงพระรัตนตรัยอยู่เสมอ มีมุมหรือห้องให้ศึกษาเกี่ยวกับพุทธธรรม เพื่อบริหารจัดการและการเจริญภาวนาอันเหมาะสม หรือมากพอที่จะบริการผู้เรียน ตลอดทั้งการตกแต่งบริเวณให้เป็นธรรมชาติ หรือใกล้ชิดธรรมชาติ ชวนมีใจสงบและส่งเสริมปัญญา เช่น รมรื่น มีป้ายนิเทศ ป้ายคุณธรรม ดูแลเสียงต่าง ๆ ไม่ให้อีกทีก ถ้าเปิดเพลงกระจายเสียงก็พิถีพิถันเลือกเพลงที่ส่งเสริมสมาธิ ประเทืองปัญญา เป็นต้น

๒. ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต สถานศึกษาจัดกิจกรรมวิถีชีวิต ประจำวัน ประจำสัปดาห์หรือในโอกาสต่าง ๆ เป็นภาพรวมของทั้งสถานศึกษา ที่เป็นการปฏิบัติบูรณาการทั้ง ศีล สมาธิ และปัญญา โดยเน้นการมีวิถีชีวิต หรือวัฒนธรรมของการกิน อยู่ ดู ฟัง ด้วยสติสัมปชัญญะ เพื่อเป็นไปตามคุณค่าแท้ของการดำเนินชีวิต โดยมีกิจกรรมตัวอย่าง ดังนี้

๑) มีกิจกรรมสวดมนต์ไหว้พระก่อนเข้าเรียน และก่อนเลิกเรียนประจำวัน (เพื่อใกล้ชิดศาสนา)

๒) มีกิจกรรมรับศีล หรือทบทวนศีลทุกวัน อาจเป็นบทกลอน หรือเพลง เช่นเดียวกับกิจกรรมแผ่เมตตา (เพื่อให้ตระหนักถึงการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข)

๓) มีกิจกรรมทำสมาธิรูปแบบต่าง ๆ เช่น นั่งสมาธิ ท่องอาขยานเพื่อสมาธิสวดมนต์สร้างสมาธิหรือทำสมาธิเคลื่อนไหวอื่น ๆ เป็นประจำวันหรือก่อนเรียน (เพื่อพัฒนาสมาธิ)

๔) มีกิจกรรมพิจารณาอาหารก่อนรับประทานอาหารกลางวัน (เพื่อให้กินเป็น กินอย่างมีสติ มีปัญญาเข้าใจ)

๕) มีกิจกรรมอาสาพิเศษ ปฏิบัติวินัยหรือศีล (เพื่อให้อยู่เป็น อยู่อย่างสงบสุข)

๖) มีกิจกรรมประเมินผลการปฏิบัติธรรม (ศีล สมาธิ ปัญญา) ประจำวัน (เพื่อให้อยู่เป็น)

๗) มีการสวดมนต์ ฟังธรรมประจำสัปดาห์หรือในวันพระ (เพื่อพัฒนาศีล สมาธิ และปัญญา)

๘) มีกิจกรรมบันทึกและยกย่องการปฏิบัติธรรม (เน้นย้ำและเสริมแรงการทำความดี)

๙) ทุกห้องเรียน มีการกำหนดข้อตกลงในการอยู่ร่วมกัน โดยเข้าใจเหตุผล และประโยชน์ที่มีต่อการอยู่ร่วมกัน (พัฒนาศีล /วินัย ด้วยปัญญา)

๓. ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ สถานศึกษาส่งเสริมบรรยากาศของการใฝ่เรียนรู้ และพัฒนาไตรสิกขา หรือส่งเสริมการมีวัฒนธรรม แสวงปัญญา และมีปฏิสัมพันธ์ ที่เป็นกัลยาณมิตรต่อกัน มีบรรยากาศของการเคารพอ่อนน้อม ยิ้มแย้มแจ่มใสการมีความเมตตา กรุณาต่อกัน ทั้งครูต่อนักเรียน นักเรียนต่อครู นักเรียนต่อนักเรียน และครูต่อครูด้วยกันและโรงเรียนส่งเสริมให้ครู บุคลากร และนักเรียนปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น เช่น การลด ละ เลิกอบายมุข การเสียสละ เป็นต้น

๔. ด้านการบริหารจัดการ สถานศึกษาโดยบุคลากรในสถานศึกษาร่วมกับผู้ปกครอง และชุมชน สร้างความตระหนัก และศรัทธา รวมทั้งเสริมสร้างปัญญาเข้าใจในหลักการ และวิธีดำเนินการโรงเรียนวิถิพุทธร่วมกัน ทั้งนี้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ครู และผู้บริหารเพียรพยายามสนับสนุนโดยลักษณะต่าง ๆ และการปฏิบัติตนเอง ที่จะสนับสนุน และเป็นตัวอย่างในการพัฒนาผู้เรียน ตามวิถิชาวพุทธสถานศึกษาวิเคราะห์จัดจุดเน้น หรือรูปแบบรายละเอียดโรงเรียนวิถิพุทธตามความเหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา ซึ่งแต่ละสถานศึกษาจะมีจุดเน้น และรายละเอียดรูปแบบที่แตกต่างกันได้ เช่น บางสถานศึกษาจะมีจุดเน้น ประยุกต์ไตรสิกขาในระดับ ชั้นเรียน มีการจัดกระบวนการเรียนรู้รายวิชา บางโรงเรียนเน้นประยุกต์ในระดับกิจกรรมวิถีชีวิตประจำวันแบบภาพรวม บางโรงเรียนอาจทำทั้งระบบทุกส่วนของการจัดการศึกษา ตามหลักการจัดวิถิพุทธสู่วิถีการเรียนรู้ บูรณาการพุทธธรรม สู่การจัดการเรียนรู้ และการปฏิบัติจริงที่สอดคล้องกับวัฒนธรรม และวิถีชีวิตอย่างต่อเนื่อง สม่าเสมอ เพื่อนำสู่การเรียนรู้ เข้าใจความจริง มีการจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในทุก

สถานการณ์ ทุกสถานที่ ทั้งโดยตรงและทางอ้อม ประสานความร่วมมือระหว่างวัด/คณะสงฆ์ และชุมชน ในการจัดการเรียนรู้หลักธรรมสำคัญ สู่การจัดการเรียนรู้โรงเรียนวิถีพุทธ ตามหลัก **ไตรสิกขา** **กัลยาณมิตตตา** **ปรโตโฆสะ** และ**โยนิโสมนสิการ**

แนวการจัดการเรียนรู้โรงเรียนวิถีพุทธ ประกอบด้วยหลักสูตรสถานศึกษา สอดแทรก เพิ่มเติม พุทธธรรมในวิสัยทัศน์ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน เพิ่มเติม คุณธรรม จริยธรรม ในผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง ให้มีการบูรณาการพุทธธรรมในการจัดหน่วยการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระ สอดแทรก ความรู้ และการปฏิบัติจริงในการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และสถานการณ์อื่นๆ นอกห้องเรียน ได้แก่ บูรณาการในการเรียนรู้บูรณาการในวิถีชีวิต และบูรณาการไตรสิกขา เข้าในชีวิตประจำวัน โดยโรงเรียนวิถีพุทธกับชุมชน ซึ่งประกอบด้วยบ้าน วัด และสถาบันอื่น ๆ ในชุมชน มีความเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน เกื้อกูลร่วมมือกันและกันในการพัฒนา นักเรียน และพัฒนาชุมชนสังคมในวิถีแห่งพุทธธรรม เพื่อประโยชน์สุขร่วมกัน เพียรพัฒนาตน มีผลการพัฒนานักเรียนเป็นที่ยอมรับศรัทธาของชุมชน เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียน จัดระดมสรรพกำลังลักษณะต่างๆ อย่างหลากหลายในการพัฒนางานทุกด้านของโรงเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนานักเรียน บริการวิชาการ อาคารสถานที่ ร่วมมือสนับสนุนกับชุมชน ในการพัฒนาภูมิธรรม ภูมิปัญญา คุณธรรมจริยธรรม และกิจกรรมสัมมาอาชีวะต่างๆ เป็นต้น แก่ชุมชน สังคม ด้วยเมตตาธรรมและด้วยความเป็นกัลยาณมิตร เพื่อให้เกิดความเจริญงอกงามและสันติสุข โรงเรียนอาจพิจารณากำหนดและดำเนินงานตามวิสัยทัศน์ และแผนปฏิบัติการของโรงเรียน ซึ่งบ่งชี้ถึงความเป็นวิถีพุทธอย่างเข้มแข็งและต่อเนื่อง จนบังเกิดผลที่ชัดเจนทั้งในด้านการบริหารจัดการ ด้านลักษณะทางกายภาพ ด้านบุคลิกภาพและคุณธรรมของครู อาจารย์ นักเรียนและบุคลากรของโรงเรียน จนเป็นภาพที่เห็นได้ชัดเจน เช่น ผู้บริหารมีคุณธรรม มีการบริหารจัดการโดยใช้หลักเมตตาธรรม ครูมีความเป็นกัลยาณมิตร นักเรียนมีกริยาจาสุภาพ มีน้ำใจ มีคุณธรรม เป็นลักษณะเด่นที่บุคคลทั่วไปเห็นได้ชัดเจน พร้อมๆ กันโรงเรียนวิถีพุทธมีลักษณะเปิดกว้างสู่ชุมชนและสังคม พร้อมทั้งจะรับฟังความคิดเห็นเพื่อการปรับปรุงพัฒนาอยู่เสมอ และพร้อมให้ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนสังคมด้วยความเกื้อกูลกันและกันอย่างต่อเนื่อง

๒.๒.๓ ความเป็นมาของโรงเรียนวิถีพุทธ

เนื่องจากการประชุมเรื่องหลักสูตรใหม่ “เด็กไทยพัฒนา” เมื่อวันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๔๕ ณ สถาบันราชภัฏสวนดุสิต ศ.ดร.ชัยอนันต์ สมุทรวณิช เสนอให้มีการนำหลักธรรมคำสอนพระพุทธ ศาสนามาบูรณาการกับการบริหารจัดการในโรงเรียน ซึ่งที่ประชุมเห็นชอบ กระทรวงศึกษาธิการ จึงเริ่มรับสมัครโรงเรียนที่สนใจ และจัดให้มีการปฐมนิเทศ เพื่อให้ผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้สอนได้เข้าใจแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ จากที่ผู้บริหารโรงเรียน ซึ่งส่วนใหญ่สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีความสนใจเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา

ขั้นพื้นฐาน จึงให้มี “ผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ” ในทุกของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ต่อจากนั้นจึงได้ประชาสัมพันธ์ให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษารับสมัคร และจัดปฐมนิเทศ โรงเรียนวิถีพุทธ ในแต่ละสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเอง ตั้งแต่ เดือนพฤศจิกายน ๒๕๔๖ เป็นต้นมา ขณะนี้ ปีงบประมาณ ๒๕๖๐ มีโรงเรียนสมัครเข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ประมาณ ๒๒,๗๓๐ โรงเรียน

โดยที่ปรึกษาโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ทำงานภายใต้คำปรึกษาของพระเถระผู้ใหญ่ อาทิ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ญาณวศกวัน พระพรหมบัณฑิต อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระเทพวิสุทธิกวี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และมหาเถรสมาคม มีมติครั้งที่ ๑๓/๒๕๔๗ มติที่ ๒๐๗ ให้พระสังฆาธิการ สนับสนุนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

๒.๒.๔ วิวัฒนาการของโรงเรียนวิถีพุทธ

ยุคที่ ๑ : กำเนิดโรงเรียนวิถีพุทธ

๑. ให้มีผู้แทนของผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ในทุกสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อการประสานงาน สื่อสารอย่างรวดเร็ว เป็นระบบและจัดทำสมุดทำเนียบมีรูป ชื่อ ที่อยู่ หมายเลขโทรศัพท์ แจกกับผู้รับผิดชอบ โครงการโรงเรียนวิถีพุทธทุกคน โดยมีการประชุมรวมอย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง และปรับปรุงทำเนียบใหม่ทุกครั้ง ตั้งแต่ พุทธศักราช ๒๕๔๖ ถึงปัจจุบัน

๒. ให้ทุกโรงเรียนมีกรรมการโรงเรียนวิถีพุทธ และมีผู้รู้ทางศาสนา (พระสงฆ์ หรือ ขรวาส) เป็นที่ปรึกษา โรงเรียน ในการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

๓. ในการอบรมปฐมนิเทศโรงเรียนวิถีพุทธ สำหรับโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการใหม่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จัดทำชุดสื่ออบรมทางไกล ให้โรงเรียนดำเนินการอบรมเอง โดยให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทุกครั้งที่จบแต่ละหัวข้อ และก่อนจบการอบรมทางไกลให้ ผู้เข้ารับการอบรมทุกคนร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยนิมนต์พระสงฆ์ซึ่งเป็นกรรมการมาร่วมวางแผน การดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

๔. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จัดทำสื่อ ทั้งเอกสาร และวิดีโอ "แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ" และสื่อเสริมความรู้ตั้งแต่เริ่มมีโครงการถึงปัจจุบัน กว่า ๒๐ เรื่อง เพื่อเสนอให้โรงเรียนได้ศึกษาเรียนรู้และประยุกต์ใช้โดยไม่เป็นการบังคับ

๕. พุทธศักราช ๒๕๔๘ ให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและโรงเรียนร่วมกันคัดเลือก โรงเรียนวิถีพุทธ ที่ดำเนินการได้ดี มีความก้าวหน้า มีกิจกรรมน่าสนใจ สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ การปลูกฝังคุณธรรมแก่โรงเรียนอื่น ๆ โดยให้ชื่อว่า "โรงเรียนวิถีพุทธ กัลยาณมิตร" จำนวน ๒๐๖ โรงเรียน (คิดสัดส่วนตามจำนวน โรงเรียนวิถีพุทธ ในแต่ละ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา)

๖. จัดทำจดหมายข่าว "เพื่อนร่วมทางโรงเรียนวิถีพุทธ" แจกโรงเรียนวิถีพุทธทั่วประเทศ เพื่อเป็นสื่อกลางสำหรับโรงเรียนวิถีพุทธ

๗. พุทธศักราช ๒๕๕๐ ให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และโรงเรียนร่วมกันคัดเลือกโรงเรียนที่ดำเนินการได้ดี มีความก้าวหน้า มีกิจกรรมน่าสนใจ สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้การปลูกฝังคุณธรรมแก่โรงเรียนอื่น ๆ โดยให้ชื่อว่า "โรงเรียนคุณธรรมชั้นนำ" จำนวน ๓,๕๒๐ โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ ๑๐ ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยส่วนใหญ่จะเข้ากับโรงเรียนวิถีพุทธเดิม

๘. พุทธศักราช ๒๕๕๐ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้จัดอบรมกระบวนการจัดการความรู้ให้แก่ ผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ในทุก สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา โดยอาจารย์ทรงพล เจตนาวณิชย์ เพื่อให้ผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ขยายผลการจัดการความรู้ด้านการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ให้กับโรงเรียนคุณธรรมชั้นนำ ทั้ง ๓,๕๒๐ โรงเรียน

๙. โรงเรียนคุณธรรมชั้นนำแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (หมุนเกลียว ยกระดับ) ภายในโรงเรียน ในระยะเวลา ๔ เดือน ด้านการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม โดยใช้กระบวนการจัดการความรู้

๑๐. โรงเรียนคุณธรรมชั้นนำ นำความรู้และประสบการณ์ที่ หมุนเกลียว ยกระดับ ด้านการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมแล้วมานำเสนอโดยวิธีการเปิดบ้านโรงเรียนวิถีพุทธ ใช้เวลา ๒ วัน เน้นให้ผู้มาเยี่ยมบ้าน ได้มาเห็นสภาพจริง และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในโรงเรียนสภาพใกล้เคียงกัน (๑ : ๘-๑๐ โรงเรียน)

๑๑. โรงเรียนคุณธรรมชั้นนำ นำเสนอเรื่องราวที่ หมุนเกลียว ยกระดับความรู้ ประสบการณ์ด้านการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ในชื่อหนังสือ "เรื่องเล่าเร้าพลัง" โดยเผยแพร่แลกเปลี่ยนกัน ภายใน และภายนอกเขตพื้นที่การศึกษา

๑๒. กิจกรรมแผนที่คนดี เป็นการเรียนรู้เรื่องราวผู้ทำความดีและนำเสนอด้วยภาพประกอบเรื่อง ผ่านสื่อ ภาพเคลื่อนไหวหรือสื่อกระดาษ โดย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้อบรม รองผู้อำนวยการ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ผู้อำนวยการโรงเรียน ครู ครูพระ นักเรียนประถมศึกษา นักเรียนมัธยมประมาณ ๓,๐๐๐ รูป/คน และในปีงบประมาณ ๒๕๕๔ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานร่วมกับกระทรวงต่างประเทศ พัฒนาครูเพื่อให้นำกิจกรรมไปขยายผลกับนักเรียน ยุวทูตความดี ๘๔ โรงเรียน

๑๓. พุทธศักราช ๒๕๕๐ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จัดอบรมการบริหารด้วยใจอย่างไคร่ครวญ (จิตตปัญญา) แก่ผู้อำนวยการโรงเรียน ครู ครูพระ ๘๘๐ รูป/คน โดยวิทยากรจากอาศรมศิลป์ มูลนิธิโรงเรียนรุ่งอรุณเพื่อสร้างทีมคณะบริหารด้วยใจอย่างไคร่ครวญ ประจำสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และให้ขยายผลดำเนินการใน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพื่อให้เกิดโรงเรียนที่บริหารด้วยใจอย่างไคร่ครวญ จำนวนกว่า ๕,๐๐๐ โรงเรียน

๑๔. พุทธศักราช ๒๕๕๑ ผู้อำนวยการโรงเรียน ครู ครูพระ ๘๙๐ รูป/คน ที่ผ่านการอบรมการบริหารด้วยใจอย่างไคร้ครวญ (จิตตปัญญา) หมุนเกลียว ยกย่องความรู้ ประสบการณ์ด้านการปลูกฝัง คุณธรรม จริยธรรม แล้วจับคู่ระหว่าง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ได้ ๘๐ คู่ เพื่อเดินทางไปเยี่ยมกันและกันที่โรงเรียน จึงกลับมาหมุนเกลียว ยกย่อง ความรู้ ประสบการณ์ ตนเอง อีกระดับหนึ่งแล้ว จัด Symposium ร่วมกัน โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิร่วมให้ต่อยอดความรู้

๑๕. พุทธศักราช ๒๕๕๑ โรงเรียนคุณธรรมชั้นนำ ทั้ง ๓,๕๒๐ โรงเรียน ดำเนินการเข้าข้อ ๗-๑๑ โดยขยายผลเพิ่มเป็นร้อยละ ๓๐ ของโรงเรียนสังกัด เอกสารประกอบการสัมมนา การประชุมสัมมนาแนวทางการขับเคลื่อนและเสนอแนะ การพัฒนาการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ รุ่นที่ ๑-๕ ประจำปี ๒๕๕๙ โครงการศึกษาและพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธสู่อัตลักษณ์ ๒๙ ประการ (ประมาณ ๙,๙๐๐ โรงเรียน)

ยุคที่ ๒ : โครงการคุณธรรมทั่วไทย

๑๖. พุทธศักราช ๒๕๔๙ – ปัจจุบัน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ร่วมกับศูนย์คุณธรรม จัดกิจกรรมโครงการคุณธรรม “เยาวชนไทยทำดี ถวายในหลวง” โดยให้นักเรียนรวมกลุ่มคิดหาวิธีการแก้ปัญหาสังคม โดยใช้แนวพระราชดำริและหลักธรรมในศาสนาที่ตนนับถือ โดยร่วมกันดำเนินการ ๘-๑๐ คน มีครู พระ และ ผู้อำนวยการโรงเรียน เป็นที่ปรึกษา มีการประกวดคัดเลือกจากระดับโรงเรียน ระดับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ระดับกลุ่มภาคสงฆ์ ระดับประเทศ โดยทุกครั้งที่มีการนำเสนอ ได้จัดให้นักเรียน และ ครูที่ปรึกษามาเข้าค่ายร่วมกัน และ พัฒนาต่อยอดความรู้ให้ทั้งครู และนักเรียน ได้ประสบการณ์ และนำไปพัฒนา โครงการของตนเองต่อไป พุทธศักราช ๒๕๔๙ เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน กรกฎาคม ๒๕๕๔ มีโครงการร่วมประกวดกว่า ๑๐,๐๐๐ โครงการ มีการจัดทำสื่อเอกสารบันทึกความสำเร็จ และ วิดีทัศน์โครงการคุณธรรม สำหรับครูที่ปรึกษา

๑๗. พุทธศักราช ๒๕๕๓ เป็นปีที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จัดสรรงบประมาณไทยเข้มแข็ง ให้ตามแผนกระดุนเศรษฐกิจ sp2 โรงเรียนวิถีพุทธ และ โรงเรียนในสังกัดทุกแห่งจึงได้จัดดำเนินการอย่างน้อย ๓ เรื่องได้แก่

๑) ศูนย์ Give & Take เพื่อให้นักเรียนทุกโรงเรียนได้เรียนรู้การเป็นผู้ให้และผู้รับ

๒) โครงการคุณธรรมสำนึกดี CSR + โครงการคุณธรรม เป็นการเสริมให้นักเรียนวางแผนการการทำดีอย่างมีทุนงบประมาณ ที่ได้มาจากปัญญาของนักเรียนที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม

๓) ค่ายพระ ครู ผู้ปกครอง เพื่อให้ทุกโรงเรียนได้สร้างความสัมพันธ์การมีส่วนร่วมในการดูแล ปกป้อง นักเรียนให้อยู่ในศีลธรรมอันดีงาม

๑๘. นอกจากนั้นในปี พุทธศักราช ๒๕๕๓ ยังได้จัดให้มีโรงเรียนวิถีพุทธเน้นจิตอาสาซึ่งเป็นโรงเรียนที่ผู้บริหารสมัครใจ ให้ความสำคัญเป็นพิเศษ กับการพัฒนาพฤติกรรม และ จิตใจด้านการ

เป็นอาสาสมัคร มีโรงเรียนเข้าร่วมโครงการประมาณ ๒๓๒ โรงเรียน ในเดือนมิถุนายน ๒๕๕๖ ได้ไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับโรงเรียน ต้นแบบด้านคุณธรรม จริยธรรม บางมูลนากภูมิวิทยาคม จังหวัดพิจิตร

๑๙. พุทธศักราช ๒๕๕๓ – ปัจจุบัน ได้พัฒนาโรงเรียนอีกกลุ่มที่สนใจการพัฒนานักเรียน โดยหลักการ “อริยะสร้างได้ ในโรงเรียนวิถีพุทธ” มีผู้ผ่านการอบรมทั้งที่เป็นผู้บริหาร และ ครู ไม่น้อยกว่า ๑,๕๐๐ คน

๒๐. พุทธศักราช ๒๕๕๓ – ปัจจุบัน เพื่อให้การสื่อสารเรื่องราวดีที่เกิดขึ้นในโรงเรียน เป็นแรงบันดาลใจแก่ผู้ที่พบเห็น ผู้ที่รับทราบ เป็นแหล่งความรู้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงได้ขอความร่วมมือจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จัดการเยี่ยม ประเมิน เสนอแนะ เพื่อการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมชั้นนำและโรงเรียนวิถีพุทธ ใน ๒ ปีงบประมาณ จำนวนเกือบ ๔,๐๐๐ โรงเรียน อีกทั้งได้คัดเลือกโรงเรียนวิถีพุทธดีเด่น จำนวน ๑๐๐ โรงเรียน โดย คัดเลือกมาถึงปีที่ ๔ ปีละ ๑๐๐ โรงเรียน นอกจากนั้นได้ จัดทำข้อมูลเป็นเอกสาร และแผ่น CD เผยแพร่ให้ โรงเรียนอื่น และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ยังจัดทำวารสาร “รู้ตื่นและเบิกบาน” ออกวารสารต่อเนื่องถึงปัจจุบัน ส่งถึงทุกโรงเรียน และจัดทำวิดีโอทัศน์ โรงเรียนวิถีพุทธ เพื่อเผยแพร่แก่โรงเรียนในสังกัด

ยุคที่ ๓ : โรงเรียนคุณธรรมชั้นนำ

๒๑. พุทธศักราช ๒๕๕๓ - ๒๕๕๕ การพัฒนาอีกด้านหนึ่งที่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้ความสำคัญคือเรื่อง จิตวิญญาณความเป็นครู ซึ่งได้จัดให้มี กระบวนการพัฒนาทั้ง ๔ ภูมิภาค รวมไม่น้อยกว่า ๑,๒๕๐ คน โดยวิทยากรที่มีประสบการณ์ เช่น มุลนิธิสตรียุสสุภวัฏช์ มูลนิธิโรงเรียนรุ่งอรุณ วิทยากรจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ เป็นต้น

๒๒. คณะดำเนินงานได้สังเคราะห์ความรู้การดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธที่ดำเนินการต่อเนื่อง ๙ ปี ได้เป็นบทสรุปว่า เงื่อนไขสำคัญที่โรงเรียนจะดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ อย่างเป็นรูปธรรม มี ๒๙ ประการ สู่ความเป็นโรงเรียนวิถีพุทธปีที่ ๙ โดยได้สื่อสารเผยแพร่ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน ๒๕๕๓ และจะดำเนินการเยี่ยมประเมินการ ดำเนินการดูความพร้อม ส่งเสริมสนับสนุนให้โรงเรียนดำเนินการอย่างต่อเนื่องให้เห็นเป็นรูปธรรม นำเป็นคะแนน ในตัวชี้วัดตามคำรับรองการปฏิบัติราชการ ARS

๒๓. ปีพุทธศักราช ๒๕๕๖ ฝ่ายบริการฝึกอบรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ร่วมกับสำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา จัดโครงการพัฒนาอัตลักษณ์ ๒๙ ประการสู่ความเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ โดยมีการพัฒนาพระนิเทศวิถีพุทธ เพื่อให้ท่านออกเยี่ยมประเมินการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ กระจายทั่วทุกภูมิภาค

๒๔. ตั้งแต่ ปี ๒๕๕๓ ถึงปัจจุบัน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานร่วมกับสถาบันอาศรมศิลป์จัดทำวารสาร “รู้ตื่นและเบิกบาน” ออกวารสารต่อเนื่องส่งถึงทุกโรงเรียนและจัดทำวิดีโอโรงเรียนวิถีพุทธเพื่อเผยแพร่แก่โรงเรียนในสังกัด

๒๕. พุทธศักราช ๒๕๕๔ เป็นต้นมาถึงปัจจุบัน เกิดกระแสการเข้าถึงสื่อเทคโนโลยี ได้ถ่ายทอดโดยนักเรียนขาดทักษะ การใช้เทคโนโลยีไปในทางให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง และสังคม จึงได้มีการจัดอบรมการผลิตสื่อความดี ร่วมกับคณะนิเทศศาสตร์มหาวิทยาลัยรังสิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มีนักเรียนที่ได้เรียนรู้เทคนิคการผลิตสื่อ และมีมุมมองใน การนำเสนอคุณค่าความดีที่พร้อมจะผลิตสื่อดีเผยแพร่ จำนวนไม่น้อยกว่าปีละ ๘๐ โรงเรียน

๒๖. พุทธศักราช ๒๕๕๓ - ๒๕๕๕ การพัฒนาอีกด้านหนึ่งที่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้ความสำคัญคือเรื่อง จิตวิญญาณความเป็นครู ซึ่ง ได้จัดให้มีกระบวนการพัฒนาทั้ง ๔ ภูมิภาค รวมไม่น้อยกว่า ๑,๒๕๐ คน โดยวิทยากรที่มีประสบการณ์ เช่น มูลนิธิสตรีศุษฎีวงศ์ วิทยากรจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ เป็นต้น

๒๗. พุทธศักราช ๒๕๕๘ ร่วมกับสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน และมูลนิธิยุวสถิรคุณ พัฒนาโรงเรียนเสริมสร้าง คุณธรรมทั้งระบบ ๕ โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนสบปราบวิทยาคม (จังหวัดลำปาง) โรงเรียนปรางค์กู๋ (จังหวัดศรีสะเกษ) โรงเรียนชลบุรีสุขบท (จังหวัดชลบุรี) โรงเรียนนราสิกขาลัย (จังหวัดนราธิวาส) และโรงเรียนตะเคียน (จังหวัดสงขลา)

ยุคที่ ๔ : อัตลักษณ์วิถีพุทธ ๒๙ ประการ

๒๘. คณะดำเนินงานได้สังเคราะห์ความรู้การดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธที่ดำเนินการต่อเนื่องได้เป็นบทสรุปว่า เงื่อนไขสำคัญที่โรงเรียนจะดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ อย่างเป็นรูปธรรม มี ๒๙ ประการ สู่ความเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ โดยได้สื่อสารเผยแพร่ ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน ๒๕๕๓ และดำเนินการเยี่ยมประเมินการดำเนินการ ดูความพร้อม ส่งเสริมสนับสนุนให้โรงเรียนดำเนินการอย่างต่อเนื่องให้เห็นเป็นรูปธรรม นำเป็นคณานันในตัวชีวิตตามคำรับรองการ ปฏิบัติราชการ ARS

ยุคปัจจุบัน : โรงเรียนวิถีพุทธ ๓ ระดับ

๒๙. พุทธศักราช ๒๕๕๘ คณะดำเนินงานได้ขอพระราชทานรางวัลโรงเรียนวิถีพุทธ พระราชทานจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ และได้ทรงตอบรับในการพระราชทานรางวัลดังกล่าว จำนวน ๓ ปีต่อเนื่อง โดยในปี ๒๕๕๘ นับเป็น รุ่นที่ ๑ จำนวน ๒๗ โรงเรียน และได้ขอความ อนุเคราะห์โรงเรียนรุ่งอรุณในการให้มีคุณภาพ และยั่งยืนสืบไป

๓๐. โดยสรุปในปัจจุบัน โรงเรียนวิถีพุทธจึงมี ๓ ระดับ คือ

ระดับที่ ๑ โรงเรียนวิถีพุทธทั่วไป จำนวน ๒๒,๗๓๐ โรงเรียน

“ตัวชีวิต”

- อัตลักษณ์ ๒๙ ประการ เป็นเครื่องมือในการพัฒนา

- ผู้รับผิดชอบ ศึกษาวิเคราะห์ผู้รับผิดชอบโรงเรียนวิถีพุทธประจำสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาทั่วประเทศ

ระดับที่ ๒ โรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำ จำนวน ๗๓๘ โรงเรียน

“ตัวชี้วัด”

- อัตลักษณ์ ๒๙ ประการ ที่เป็นผล

- ผู้รับผิดชอบ พระนิเทศก์วิถีพุทธ คณะกรรมการขับเคลื่อนโรงเรียนวิถีพุทธแห่งประเทศไทย (คทว.) และ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ระดับที่ ๓ โรงเรียนวิถีพุทธพระราชทาน จำนวน ๒๗ โรงเรียน

“ตัวชี้วัด”

- ตัวบ่งชี้โรงเรียนวิถีพุทธพระราชทาน ๕ มาตรฐาน ๕๔ ตัวบ่งชี้

- ผู้รับผิดชอบ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โรงเรียนรุ่งอรุณ สำนักพัฒนา นวัตกรรมการศึกษา และ พระนิเทศก์วิถีพุทธ

๒.๒.๕ กรอบความคิดรูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธ

การนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาใช้ หรือประยุกต์ใช้ในการบริหาร และการพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษา การจัดการเรียนรู้แบบวิถีพุทธเป็นวิถีชีวิตประจำวัน เป็นการบูรณาการทั้งศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อให้เป็นไปตามคุณค่าแท้จริงของการดำเนินชีวิต โดยเพิ่มวิสัยทัศน์ให้มี การพัฒนาผู้เรียน รอบด้าน มีความสมดุลย์ สมบูรณ์ทั้งกาย (กายภาวนา) การประพาส (ศีลภาวนา) จิตใจ (จิตภาวนา) ปัญญา (ปัญญาภาวนา) การยอมรับพุทธธรรมหรือพุทธศาสตร์เป็นองค์ความรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเข้าใจธรรมชาติของโลกและชีวิตที่แท้จริง และฝึกให้ผู้เรียนสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสมตั้งแต่ระดับการดำเนินชีวิตประจำวัน การกิน อยู่ ดู ฟัง จนถึงระดับการดำเนินชีวิตของนักบวชผู้มุ่งมีชีวิตที่บริสุทธิ์ และในทุกะดับยังผลให้ผู้เรียนเองมีความสุขพร้อม ๆ กับ ช่วยให้คนรอบข้างและสังคมมีความสุขพร้อมกันไปได้อย่างชัดเจน^{๓๓} พุทธธรรมมีกรอบการพัฒนาเป็นระบบการศึกษา ๓ ประการ เรียกว่า “ไตรสิกขา” ประกอบด้วยอริสัสสิกขา อริจิตตสิกขา และอริปัญญาสิกขา หรือที่เรียกสั้น ๆ ว่า ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเป็นการฝึกหัดอบรมเพื่อพัฒนากาย ความประพาส จิตใจและปัญญา ไตรสิกขานี้เป็นการศึกษาที่ครอบคลุมการดำเนินชีวิตทุกด้านและทุกวัย มีความยากง่ายตั้งแต่เรื่องเบื้องต้นทั้งของเด็กและผู้ใหญ่จนถึงเรื่องที่ละเอียดซับซ้อนที่ยากจะหาองค์ความรู้อื่นใดมาเทียบได้ การเรียนรู้ของกุลบุตร กุลธิดาและผู้ใหญ่ทั้งหลายในอดีตอันยาวนานของไทย มีรากฐานจาก การใช้หลักพุทธธรรมมาอบรมสั่งสอน แต่ไม่มีระบบของการศึกษาภาคบังคับอย่างในยุคปัจจุบัน แม้ในปัจจุบันจะมีการศึกษาภาคบังคับแก่คนส่วนใหญ่ แต่ก็มิได้นำเอาพุทธธรรมมาเป็น

^{๓๓} มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **โรงเรียนวิถีพุทธ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๘๓.

ฐานของ การศึกษา แต่นำระบบและองค์ความรู้ตามโลกนิยมโดยมีรากฐานจากประเทศตะวันตกมาเป็นแกนในการจัดการศึกษา ทำให้พุทธธรรมเริ่มห่างเหินจากชีวิตของคนไทยยุคปัจจุบันมากขึ้น ซึ่งเป็นที่น่าเสียดายในคุณค่าของพุทธธรรมและจากการที่เป็นฐานของวัฒนธรรมไทยมาแต่อดีต ด้วยคุณค่าอันอนันต์ขององค์ความรู้ในพุทธธรรม และระบบไตรสิกขาที่ชัดเจนในการศึกษาพัฒนาผู้เรียนทุกวัย ทางกระทรวงศึกษาธิการจึงมีแนวความคิดที่จะส่งเสริมให้ทางสถานศึกษานำระบบ ของพุทธธรรมมาประยุกต์ในการจัดระบบการเรียนการสอนในสถานศึกษาปัจจุบัน เพื่อพัฒนาเยาวชนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ตามที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติที่ได้กำหนดคุณสมบัติของการเป็นคนที่ดี เก่ง มีความสุขอย่างแท้จริง อันเป็นเป้าหมายของพุทธธรรม^{๓๔}

๒.๒.๖ รูปแบบของโรงเรียนวิถีพุทธ

โรงเรียนวิถีพุทธดำเนินการพัฒนาผู้เรียนโดยใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา อย่างบูรณาการ ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการพัฒนา “การกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น” คือ มีปัญญารู้เข้าใจในคุณค่าแท้ ใช้กระบวนการทางวัฒนธรรมแสวงหาปัญญา และมีวัฒนธรรมเมตตาเป็นฐานการดำเนินชีวิต โดยมีผู้บริหารและคณะครูเป็นกัลยาณมิตรช่วยกันพัฒนา ดำเนินการจัดการศึกษาให้ผู้เรียนมีวิถีการทำงาน วิถีชีวิต วิถีการเรียนรู้ วิถีวัฒนธรรมต่าง ๆ ตามหลัก “ไตรสิกขา” ที่นำไปสู่ “ปัญญา”

วิถีชีวิตที่ดั่งตามหลักไตรสิกขา ทั้ง ๓ ด้าน ประกอบด้วย

๑. ศีล (พฤติกรรม)

- มีกิริยามารยาท กิน อยู่ ดู ฟัง เป็น
- รู้จักพิจารณาเลือกเสพสิ่งบริโภค และสื่อต่าง ๆ ให้เกิดประโยชน์ด้วยปัญญา
- รู้จักความพอดี พอประมาณในการแสวงหา บริโภค สะสมสิ่งต่าง ๆ
- ปฏิบัติตามระเบียบ กฎเกณฑ์ภายนอกที่ถูกต้องเพื่อให้เกิดวินัยในตนเอง
- ไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่นโดยมีศีล ๕ เป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต
- มีชีวิตที่สัมพันธ์ด้วยดีกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน สังคมและสิ่งแวดล้อม

๒. จิตใจ (สมาธิ)

- มีสมรรถภาพที่ดี คือ มีสมาธิ มีความตั้งมั่น เข้มแข็ง มุ่งมั่นทำดี ด้วยจิตใจ กล้าหาญ อดทน สู้สิ่งยาก ขยันหมั่นเพียร ไม่ย่อท้อสามารถฟันฝ่าอุปสรรคผ่านความยากลำบากไปได้ ฟังตนเองได้

- มีคุณภาวะ คือ มีความกตัญญูรู้คุณ มีจิตใจเมตตา กรุณาโอบอ้อมอารีมีน้ำใจ ละอายชั่ว กลัวบาป ซื่อสัตย์ รับผิดชอบ กล้ารับผิด เกิดจิตที่เป็นบุญกุศลอย่างสม่ำเสมอ

^{๓๔} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสกายบุ๊กส์, ๒๕๕๖), หน้า ๓๕.

- มีสุขภาวะที่ดี คือมีความสุข ความร่าเริง เบิกบานมองโลกในแง่ดี มีกำลังใจเกิดแรงบันดาลใจในการเรียนรู้ ในการร่วมกิจกรรมงานต่าง ๆ

๓. ปัญญา

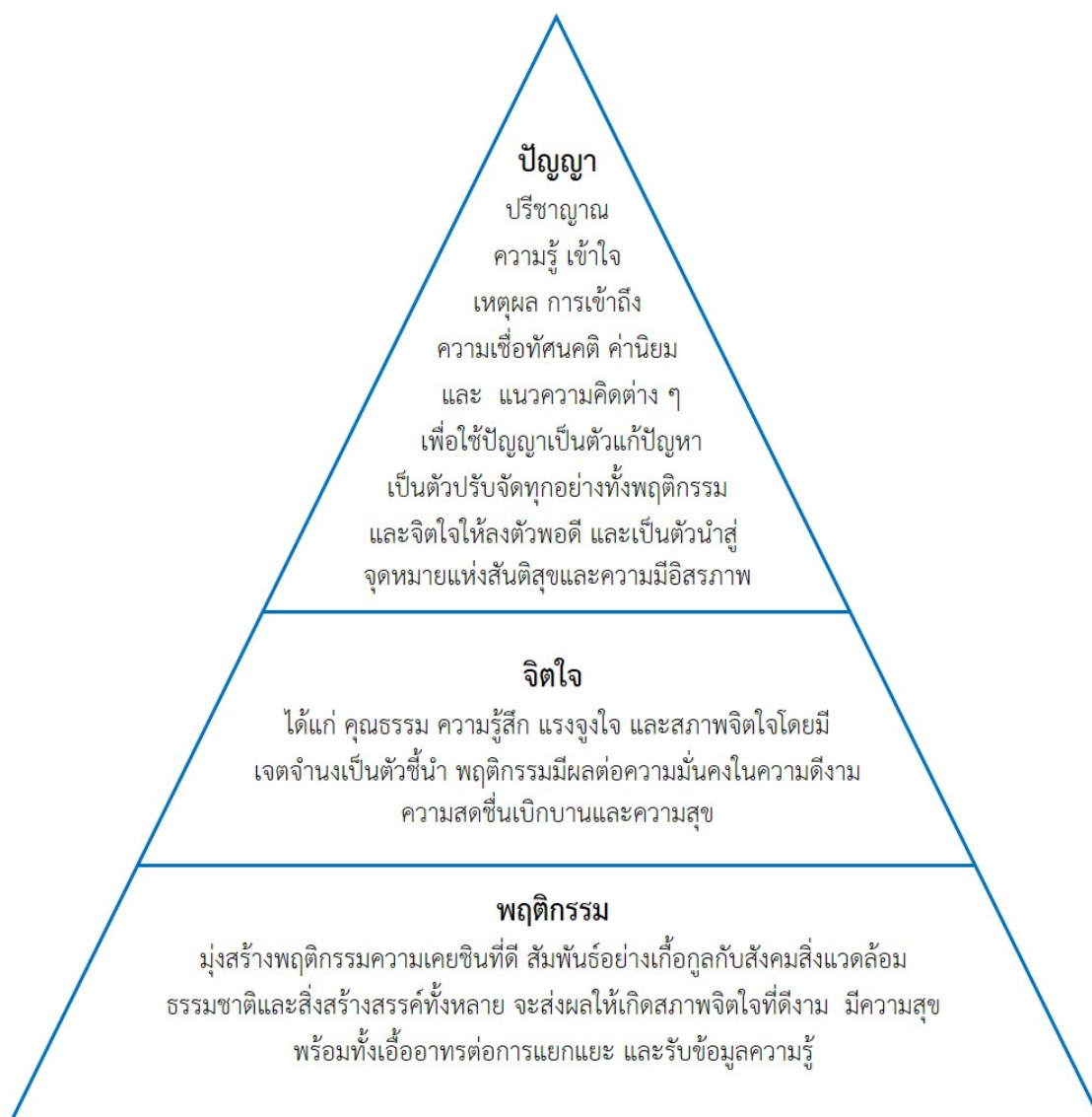
- มีศรัทธาเลื่อมใสและความเข้าใจในพระรัตนตรัย ในกฎแห่งกรรม และในหลักบาปบุญคุณโทษ

- มีทักษะและอุปนิสัยในการเรียนรู้ที่ดี จูงใจ ใฝ่รู้ รู้จักการค้นคว้า การจดบันทึกให้เกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง การคิดวิเคราะห์ประมวลผล สามารถนำเสนอถ่ายทอดได้ทั้งแบบกลุ่มและรายบุคคล

- มีทักษะชีวิตเท่าทันต่อสิ่งเร้าภายนอก และกิเลสภายในตนสามารถแก้ปัญหาชีวิตได้ สามารถนำหลักธรรมไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตได้ มีฐานชีวิตที่ดีมีทัศนคติที่ดีต่อการปฏิบัติธรรม เกิดปัญญาเข้าใจในสัจธรรมในชีวิตได้ตามวุฒิภาวะของตน สามารถต่อยอดพัฒนาไปสู่การปฏิบัติธรรมให้เกิดความเจริญงอกงามในธรรมที่สูงยิ่งขึ้นไป

โดยมีครู และผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกัลยาณมิตรสำคัญ ที่ให้ความรักและปรารถนาดีที่จะพัฒนาผู้เรียนอย่างดีที่สุดด้วยความเพียรพยายาม ตามระบบพัฒนาผู้เรียนด้วยไตรสิกขา^{๑๕} ดังภาพประกอบ ๑

^{๑๕} สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). พุทธธรรม (ฉบับเดิม), พิมพ์ครั้งที่ ๓๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๙), หน้า ๓๕๑-๓๕๓.

ภาพประกอบ ๑ ระบบพัฒนาผู้เรียนด้วยไตรสิกขา

๒.๒.๗ ลักษณะโรงเรียนวิถีพุทธ

โรงเรียนวิถีพุทธ เน้นการจัดสภาพทุก ๆ ด้าน เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาตามหลักพุทธธรรมอย่างบูรณาการ โดยส่งเสริมให้เกิดความเจริญงอกงามตามลักษณะแห่งปัญญา วุฒิธรรม ๔ ประการ คือ

๑. สัมปยุตตสังสวะ หมายถึงการอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้ มีครูอาจารย์ดี มีข้อมูล มีสื่อดี
๒. สัทธัมมัสสวนะ หมายถึง เอาใจใส่ศึกษาโดยมีหลักสูตร การเรียนการสอนที่ดี
๓. โยนิโสมนสิการ หมายถึงมีกระบวนการคิดวิเคราะห์พิจารณาหาเหตุผลที่ดี/ถูกวิธี
๔. อัมมานุสุมปฏิปัตติ หมายถึง ความสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้ถูกต้องเหมาะสม

การจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนวิถีพุทธ ประกอบด้วยส่วนสำคัญ ๓ ส่วน^{๑๖}

๑. หลักสูตรสถานศึกษา

๑.๑ สอดแทรก พุทธธรรมในวิสัยทัศน์ คุณลักษณะอันพึงประสงค์

๑.๒ เพิ่มเติม คุณธรรม จริยธรรม ในผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

๑.๓ การบูรณาการพุทธธรรมในหน่วยการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้

๑.๔ สอดแทรก ความรู้ และการปฏิบัติจริงในการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระกิจกรรม พัฒนาผู้เรียน และสถานการณ์อื่น ๆ นอกห้องเรียน ได้แก่ บูรณาการในการเรียนรู้ บูรณาการในชีวิต และ บูรณาการไตรสิกขาในชีวิตประจำวัน ศึกษาเพิ่มเติมได้จากเอกสารการจัดการเรียนรู้สาระ พระพุทธศาสนา

๒. ผู้สอน

๒.๑ เป็นตัวอย่างที่ดี “สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น” อย่างสม่ำเสมอ

๒.๒ เป็นกัลยาณมิตรแก่ผู้เรียน มีเมตตาธรรม ความอ่อนโยน อดทน อดกลั้นและ สร้างเสริมกำลังใจแก่ผู้เรียนอยู่เสมอ

๓. กระบวนการเรียนรู้

๓.๑ พัฒนาผู้เรียนรอบด้าน สมดุล สมบูรณ์ ทั้งกาย (กายภาวนา) ความประพฤติ (ศีลภาวนา) จิตใจ (จิตภาวนา) และปัญญา (ปัญญาภาวนา)

๓.๒ จัดโอกาสส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ และปฏิบัติธรรมอย่างสอดคล้องกับวิถี ชีวิต (กิน อยู่ ดู ฟัง)

๓.๓ สร้างเสริมให้เกิดวัฒนธรรมแสงปัญญาและวัฒนธรรมเมตตา

๓.๔ เน้นให้เกิดการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการ เข้าใจและค้นพบคุณค่าแท้ของสรรพสิ่ง

๔. บุคลากรและคุณลักษณะบุคลากรโรงเรียนวิถีพุทธ การจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ นั้นผู้บริหารสถานศึกษา ครู และบุคลากรมี ความสำคัญต่อการพัฒนาผู้เรียนในระบบไตรสิกขา ทั้งในฐานะเป็นผู้อบรมสั่งสอน ผู้จัดการเรียนรู้ และการเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตน บุคลากรทุกคน ควรพัฒนาตามหลักไตรสิกขา ให้มีคุณลักษณะเป็นผู้มีความรู้หลักพุทธธรรมเป็นอย่างดี ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ สามารถจัดการเรียนรู้ตามวิถีพุทธ และเป็นกัลยาณมิตร มีลักษณะของการเป็นผู้ที่สอน ให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น พร้อมช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้การพัฒนาศักยภาพของโรงเรียนควรดำเนินการอย่างต่อเนื่อง มีรูปแบบวิธีการ หลากหลาย เหมาะสมกับลักษณะและเงื่อนไขของโรงเรียน แนวทางสำคัญหนึ่งในการพัฒนา บุคลากร คือการปฏิบัติธรรมในวิถีชีวิตประจำวันทั้งนี้

^{๑๖} กระทรวงศึกษาธิการ, แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ, (กรุงเทพมหานคร: อู่การพิมพ์, ๒๕๔๓), หน้า ๒๓.

ผู้บริหารควรเป็นผู้นำในการพัฒนาตนเอง และการปฏิบัติเป็นตัวอย่าง ซึ่งมีแนวทางการพัฒนาบุคลากร หลากหลายวิธี เช่น

๑. วิเคราะห์สภาวะธรรมหรือภูมิธรรม ธรรมวุฒิ และลักษณะของบุคลากร
๒. ค้นหาบุคลากรแนวร่วมหรือแกนนำ
๓. วางแผนพัฒนาบุคลากร โดยการสร้างศรัทธา สร้างความเข้าใจด้วยวิธีที่ เหมาะสมกับลักษณะของบุคลากร

๔. จัดกิจกรรมที่เป็นตัวอย่างสะท้อนให้เห็นความสำเร็จ ทั้งกิจกรรมรูปธรรมและ กิจกรรมพัฒนาจิต

๕. ให้การยกย่อง ชมเชย แก่บุคลากรที่พัฒนาเป็นแบบอย่าง ดังนี้

- ๕.๑ การจัดอบรมใหญ่ประจำปี
- ๕.๒ การจัดกิจกรรมพัฒนาจิต เจริญปัญญาอยู่ยงรายสัปดาห์ หรือรายเดือน
- ๕.๓ การจัดกลุ่มสนทนาธรรม
- ๕.๔ การจัดฟังเทศน์ปฏิบัติธรรมในโอกาสวันสำคัญ
- ๕.๕ การจัดศึกษาดูงาน หรือปฏิบัติธรรมในสำนักงานต่าง ๆ
- ๕.๖ การส่งเสริมการศึกษาปฏิบัติธรรมด้วยตนเอง โดยจัดห้องสมุดและสื่อต่าง ๆ

ให้ยืมหรือใช้ศึกษาจัดห้องวิปัสสนา

๕.๗ การจัดกิจกรรมส่งเสริมการถือศีล ๕ เป็นวิถีชีวิต

๕.๘ การจัดส่งเสริมการประเมินผลปฏิบัติธรรม และสอบอารมณ์

คุณลักษณะสำคัญของบุคลากรในโรงเรียนวิถิพุทธ ควรเป็นบุคคลที่มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ควรละ เลิกจากอบายมุข ปฏิบัติตนถือศีล ๕ เป็นนิจ เป็นผู้มีอุดมการณ์ที่จะพัฒนาตนเอง และดำเนินชีวิตที่ดั่งาม และสามารถเป็นผู้นำและปฏิบัติตนเป็นแบบ อย่างในการทำความดี มีความเป็นกัลยาณมิตรต่อทุกคนโดยสุจริตใจ ปฏิบัติงานเต็มความรู้ความสามารถมุ่งให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลกับโรงเรียน และอุทิศตนเพื่อผลสำเร็จของ งานอย่างแท้จริง^{๑๗}

^{๑๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๙-๓๐.

๒.๓ แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

การดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ของกระทรวงศึกษาธิการจะเห็นเป็นภาพที่สะท้อนถึงการนำหลักธรรมพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักไตรสิกขา มาใช้ในการพัฒนาผู้เรียน และแสดงถึงความพยายามนำหลักพุทธธรรมต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ในการบริหารและจัดการศึกษาอย่างชัดเจน โดยให้มีรูปแบบที่หลากหลายตามความเหมาะสมของสถานศึกษาที่จะพัฒนาผู้เรียนได้อย่างดีที่สุดสู่คุณค่า เมื่อโรงเรียนพัฒนาสู่วิถีพุทธและได้พัฒนาจนเป็นโรงเรียนวิถีพุทธที่ชัดเจนจะสังเกตได้ถึงเปลี่ยนแปลงและประโยชน์อันมากมายที่เกิดขึ้นตามมาที่เปี่ยมไปด้วยความงดงาม ดังนี้

๑. นักเรียนได้รับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์อย่างชัดเจน พร้อมกับการพัฒนาที่จะให้เป็นคนดี เก่ง และมีความสุขพร้อม ๆ กัน

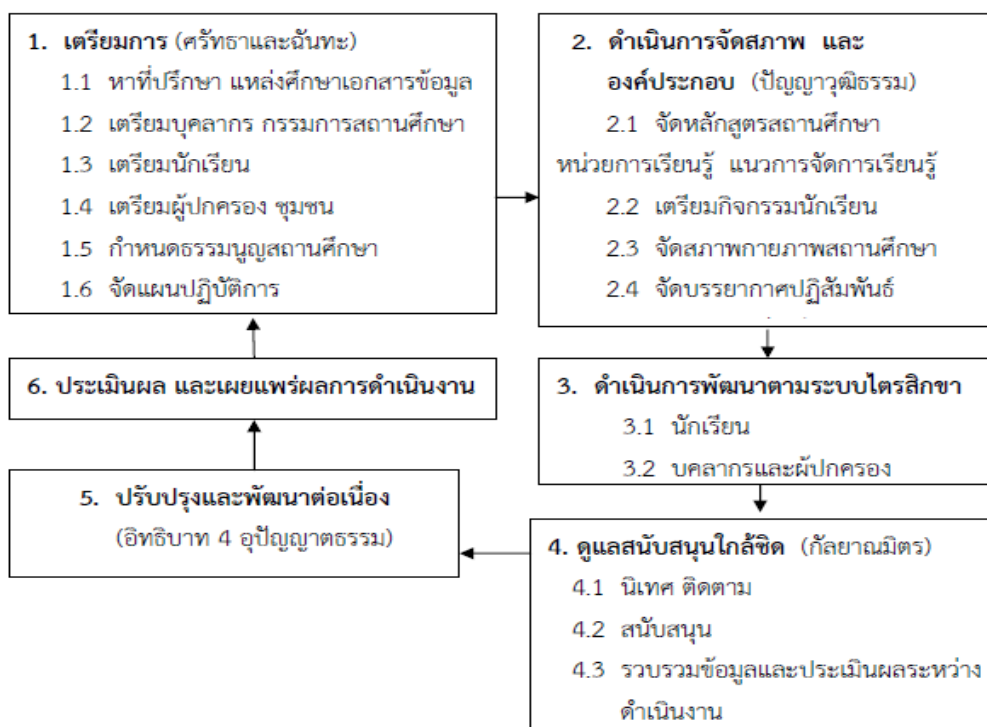
๒. การพัฒนาผู้เรียนที่เกิดขึ้นชัดเจนจะเป็นที่ชื่นชอบและชื่นชมของทั้งผู้ปกครอง ครู อาจารย์ และชุมชนที่ได้รับทราบ การยอมรับและความร่วมมือช่วยเหลือจะเกิดขึ้นอย่างทวีคูณจากผู้บริหาร บุคลากร นักเรียนและชุมชน

๓. สภาพแวดล้อม และบรรยากาศปฏิสัมพันธ์ของโรงเรียนจะดีขึ้นมาก การพัฒนาผู้เรียนรอบด้านทั้งศีล สมาธิ และปัญญา ผู้คนที่เกี่ยวข้องล้วนเป็นกัลยาณมิตรแก่กันและกัน

๔. บุคลากรในโรงเรียนพัฒนาตนเองทั้งวิถีการทำงานและวิถีชีวิตทำให้สภาพการทำงานมีความสุข มีคุณค่าเพิ่ม ชีวิตส่วนตัวพัฒนาสู่ความสะอาด สว่าง สงบชัดเจน เพราะความเป็นวิถีพุทธช่วยกล่อมเกล่า

๕. โรงเรียน โดยครู ผู้บริหาร บุคลากรและนักเรียน เป็นแบบอย่างต่อสังคมและเป็นพลังการพัฒนาสังคมวงกว้างให้ตั้งมียิ่ง ๆ ขึ้นได้

แนวทางการดำเนินการพัฒนาของโรงเรียนวิถีพุทธแต่ละแห่งจะมีความแตกต่างกันตามลักษณะเฉพาะของแต่ละสถานศึกษา อย่างไรก็ตามการพัฒนาจะมีโอกาสเกิดขึ้นได้จากความพยายามในการพัฒนาผู้เรียนทั้ง ศีล สมาธิ ปัญญา ควบคู่กันไปอย่างบูรณาการ การพัฒนาสู่โรงเรียนวิถีพุทธที่ชัดเจนจำเป็นต้องพิจารณาองค์ประกอบและลำดับขั้นตอนที่เป็นระบบ ดังภาพประกอบ ๒

ภาพประกอบ ๒ แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

๒.๓.๑ แนวทางการดำเนินการ ๒๙ ประการสู่ความเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ

แนวทางการดำเนินการ ๒๙ ประการสู่ความเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ ทำให้โรงเรียนมีแนวทางการพัฒนาโรงเรียนที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยร่วมกันนำอัตลักษณ์ ๒๙ ประการสู่ความเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ ไปเป็นตัวชี้วัดในการคัดเลือกโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำอย่างต่อเนื่อง เพื่อรับใบประกาศเกียรติคุณยกย่องจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และเพื่อให้การคัดเลือกโรงเรียนวิถีพุทธ ให้เป็นตัวอย่างแก่โรงเรียนอื่น ๆ ซึ่งอัตลักษณ์ ทั้ง ๒๙ ประการมี ดังนี้

๑. ด้านกายภาพ ๗ ประการ

- ๑.๑ มีป้ายโรงเรียนวิถีพุทธ
- ๑.๒ มีพระพุทธรูปหน้าโรงเรียน
- ๑.๓ มีพระพุทธรูปประจำห้องเรียน
- ๑.๔ มีพระพุทธรูปศาสนสุภาษิต วาทีธรรม ติดตามที่ต่างๆ
- ๑.๕ มีความสะอาด สงบ ร่มรื่น
- ๑.๖ มีห้องพระพุทธรูปศาสนาหรือลานธรรม
- ๑.๗ ไม่มีสิ่งเสพติด เหล้า บุหรี่ ๑๐๐ %

๒. ด้านการเรียนการสอน ๕ ประการ

- ๒.๑ บริหารจิต เจริญปัญญา ก่อนเข้าเรียน เข้า บ่าย ทั้งครูและนักเรียน
- ๒.๒ บูรณาการวิถีพุทธ ทุกกลุ่มสาระ และในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
- ๒.๓ ครู พานักเรียนทำโครงการคุณธรรม กิจกรรมจิตอาสาสัปดาห์ละ ๑ ครั้ง
- ๒.๔ ครู ผู้บริหาร และ นักเรียน ทุกคน ไปปฏิบัติศาสนกิจที่วัดเดือนละ ๑ ครั้ง
มีวัดเป็นแหล่งเรียนรู้

- ๒.๕ ครู ผู้บริหารและนักเรียนทุกคน เข้าค่ายปฏิบัติธรรมอย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง

๓. ด้านพฤติกรรม ครู ผู้บริหารโรงเรียน และนักเรียน ๕ ประการ

- ๓.๑ รักษาศีล ๕
- ๓.๒ ยิ้มง่าย ไหว้สวย กราบงาม
- ๓.๓ ก่อนรับประทานอาหารจะมีการพิจารณาอาหาร รับประทานอาหารไม่ดัง ไม่หก
ไม่เหลือ
- ๓.๔ ประหยัด ออม ถนอมใช้ เงิน และ สิ่งของ
- ๓.๕ มีนิสัยใฝ่รู้ สู้งาน

๔. ด้านการส่งเสริมวิถีพุทธ ๘ ประการ

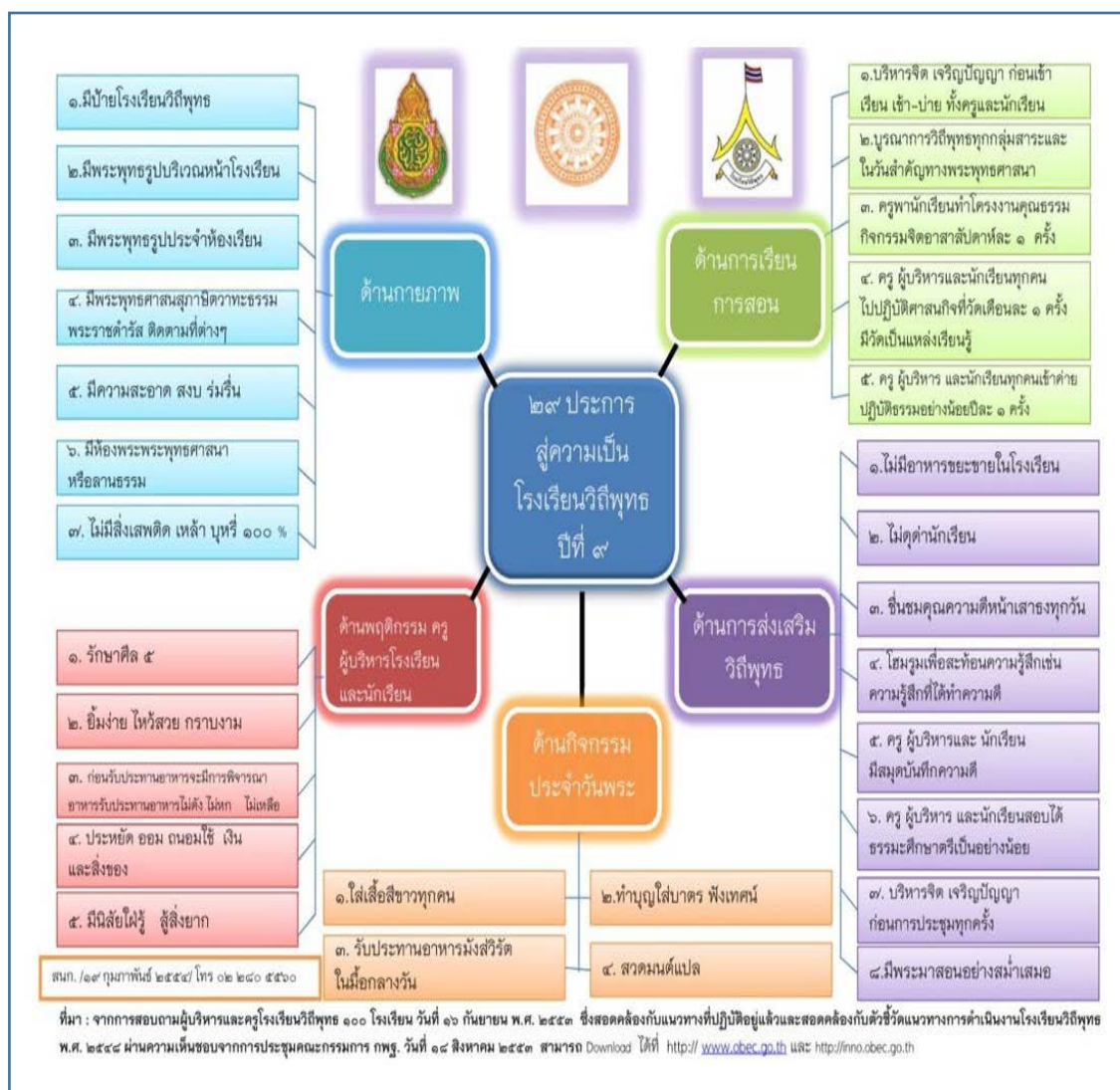
- ๔.๑ ไม่มีอาหารขยะขายในโรงเรียน
- ๔.๒ ไม่ดุด่า นักเรียน
- ๔.๓ ชื่นชมคุณความดี หน้าเสาธงทุกวัน
- ๔.๔ โฮมรูมเพื่อสะท้อนความรู้สึก เช่นความรู้สึกที่ได้ทำความดี
- ๔.๕ ครู ผู้บริหาร และนักเรียน มีสมุดบันทึกความดี
- ๔.๖ ครู ผู้บริหารและนักเรียนสวดได้ธรรมศึกษาตรีเป็นอย่างน้อย
- ๔.๗ บริหารจิต เจริญปัญญา ก่อนการประชุมทุกครั้ง
- ๔.๘ มีพระมาสอนอย่างสม่ำเสมอ

๕. ด้านกิจกรรมประจำวันพระ ๔ ประการ

- ๕.๑ ใส่เสื้อขาวทุกคน
- ๕.๒ ทำบุญใส่บาตร ฟังเทศน์
- ๕.๓ รับประทานอาหารมังสวิรัตในมื้อกลางวัน
- ๕.๔ สวดมนต์แปล

ตารางที่ ๑ อัตลักษณ์ ๒๙ ประการสู่การเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ

ด้านกายภาพ	ด้านกิจกรรมประจำวันพระ	ด้านการเรียนการสอน	ด้านพฤติกรรมนักเรียน ครูผู้บริหารโรงเรียน	ด้านการส่งเสริมวิถีพุทธ
๑. มีป้ายโรงเรียนวิถีพุทธ	๑. ใส่เสื้อขาวทุกคน	๑. บริหารจิต เจริญปัญญา ก่อนเข้าเรียน เข้า-ป่าย ทั้งครู และ นักเรียน	๑. รักษาศีล ๕	๑. ไม่มีอาหารขยะขายในโรงเรียน
๒. มีพระพุทธรูปบริเวณหน้าโรงเรียน	๒. ทำบุญใส่บาตร ฟังเทศน์	๒. บูรณการวิถีพุทธ ทุกกลุ่มสาระ และในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	๒. ยิ้มง่าย ไหว้สวย กราบงาม	๒. ไม่ดูด่านักเรียน
๓. มีพระพุทธรูปประจำห้องเรียน	๓. รับประทานอาหารมังสวิรัตินมื่อกลางวัน	๓. ครู พานักเรียนทำโครงการคุณธรรม กิจกรรมจิตอาสาสัปดาห์ละ ๑ ครั้ง	๓. ก่อนรับประทานอาหารจะมีการพิจารณาอาหาร รับประทานอาหารรับประทานอาหารไม่ดั่ง ไม่หก ไม่เหลือ	๓. บริหารจิต เจริญปัญญา ก่อนการประชุมทุกครั้ง
๔. มีพุทธศาสนสุภาษิต วาจาธรรม พระราชดำรัสติดตามที่แตกต่างกัน	๔. สวดมนต์แปล	๔. ครู ผู้บริหาร และนักเรียนทุกคน ไปปฏิบัติศาสนกิจที่วัดเดือนละ ๑ ครั้ง มีวัดเป็นแหล่งเรียนรู้	๔. ประหยัด ออม อดออมใช้เงิน และสิ่งของ	๔. ชื่นชมคุณความดีหน้าเสาธงทุกวัน
๕. มีความสะอาดสงบ ร่มรื่น		๕. ครู ผู้บริหาร และนักเรียนทุกคน เข้าค่ายปฏิบัติธรรมอย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง	๕. มินิสัยไฟรู้ สู้สิ่งยาก	๕. โหมโรงเพื่อสะท้อนความรู้สึก เช่น ได้ทำความดี
๖. มีห้องพระพุทธศาสนาหรือลานธรรม				๖. ครู ผู้บริหารนักเรียน มีสมุดบันทึกความดี
๗. ไม่มีสิ่งเสพติด เหล้า บุหรี่ในโรงเรียน ๑๐๐%				๗. ครู ผู้บริหารนักเรียน สอบได้ธรรมะศึกษาตรีเป็นอย่างน้อย
				๘. มีพระมาสอนอย่างสม่ำเสมอ

ภาพประกอบ ๓ มาตรฐานและตัวชี้วัด ๒๙ ประการสู่ความเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ

๒.๓.๒ มาตรฐานและตัวชี้วัด อัตลักษณ์ ๒๙ ประการโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำ

โรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำ เป็นโรงเรียนโรงเรียนวิถีพุทธที่มีผลงานดีเด่น เป็นรูปธรรม ที่ชัดเจนจนเป็นแบบอย่างได้และมีการดำเนินการตามในโรงเรียนวิถีพุทธ อย่างชัดเจนอย่างเป็นประจักษ์ ตามมาตรฐานและตัวชี้วัด ที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร.) ร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) กระทรวงศึกษาธิการ เพื่อดำเนินการคัดเลือกโรงเรียนวิถีพุทธในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้ได้รับรางวัลโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำ ดังนี้

ตารางที่ ๒ มาตรฐานและ ตัวชี้วัดของอัตลักษณ์ ๒๙ ประการโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำ

๑. มาตรฐานด้านกายภาพ	
ตัวชี้วัด	แนวปฏิบัติที่ดี (หมายเลข คือเกณฑ์ให้คะแนน)
๑. มีป้ายโรงเรียนวิถีพุทธ คำนิยาม: ป้ายโรงเรียนวิถีพุทธ มีลักษณะดังนี้ ขนาด ๑.๕ ม. x ๘๐ ซม.	๑. มีป้ายโรงเรียนวิถีพุทธ ติดไว้ภายในห้องใดห้องหนึ่ง ๒. มีป้ายโรงเรียนวิถีพุทธ ติดไว้หน้าอาคารใดอาคารหนึ่ง ๓. มีป้ายโรงเรียนวิถีพุทธ ติดไว้หน้าบริเวณโรงเรียน ๔. มีป้ายโรงเรียนวิถีพุทธ ติดไว้หน้าบริเวณโรงเรียน เห็นเด่นชัด * ป้ายโรงเรียนวิถีพุทธมีรายละเอียดในครบถ้วน ดังตัวอย่าง
๒. มีพระพุทธรูปบริเวณหน้าโรงเรียน	๑. มีพระพุทธรูปบริเวณหน้าโรงเรียน ๒. มีพระพุทธรูปอยู่ในซุ้มบริเวณหน้าโรงเรียน ๓. มีพระพุทธรูปอยู่ในซุ้มบริเวณหน้าโรงเรียนและเครื่องบูชา ๔. มีพระพุทธรูปอยู่ในซุ้มบริเวณหน้าโรงเรียนมีเครื่องบูชาและให้นักเรียนไหว้ทุกวัน
๓. มีพระพุทธรูปประจำห้องเรียน	๑. มีพระพุทธรูปประจำห้องเรียน ๒. มีพระพุทธรูปประจำห้องเรียนอยู่ด้านหน้าในที่ที่สมควร ๓. มีพระพุทธรูปประจำห้องเรียนอยู่ด้านหน้าในที่ที่สมควร และมีการทำความสะอาด ๔. มีพระพุทธรูปประจำห้องเรียนอยู่ด้านหน้าในที่ที่สมควร มีการทำความสะอาดและมีการเคารพพระพุทธรูปเป็นประจำ
๔. มีพระพุทธรูปศาสนสุภาสิตวาทะธรรม พระราชดำรัส ติดตามที่ต่าง ๆ	๑. มีพุทธรูปศาสนสุภาสิต วาทะธรรม พระราชดำรัส ติดตามที่ต่าง ๆ ๒. มีพุทธรูปศาสนสุภาสิต วาทะธรรมพระราชดำรัส ติดตามที่ต่าง ๆ และมีการปรับปรุงอยู่เสมอ ๓. มีพุทธรูปศาสนสุภาสิต วาทะธรรมพระราชดำรัส ติดตามที่ต่าง ๆ และมีการปรับปรุง อยู่เสมอโดยนักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดทำ ๔. มีพุทธรูปศาสนสุภาสิต วาทะธรรมพระราชดำรัส ติดตามที่ต่าง ๆ และมีการปรับปรุงอยู่เสมอโดยนักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดทำอย่างต่อเนื่อง
๕. มีความสะอาด สงบ ร่มรื่น	๑. มีความสะอาด สงบ ร่มรื่นในห้องเรียนและบริเวณโรงเรียน ๒. มีความสะอาด สงบ ร่มรื่นในห้องเรียน บริเวณโรงเรียน โดยดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ๓. มีความสะอาด สงบ ร่มรื่นในห้องเรียน บริเวณโรงเรียน โดยดำเนินการอย่างต่อเนื่องและนักเรียนมีส่วนร่วม

	๔. มีความสะอาด สงบ ร่มรื่นในห้องเรียน บริเวณโรงเรียน โดยดำเนินการอย่างต่อเนื่องและนักเรียนมีส่วนร่วมทุกคน
๖. มีห้องพระพุทธรูปศาสนา หรือลานธรรม	๑. มีห้องพระพุทธรูปศาสนา หรือลานธรรม ๒. มีห้องพระพุทธรูปศาสนา หรือลานธรรมและมีตารางการใช้ ๓. มีห้องพระพุทธรูปศาสนา หรือลานธรรมมีตารางการใช้ มีการใช้จริง ๔. มีห้องพระพุทธรูปศาสนา หรือลานธรรมมีตารางการใช้ มีการใช้จริง และนักเรียนมีส่วนร่วมในการดูแลรักษา
๗. ไม่มีสิ่งเสพติด เหล้า บุหรี่ ๑๐๐%	๑. มีสิ่งเสพติด เหล้า บุหรี่ ในโรงเรียนระหว่าง ๔๐ -๕๐ % ๒. มีสิ่งเสพติด เหล้า บุหรี่ ในโรงเรียนระหว่าง ๒๐ -๓๙ % ๓. มีสิ่งเสพติด เหล้า บุหรี่ ในโรงเรียนระหว่าง ๑๐ -๑๙ % ๔. ไม่มีสิ่งเสพติด เหล้า บุหรี่ ในโรงเรียน ๑๐๐ %
๒. มาตรฐานด้านพฤติกรรม นักเรียน ครู ผู้บริหารโรงเรียน	
ตัวชี้วัด	แนวปฏิบัติที่ดี(หมายเลข คือเกณฑ์ให้คะแนน)
๘. รักษาศีล ๕	๑. ผู้บริหาร ครู นักเรียน ต่ำกว่าร้อยละ ๕๐ ปฏิบัติได้ ครบ ๕ ข้อ ๒. ผู้บริหาร ครู นักเรียน ร้อยละ ๕๐ -๖๙ ปฏิบัติได้ ครบ ๕ ข้อ ๓. ผู้บริหาร ครู นักเรียน ร้อยละ ๗๐ -๘๙ ปฏิบัติได้ ครบ ๕ ข้อ ๔. ผู้บริหาร ครู นักเรียน ร้อยละ ๙๐-๑๐๐ ปฏิบัติได้ ครบ ๕ ข้อ
๙. ยิ้มง่าย ไหว้สวย กราบงาม	๑. นักเรียน ครูและผู้บริหาร ต่ำกว่าร้อยละ ๕๐ ปฏิบัติ ๒. นักเรียน ครูและผู้บริหาร ร้อยละ ๕๐ -๖๙ ปฏิบัติ ๓. นักเรียน ครูและผู้บริหาร ร้อยละ ๗๐ -๘๙ ปฏิบัติ ๔. นักเรียน ครูและผู้บริหาร ร้อยละ ๙๐-๑๐๐ ปฏิบัติ
๑๐. ก่อนรับประทานอาหารจะมีการพิจารณาอาหาร รับประทานอาหารไม่ดั่ง ไม่หก ไม่เหลือ	๑. นักเรียน ครูและผู้บริหาร ต่ำกว่าร้อยละ ๕๐ ปฏิบัติ ๒. นักเรียน ครูและผู้บริหาร ร้อยละ ๕๐ -๖๙ ปฏิบัติ ๓. นักเรียน ครูและผู้บริหาร ร้อยละ ๗๐ -๘๙ ปฏิบัติ ๔. นักเรียน ครูและผู้บริหาร ร้อยละ ๙๐-๑๐๐ ปฏิบัติ
๑๑. ประหยัด ออม ถนอมใช้ เงิน และสิ่งของ	๑. นักเรียน ครูและผู้บริหาร ต่ำกว่าร้อยละ ๕๐ ปฏิบัติ ๒. นักเรียน ครูและผู้บริหาร ร้อยละ ๕๐ -๖๙ ปฏิบัติ ๓. นักเรียน ครูและผู้บริหาร ร้อยละ ๗๐ -๘๙ ปฏิบัติ ๔. นักเรียน ครูและผู้บริหาร ร้อยละ ๙๐-๑๐๐ ปฏิบัติ
๑๒. มีนิสัยใฝ่รู้ สู้สิ่งยาก	๑. นักเรียน ครูและผู้บริหาร ต่ำกว่าร้อยละ ๕๐ ปฏิบัติ ๒. นักเรียน ครูและผู้บริหาร ร้อยละ ๕๐ -๖๙ ปฏิบัติ ๓. นักเรียน ครูและผู้บริหาร ร้อยละ ๗๐ -๘๙ ปฏิบัติ ๔. นักเรียน ครูและผู้บริหาร ร้อยละ ๙๐-๑๐๐ ปฏิบัติ

๓.มาตรฐานด้านกิจกรรมประจำวันพระ	
ตัวชี้วัด	แนวปฏิบัติที่ดี(หมายเลข คือเกณฑ์ให้คะแนน)
๑. ใส่เสื้อสีขาวทุกคน	๑. ครู ผู้บริหาร นักเรียน ต่ำกว่าร้อยละ ๕๐ ปฏิบัติ ๒. ครู ผู้บริหาร นักเรียน ร้อยละ ๕๐ -๖๙ ปฏิบัติ ๓. ครู ผู้บริหาร นักเรียน ร้อยละ ๗๐ -๘๙ ปฏิบัติ ๔. ครู ผู้บริหาร นักเรียน ร้อยละ ๙๐-๑๐๐ ปฏิบัติ
๒. ทำบุญใส่บาตร ฟังเทศน์	๑. ครู ผู้บริหาร นักเรียน ต่ำกว่าร้อยละ ๕๐ ปฏิบัติ ๒. ครู ผู้บริหาร นักเรียน ร้อยละ ๕๐ -๖๙ ปฏิบัติ ๓. ครู ผู้บริหาร นักเรียน ร้อยละ ๗๐ -๘๙ ปฏิบัติ ๔. ครู ผู้บริหาร นักเรียน ร้อยละ ๙๐-๑๐๐ ปฏิบัติ
๓. รับประทานอาหารมังสวิรัตในมื้อกลางวัน	๑. ครู ผู้บริหาร นักเรียน ต่ำกว่าร้อยละ ๕๐ ปฏิบัติ ๒. ครู ผู้บริหาร นักเรียน ร้อยละ ๕๐ -๖๙ ปฏิบัติ ๓. ครู ผู้บริหาร นักเรียน ร้อยละ ๗๐ -๘๙ ปฏิบัติ ๔. ครู ผู้บริหาร นักเรียน ร้อยละ ๙๐-๑๐๐ ปฏิบัติ
๔. สวดมนต์แปล	๑. ครู ผู้บริหาร นักเรียน ต่ำกว่าร้อยละ ๕๐ ปฏิบัติ ๒. ครู ผู้บริหาร นักเรียน ร้อยละ ๕๐ -๖๙ ปฏิบัติ ๓. ครู ผู้บริหาร นักเรียน ร้อยละ ๗๐ -๘๙ ปฏิบัติ ๔. ครู ผู้บริหาร นักเรียน ร้อยละ ๙๐-๑๐๐ ปฏิบัติ
๔. มาตรฐานด้านการส่งเสริมวิถีพุทธ	
ตัวชี้วัด	แนวปฏิบัติที่ดี (หมายเลข คือเกณฑ์ให้คะแนน)
๑. ไม่มีอาหารขยะขายในโรงเรียน	๑. ไม่มีอาหารขยะขายในโรงเรียนเป็นบางวัน ๒. ไม่มีอาหารขยะขายในโรงเรียนทุกวัน ๓. ไม่มีอาหารขยะขายในโรงเรียนทุกวัน แต่นักเรียนนำมาเอง ๔. ไม่มีอาหารขยะขายในโรงเรียนทุกวัน และปลูกฝังให้นักเรียน ไม่ซื้ออาหารขายนอกโรงเรียน
๒. ไม่ดูดนักเรียน	๑. ครู ผู้บริหาร ต่ำกว่าร้อยละ ๕๐ ปฏิบัติ ๒. ครู ผู้บริหาร ร้อยละ ๕๐ -๖๙ ปฏิบัติ ๓. ครู ผู้บริหาร ร้อยละ ๗๐ -๘๙ ปฏิบัติ ๔. ครู ผู้บริหาร ร้อยละ ๙๐-๑๐๐ ปฏิบัติ
๓. ชื่นชมคุณความดีหน้าเสาธงทุกวัน	๑. ปฏิบัติ โดยไม่เต็มใจ ๒. ปฏิบัติ โดยไม่เต็มใจและทำตามคำสั่ง

	๓. ปฏิบัติด้วยความเต็มใจ ๔. ปฏิบัติด้วยความเต็มใจ เห็นคุณค่า และโน้มน้าวให้นักเรียนทำ ความดี
๔. มาตรฐานด้านการส่งเสริมวิถีพุทธ	
ตัวชี้วัด	แนวปฏิบัติที่ดี(หมายเลข คือเกณฑ์ให้คะแนน)
๔. โฮมรูมเพื่อสะท้อนความรู้สึกเช่นความรู้สึก ที่ได้ทำความดี	๑. ปฏิบัติ โดยไม่เต็มใจ ๒. ปฏิบัติโดยไม่เต็มใจและทำตามคำสั่ง ๓. ปฏิบัติด้วยความเต็มใจ ๔. ปฏิบัติ ด้วยความเต็มใจ เห็นคุณค่า และโน้มน้าวให้นักเรียนดี
๕. ครู ผู้บริหาร และนักเรียน มีสมุดบันทึก ความดี	๑. ครู ผู้บริหาร นักเรียน ต่ำกว่าร้อยละ ๕๐ ปฏิบัติ ๒. ครู ผู้บริหาร นักเรียน ร้อยละ ๕๐ -๖๙ ปฏิบัติ ๓. ครู ผู้บริหาร นักเรียน ร้อยละ ๗๐ -๘๙ ปฏิบัติ ๔. ครู ผู้บริหาร นักเรียน ร้อยละ ๙๐-๑๐๐ ปฏิบัติ
๖. ครู ผู้บริหาร และนักเรียนสอได้ธรรมะ ศึกษาตรีเป็นอย่างดีน้อย	๑. ครู ผู้บริหาร นักเรียน ต่ำกว่าร้อยละ ๕๐ ปฏิบัติ ๒. ครู ผู้บริหาร นักเรียน ร้อยละ ๕๐ -๖๙ ปฏิบัติ ๓. ครู บริหาร นักเรียน ร้อยละ ๗๐ -๘๙ ปฏิบัติ ๔. ครู ผู้บริหาร นักเรียน ร้อยละ ๙๐-๑๐๐ ปฏิบัติ
๗. บริหารจิต เจริญปัญญา ก่อนการประชุม ทุกครั้ง	๑. ครูและปฏิบัติ โดยไม่เต็มใจ ๒. ครูและปฏิบัติ โดยไม่เต็มใจและทำตามคำสั่ง ๓. ครูและปฏิบัติ ด้วยความเต็มใจ ๔. ครูและปฏิบัติ ด้วยความเต็มใจและเห็นคุณค่า
๘. มีพระมาสอนอย่างสม่ำเสมอ	๑. นักเรียนได้เรียนกับพระ ต่ำกว่าร้อยละ ๕๐ ปฏิบัติ ๒. นักเรียนได้เรียนกับพระ ร้อยละ ๕๐ - ๖๙ ปฏิบัติ ๓. นักเรียนได้เรียนกับพระ ร้อยละ ๗๐ - ๘๙ ปฏิบัติ ๔. มีนักเรียนได้เรียนกับพระ ร้อยละ ๙๐- ๑๐๐ ปฏิบัติ
๕. มาตรฐานการเรียนการสอน	
ตัวชี้วัด	แนวปฏิบัติที่ดี(หมายเลข คือเกณฑ์ให้คะแนน)
๑. บริหารจิต เจริญปัญญา ก่อนเข้าเรียน เข้า – ป้าย ทั้งครู และนักเรียน	๑. นักเรียน ต่ำกว่าร้อยละ ๕๐ ปฏิบัติ ๒. ครูและนักเรียน ร้อยละ ๕๐ - ๖๙ ปฏิบัติ ๓. ครูและนักเรียน ร้อยละ ๗๐ - ๘๙ ปฏิบัติ ๔. ครูและนักเรียน ร้อยละ ๙๐ - ๑๐๐ ปฏิบัติ

๒. บูรณาการวิถีพุทธทุกกลุ่มสาระและในวันสำคัญทางพุทธศาสนา	๑. ครู ต่ำกว่าร้อยละ ๕๐ ปฏิบัติ ๒. ครู ร้อยละ ๕๐ - ๖๙ ปฏิบัติ ๓. ครู ร้อยละ ๗๐ - ๘๙ ปฏิบัติ ๔. ครู ร้อยละ ๙๐ - ๑๐๐ ปฏิบัติ
๓. ครูพานักเรียนทำโครงการคุณธรรม หรือกิจกรรมจิตอาสา สัปดาห์ละ ๑ ครั้ง	๑. ครู ต่ำกว่าร้อยละ ๕๐ ปฏิบัติ ๒. ครู ร้อยละ ๕๐ - ๖๙ ปฏิบัติ ๓. ครู ร้อยละ ๗๐ - ๘๙ ปฏิบัติ ๔. ครู ร้อยละ ๙๐ - ๑๐๐ ปฏิบัติ
๔. ครู ผู้บริหาร และนักเรียนทุกคนไปปฏิบัติศาสนกิจที่วัดเดือนละ ๑ ครั้ง มีวัดเป็นแหล่งเรียนรู้	๑. ครู ผู้บริหาร นักเรียน ต่ำกว่าร้อยละ ๕๐ ปฏิบัติ ๒. ครู ผู้บริหาร นักเรียน ร้อยละ ๕๐ - ๖๙ ปฏิบัติ ๓. ครู ผู้บริหาร นักเรียน ร้อยละ ๗๐ - ๘๙ ปฏิบัติ ๔. ครู ผู้บริหาร นักเรียน ร้อยละ ๙๐ - ๑๐๐ ปฏิบัติ
๕. ครู ผู้บริหาร และนักเรียนทุกคนเข้าค่ายปฏิบัติธรรมอย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง	๑. ครู ผู้บริหาร นักเรียน ต่ำกว่าร้อยละ ๕๐ ปฏิบัติ ๒. ครู ผู้บริหาร นักเรียน ร้อยละ ๕๐ - ๖๙ ปฏิบัติ ๓. ครู ผู้บริหาร นักเรียน ร้อยละ ๗๐ - ๘๙ ปฏิบัติ ๔. ครู ผู้บริหาร นักเรียน ร้อยละ ๙๐ - ๑๐๐ ปฏิบัติ

๒.๓.๓ การดำเนินกิจกรรมตามเงื่อนไขการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธพระราชทาน

โรงเรียนวิถีพุทธพระราชทาน เป็นโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำที่ดำเนินการตามมาตรฐานและตัวชี้วัดของอัตลักษณ์ ๒๙ ประการในโรงเรียนวิถีพุทธ และมีนวัตกรรมที่เป็นตัวดำเนินงานอย่างชัดเจนตามเกณฑ์ชี้วัด

เกณฑ์การคัดเลือก โรงเรียนวิถีพุทธพระราชทาน

การพิจารณาให้คะแนน (คะแนนเต็ม ๑๕๐ คะแนน)

๑. การประเมินอัตลักษณ์ ๒๙ ประการ (๑๐ คะแนน)
๒. การรับฟังความคิดเห็นจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (๑๐ คะแนน)
๓. นวัตกรรม (๘๐ คะแนน)

๓.๑ นวัตกรรม /โครงการ/กิจกรรมมีความสอดคล้องกับตัวชี้วัดด้านปัจจัยนำเข้า (Input)

(ข้อบ่งชี้คุณภาพข้อใดข้อหนึ่งหรือหลายข้อ) จำนวน ๑ นวัตกรรม/โครงการ/กิจกรรม (๔๐ คะแนน)

หลักเกณฑ์ในการพิจารณานวัตกรรม /โครงการ/กิจกรรม ด้านปัจจัยนำเข้า

๑. ความต่อเนื่องของโครงการ ๕ คะแนน
๒. ความเป็นนวัตกรรม ๕ คะแนน
๓. ความเป็นวิถี ๕ คะแนน

๔. ผลที่เป็นรูปธรรมและสอดคล้องกับข้อบ่งชี้คุณภาพที่กำหนด ๒๐ คะแนน

๕. การเผยแพร่และสร้างเครือข่าย ๕ คะแนน

รวม ๔๐ คะแนน

๓.๒ นวัตกรรม/โครงการ/กิจกรรมที่มีความสอดคล้องกับตัวชี้วัดด้านกระบวนการ (Process) (ข้อบ่งชี้คุณภาพข้อใดข้อหนึ่ง/หลายข้อ) จำนวน ๑ นวัตกรรม/โครงการ/กิจกรรม (เต็ม ๔๐ คะแนน)

หลักเกณฑ์ในการพิจารณานวัตกรรม /โครงการ/กิจกรรมด้านกระบวนการ

๑. ความต่อเนื่องของโครงการ ๕ คะแนน

๒. ความเป็นนวัตกรรม ๕ คะแนน

๓. ความเป็นวิถี ๕ คะแนน

๔. ผลที่เป็นรูปธรรมและสอดคล้องกับข้อบ่งชี้คุณภาพที่กำหนด ๒๐ คะแนน

๕. การเผยแพร่และสร้างเครือข่าย ๕ คะแนน

รวม ๔๐ คะแนน

๔. การปฏิบัติธรรมวิปัสสนากรรมฐาน (๕๐ คะแนน)

เพื่อให้ผู้บริหาร บุคลากร ได้รับการพัฒนาด้านจิตใจ มีสติ และสมาธิในการทำงาน เพื่อนำไปถ่ายทอดแก่นักเรียนต่อไป

๑. ร้อยละ ๘๐ ของบุคลากรเข้าปฏิบัติธรรม ๑๐ คะแนน

๒. ความตั้งใจในการร่วมกิจกรรม ๑๐ คะแนน

๓. การนำกระบวนการไปถ่ายทอดสู่ นักเรียน ๑๐ คะแนน

๔. การปฏิบัติบูรณาการสผู้วิถีชีวิตบุคลากร นักเรียน ๑๐ คะแนน

๕. การขยายผล การต่อยอดและความยั่งยืน ๑๐ คะแนน

รวม ๕๐ คะแนน

ข้อบ่งชี้คุณภาพโรงเรียนวิถีพุทธพระราชทาน

ด้านปัจจัยนำเข้า (Input)

๑. มีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม (ลด ละ เลิก อบายมุข) ถือศีล ๕ และปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี

๒. มีพรหมวิหารธรรมประจำใจ

๓. มีความซื่อสัตย์ จริงใจในการทำงาน

๔. มีความเข้าใจที่ถูกต้องในพระรัตนตรัย นบถือและศรัทธาในพระพุทธศาสนา

๕. มีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม (ลด ละ เลิกอบายมุข) มีศีลธรรม และปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี

๖. มีพรหมวิหารธรรม มีความเป็นกัลยาณมิตรมุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดความเจริญ งามตามหลักไตรสิกขา

๗. รู้ เข้าใจ หลักการพัฒนาผู้เรียนตามหลักไตรสิกขา

๘. มีวิสัยทัศน์หรือปรัชญา พันธกิจ เป้าหมาย ธรรมนูญ หรือแผนกลยุทธ์ที่มีจุดเน้นในการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ

๙. แต่งตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาหรือคณะกรรมการดำเนินโรงเรียนวิถีพุทธและบริหารการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง โดยผู้เกี่ยวข้อง (บ ร ว) มีส่วนร่วม

๑๐. ปลุกฝังศรัทธา สร้างเสริมปัญญาในพุทธศาสนาให้เกิดขึ้นกับบุคลากรและผู้เกี่ยวข้อง

๑๑. ร่วมมือกับผู้ปกครอง วัดและชุมชนเพื่อพัฒนาผู้เรียนและชุมชน

๑๒. มีการนิเทศ กำกับ ติดตาม การดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธอย่างต่อเนื่อง

๑๓. มีระบบตรวจสอบประเมินผล และเปิดโอกาสให้มีการเสนอแนะอย่างเป็นกัลยาณมิตร เพื่อพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

๑๔. มีหลักสูตรสถานศึกษา หน่วยการเรียนรู้และแผนการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการพุทธธรรมทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้

๑๕. จัดประดิษฐานพระพุทธรูปประจำโรงเรียนและประจำห้องเรียนเหมาะสม

๑๖. มีป้ายนิเทศ ป้ายคติธรรม คำขวัญ คุณธรรมจริยธรรมโดยทั่วไปในบริเวณโรงเรียน

๑๗. สภาพโรงเรียนสะอาด ปลอดภัย สงบ ร่มรื่น เรียบง่าย ใกล้เคียงธรรมชาติ

๑๘. บริเวณโรงเรียนปราศจากสิ่งเสพติด อบายมุข สิ่งมอมเมาทุกชนิด

ด้านกระบวนการ (Process)

๑. จัดการเรียนรู้โดยบูรณาการพุทธธรรมหรือหลักไตรสิกขาในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ และเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน

๒. ส่งเสริมให้มีการนำหลักธรรมมาเป็นฐานในการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหา

๓. จัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมใฝ่รู้และแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง

๔. จัดการเรียนรู้อย่างมีความสุข ทั้งผู้เรียนรู้และผู้จัดการเรียนรู้

๕. จัดกิจกรรมบริหารจัดการจิตเจริญปัญญา ทั้งในการเรียนการสอนและในกิจกรรม การดำรงชีวิตประจำวัน

๖. ใช้สื่อการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการใฝ่รู้และแสวงหาความรู้ด้วยตนเองอยู่เสมอ

๗. นิมนต์พระสงฆ์ หรือเชิญวิทยากรภูมิปัญญาทางพุทธศาสนา สอนนักเรียนสม่ำเสมอ

๘. จัดให้นักเรียนไปเรียนรู้ที่วัด หรือที่ศาสนสถานที่ใช้แหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง

๙. มีการวัดประเมินผลตามสภาพจริง ด้วยวิธีการที่หลากหลาย ครอบคลุมตาม หลัก
 ภาวนา ๓ (กาย ศีล จิตปัญญา) โดยมีจุดประสงค์เน้นเพื่อพัฒนานักเรียนต่อเนื่อง

๑๐. ส่งเสริมความสัมพันธ์แบบกัลยาณมิตร อ่อนน้อมถ่อมตน เคารพให้เกียรติซึ่งกัน
 และกัน ยิ้มแย้ม มีเมตตา ต่อกัน ทั้งครูต่อนักเรียน ครูต่อครู นักเรียนต่อนักเรียนและครูต่อผู้ปกครอง

๑๑. ส่งเสริมบรรยากาศใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ใฝ่สร้างสรรค์

๑๒. ส่งเสริมบุคลากรและนักเรียนให้ปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีต่อผู้อื่น

๑๓. ส่งเสริม ยกย่อง เชิดชู ผู้ทำดี เป็นประจำ

๑๔. ฝึกฝนอบรมให้เกิดการกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น (รู้เข้าใจเหตุผลและได้ประโยชน์ตามคุณค่า
 แท้ตามหลัก ไตรสิกขา)

๑๕. ส่งเสริมกิจกรรมการรับผิดชอบดูแลรักษาพัฒนาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมอย่าง
 สม่าเสมอจนเป็นนิสัย

๑๖. ส่งเสริมปฏิบัติกิจกรรมพระพุทธศาสนาอย่างเห็นคุณค่า รู้เข้าใจเหตุผล

๑๗. จัดกิจกรรมส่งเสริมการระลึก และศรัทธาในพระรัตนตรัย เป็นประจำและในโอกาส
 สำคัญ อย่างต่อเนื่องเป็นวิถีชีวิต

๑๘. ส่งเสริมให้ทุกคนมีส่วนร่วม และคุณค่าในการรักษาและสืบต่อพระพุทธศาสนา
 ด้านผลผลิต (Output)

๑. บริโภคใช้สอยปัจจัยสี่ในปริมาณและคุณภาพที่เหมาะสม ได้คุณค่าแท้

๒. การดูแลร่างกาย และการแต่งกายสะอาดเรียบร้อย

๓. ดำรงชีวิตอย่างเกื้อกูลสิ่งแวดล้อม

๔. มีศีล ๕ เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต

๕. มีวินัย มีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ ตรงต่อเวลา

๖. สามารถพึ่งตนเองได้หรือทำงานเลี้ยงชีพด้วยความสุจริต

๗. มีความกตัญญูรู้คุณ ตอบแทนคุณ

๘. มีจิตใจ เมตตา กรุณา (เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ แบ่งปันต่อกัน)

๙. ทำงานและเรียนรู้อย่างตั้งใจ อดทน ขยัน หมั่นเพียร

๑๐. มีสุขภาพจิตดี แจ่มใส ร่าเริงเบิกบาน

๑๑. มีศรัทธา และความเข้าใจที่ถูกต้องในพระรัตนตรัย

๑๒. รู้บาป บุญ คุณโทษ ประโยชน์ มิใช่ประโยชน์

๑๓. ใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษาแสวงหาความจริง และใฝ่สร้างสรรค์ พัฒนางานอยู่เสมอ

๑๔. รู้เท่าทัน แก้ไขปัญหาชีวิตและการทำงานได้ด้วยสติปัญญา

ด้านผลกระทบ (Outcome/Impact)

๑. บ้านและชุมชนมีสมาชิกที่เป็นคนดีไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุขเพิ่มขึ้น
๒. ชุมชนมีผู้ช่วยเหลือในการพัฒนาชุมชนมากยิ่งขึ้น
๓. วัดได้ศาสนาทายาทและกำลังช่วยงานส่งเสริมพระพุทธศาสนามากขึ้น
๔. โรงเรียนได้รับความไว้วางใจ เชื่อมั่น ศรัทธาและได้รับความร่วมมือจากผู้มีส่วนร่วม
เกี่ยวข้อง (บ้าน วัด ราชการ)

๒.๔ ผลการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

๒.๔.๑ ผลการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ (๒๕๔๕ – ๒๕๖๐) เชิงปริมาณ

โรงเรียนวิถีพุทธ ที่ลงทะเบียนกับเว็บไซต์ www.vitheeabuddha.com ของสำนักพัฒนา
นวัตกรรมการจัดการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ร่วมกับมหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดังนี้

พุทธศักราช ๒๕๕๔	มีโรงเรียนวิถีพุทธ	จำนวน ๔,๗๕๐	โรงเรียน
พุทธศักราช ๒๕๕๕	มีโรงเรียนวิถีพุทธ	จำนวน ๖,๑๖๔	โรงเรียน
พุทธศักราช ๒๕๕๖	มีโรงเรียนวิถีพุทธ	จำนวน ๖,๑๐๐	โรงเรียน
พุทธศักราช ๒๕๕๗	มีโรงเรียนวิถีพุทธ	จำนวน ๒,๐๓๙	โรงเรียน
พุทธศักราช ๒๕๕๘	มีโรงเรียนวิถีพุทธ	จำนวน ๑,๙๓๔	โรงเรียน
พุทธศักราช ๒๕๕๙	มีโรงเรียนวิถีพุทธ	จำนวน ๑,๗๓๘	โรงเรียน
พุทธศักราช ๒๕๖๐	มีโรงเรียนวิถีพุทธ	จำนวน ๕	โรงเรียน
รวมโรงเรียนวิถีพุทธทั้งหมด		จำนวน ๒๒,๗๓๐	โรงเรียน ^{๑๘}

๒.๔.๒ ผลการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ (๒๕๔๕ – ๒๕๖๐) เชิงคุณภาพ

๑. พระภิกษุสงฆ์ มหาเถรสมาคม กรมการศาสนา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
มหาวิทยาลัยสงฆ์ และ องค์กรภาคเอกชนหลายแห่ง เช่น มูลนิธิโรงเรียนรุ่งอรุณ กลุ่มกัลยาณมิตรเพื่อ
การเสริมสร้างเครือข่ายวิถีพุทธ สำนักงานเครือข่ายองค์กรงดเหล้า ฯลฯ ให้การสนับสนุนโรงเรียนวิถี
พุทธ เพราะเห็นว่าเป็นทางรอดของสังคมไทย

๒. ผู้รับผิดชอบโรงเรียนวิถีพุทธ ระดับเขตพื้นที่การศึกษา ๒๒๕ เขต เกิดการตื่นตัวที่จะ
เยี่ยมเยียน นิเทศโรงเรียนวิถีพุทธ เพื่อให้โรงเรียนสามารถนำหลักพุทธธรรมไปใช้ในการบริหารจัดการ
ในโรงเรียนทั้งระบบ

๓. ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน ตระหนักถึงความสำคัญ เริ่มปรับตัวนำหลักพุทธธรรมเข้า
ไปใช้ในการบริหารจัดการทั้ง ระบบโรงเรียน รวมทั้งในการดำเนินชีวิตตนเอง ลด ละ เลิก อบายมุข

^{๑๘} <http://www.vitheeabuddha.com/main.php?url=school> [๗ เมษายน ๒๕๖๐].

๔. นักเรียนได้เรียนรู้ และเริ่มปรับตัว นำหลักพุทธธรรมไปปฏิบัติในวิถีชีวิต โดยเน้นการกิน อยู่ ดู ฟังเป็น ตามหลักไตรสิกขา เป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข นักเรียนมีมารยาทเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จัก บาป บุญ คุณ โทษ และช่วยกับ สืบสานประเพณี วัฒนธรรมของท้องถิ่น

๕. ผู้ปกครอง ชุมชน ชื่นชมยินดีให้การสนับสนุนงานของโรงเรียนมากขึ้นเกิดความสมานฉันท์ ของ บ้าน วัด โรงเรียน (บ ว ร) นำสู่ความสงบ และสันติสุขของสังคม

๒.๔.๓ สรุปการดำเนินงานโดยภาพรวมโรงเรียนวิถีพุทธ

จากการเข้าเยี่ยมเยียนโรงเรียนตาม “โครงการศึกษาและพัฒนาอัตลักษณ์ ๒๙ ประการสู่ความเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ” โดยพิจารณาให้คะแนนตามกรอบ ๕ หัวข้อได้แก่ ๑) ด้านอัตลักษณ์ ๒๙ ประการ ๒) ด้านคุณลักษณะที่พบเห็นของนักเรียน ๓) ด้านผลการพัฒนาตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธ ๔) ด้านบทบาทของชุมชนที่มีต่อการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธและ ๕) ด้านผลสำเร็จของโรงเรียนวิถีพุทธโดยภาพรวม แล้วนำผลคะแนนที่ได้เปรียบเทียบกับเกณฑ์โดยกำหนดเกณฑ์วัดเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) แบ่งคุณภาพของโรงเรียนเป็น ๓ ระดับ ได้แก่ คุณภาพระดับดี (มีค่าเฉลี่ย ๒.๕๑ – ๓.๐๐) คุณภาพระดับปานกลาง (มีค่าเฉลี่ย ๑.๕๑ – ๒.๕๐) และ คุณภาพระดับปรับปรุง (มีค่าเฉลี่ย ๑.๐๐ – ๑.๕๐) สรุปได้ดังนี้^{๑๙}

๑. ผลการประเมินคุณภาพโดยรวมโรงเรียนวิถีพุทธ พบว่า โรงเรียนที่ได้รับการเยี่ยมเยียนโดยรวมมีคุณภาพในระดับดี ($\bar{X}=2.80$) โดยมีคุณภาพเรียงลำดับตามคะแนนเฉลี่ยรายด้านตามลำดับ ดังนี้ อัตลักษณ์ ๒๙ ประการ ($\bar{X} = 2.88$) ผลสำเร็จของโรงเรียนวิถีพุทธโดยภาพรวม ($\bar{X} = 2.86$) ผลการพัฒนาตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธ ($\bar{X} = 2.85$) คุณลักษณะที่พบเห็นของนักเรียน ($\bar{X}=2.82$) และที่น้อยที่สุดคือ บทบาทของชุมชนที่มีต่อการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ ($\bar{X} = 2.85$)

เมื่อพิจารณาข้อมูลเชิงปริมาณโดยรวมพบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่ (ร้อยละ ๘๐) มีคะแนนประเมินอยู่ในเกณฑ์ระดับดี มีโรงเรียนเพียงหนึ่งในห้า (ร้อยละ ๑๙.๘) ที่อยู่ในระดับปานกลาง แต่ยังคงพบมีโรงเรียนจำนวนเพียงเล็กน้อย (ร้อยละ ๐.๒) ที่ต้องได้รับการปรับปรุง ในด้านคุณลักษณะที่พบเห็นของนักเรียน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะพบปัญหาของสภาพแวดล้อมโดยรอบโรงเรียนซึ่งไม่สามารถแก้ไขได้ คุณลักษณะของเด็กเล็กซึ่งเป็นไปตามวัย เป็นต้น สิ่งเหล่านี้บางครั้งไม่สามารถควบคุมได้

เมื่อพิจารณาจำนวนโรงเรียนที่มีคะแนนประเมินอยู่ในเกณฑ์ระดับดี ในรายด้าน พบว่าด้านอัตลักษณ์ ๒๙ ประการ มีมากที่สุด คือร้อยละ ๘๗.๖ ส่วนด้านบทบาทของชุมชนที่มีต่อการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ มีน้อยที่สุด คือร้อยละ ๕๙.๖ ซึ่งสอดคล้องกับผลการประเมินของพระนิเทศเกี่ยวกับการรับของประชาชนที่ว่า ประชาชนยังมีความเข้าใจน้อยเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงานตาม

^{๑๙} กรมการศาสนา, สำนักคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, มหาวิทยาลัยมหาลาภราชวิทยาลัย รายงานการเยี่ยมเยียนให้ข้อเสนอแนะโรงเรียนวิถีพุทธ โครงการศึกษาและพัฒนาอัตลักษณ์ ๒๙ ประการ สู่ความเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ, (กรุงเทพมหานคร: อัดสำเนา ๒๕๕๗), หน้า ๒๔.

โรงเรียนวิถิพุทธ ดังนั้น จึงควรประชาสัมพันธ์ให้มากขึ้นโดยจัดหอกระจายข่าว วารสาร ป้ายประกาศ และการอบรม

ตารางที่ ๓ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน คะแนนผลการเยี่ยมเยียนโรงเรียน

ที่	หัวข้อ	ดี	ปานกลาง	ปรับปรุง	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑	อัตลักษณ์ ๒๙ ประการ	๘๗.๖	๑๒.๔	๐.๐	๒.๘๘	.๑๖๙๕	ดี
๒	คุณลักษณะที่พบเห็นของนักเรียน	๘๒.๖	๑๖.๖	๐.๘	๒.๘๒	.๒๗๓๘	ดี
๓	ผลการพัฒนาตามแนวทางโรงเรียนวิถิพุทธ	๘๔.๘	๑๕.๒	๐.๐	๒.๘๕	.๑๔๐๐	ดี
๔	บทบาทของชุมชนที่มีต่อการพัฒนาโรงเรียนวิถิพุทธ	๕๙.๕	๔๐.๕	๐.๐	๒.๕๙	.๓๔๗๘	ดี
๕	ผลสำเร็จของโรงเรียนวิถิพุทธโดยภาพรวม	๘๕.๗	๑๔.๓	๐.๐	๒.๘๖	.๒๔๔๕	ดี
รวมเฉลี่ย		๘๐.๐	๑๙.๘	๐.๒	๒.๘๐	.๑๘๓๑	ดี

๒. อัตลักษณ์ ๒๙ ประการ พบว่า โรงเรียนได้ดำเนินงานตามอัตลักษณ์ ๒๙ ประการ มีคุณภาพในระดับดี ($\bar{X}$ = ๒.๘๘) โดยเรียงลำดับคุณภาพตามคะแนนเฉลี่ยรายด้านตามลำดับ ดังนี้ ด้านการส่งเสริมวิถิพุทธ ($\bar{X}$ = ๒.๙๕) ด้านกิจกรรมประจำวันพระ ($\bar{X}$ = ๒.๙๐) ด้านการเรียนการสอน ($\bar{X}$ = ๒.๘๖) ด้านพฤติกรรม นักเรียน ครูผู้บริหารโรงเรียน ($\bar{X}$ = ๒.๘๖) และ ที่น้อยที่สุด คือ ด้านกายภาพ ($\bar{X}$ = ๒.๘๑) ซึ่งสอดคล้องกับผลการประเมินของพระนิเทศ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ป้ายโรงเรียนยังไม่ได้มาตรฐาน บางโรงเรียนยังสะอาดไม่พออาจมาจากปัญหาของของสภาพแวดล้อมในชุมชนใกล้เคียงที่ควบคุมไม่ได้ส่งกระทบต่อการพัฒนา เช่น เสียงเครื่องบินรบกวน ฝุ่นละอองจากที่เขาเผาซากอ้อยลอยหล่นที่โรงเรียน เป็นต้น ทำให้บางโรงเรียนยังไม่สะอาด

เมื่อพิจารณาร้อยละของโรงเรียนที่มีคะแนนประเมินอยู่ในเกณฑ์ระดับดี ด้านอัตลักษณ์ ๒๙ ประการ พบว่าร้อยละ ๘๗.๖ ของโรงเรียนได้ดำเนินงานตามอัตลักษณ์ ๒๙ ประการในระดับดี และร้อยละ ๑๒.๔ ของโรงเรียนได้ดำเนินงานตามอัตลักษณ์ ๒๙ ประการในระดับปานกลาง และไม่มีโรงเรียนใดเลยที่ต้องได้รับการปรับปรุง เมื่อพิจารณาในรายด้านพบว่า ด้านการส่งเสริมวิถิพุทธมีมากที่สุดคือ ร้อยละ ๙๕.๒ และด้านกายภาพ มีน้อยที่สุดคือร้อยละ ๘๑.๒

ตารางที่ ๔ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน คะแนนผลการเยี่ยมเยียนโรงเรียน
ด้านอัตลักษณ์ ๒๙ ประการ

ที่	อัตลักษณ์ ๒๙ ประการ	ดี	ปานกลาง	ปรับปรุง	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑	ด้านกายภาพ	๘๑.๐	๑๙.๐	๐.๐	๒.๘๑	.๔๐๓๒	ดี
๒	ด้านกิจกรรมประจำวันพระ	๙๐.๕	๙.๕	๐.๐	๒.๙๐	.๓๐๐๗	ดี
๓	ด้านการเรียนการสอน	๘๕.๗	๑๔.๓	๐.๐	๒.๘๖	.๓๕๘๕	ดี
๔	ด้านพฤติกรรม นักเรียน ครู ผู้บริหาร โรงเรียน	๘๕.๗	๑๔.๓	๐.๐	๒.๘๖	.๓๕๘๕	ดี
๕	ด้านการส่งเสริมวิถีพุทธ	๙๕.๒	๔.๘	๐.๐	๒.๙๕	.๒๑๘๒	ดี
รวมเฉลี่ย		๘๗.๖	๑๒.๔	๐.๐	๒.๘๘	.๑๖๐๙	ดี

๓. คุณลักษณะที่พบเห็นของนักเรียน โดยรวม พบว่า มีคุณภาพในระดับดี ($\bar{X}$ = ๒.๘๒) เมื่อพิจารณารายข้อโดยเรียงลำดับคุณภาพตามคะแนนเฉลี่ยรายด้านตามลำดับ ดังนี้ ด้านกาย และทัศนคติของผู้บริหารโรงเรียน มีคุณภาพดีเท่ากัน ($\bar{X}$ = ๒.๙๐) ด้านปัญญา ($\bar{X}$ = ๒.๘๖) ด้านศีล ($\bar{X}$ = ๒.๘๑) ด้านจิต ($\bar{X}$ = ๒.๗๖) และที่น้อยที่สุดคือ ทัศนคติของผู้ปกครอง ($\bar{X}$ = ๒.๖๗) ซึ่งสอดคล้องกับปัญหาที่พบ คือผู้ปกครองต้องทำงานหนัก กลับบ้านดึกจึงไม่ค่อยมีเวลาสอนหรือถามไถ่ นักเรียน และไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทางโรงเรียนจัดได้

เมื่อพิจารณาร้อยละของโรงเรียนที่มีคะแนนประเมินอยู่ในเกณฑ์ระดับดี ด้านคุณลักษณะที่พบเห็นของนักเรียน พบว่า ร้อยละ ๘๒.๖ ของโรงเรียนมีคุณลักษณะที่พบเห็นของนักเรียนอยู่ในระดับดี และ ร้อยละ ๑๖.๖ ของโรงเรียนมีคุณลักษณะที่พบเห็นของนักเรียนอยู่ในระดับปานกลาง และ ร้อยละ ๐.๘ ของโรงเรียนที่ต้องได้รับการปรับปรุงในด้านทัศนคติของผู้ปกครอง

ตารางที่ ๕ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานคะแนนผลการเยี่ยมเยียนโรงเรียน คุณลักษณะที่พบเห็นของนักเรียน

ที่	คุณลักษณะที่พบเห็นของนักเรียน	ดี	ปานกลาง	ปรับปรุง	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑	ด้านกาย	๙๐.๕	๙.๕	๐.๐	๒.๙๐	.๓๐๐๗	ดี
๒	ด้านศีล	๘๑.๐	๑๙.๐	๐.๐	๒.๘๑	.๔๐๒๓	ดี
๓	ด้านจิต	๗๖.๑	๒๓.๘	๐.๐	๒.๗๖	.๔๓๖๔	ดี
๔	ด้านปัญญา	๘๕.๗	๑๔.๓	๐.๐	๒.๘๖	.๓๕๘๕	ดี
๕	ทัศนคติของผู้ปกครอง	๗๑.๔	๒๘.๘	๔.๘	๒.๖๗	.๕๗๗๓	ดี
๖	ทัศนคติของผู้บริหารโรงเรียน	๙๐.๕	๙.๕	๐.๐	๒.๙๐	.๓๐๐๗	ดี
รวมเฉลี่ย		๘๒.๖	๑๖.๖	๐.๘	๒.๘๒	.๒๗๓๓	ดี

๔. ผลการพัฒนาตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธ โดยรวม พบว่า มีคุณภาพในระดับดี ($\bar{X}$ = ๒.๘๕) เมื่อพิจารณารายข้อโดยเรียงลำดับคุณภาพตามคะแนนเฉลี่ยรายด้านตามลำดับ ดังนี้ ผลดีต่อผู้บริหาร และผลดีต่อครูมีคุณภาพดีเท่ากัน ($\bar{X}$ = ๓.๐๐) ผลดีต่อบุคลากร ($\bar{X}$ = ๒.๙๐) ผลดีต่อนักเรียน ($\bar{X}$ = ๒.๗๖) และที่น้อยที่สุดคือ ผลดีต่อชุมชน ($\bar{X}$ = ๒.๕๗)

เมื่อพิจารณาร้อยละของโรงเรียนที่มีคะแนนประเมินอยู่ในเกณฑ์ระดับดี ของผลการพัฒนาตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธ พบว่า ร้อยละ ๘๔.๘ ของโรงเรียนได้ผลดีจากผลการพัฒนาตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธ ในระดับดี และร้อยละ ๑๕.๒ ของโรงเรียนได้ผลดีจากผลการพัฒนาตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธ ในระดับปานกลาง

ตารางที่ ๖ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน คะแนนผลการเยี่ยมเยียนโรงเรียนผลการพัฒนาตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธ

ที่	ผลการพัฒนาตามแนวทางโรงเรียนวิถี พุทธ	ดี	ปานกลาง	ปรับปรุง	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑	ผลดีต่อนักเรียน	๗๖.๒	๒๓.๘	๐.๐	๒.๗๖	.๔๓๖๔	ดี
๒	ผลดีต่อผู้บริหาร	๑๐๐	๐.๐	๐.๐	๓.๐๐	.๐๐๐๐	ดี
๓	ผลดีต่อครู	๑๐๐	๐.๐	๐.๐	๓.๐๐	.๐๐๐๐	ดี
๔	ผลดีต่อบุคลากร	๙๐.๕	๙.๕	๐.๐	๒.๙๐	.๓๐๐๗	ดี
๕	ผลดีต่อชุมชน	๕๗.๑	๔๒.๙	๐.๐	๒.๕๗	.๕๐๗๐	ดี
รวมเฉลี่ย		๘๔.๘	๑๕.๒	๐.๐	๒.๘๕	.๑๔๐๐	ดี

๕. บทบาทของชุมชนที่มีต่อการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ โดยรวม พบว่ามีคุณภาพในระดับดี ($\bar{X}$ = ๒.๙๕) เมื่อพิจารณารายข้อ โดยเรียงลำดับคุณภาพตามคะแนนเฉลี่ยรายด้านตามลำดับ ดังนี้ บทบาทของวัด/พระสงฆ์ ($\bar{X}$ = ๒.๗๖) บทบาทของชุมชนแกนนำคณะกรรมการสถานศึกษา และ บทบาทของผู้ปกครอง มีระดับดีเท่ากัน ($\bar{X}$ = ๒.๕๗) ส่วนบทบาทของประชาชนทั่วไปในการรับทราบกิจกรรมโรงเรียนวิถีพุทธมีคุณภาพอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = ๒.๙๕) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะประชาชนยังมีความเข้าใจน้อยเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงานตามโรงเรียนวิถีพุทธ ดังนั้นจึงควรประชาสัมพันธ์ให้มากขึ้นโดยจัดหอกระจายข่าว วารสาร ป้ายประกาศอบรมให้ความรู้

เมื่อพิจารณาร้อยละของโรงเรียนที่มีคะแนนประเมินอยู่ในเกณฑ์ระดับดีของบทบาทของชุมชนที่มีต่อการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ พบว่า ร้อยละ ๕๙.๕ ของโรงเรียนที่บทบาทของชุมชนที่มีต่อการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ ในระดับดี และร้อยละ ๔๐.๕ ของโรงเรียนที่บทบาทของชุมชนที่มีต่อการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธในระดับปานกลาง

ตารางที่ ๗ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน คะแนนผลการเยี่ยมเยียนโรงเรียน
ด้านบทบาทของชุมชนที่มีต่อการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ

ที่	บทบาทของชุมชนที่มีต่อ การพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ	ดี	ปาน กลาง	ปรับ ปรุง	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑	บทบาทของวัด/พระสงฆ์	๗๖.๒	๒๓.๘	๐	๒.๗๖	.๔๓๖๔	ดี
๒	บทบาทของชุมชนแกนนำ คณะกรรมการ สถานศึกษา	๕๗.๑	๔๒.๙	๐	๒.๕๗	.๕๐๗๐	ดี
๓	ผลดีต่อครู	๔๗.๖	๕๒.๔	๐	๒.๔๘	.๕๑๑๗	ดี
๔	บทบาทของประชาชนทั่วไปใน การรับทราบกิจกรรมโรงเรียน วิถีพุทธ	๕๗.๑	๔๒.๙	๐	๒.๕๗	.๕๐๗๐	ปาน กลาง
รวมเฉลี่ย		๕๙.๕	๔๐.๕	๐	๒.๕๙	.๓๗๔๘	ดี

๖. ผลสำเร็จของโรงเรียนวิถีพุทธ โดยภาพรวม พบว่า มีความสำเร็จในระดับดี ($\bar{X} = ๒.๘๖$) เมื่อพิจารณารายข้อโดยเรียงลำดับความสำเร็จตามคะแนนเฉลี่ยรายด้านตามลำดับ ดังนี้ ความสำเร็จด้านการบริหาร ความสำเร็จด้านการเรียนการสอน ($\bar{X} = ๒.๙๐$) ความสำเร็จด้านบวร ($\bar{X} = ๒.๘๖$) และที่น้อยที่สุด คือ ความสำเร็จด้านกิจกรรมผู้เรียน ($\bar{X} = ๒.๗๖$) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะมีจำนวนกิจกรรมมากแต่ไม่ได้ลงลึกในรายละเอียดในกิจกรรม รายการกลุ่มสาระการเรียนรู้

เมื่อพิจารณาร้อยละของโรงเรียนที่มีคะแนนประเมินอยู่ในเกณฑ์ระดับดีของผลสำเร็จของโรงเรียนวิถีพุทธโดยภาพรวม พบว่า ร้อยละ ๘๕.๗ ของโรงเรียนที่ได้ประสบผลสำเร็จของโรงเรียนวิถีพุทธโดยภาพรวม ในระดับดีและร้อยละ ๑๔.๓ ของโรงเรียนที่ได้ประสบผลสำเร็จของโรงเรียนวิถีพุทธโดยภาพรวมในระดับปานกลาง

ตารางที่ ๘ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน คะแนนผลการเยี่ยมเยียนโรงเรียน
ด้านผลสำเร็จของโรงเรียนวิถีพุทธโดยภาพรวม

ที่	บทบาทของชุมชนที่มีต่อการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ	ดี	ปานกลาง	ปรับปรุง	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
๑	ความสำเร็จด้านการบริหาร	๙๐.๕	๙.๕	๐	๒.๙๐	.๓๐๐๗	ดี
๒	ความสำเร็จด้านการเรียนการสอน	๙๐.๕	๙.๕	๐	๒.๙๐	.๓๐๐๗	ดี
๓	ความสำเร็จด้านกิจกรรมผู้เรียน	๗๖.๒	๒๓.๘	๐	๒.๗๖	.๔๓๖๔	ดี
๔	ความสำเร็จด้าน บวร	๘๕.๗	๑๔.๓	๐	๒.๘๖	.๓๕๘๕	ดี
รวมเฉลี่ย		๘๕.๗	๑๔.๓	๐	๒.๘๖	.๒๔๔๕	ดี

๗. ข้อเสนอแนะ

การพัฒนาโรงเรียนสู่ความเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุก ๆ ฝ่ายตั้งแต่ผู้บริหารโรงเรียนบุคลากรในโรงเรียน นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชนโดยรอบ องค์กรภาคเอกชน องค์กรภาครัฐบาล ทั้งหมด อาจรวมเรียกว่า ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่จะมีส่วนช่วยผลักดัน และส่งเสริมให้การพัฒนาโรงเรียนไปสู่โรงเรียนวิถีพุทธอย่างยั่งยืน และที่ได้ปฏิบัติสืบต่อเนื่องกันกลายเป็นวัฒนธรรมองค์กรโรงเรียน พอสรุปข้อเสนอแนะได้ ดังนี้

๑. ควรมีการติดตามนิเทศงานอย่างต่อเนื่องโดยจัดทำแผนการนิเทศที่ชัดเจนและต่อเนื่อง เพื่อกระตุ้น ให้โรงเรียนได้ดำเนินงานตามแนวทางที่กำหนด เนื่องจากการเยี่ยมเยียนส่งผลให้ทุกฝ่ายเห็นความสำคัญของการเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ

๒. ควรมีพระวิทยากรหลักเพื่อจัดอบรมค่ายคุณธรรมสำหรับนักเรียนทั้งเครือข่ายโรงเรียน

๓. ควรให้มีการประชาสัมพันธ์แนวคิดการทำงานเกี่ยวกับโรงเรียนวิถีพุทธให้กับชุมชน หรือประชาคม หน่วยงานต้นสังกัด รวมถึงผู้ปกครองให้ทราบและเข้าใจอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความร่วมมือในการทำกิจกรรมของโรงเรียน

๔. จากสภาพปัญหาทางกายภาพที่พบเห็นคือ สภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้ออำนวยในการจัดสภาพแวดล้อม ให้สะอาดอันเนื่องมาจากชุมชนโดยรอบดังที่นำเสนอไปแล้ว ปัญหานี้ไม่อาจใช้บุคคลคนเดียวแก้ไขปัญหาได้ จำเป็นต้องใช้ความร่วมมือจากหลาย ๆ ฝ่าย ดังนั้น จึงควรจัดเสวนากลุ่มของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมดเพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืนต่อไป

๕. โรงเรียนควรจัดทำแผนการพัฒนาในระยะยาวและระยะสั้นโดยเฉพาะด้านงบประมาณ ด้านกายภาพ โดยให้อยู่ในแผนการปฏิบัติงานประจำปีของโรงเรียน

๖. ควรมีการทบทวนตัวชี้วัด โดยลดตัวชี้วัดบางตัว หรือปรับตัวชี้วัดที่ใกล้เคียงกันเข้าด้วยกัน เช่น รับประทานอาหารมังสวิรัต และควรเพิ่มศิลปวัฒนธรรมเข้ามาด้วยเพื่อเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรม

๗. ควรกำหนดเป็นนโยบายให้ชัดเจนและต่อเนื่องให้กับโรงเรียนทั่วประเทศ เพื่อนำไปปฏิบัติ โดยคำนึงถึงแนวทางที่เหมาะสมกับโรงเรียนในแต่ละบริบทที่แตกต่างกัน

๒.๕ แนวคิดที่ใช้ประกอบการวิจัย

๒.๕.๑ รูปแบบและการพัฒนารูปแบบ

๒.๕.๑.๑ ความหมายของรูปแบบ มีผู้ให้ความหมายของรูปแบบไว้ต่าง ๆ กัน ดังนี้

พรสันต์ เลิศวิทยาวิวัฒน์ ให้ความหมายว่า รูปแบบ หมายถึงกระบวนการดำเนินงาน หรือความสัมพันธ์ที่เป็นรูปแบบอย่างหนึ่ง หรือเป็นแบบอย่างของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างหรือการทำความเข้าใจ^{๒๐}

เตือนใจ รักษาพงษ์ ให้ความหมายของรูปแบบ หมายถึง โครงสร้างแบบจำลองของสภาพความเป็นจริงที่สร้างขึ้น เพื่อใช้แทนแนวคิดหรือปรากฏการณ์ใดปรากฏการณ์หนึ่งซึ่งใช้อธิบายความสัมพันธ์ขององค์ประกอบในรูปแบบนั้น^{๒๑}

รัตนะ บัวสนธ์ ได้ให้ความหมายของรูปแบบ สามารถจำแนกออกเป็น ๓ ความหมาย ดังนี้

๑) แผนภาพหรือภาพร่างของสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ยังไม่สมบูรณ์เหมือนของจริง รูปแบบในความหมายนี้มักจะเรียกทับศัพท์ในภาษาไทยว่า “โมเดล” ได้แก่ โมเดลบ้าน โมเดลรถยนต์ โมเดลเสื้อ

๒) แบบแผนความสัมพันธ์ของตัวแปร หรือสมการทางคณิตศาสตร์ที่รู้จัก กันในชื่อที่เรียกว่า “Mathematical Model”

๓) แผนภาพที่แสดงถึงองค์ประกอบการทำงานของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง รูปแบบในความหมายนี้ บางทีเรียกกันว่า ภาพย่อส่วนของทฤษฎีหรือแนวคิดใน เรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่น รูปแบบการสอน รูปแบบการบริหาร รูปแบบการประเมิน เป็นต้น^{๒๒}

^{๒๐} พรสันต์ เลิศวิทยาวิวัฒน์, “รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ของนักเรียนอาชีวศึกษาเอกชน”, *ปริญญานิพนธ์การศึกษาคุณภูมิบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๐).

^{๒๑}เตือนใจ รักษาพงษ์, “การพัฒนาแบบแผนการจัดการความรู้เพื่อการบริหารงานวิชาการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม”, *ปริญญานิพนธ์การศึกษาคุณภูมิบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๑).

^{๒๒} รัตนะ บัวสนธ์, *การวิจัยและพัฒนานวัตกรรมการศึกษา*, (กรุงเทพมหานคร: คำสมัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๒๔.

เยาวดี วิบูลย์ศรี กล่าวถึงรูปแบบ คือวิธีการที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งได้ ถ่ายทอดความคิด ความเข้าใจ ตลอดทั้งจินตนาการที่มีต่อปรากฏการณ์ หรือเรื่องราวใด ๆ ให้ปรากฏ โดยใช้การสื่อสาร ในลักษณะต่าง ๆ เช่น ภาพวาด ภาพเหมือน แผนภูมิ แผนผัง ต่อเนื่องหรือสมการทางคณิตศาสตร์ ให้สามารถเข้าใจได้ง่าย และใน ขณะเดียวกันก็สามารถนำเสนอเรื่องราว หรือประเด็นต่าง ๆ ได้อย่าง กระชับ ภายใต้หลักการอย่างมีระบบ^{๒๓}

กู๊ด พี (Good C.V.) ที่ได้รวบรวมความหมายของรูปแบบในพจนานุกรมด้านการศึกษา (Dictionary of Education) ไว้ ๔ ความหมาย ดังนี้

- ๑) เป็นแบบอย่างของสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นแนวทางในการสร้างหรือทำซ้ำ
- ๒) เป็นตัวอย่างสำหรับการเรียนแบบ เช่น ตัวอย่างในการออกเสียงภาษาต่างประเทศ เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนแบบ
- ๓) เป็นแผนภาพหรือภาพ ๓ มิติ ที่เป็นตัวแทนของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือหลักการหรือแนวคิด
- ๔) เป็นชุดของปัจจัยและองค์ประกอบ หรือเป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน รวมเป็นตัวประกอบและเป็นสัญลักษณ์ทางสังคม อาจเขียนเป็นทางคณิตศาสตร์หรือบรรยายด้วย ภาษาก็ได้^{๒๔}

จากความหมายของรูปแบบดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า รูปแบบเป็นกระบวนการแสดง ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบหนึ่งเพื่อเป็นแบบอย่างสำหรับการดำเนินงาน จึงสรุปได้ว่า รูปแบบ เป็นคำที่ใช้เพื่อสื่อความหมายหลายอย่างโดยทั่วไปจะหมายถึง วิธีการดำเนินงานที่เป็นต้นแบบที่มีความสัมพันธ์ระหว่างกัน และมีความเกี่ยวข้องกันในลักษณะที่ทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อทำกิจกรรมให้ได้ผลสำเร็จตามความต้องการขององค์การ

๒.๕.๑.๒ ประเภทของรูปแบบ

ประเภทของรูปแบบอาจจะมีรูปแบบอย่างง่าย ๆ ไปจนถึงรูปแบบที่มีความ สลับซับซ้อน มาก ๆ และมีทั้งรูปแบบเชิงกายภาพ (Physical Model) ที่เป็นแบบจำลองของวัตถุ และ รูปแบบเชิง คุณลักษณะ (Qualitative Model) ที่ใช้อธิบายปรากฏการณ์ด้วยภาษาหรือสัญลักษณ์ รูปแบบในทาง สังคมศาสตร์ มักหมายถึง ชุดของข้อความเชิงนามธรรมเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่เรา สนใจ เพื่อใช้เป็น การนิยามคุณลักษณะหรือบรรยายคุณสมบัติอื่น ๆ ให้เกิดความเข้าใจได้ง่าย ดังนั้น รูปแบบจึงไม่ได้ บรรยายหรืออธิบายปรากฏการณ์อย่างละเอียดทุกแง่มุม เพราะทำให้ได้โมเดลมี ความซับซ้อน และยุ่งยากเกินไปในการที่จะทำความเข้าใจ

^{๒๓} เยาวดี วิบูลย์ศรี, การประเมินโครงการ : แนวคิดและแนวปฏิบัติ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๒๗.

^{๒๔} Good.C.V, **Dictionary of Education**, (New York: McGraw-Hill Book Company, 1973), p. 79.

Keeves ได้จำแนกรูปแบบทางการศึกษาและสังคมศาสตร์ ออกเป็น ๔ ประเภท ดังนี้

๑) รูปแบบเชิงเทียบเคียง (Analogue Model) เป็นรูปแบบที่ใช้การอุปมาอุปมัยเทียบเคียงในการอธิบายปรากฏการณ์ที่เป็นนามธรรม เพื่อสร้างความเข้าใจเชิงนามธรรม สร้างขึ้นโดยใช้หลักการเทียบเคียงโครงสร้างของรูปแบบให้สอดคล้องกับลักษณะที่คล้ายคลึงกัน และสอดคล้องกับลักษณะ ข้อมูลหรือความรู้ที่มีอยู่ โดยต้องมีองค์ประกอบของรูปแบบชัดเจน สามารถ นำไปทดสอบข้อมูลเชิงประจักษ์ได้ และสามารถนำไปใช้ในการหาข้อสรุปของปรากฏการณ์ได้อย่างกว้างขวาง

๒) รูปแบบเชิงข้อความ (Semantic Model) เป็นรูปแบบที่ใช้ภาษาเป็นสื่อในการบรรยายหรืออธิบายปรากฏการณ์ ที่ศึกษาด้วยภาษา แผนภูมิ หรือรูปภาพ เพื่อให้เห็นโครงสร้างทางความคิด กระบวนการ องค์ประกอบ และความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของปรากฏการณ์นั้น ๆ

๓) รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ (Mathematical Model) ซึ่งใช้สมการทางคณิตศาสตร์แสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบหรือตัวแปร มักนิยมใช้ ในการศึกษาสาขาจิตวิทยา โดยเฉพาะด้านพฤติกรรมศาสตร์ ตลอดจนสาขาศึกษาศาสตร์และบริหารการศึกษา

๔) รูปแบบเชิงสาเหตุ (Causal Model) เป็นรูปแบบที่พัฒนามาจากเทคนิค การวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis) ร่วมกับหลักการสร้างรูปแบบเชิงข้อความ ที่มีตัวแปรซับซ้อน ได้โดยต้องอาศัยทฤษฎีหรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำมาแสดงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและผลระหว่าง ตัวแปรเพื่อให้ได้รูปแบบในลักษณะสมการเส้นตรงที่สามารถทดสอบได้^{๒๕}

Steiner กล่าวว่ารูปแบบ แบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท คือ

๑) รูปแบบเชิงปฏิบัติ (Pretcal Model or Model-of) รูปแบบประเภทนี้เป็นแบบจำลองทางกายภาพ เช่น แบบจำลองรถยนต์ เครื่องบินภาพจำลอง

๒) รูปแบบเชิงทฤษฎี (Theoretical Model or Model-of) เป็นแบบ จำลองที่สร้างขึ้นจากกรอบความคิดที่มีทฤษฎีเป็นพื้นฐาน ตัวทฤษฎีเองไม่ใช่รูปแบบหรือ แบบจำลองเป็นตัวช่วยให้เกิดรูปแบบที่มีโครงสร้างต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กัน^{๒๖}

สมิธ และคณะ (Smith and others) จำแนกรูปแบบออกเป็น ๒ ประเภท ได้แก่

๑. รูปแบบเชิงกายภาพ (Physical Model) จำแนกออกเป็น

๑.๑ รูปแบบคล้ายจริง (Iconic Model) มีลักษณะคล้ายของจริง เช่น เครื่องบินจำลอง หุ่นไล่กา หุ่นตามร้านตัดเสื้อผ้า

๑.๒ รูปแบบเสมือนจริง (Analog Model) มีลักษณะคล้ายปรากฏการณ์จริง เช่น การทดลอง ทางเคมีในห้องปฏิบัติการก่อนจะทำการทดลอง เครื่องบินจำลองที่บินได้ หรือเครื่องบินหัดบิน เป็นต้น รูปแบบ ชนิดนี้มีความใกล้เคียงความจริงมากกว่าแบบแรก

^{๒๕} Keeves, J.B., **Models and model building**, (New York: McGraw-Hill, 1998), p. 561.

^{๒๖} Steiner, **EliZabeth, Edocology**, (Sydney: NSW, 1990), p. 148.

๒. รูปแบบเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Model) จำแนกออกเป็น

๒.๑ รูปแบบข้อความ (Verbal model) หรือรูปแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative Model) เป็นการ ใช้ข้อความปกติธรรมดาในการอธิบายโดยย่อ เช่น คำพรรณนาลักษณะงานคำอธิบายรายวิชา เป็นต้น

๒.๒ รูปแบบทางคณิตศาสตร์ (Mathematical Model) หรือรูปแบบเชิงปริมาณ (Quantitative Model) เช่น สมการ และโปรแกรมเชิงเส้น เป็นต้น^{๒๗}

จากข้างต้นประเภทของรูปแบบ มีหลายประเภทด้วยกันเป็นสิ่งที่สร้างและพัฒนาขึ้นของแต่ละสาขาก็มีรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป เช่น รูปแบบทางการศึกษาและสังคมศาสตร์ ได้แบ่งออกเป็นรูปแบบที่ใช้การอุปมาอุปไมยเทียบเคียงปรากฏการณ์ ซึ่งเป็นรูปธรรมเพื่อสร้างความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่เป็นนามธรรม รูปแบบที่ใช้ภาษาสื่อในการขยายหรืออธิบายปรากฏการณ์ ที่ศึกษาด้วยภาษา แผนภูมิ รูปภาพ รูปแบบที่ใช้สมการทางคณิตศาสตร์เป็นสื่อในการแสดง ความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ และรูปแบบที่นำเอาตัวแปรต่าง ๆ มาสัมพันธ์กันเชิงเหตุและผลที่เกิดขึ้น เป็นต้น สามารถสรุปว่าประเภทของรูปแบบเป็นลักษณะของการใช้ประโยชน์ในการศึกษาและอธิบายปรากฏการณ์ทางการศึกษาที่ต้องการศึกษาเพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ใหม่ ให้เกิดขึ้น

๒.๕.๑.๓ องค์ประกอบของรูปแบบ มีผู้ให้แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของรูปแบบ ดังนี้

Brown and Moberg ได้สังเคราะห์รูปแบบขึ้นมาจากแนวคิดเชิงระบบ (System Approach) กับหลักการบริหารตามสถานการณ์ (Contingency Approach) กล่าวว่าองค์ประกอบของรูปแบบ ประกอบด้วย

- ๑) สภาพแวดล้อม (Environment)
- ๒) เทคโนโลยี (Technology)
- ๓) โครงสร้าง (Structure)
- ๔) กระบวนการจัดการ (Management Process)
- ๕) การตัดสินใจสั่งการ (Decision Making)^{๒๘}

สมบุญ ศรีสรหิรัญ ได้พัฒนารูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำของคณบดี ผลการศึกษาพบว่ารูปแบบมีองค์ประกอบ ๔ องค์ประกอบ ได้แก่

- ๑) คุณลักษณะภาวะผู้นำของคณบดีที่ต้องพัฒนา
- ๒) หลักการและแนวคิดกำกับรูปแบบ และวัตถุประสงค์ทั่วไปของรูปแบบ

^{๒๗} Smith, R. H., and Others, **Measurement : Making Organization Perform**, New York : Macmillan, 1980), P. 461.

^{๒๘} Brown, W.B. and Moberg, D. J., **Organization Theory and Management : A Macro Approach**, (New York : John Wiley and Sons, 1980), P. 17.

๓) กระบวนการพัฒนาคุณลักษณะ ภาวะผู้นำของคณบดี ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอน เนื้อหา การพัฒนาวิธีการและกิจกรรมการพัฒนา วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมและผลที่ต้องการ

๔) แนวทางการนำรูปแบบไปใช้ เงื่อนไขความสำเร็จ และตัวบ่งชี้ ความสำเร็จของรูปแบบ^{๒๙}

ชนกนารถ ชื่นเชย (๒๕๕๐ : ๑๗๙-๑๘๐) ได้พัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาต่อเนื่องใน สถาบันอุดมศึกษา เอกชน พบว่ารูปแบบมีองค์ประกอบ ๙ องค์ประกอบ ได้แก่

- ๑) ปรัชญาและหลักการของการศึกษาต่อเนื่อง
- ๒) กลุ่มเป้าหมายของการจัดการศึกษาต่อเนื่อง
- ๓) จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาต่อเนื่อง
- ๔) โครงสร้างระบบ บริหารของการศึกษาต่อเนื่อง
- ๕) หลักสูตรการเรียนการสอนของการศึกษาต่อเนื่อง
- ๖) วิธีการจัดการศึกษา ต่อเนื่อง
- ๗) สื่อการศึกษาและแหล่งเรียนรู้ของการศึกษาต่อเนื่อง
- ๘) การติดตามและประเมินผลของการศึกษา ต่อเนื่อง และ
- ๙) การเทียบระดับและเทียบโอนผลการเรียน^{๓๐}

สรุปได้ว่า การกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบว่าจะประกอบด้วยอะไร จำนวน เท่าใด มี โครงสร้างและความสัมพันธ์กันอย่างไร ขึ้นอยู่กับปรากฏการณ์ ปัจจัยหรือตัวแปรต่าง ๆ ที่กำลังศึกษา ซึ่งจะออกแบบตาม แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัย และหลักการพื้นฐานในการกำหนดรูปแบบนั้นๆ เป็นหลัก

๒.๕.๑.๔ ลักษณะของรูปแบบที่ดี รูปแบบที่ดีควรมีลักษณะ ดังนี้

๑. รูปแบบควรประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างระหว่างตัวแปรมากกว่า ความสัมพันธ์เชิง เส้นตรงธรรมดา อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงก็มีประโยชน์ในช่วงของการพัฒนารูปแบบ

๒. รูปแบบควรนำไปสู่การทำนายผลที่ตามมา ซึ่งสามารถตรวจสอบได้ด้วย ข้อมูลเชิงประจักษ์โดยเมื่อ ทดสอบรูปแบบแล้วถ้าปรากฏว่าไม่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ รูปแบบนั้นต้องถูกยกเลิก

๓. รูปแบบควรอธิบายโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงเหตุผลของเรื่องที่ศึกษาได้อย่างชัดเจน

^{๒๙} สมบูรณ์ ศิริสรริทธิ, “การพัฒนารูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำของคณบดี”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๓๕๔-๓๕๕.

^{๓๐} ชนกนารถ ชื่นเชย, “รูปแบบการจัดการศึกษาต่อเนื่องในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน”, วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต, (สาขาวิชาการศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๐).

๔. รูปแบบควรเป็นเครื่องมือในการสร้างความคิดรวบยอด (Concept) ใหม่ และการสร้างความสัมพันธ์ ของตัวแปรใหม่ ซึ่งจะเป็นการเพิ่มองค์ความรู้ (Body of Knowledge) ในเรื่องที่กำลังศึกษา

๕. รูปแบบในเรื่องใด จะเป็นเช่นไรขึ้นอยู่กับกรอบของทฤษฎีในเรื่องนั้น ๆ

๒.๕.๑.๕ การพัฒนารูปแบบ ได้มีผู้กล่าวถึงขั้นตอนการพัฒนารูปแบบดังนี้

บุญชม ศรีสะอาด ได้กล่าวถึง การพัฒนารูปแบบไว้ว่า การพัฒนารูปแบบนั้นสามารถกระทำได้ ๒ ขั้นตอน คือ

๑. สร้างหรือพัฒนารูปแบบ ผู้วิจัยสร้างหรือพัฒนารูปแบบก่อน ซึ่งเป็น รูปแบบตามสมมติฐาน โดยการศึกษาค้นคว้าจากทฤษฎี แนวคิดรูปแบบต่าง ๆ ที่มีผู้พัฒนาไว้แล้ว ในเรื่องหรือประเด็นเดียวกัน และผลการศึกษาหรือผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์สภาพ สถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อช่วยให้สามารถกำหนดองค์ประกอบหรือตัวแปรต่าง ๆ ในรูปแบบรวมทั้ง ลักษณะความสัมพันธ์ต่าง ๆ ระหว่างองค์ประกอบหรือตัวแปรนั้น ๆ หรือลำดับก่อน-หลังของแต่ละองค์ประกอบในรูปแบบการพัฒนารูปแบบนั้น ต้องใช้หลักเหตุผลเป็นฐานและศึกษาค้นคว้า เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนารูปแบบ ผู้วิจัยสามารถคิดโครงสร้างของรูปแบบขึ้นก่อนแล้ว ปรับปรุง โดยอาศัยข้อสังเกตจากการศึกษา ทฤษฎี แนวคิด รูปแบบหรือผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องหรือ ทำการศึกษาองค์ประกอบย่อยหรือตัวแปรแต่ละตัวแล้วคัดเลือกองค์ประกอบย่อย หรือตัวแปรที่สำคัญขึ้นเป็นโครงสร้างของรูปแบบก็ได้ หัวใจสำคัญของขั้นตอนนี้อยู่ที่การเลือกองค์ประกอบใน รูปแบบ ซึ่งหมายถึง ตัวแปรหรือกิจกรรมเพื่อให้ได้รูปแบบที่เหมาะสม ผู้วิจัยควรกำหนดหลักการในการพัฒนารูปแบบให้มีความชัดเจน เช่นเป็นรูปแบบที่ไม่ซับซ้อนสามารถนำไปปฏิบัติได้ง่าย ตัวแปรในรูปแบบมีน้อยแต่สามารถอธิบายผลได้มาก ในการวิจัยบางครั้งอาจต้องให้ผู้เชี่ยวชาญ พิจารณาความถูกต้องความเหมาะสมประกอบด้วย

๒. การทดสอบความตรงของรูปแบบ หลังจากได้พัฒนารูปแบบในขั้นต้น แล้วจำเป็นต้องทดสอบความตรงของรูปแบบดังกล่าว เพราะว่ารูปแบบที่พัฒนาขึ้นนั้นถึงแม้ว่าจะ พัฒนาโดยมีฐานจากทฤษฎี แนวคิดและผลการวิจัยที่ผ่านมาแล้ว หรือแม้กระทั่งได้รับการพิจารณา กลั่นกรองจากผู้เชี่ยวชาญแล้วก็ตาม แต่ก็ยังเป็นเพียงรูปแบบตามสมมติฐาน จึงจำเป็นต้องเก็บรวบรวม ข้อมูลจากสถานการณ์จริง หรือทำการทดลองในสถานการณ์จริงเพื่อทดสอบดูว่ามีความเหมาะสม หรือไม่^{๓๑}

รุ่งรัชดาพร เวหะชาติ ได้พัฒนารูปแบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์การของสถานศึกษาขึ้นพื้นฐานมุ่งศึกษาการพัฒนารูปแบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์การของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่เหมาะสม การศึกษามีรายละเอียดในการดำเนินการ ๕ ขั้นตอน คือ

^{๓๑} บุญชม ศรีสะอาด, การวิจัยเบื้องต้น, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ชมรมเด็ก, ๒๕๓๕), หน้า ๑๐๔-๑๐๖.

ขั้นตอนที่ ๑ การศึกษาและสำรวจข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับแนวคิดและหลักการบริหารคุณภาพทั้งองค์การ โดยสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนที่ได้รับเลือกเป็นโครงการนำร่อง การวิจัยและการพัฒนาการเรียนรู้เพื่อคุณภาพการศึกษา รวมทั้งการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการศึกษาสภาพจริงจากรายงานการประเมินตนเองของโรงเรียนที่ผ่านการประเมินคุณภาพ

ขั้นตอนที่ ๒ เป็นการสร้างรูปแบบจำลองเพื่อสร้างรูปแบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์การ โดยการสังเคราะห์แบบสัมภาษณ์จากการศึกษาในขั้นตอนที่ ๑ นำมาสร้างเป็นรูปแบบจำลองระบบบริหารคุณภาพทั้งองค์การด้วยการสร้างเป็นแบบสอบถามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิแบบเลือกตอบ เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย ให้ผู้ทรงคุณวุฒิแสดงความคิดเห็นโดยอิสระ

ขั้นตอนที่ ๓ เป็นการพัฒนารูปแบบระบบบริหารคุณภาพทั้งองค์การโดยใช้เทคนิคเดลฟายจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้ได้รูปแบบที่มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติการใช้รูปแบบจำลองจากขั้นตอนที่ ๒ นำมาศึกษาวิเคราะห์ และกำหนดรูปแบบระบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์การด้วยเทคนิคเดลฟาย ๓ รอบ

ขั้นตอนที่ ๔ การวิเคราะห์หาความเหมาะสมของรูปแบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์การ เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบโดยผู้ปฏิบัติงานในสถานศึกษาคือผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และกรรมการสถานศึกษา

ขั้นตอนที่ ๕ การสรุปและนำเสนอรูปแบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์การและจัดทำเป็นรายงานผลการวิจัยต่อไป^{๓๒}

สมุทพร ชำนาญ (๒๕๔๖) ได้พัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนที่บริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน มุ่งศึกษารูปแบบการบริหารโรงเรียนที่บริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานที่เหมาะสมกับสภาพสังคมแบ่งการวิจัย ๔ ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ ๑ เป็นการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักการ แนวคิด ทฤษฎี วิธีการบริหารโรงเรียนที่ใช้โรงเรียนเป็นฐาน และสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อกำหนดกรอบความคิดในการวิจัย

ขั้นตอนที่ ๒ เป็นการสร้างรูปแบบจำลองเพื่อสร้างรูปแบบการบริหารโรงเรียนที่บริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน โดยมีองค์ประกอบ ๕ องค์ประกอบ ด้วยการสร้างเป็นแบบสอบถามชนิดเลือกตอบเห็นด้วยและไม่เห็นด้วย เพื่อถามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ

ขั้นตอนที่ ๓ เป็นขั้นการพัฒนาแบบบริหารสถานศึกษาที่บริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานโดยใช้เทคนิคเดลฟายจากผู้เชี่ยวชาญ

^{๓๒} รุ่งรัชดาพร เวหะชาติ, “การพัฒนารูปแบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์การของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน”, *ดัชนีนิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๘), หน้า ๙๒-๙๓.

ขั้นตอนที่ ๔ เป็นขั้นการตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบโดยผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และกรรมการสถานศึกษา^{๓๓}

จากการศึกษาแนวคิดและกระบวนการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบ สามารถสรุปได้ว่าการพัฒนารูปแบบแบ่งออกเป็น ๒ ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นตอนที่ ๑ การสร้าง หรือพัฒนารูปแบบ ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยจะสร้างหรือพัฒนารูปแบบขึ้นมาก่อน เป็นรูปแบบตามสมมติฐาน (Hypothesis Model) โดยศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ ผู้วิจัยอาจจะศึกษารายกรณีหน่วยงานที่ดำเนินการในเรื่องนั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี ซึ่งผลการศึกษานำมาใช้กำหนด องค์ประกอบหรือตัวแปรต่าง ๆ ภายในรูปแบบ รวมทั้งลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบหรือตัวแปร เหล่านั้น หรือลำดับก่อนหลังของแต่ละองค์ประกอบในรูปแบบ ดังนั้น การพัฒนารูปแบบในขั้นตอนนี้จะต้อง อาศัยหลักการของเหตุผลเป็นรากฐานสำคัญ

ขั้นตอนที่ ๒ การทดสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบ ภายหลังจากที่ได้พัฒนารูปแบบในขั้นตอนแรกแล้ว จำเป็นที่จะต้องทดสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบดังกล่าว เพราะรูปแบบที่พัฒนาขึ้นถึงแม้จะพัฒนาโดยมี รากฐานจากทฤษฎี แนวความคิดรูปแบบของบุคคลอื่น และผลการวิจัยที่ผ่านมา แต่ก็ยังเป็นเพียงรูปแบบตามสมมติฐาน ซึ่งจำเป็นที่จะต้องตรวจสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบว่ามีความเหมาะสมหรือไม่ เป็นรูปแบบที่มีประสิทธิภาพตามที่มุ่งหวังหรือไม่ การเก็บรวบรวมข้อมูลในสถานการณ์จริงหรือทดลองใช้รูปแบบใน สถานการณ์จริงจะช่วยให้ทราบอิทธิพลหรือความสำคัญขององค์ประกอบย่อยหรือตัวแปรต่าง ๆ ในรูปแบบ ผู้วิจัยอาจจะปรับปรุงรูปแบบใหม่โดยการตัดองค์ประกอบหรือตัวแปรที่พบว่าไม่มีอิทธิพลหรือไม่มีความสำคัญ น้อยออกจากรูปแบบซึ่งจะทำให้ได้รูปแบบที่มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น

๒.๕.๒ แนวคิดเกี่ยวกับวงจรคุณภาพ (PDCA)

วงจรคุณภาพ (P-D-C-A : Plan-Do-Check-Act) แนวคิดเกี่ยวกับวงจรคุณภาพ P-D-C-A เริ่มขึ้นเป็นครั้งแรกโดยนักสถิติ Walter Shewhart ซึ่งได้พัฒนาจากการควบคุมกระบวนการเชิงสถิติที่ Bell Laboratories ในสหรัฐอเมริกา เมื่อทศวรรษ ๑๙๓๐ ในระยะเริ่มแรกวงจรดังกล่าวเป็นที่รู้จักกันในชื่อ “วงจร Shewhart” จนกระทั่งราวทศวรรษที่ ๑๙๕๐ ได้มีการเผยแพร่อย่างกว้างขวาง โดย W. Edwards Deming ปรมาจารย์ทางด้านการบริหารคุณภาพ หลายคนจึงเรียกววงจรนี้ว่า “วงจร Deming” P-D-C-A เป็นกิจกรรมพื้นฐานในการพัฒนาประสิทธิภาพและคุณภาพของการดำเนินงาน ประกอบด้วย การวางแผน-ปฏิบัติ-ตรวจสอบ-ปรับปรุงการดำเนินงาน การดำเนินกิจกรรม P-D-C-A

^{๓๓} สมุทร ชำนาญ, “การพัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนที่บริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน”, *คุษฏีนิพนธ์การศึกษาคุษฏีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๖).

อย่างเป็นระบบ ให้ครบวงจรอย่างต่อเนื่องหมุนเวียนเรื่อย ๆ ส่งผลให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ และมีคุณภาพเพิ่มขึ้น

ปรีทรรศน์ พันธบุรุษย์กร กล่าวว่า วงจรคุณภาพ (P-D-C-A : Plan-Do-Check-Act) คือ องค์ประกอบหลักของวงจรการจัดการ^{๓๔}

วิฑูรย์ สิมะโชคดี กล่าวถึง วงจรคุณภาพ (P-D-C-A) เป็นกิจกรรมที่จะนำไปสู่การปรับปรุงงานและการควบคุมอย่างเป็นระบบอันประกอบด้วย การวางแผน (Plan) การนำไปปฏิบัติ (Do) การตรวจสอบ (Check) และการปรับปรุงแก้ไข (Act) กล่าวคือ จะเริ่มจากการวางแผน การนำแผนที่วางไว้มาปฏิบัติ การตรวจสอบผลลัพธ์ที่ได้ และหากไม่ได้ ผลลัพธ์ตามที่คาดหวังไว้ จะต้องทำการทบทวนแผนการโดยเริ่มต้นใหม่อีกครั้งหนึ่งและทำตาม วงจรคุณภาพซ้ำอีก เมื่อวงจรคุณภาพหมุนซ้ำไปเรื่อย ๆ จะทำให้เกิดการปรับปรุงงานและทำให้ ระดับผลลัพธ์สูงขึ้นเรื่อย ๆ ดังนั้น การกระทำตามวงจรคุณภาพ จึงเท่ากับการสร้างคุณภาพ ที่น่าเชื่อถือมากขึ้นโดยจุดเริ่มต้นของวงจรคุณภาพอยู่ที่การพยายามตอบคำถามให้ได้ว่า ทำอย่างไรจึงจะดีขึ้น^{๓๕}

วงจรคุณภาพ P-D-C-A มี ๔ ขั้นตอนประกอบด้วย “การวางแผน” อย่างรอบคอบเพื่อ “การปฏิบัติ” อย่างค่อยเป็นค่อยไป แล้วจึง “ตรวจสอบ” ผลที่เกิดขึ้น วิธีการปฏิบัติใดมีประสิทธิภาพที่สุดก็จะจัดให้เป็นมาตรฐานหากไม่สามารถบรรลุเป้าหมายได้ก็ต้องมองหาวิธีการปฏิบัติใหม่หรือใช้ความพยายามให้มากขึ้นกว่าเดิม ดังนี้

๑. ขั้นตอนการวางแผน (Plan)

ขั้นตอนการวางแผนครอบคลุมถึงการกำหนดกรอบหัวข้อที่ต้องการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง ซึ่งรวมถึงการพัฒนาสิ่งใหม่ ๆ การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงาน ฯลฯ พร้อมกับ พิจารณาว่ามีความจำเป็นต้องใช้ข้อมูลใดบ้างเพื่อการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงนั้น โดยระบุวิธีการเก็บข้อมูลให้ชัดเจน นอกจากนี้ จะต้องวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมได้ แล้วกำหนดทางเลือกในการ ปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ดังกล่าว การวางแผนยังช่วยให้เราสามารถคาดการณ์สิ่งที่เกิดขึ้นในอนาคต และช่วยลดความสูญเสียต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้ ทั้งในด้านแรงงาน วัตถุดิบ ชั่วโมงการทำงาน เงิน เวลา ฯลฯ โดยสรุปแล้ว การวางแผนช่วยให้รับรู้สภาพปัจจุบัน พร้อมกับกำหนดสภาพที่ต้องการ ให้เกิดขึ้นในอนาคต ด้วยการผสมผสานประสบการณ์ ความรู้ และทักษะอย่างลงตัว โดยทั่วไป การวางแผนมีอยู่ด้วยกัน ๒ ประเภทหลัก ๆ ดังนี้

^{๓๔} ปรีทรรศน์ พันธบุรุษย์กร, TQM ภาคปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร : สสท), ๒๕๔๕, หน้า ๑.

^{๓๕} วิฑูรย์ สิมะโชคดี, TQM: ปฏิบัติการสู่องค์กรคุณภาพยุค ๒๐๐๐, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น, ๒๕๔๑), หน้า ๔๓-๔๗.

ประเภทที่ ๑ การวางแผนเพื่ออนาคต เป็นการวางแผนสำหรับสิ่งที่จะเกิดขึ้น ในอนาคต หรือกำลังจะเกิดขึ้นบางอย่างที่เราไม่สามารถควบคุมสิ่งนั้นได้เลย แต่เป็นการเตรียมความพร้อม ของเรา สำหรับสิ่งนั้น

ประเภทที่ ๒ การวางแผนเพื่อการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง เป็นการวางแผนเพื่อ เปลี่ยนแปลงสภาพที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเพื่อสภาพที่ดีขึ้น ซึ่งเราสามารถควบคุมผลที่เกิดในอนาคต ได้ ด้วยการเริ่มต้นเปลี่ยนแปลงตั้งแต่ปัจจุบัน

๒. ขั้นตอนการปฏิบัติ (Do)

ขั้นตอนการปฏิบัติ คือ การลงมือปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตามทางเลือกที่ได้กำหนดไว้ ใน ขั้นตอนการวางแผนในขั้นนี้ ต้องตรวจสอบระหว่างการปฏิบัติด้วยว่าได้ดำเนินไปในทิศทางที่ตั้งใจ หรือไม่พร้อมกับสื่อสารให้ผู้ที่เกี่ยวข้องรับทราบด้วย เราไม่ควรปล่อยให้ถึงวินาทีสุดท้ายเพื่อดูความคืบหน้าที่เกิดขึ้น หากเป็นการปรับปรุงในหน่วยงานผู้บริหารย่อมต้องการทราบความคืบหน้า อย่างแน่นอน เพื่อจะได้มั่นใจว่าโครงการปรับปรุงเกิดความผิดพลาดน้อยที่สุด

๓. ขั้นตอนการตรวจสอบ (Check)

ขั้นตอนการตรวจสอบ คือ การประเมินผลที่ได้รับจากการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง แต่ขั้นตอนนี้มักจะถูกมองข้ามเสมอ การตรวจสอบทำให้เราทราบว่า การปฏิบัติในขั้น ที่สอง สามารถบรรลุ เป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้หรือไม่ สิ่งสำคัญก็คือ เราต้องรู้ว่าจะตรวจสอบ อะไรบ้าง และบ่อยครั้งแค่ไหน ข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบจะเป็นประโยชน์สำหรับขั้นตอนถัดไป

๔. ขั้นตอนการดำเนินงานให้เหมาะสม (Act)

ขั้นตอนการดำเนินงานให้เหมาะสมจะพิจารณาผลที่ได้จากการตรวจสอบ ซึ่งมีอยู่ ๒ กรณี คือ ผลที่เกิดขึ้นเป็นไปตามแผนที่วางไว้ หรือไม่เป็นไปตามแผนที่วางไว้ หากเป็นกรณีแรก ก็ให้นำแนวทางหรือกระบวนการปฏิบัตินั้นมาจัดทำให้เป็นมาตรฐาน พร้อมทั้งหาวิธีการที่จะปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้นไปอีก ซึ่งอาจหมายถึงสามารถบรรลุเป้าหมายได้เร็วกว่าเดิม หรือเสียค่าใช้จ่ายน้อยกว่าเดิม หรือทำให้คุณภาพดียิ่งขึ้นก็ได้ แต่ถ้าหากเป็นกรณีที่สอง ซึ่งก็คือผลที่ได้ไม่บรรลุวัตถุประสงค์ ตามแผนที่วางไว้ เราควรนำข้อมูลที่รวบรวมไว้มาวิเคราะห์ และพิจารณาว่าควรจะดำเนินการอย่างไร ต่อไปนี้

๑) มองหาทางเลือกใหม่ที่น่าจะเป็นไปได้

๒) ใช้ความพยายามให้มากขึ้นกว่าเดิม

๓) ขอความช่วยเหลือจากผู้รู้

๔) เปลี่ยนเป้าหมายใหม่

สรุปได้ว่า วงจรคุณภาพ (P-D-C-A) เป็นกระบวนการพัฒนาคุณภาพการปฏิบัติงาน ที่ประกอบด้วย การวางแผน (Plan) การดำเนินการตามแผน (Do) การตรวจสอบ (Check) และการปรับปรุงแก้ไข (Act) โดยเริ่มด้วยการวางแผน การลงมือปฏิบัติตามแผนการตรวจสอบผลลัพธ์ที่ได้

และหากไม่ได้ผลลัพธ์ตามที่คาดหวังไว้ จะต้องทำการทบทวนแผนการโดยเริ่มต้นใหม่และทำตามวงจรคุณภาพซ้ำอีก เมื่อวงจรคุณภาพหมุนซ้ำไปเรื่อย ๆ จะทำให้เกิดการปรับปรุงงานและระดับผลลัพธ์ที่สูงขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งหลักการดังกล่าวหากนำมาปรับใช้ให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา จะช่วยพัฒนาบุคลากรและผู้เรียนให้มีคุณภาพสูงขึ้น

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๖.๑ งานวิจัยในประเทศ

ชาตรี นามคุณ ได้วิจัยการพัฒนาแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนแกนนำโรงเรียนวิถีพุทธ เขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต ๑ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและสภาพ ของปัญหาการจัดการศึกษา และเพื่อแสวงหาแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธใน โรงเรียนแกนนำโรงเรียนวิถีพุทธ เขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต ๑ ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ด้านปัจจัย นำเข้าเกี่ยวกับการจัดการด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม โดยภาพรวมและรายชื่ออยู่ในระดับมากทุกข้อ ด้านกระบวนการเกี่ยวกับการจัดการกิจกรรมพื้นฐานชีวิตโดยภาพรวมและรายชื่ออยู่ใน ระดับมากทุกข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากกว่าข้ออื่นคือโรงเรียนส่งเสริมให้นักเรียนปฏิบัติกิจกรรม พระพุทธศาสนาอย่างเห็นคุณค่าสำหรับแนวทางการพัฒนา ได้แก่วัดกิจกรรมที่เน้นให้นักเรียนเป็นผู้มี วิจารณ์ญาณในกิน อยู่ ดู ฟังเป็น และฝึกให้รู้จักการวางแผนชีวิตและมีทักษะชีวิต จัดกิจกรรมให้ นักเรียนเห็น คุณค่าของการรักษาศีล เพื่อการอยู่กันเป็นสังคมอย่างเป็นสุขควรมีการหารูปแบบกิจกรรม พื้นฐานชีวิตที่เป็นรูปธรรมชัดเจนโดยความร่วมมือของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย แนวทางการพัฒนาเพื่อให้ บ้าน วัด โรงเรียน ได้รับประโยชน์ ส่งเสริมให้บ้าน (ชุมชน) วัด โรงเรียนทำกิจกรรมร่วมกันในโอกาส ต่างๆ สอดแทรกวิถีพุทธเข้าไปใน ชุมชน ให้วัดแสดงธรรมเรื่องโรงเรียนวิถีพุทธให้ชุมชนเกิดความ เข้าใจ^{๓๖}

สุวรรณ วิลารักษ์ ได้วิจัยการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาพะเยาเขต ๒ พบว่าในภาพรวม และรายด้านทุกด้าน มีการปฏิบัติอยู่ ในระดับมาก ดังนี้ ๑) ด้านกายภาพ ในภาพรวมมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็น รายข้อพบว่า มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด คือโรงเรียนจัดให้ทุกห้องเรียน มีพระพุทธรูป/ รูปภาพ หรือ สัญลักษณ์ของ พระพุทธศาสนาจัดตั้งไว้อย่างเหมาะสม ๒) ด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิตใน ภาพรวมมี ระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับ มากที่สุด คือ โรงเรียนจัดให้นักเรียนสวดมนต์ไหว้พระหน้าเสาธงทุกเช้าก่อนเข้าห้องเรียนทุกวัน ๓) ด้าน

^{๓๖} ชาตรี นามคุณ, “การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนแกนนำโรงเรียนวิถีพุทธ เขตพื้นที่ การศึกษาเชียงใหม่ เขต ๑”, *วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๒).

การเรียนการสอน ในภาพรวมมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ๔) ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ในภาพรวมมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกข้อ เรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ๕) ด้านการบริหารจัดการ ในภาพรวมมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณา เป็นรายข้อพบว่า มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกข้อ เรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ผู้บริหารและคณะครู มีความตระหนักและศรัทธาต่อการปฏิบัติตนตามแนวทางวิถีพุทธ โรงเรียนได้ แบ่งความรับผิดชอบให้แก่คณะครูในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ไว้อย่างชัดเจน วัดที่อยู่ในท้องถิ่นให้ความร่วมมือในกิจกรรมเกี่ยวกับวิถีพุทธในโรงเรียนสม่ำเสมอ^{๓๗}

พระอธิการประสาท นิกะระโทก ได้ศึกษาการพัฒนาการดำเนินงานเสริม สร้างคุณธรรม และจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนบ้านทับช้าง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา พบว่าก่อนการพัฒนา นักเรียนไม่มีระเบียบวินัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้าแถวไม่มีการเรียงลำดับ อย่างเป็นระบบไม่ว่าจะเป็นการเคารพธงชาติ หรือการเข้าแถวรับประทานอาหาร ทำให้เกิดการ กระแทกกระทั้นซึ่งกันและกันตลอด ก่อให้เกิดการทะเลาะวิวาท และทำร้ายร่างกายซึ่งกันและกัน หลังการพัฒนาพบว่านักเรียนส่วนใหญ่มีความสามัคคีดีขึ้น ให้ความร่วมมือแก่ครูและโรงเรียนในการ รักษาระเบียบวินัยมากขึ้น^{๓๘}

ชัยสิทธิ์ ตนเจริญสุข ได้วิจัยการบริหารงานวิชาการโรงเรียนวิถีพุทธ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทราบการบริหารงานวิชาการ และแนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาญจนบุรี เขต ๒ ผลการวิจัยสรุปได้ว่า การบริหารงานวิชาการโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาญจนบุรี เขต ๒ โดย ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมาก ๔ ด้าน ระดับปานกลาง ๓ ด้าน โดยด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาอยู่ในระดับมาก แนวทางการพัฒนาการบริหารงาน วิชาการโรงเรียนวิถีพุทธด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา คือ ให้มีการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา สอดแทรกพุทธธรรม สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ พร้อมทั้งมีการ สนับสนุนการนำหลักสูตรไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนสอดแทรกไตรสิกขาอย่างจริงจัง และบริหาร หลักสูตรได้เหมาะสมกับโรงเรียนวิถีพุทธ ให้มีการนิเทศการใช้หลักสูตร ติดตามและประเมินผล ให้มี กิจกรรมเสริมเนื้อหาสาระตามหลักสูตร การเรียนธรรมศึกษา ค่ายพุทธบุตร บรรพชาสามเณรภาค ฤดูร้อน

^{๓๗} สุวรรณ วิลารักษ์, “การดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามะหาราช เขต ๒”, **วิทยานิพนธ์ ค.ม. สงขลา**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครศรีธรรมราช, ๒๕๕๑).

^{๓๘} พระอธิการประสาท นิกะระโทก, “การพัฒนาดำเนินงานเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนบ้านทับช้าง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา”, **การศึกษาค้นคว้าอิสระ กศ.ม.**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๑).

ด้านนิเทศการศึกษาอยู่ในระดับมากแนวทางพัฒนาทางด้านการนิเทศการศึกษา คือ ให้มีการจัดระบบการนิเทศภายในสถานศึกษา โดยเน้นการนิเทศที่ร่วมมือช่วยเหลือกันแบบกัลยาณมิตร ควรปรึกษา ผู้ที่เกี่ยวข้อง บ้าน วัด ชุมชน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์การจัดนิเทศภายในสถานศึกษากับสถานศึกษาอื่น หรือเครือข่ายการนิเทศการศึกษาจากบุคคลที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย และตรวจสอบ ประเมินผลอย่างต่อเนื่องเพื่อการพัฒนา จัดทำรายงานการจัดทำการศึกษาประจำปีให้สาธารณชนได้รับทราบ^{๓๙}

วาสนา ต๊ะกาคโค ได้ประเมินการดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำพูน เขต ๑ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลการ ดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ และเพื่อเสนอตัวอย่างยุทธศาสตร์การพัฒนาการดำเนินการ โรงเรียนวิถีพุทธให้มีคุณภาพผลการวิจัยสรุปได้ว่าการดำเนินงานของสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำพูน เขต ๑ มีการดำเนินการอยู่ในระดับมาก ยุทธศาสตร์การพัฒนาการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธให้มีคุณภาพด้านการส่งเสริมพัฒนาด้วยความร่วมมือของบ้าน วัด โรงเรียนและชุมชน มีแนวทางการพัฒนา คือเน้นการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ทั้งบ้าน วัด โรงเรียนและชุมชน มีกระบวนการดำเนินการเป็นขั้นตอนอย่างต่อเนื่อง เป็นวงจรคุณภาพ และเป็นรูปธรรมอย่างแท้จริง มีการสื่อสารเชื่อมประสานกันทุกฝ่ายเพื่อสร้างสรรค์ ความสัมพันธ์ที่ดี บรรยากาศขององค์กรเป็นแบบกัลยาณมิตรตามแนวทางวิถีพุทธ ส่วนยุทธศาสตร์ ด้านการส่งเสริมพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษาให้สอดคล้องกับการปฏิบัติงานตามแนวทางวิถีพุทธ มีแนวทางการพัฒนา คือบุคลากรในสถานศึกษาต้องมีการประชุม อบรม ศึกษาดูงาน เชิญวิทยากรมาให้ความรู้ ประสานความร่วมมือกับเครือข่ายโรงเรียนวิถีพุทธ รวมทั้งต้องฝึกฝนพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี^{๔๐}

สนธิ สายธนู ได้ศึกษาการพัฒนาแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้ด้าน จริยธรรมศึกษาแก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตามโครงการโรงเรียนวิถีพุทธเพื่อพัฒนารูปแบบ กระบวนการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษาโดยพิจารณาความแตกต่างกันของภาษาถิ่นผลการวิจัยสรุปได้ว่า รูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ด้านจริยธรรมศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีนครินทร์ เขต ๒ มีการดำเนินงานใน ๒ ลักษณะ คือ ๑) นักเรียนกลุ่มทดลองที่มีความแตกต่างด้านภาษาถิ่นและนักเรียนกลุ่มทดลองที่ไม่มีความแตกต่างด้านภาษาถิ่น

^{๓๙} ชัยสิทธิ์ ตนเจริญสุข, “การบริหารงานโรงเรียนวิถีพุทธ”, การค้นคว้าอิสระศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๐).

^{๔๐} วาสนา ต๊ะกาคโค, “การประเมินการดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำพูน เขต ๑”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๙).

เมื่อได้รับการจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยใช้รูปแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมศึกษา นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ด้านจริยธรรมศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง ๒) นักเรียน กลุ่มทดลองที่มีความแตกต่างด้านภาษาถิ่น และนักเรียนกลุ่มทดลองที่ไม่มีความแตกต่างด้านภาษาถิ่น เมื่อได้รับการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมศึกษา พบว่า นักเรียนทั้งสองกลุ่มมีผลสัมฤทธิ์ด้านจริยธรรมศึกษาเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ๓) นักเรียนกลุ่มทดลองที่มีความแตกต่างด้านภาษาถิ่นและนักเรียนกลุ่มทดลองที่ไม่มีความแตกต่างด้านภาษาถิ่น เมื่อได้รับการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้ด้าน จริยธรรม พบว่า นักเรียนทั้งสองกลุ่มมีการประพฤติปฏิบัติตนที่เหมาะสมอยู่ในระดับดี^{๔๑}

มณฑกาญจน์ ทองใย ได้วิจัยการพัฒนารูปแบบการบริหารโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการบริหารโครงการโรงเรียนวิถี พุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านโครงสร้างการบริหารงานได้แก่ การกำหนดอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารอย่างชัดเจน สามารถปรับปรุงโครงสร้างขององค์กรให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนที่เปลี่ยนไปซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหารและคณะกรรมการสถานศึกษา คณะครูนักเรียน ผู้ปกครอง พระสงฆ์ องค์กรทางราชการและองค์กรในชุมชน ด้านบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษา องค์กรทางราชการและองค์กรในชุมชน ร่วมกันรับผิดชอบในการดูแลเยาวชนให้ประพฤติตนเป็นคนดี ด้านกระบวนการดำเนินงานมีการสรุปและรายงานผลการดำเนินงานตามโครงการอย่างสม่ำเสมอ ด้านผลสำเร็จที่คาดว่าจะได้รับ โดยการสร้างเยาวชนให้มีขันติ มีความอดทน อดกลั้น มีวิริยะอุตสาหะ รู้จักการให้และทำกิจกรรมต่าง ๆ เป็นหมู่คณะได้^{๔๒}

๒.๖.๒ งานวิจัยต่างประเทศ

Cranley ได้ศึกษาพฤติกรรมการปฏิบัติในด้านจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาในชุมชนเมือง ของประเทศไทย การประพฤติปฏิบัติทางด้านจริยธรรมของนักเรียนประกอบด้วยมาตรการ ที่โรงเรียนใช้เป็นกรอบจริยธรรมนักเรียนเพื่อเป็นมาตรการที่จะจัด การศึกษา โดยการนำเอาจริยธรรมมาบูรณาการเข้ากับวิชาอื่น ว่ามาตรการเหล่านี้จะเกิดผลอย่างไรต่อ นักเรียน การวิจัยนี้ได้กำหนดกรอบความคิดไว้ ๖ ด้าน คือ การสอนจริยธรรมเป็นส่วนหนึ่งของ หลักสูตรการสอนจริยธรรมในหลักสูตรปกติ การสอนจริยธรรมโดยใช้สถานการณ์ทางประเพณี การสอนจริยธรรม

^{๔๑} สนิท สายธนู, “การพัฒนารูปแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมศึกษาแก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตามโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ”, การศึกษาค้นคว้าอิสระการศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๙).

^{๔๒} มณฑกาญจน์ ทองใย, “การพัฒนารูปแบบการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน”, ปริญญาโทการศึกษาศาสตรบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๙).

โดยใช้กิจกรรมการสอนอย่างต่อเนื่อง การสอนจริยธรรมโดยกำหนดระเบียบกฎของ ห้องเรียน การสอนจริยธรรมโดยดำเนินตามนโยบายและระเบียบของทางราชการ^{๔๓}

Wark ได้ศึกษาพฤติกรรมการปฏิบัติตนด้านวินัยของนักเรียนระดับ ประถมศึกษาใน ชุมชนเมือง ผู้ศึกษาได้ค้นพบองค์ความรู้เกี่ยวกับการเสริมสร้างความมีระเบียบวินัยใน ตนเองของ นักเรียน เป็นการกล่อมเกลாதาสังคม เพื่อพัฒนานักเรียนให้มีคุณภาพ รู้จักหน้าที่ของตนเองและต่อ ส่วนรวมหรือสังคม เป็นกระบวนการทางการศึกษาที่สามารถแก้ปัญหาวินัยของนักเรียน ได้ ปัญหา วินัยของนักเรียนที่พบเป็นส่วนใหญ่คือ การแต่งกาย และการตรงต่อเวลาการปลูกฝังความมี ระเบียบ วินัยในตนเอง เป็นการฝึกรอบมตั้งแต่เยาว์วัยและพัฒนาต่อไปจนถึงวัยผู้ใหญ่ ต้องเข้าใจ ธรรมชาติ ของนักเรียน ตลอดทั้งมีการแนะนำส่งเสริมในสิ่งที่ถูกที่ควรให้รู้จักแก้ปัญหาและ ปลูกฝังความ มีวินัย ในตนเองอย่างต่อเนื่อง ให้คำแนะนำและมอบหมายให้เด็กทำตามความสามารถของตนเอง ที่จำเป็น อย่างยิ่งคือการปลูกฝังความมีระเบียบวินัยอันดี^{๔๔}

Lanier ได้วิจัย การกระตุ้นในจริยธรรมและการพัฒนาความคิดรวบ ยอดในเด็กหนุ่มสาว ชาวชนบท (การพัฒนาจริยธรรมของนักเรียนในชนบท) จุดประสงค์ของการวิจัย เพื่อศึกษาผลของการ จัดการศึกษาเพื่อพัฒนาจริยธรรมของนักเรียนระดับชั้นที่ ๑๑ และ ๑๒ ใน โรงเรียนเอกชน เด็ก นักเรียนในชนบทได้รับการอบรมให้คิดและปฏิบัติตามต่อ ๆ กันมา ซึ่งอาจเป็น อุปสรรคต่อการพัฒนา สังคมในยุคใหม่ การทดลองได้แบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มควบคุมให้ได้รับการฝึก การให้คำแนะนำ และการจัดประสบการณ์ และอีกกลุ่มหนึ่งเป็นนักเรียนที่ประกอบด้วยนักเรียนตั้งแต่ โรงเรียน ระดับกลางจนถึงระดับสูงสุด ผลการวิจัยพบว่าการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนทั้งสอง กลุ่มมี ความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕^{๔๕}

Price ได้ศึกษา ผลของเหตุผลเชิงจริยธรรมในระดับอุดมศึกษาโดย วิธีการสังเคราะห์ ผลงานวิจัย ๖๒ เรื่อง สรุปการศึกษาได้ ๖ ข้อหลัก ดังนี้ ๑) เหตุผลเชิงจริยธรรม พัฒนาขึ้นตามระดับ การศึกษา ๒) เหตุผลเชิงจริยธรรม พัฒนามากในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และมากกว่าระดับ มัธยมศึกษาตอนปลายและวิทยาลัย ๓) เหตุผลเชิงจริยธรรมในระดับวิทยาลัยช่วงปีแรก จะพัฒนา มากกว่าปีอื่น ๔) การพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมไม่แตกต่างกันระหว่างเพศ ๕) การพัฒนาของเหตุผล เชิงจริยธรรมจากนักศึกษาปีที่ ๑ ถึงปีที่ ๔ ในวิชาเอกที่ต่างกันไม่พบว่ามี ความแตกต่างกัน ๖)

^{๔๓} Cranley, Mary Elizabeth, "Tessaban School : The Moral Life of a Thai Primary School", *Dissertation Abstracts International*. 64(05) (November, 2003): 1531-A.

^{๔๔} Wark, Gillian R. "Real-life Moral Judgment", *Dissertation Abstracts International*, 58(04) (October, 1997): 2183-B.

^{๔๕} Lanier, S. P., *Promotion Moral and Conceptual Development in Rural Adolescents*, (London : Rot ledge and Kegan Paul, 1993).

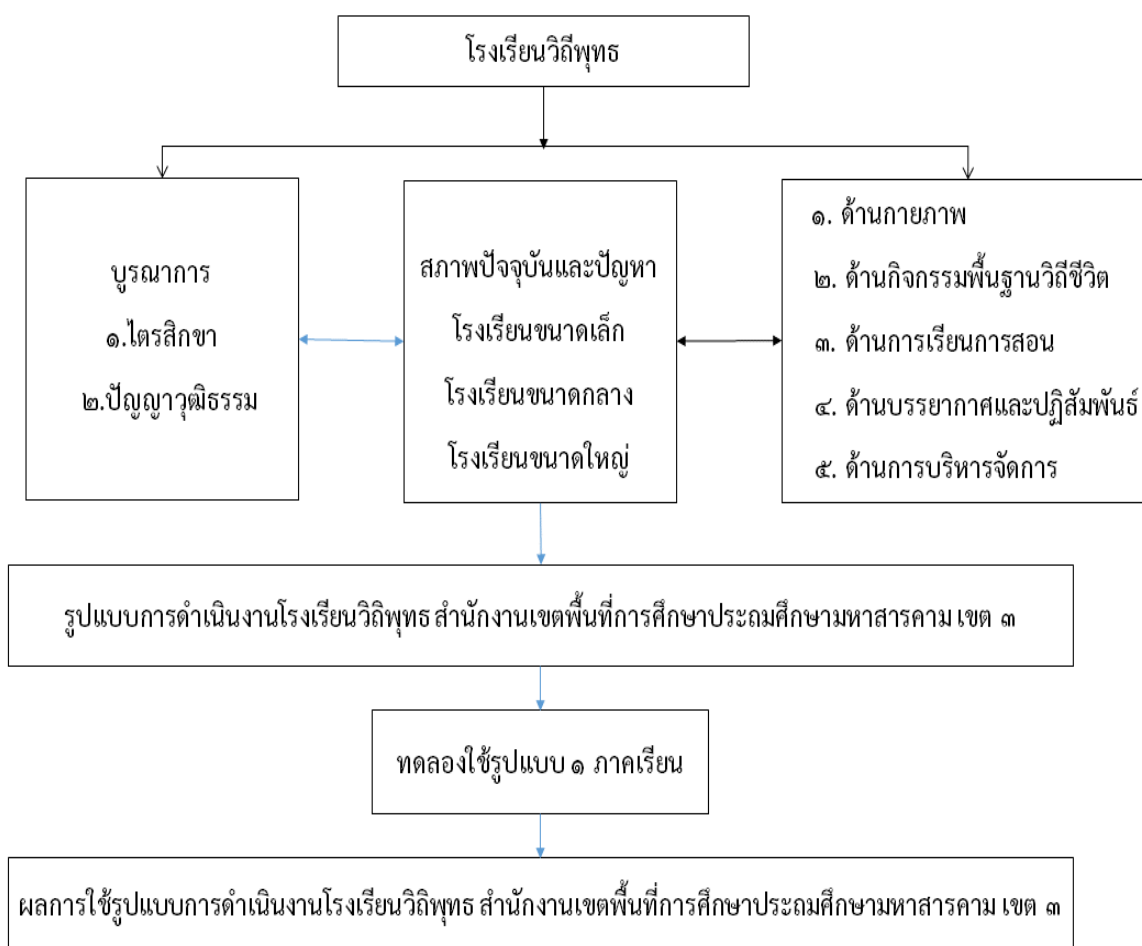
ประเภทของสถาบันที่มีผลต่อการพัฒนาทางเหตุผลเชิงจริยธรรมจากปีที่ ๑ ถึง ๔ ได้แก่ สถาบันทางทหาร และสถาบันทางศาสนา^{๔๖}

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ทุกฝ่ายทั้งในและนอกสถานศึกษา ต้องให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โรงเรียนต้องให้ความสนใจ กำหนดนโยบาย วิสัยทัศน์ ในด้านการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนให้ชัดเจน ให้โอกาสนักเรียนได้ฝึกปฏิบัติกิจกรรม ครูผู้สอนต้องเป็นแบบอย่างที่ดี โรงเรียนต้องจัดงบประมาณหากิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมเพื่อนำมาบูรณาการเข้ากับหลักสูตรสถานศึกษา และปรับสภาพการเรียนรู้ภายในโรงเรียนให้เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน ในขณะเดียวกันผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน ผู้ปกครองและชุมชน ต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน ตลอดทั้งการปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียนและบุคลากร ผู้บริหารโรงเรียนต้องจัดหาทรัพยากรทางการศึกษานับสนุนให้เพียงพอ และเหมาะสมกับการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ควบคู่กับการให้โอกาสแก่นักเรียนได้ประพฤติ ปฏิบัติตนในสิ่งที่ดี ยกย่องชมเชยให้ขวัญกำลังใจแก่ผู้ทำดี เพื่อให้เกิดคุณค่ามีความหมายต่อโรงเรียน และชุมชน มีการนิเทศ ติดตาม ประเมินผลและรายงานผลการดำเนินงานให้สาธารณะชนได้รับทราบความก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง

^{๔๖} Price, BR, “Meta- Analysis of the Effects of College on Moral Reasoning”, **Dissertation Abstracts International**, 30(2) ; (September, 1992): 735-A.

๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยมีทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) และเชิงปริมาณ (Quantitative research) โดยเน้นที่การพัฒนา รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา มหาสารคาม เขต ๓ ตามแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ เพื่อจัดสภาพการเรียนรู้ภายในโรงเรียน ให้เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน ตามกรอบแนวคิดของกระทรวงศึกษาธิการ ที่กล่าวถึง รูปแบบนวัตกรรมใหม่ของการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถี พุทธ ซึ่งมีองค์ประกอบ ๕ ด้าน คือ ด้านกายภาพ ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ด้านการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ และด้านการบริหารจัดการ

ภาพประกอบ ๔ กรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework)

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative reseach) และการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental reseach) โดยการศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ ข้อมูลทุติยภูมิ และการวิจัยภาคสนามสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีดำเนินการวิจัยออกเป็น ๓ ระยะ ดังนี้

ระยะที่ ๑ การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและร่างรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

๑. ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

๒. ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๓. วิเคราะห์ข้อมูล

๔. ร่างรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

ระยะที่ ๒ การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

๑. ตรวจสอบรูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบ โดยใช้เทคนิคการสนทนากลุ่ม (Focus group Discussion) เพื่อยืนยันความถูกต้อง ความเหมาะสมของรูปแบบ และความสอดคล้องของคู่มือการใช้รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

๒. การปรับปรุงรูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

๓. จัดทำคู่มือการใช้รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ และแบบเก็บข้อมูลต่าง ๆ

๔. จัดพิมพ์รูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ และแบบเก็บข้อมูลต่าง ๆ

๕. สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ เพื่อประเมินรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ จำนวน ๖ คน ว่ามีความเหมาะสมความเป็นไปได้ เป็นประโยชน์เพียงใด และมีปัญหาอุปสรรค ข้อเสนอแนะอะไรบ้าง

ระยะที่ ๓ ศึกษาผลการใช้รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

๑. ทดลองใช้รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ กับโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการวิถีพุทธในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ จำนวน ๖ โรงเรียน ใช้ระยะเวลาทดลอง ๑ ภาคเรียน (ภาคเรียนที่ ๒/๒๕๖๐)

๒. การประเมินความพึงพอใจต่อรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ หลังจากทดลองใช้แล้ว

ระยะที่ ๑ การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและยกกร่างรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

๑. ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

๑.๑ วัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

๑.๒. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ โดยการเก็บข้อมูลเชิงลึกในการลงภาคสนาม ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Selection) ใช้เกณฑ์การเลือกกลุ่มตัวอย่าง เป็นโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ จาก ๑๗ โรงเรียน โดยใช้เกณฑ์การเลือกกลุ่มตัวอย่างตามขนาดโรงเรียน คือโรงเรียนขนาดเล็ก โรงเรียนขนาดกลางและโรงเรียนขนาดใหญ่ จำนวน ๓ โรงเรียน คือ โรงเรียนบ้านหนองแห่น โรงเรียนบ้านเลิงแฝกบัวแก้วและโรงเรียนบ้านหนองแสง โดยผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลด้วยตนเองจากการสัมภาษณ์ โรงเรียนละ ๙ คน รวมทั้งหมดจำนวน ๒๗ คน ตามกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ๓ กลุ่ม ดังนี้

๑) กลุ่มผู้รู้ (Key Informants) เป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในเชิงลึก เกี่ยวกับรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของแต่ละโรงเรียน จำนวน ๓ คน/โรงเรียน ประกอบด้วย

(๑) ผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน ๑ คน

(๒) ศึกษานิเทศก์/นักวิชาการที่รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ จำนวน ๑ คน

(๓) คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน ๑ คน

๒) กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informant) ใช้การเก็บ ข้อมูลโดยการสังเกต และการสัมภาษณ์ จำนวน ๓ คน/โรงเรียน ประกอบด้วย

(๑) นักเรียน จำนวน ๑ คน

(๒) ครูผู้รับผิดชอบงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ จำนวน ๑ คน

(๓) ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน ๑ คน

๓) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป (General Informant) ใช้การเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ จำนวน ๓ คน/โรงเรียน ประกอบด้วย

(๑) ผู้ปกครองนักเรียน จำนวน ๑ คน

(๒) พระสงฆ์ จำนวน ๑ รูป

(๓) ผู้นำหมู่บ้าน จำนวน ๑ คน

๑.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสังเกต และแบบสัมภาษณ์ เกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและปัญหาการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ดังนี้

ก) แบบสังเกต แบ่งออกเป็น ๒ ตอน

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเบื้องต้น เป็นข้อมูลทั่วไปของโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

ตอนที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) และรายการบันทึกเพิ่มเติมในส่วนท้ายแต่ละด้าน ตามประเด็นการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ๕ ด้าน คือ ด้านกายภาพ ด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิต ด้านการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ และด้านการบริหารจัดการ

ข) แบบสัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น ๓ ตอน

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเบื้องต้น เป็นข้อมูลทั่วไปของโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับสถานภาพ เพศ เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) และแบบรายการบันทึก

ตอนที่ ๒ สัมภาษณ์เกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและปัญหาของการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนกลุ่มตัวอย่าง การดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ๕ ด้าน คือ ด้านกายภาพ ด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิต ด้านการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ และด้านการบริหารจัดการ

ตอนที่ ๓ สัมภาษณ์เกี่ยวกับรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ของโรงเรียนกลุ่มตัวอย่าง ในด้านความเหมาะสม สิ่งที่ต้องปรับปรุง และข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

๑.๔ การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการสร้างเครื่องมือสำหรับใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและปัญหาการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ และหาคุณภาพเครื่องมือตามขั้นตอน ดังนี้

๑. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

๒. วิเคราะห์ลักษณะข้อมูลที่ต้องการ ซึ่งในการสัมภาษณ์เชิงลึกครั้งนี้ต้องการความคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้อง ผู้ให้สัมภาษณ์ในประเด็นสภาพปัจจุบันและปัญหาที่เกิดขึ้นใน การดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ และรูปแบบที่จะทำให้การดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธประสบผลสำเร็จ

๓. สร้างแบบสังเกต และแบบสัมภาษณ์ ซึ่งมีโครงสร้างในการสัมภาษณ์ ๕ ด้าน คือด้านกายภาพ ด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิต ด้านการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ และด้านการบริหารจัดการ

๔. ตรวจสอบคุณภาพของแบบสังเกตและแบบสัมภาษณ์ โดยให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์พิจารณา แล้วดำเนินการแก้ไขปรับปรุงตามคำแนะนำ

๕. หาคุณภาพความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) และพิจารณาความถูกต้องของคำถามแต่ละข้อโดยหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับนิยามศัพท์เฉพาะ (IOC : Index of Consistency) เกณฑ์ที่กำหนด คือ ตั้งแต่ ๐.๕๐ ขึ้นไป ผู้เชี่ยวชาญประกอบด้วย

๑) พระครูสุธีศัมมจริยาณ, ผศ. ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

๒) ผศ.ดร.ประยูร แสงใส อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

๓) นางกาญจนา ศรีพระนาม ผู้อำนวยการเชี่ยวชาญ โรงเรียนบ้านหนองแสง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

๔) ดร.หงษ์สา ดวงจันทร์โชติ ครูเชี่ยวชาญ โรงเรียนบ้านหินแห่เสริมศิลป์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

๕. ดร.นิลรัตน์ โคตะ ศึกษาพิเศษชำนาญการพิเศษ สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดมหาสารคาม

๖. คัดเลือกข้อคำถามที่มีค่าความสอดคล้องตั้งแต่ ๐.๕๐ ขึ้นไป ได้ข้อคำถามมีค่าความสอดคล้อง ๑.๐๐ ทุกข้อ และปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำผู้เชี่ยวชาญ

๗. จัดพิมพ์แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ไปเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างต่อไป

๑.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูล ด้วยการส่งหนังสือจากบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น เพื่อขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลจากโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓ โรงเรียน คือ โรงเรียนบ้านหนองแห่น โรงเรียนบ้านเลิงแฝกบัวแก้ว และโรงเรียนบ้านหนองแสง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ โดยผู้วิจัยลงพื้นที่ไปสังเกต และสัมภาษณ์เชิงลึก ด้วยตัวเองโดยการติดต่อนัดหมายวัน เวลาเพื่อสัมภาษณ์ เดินทางไปสัมภาษณ์ แนะนำตัว สัมภาษณ์ บันทึกเสียง บันทึกข้อมูลและสรุปข้อมูล กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดจำนวน ๒๗ คน คิดเป็น ร้อยละ ๑๐๐

๑.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลสภาพปัจจุบันการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ มาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) และวิเคราะห์ถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในระหว่างดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ในแต่ละด้าน พร้อมทั้งข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ โดยใช้ค่าความถี่ (Frequency) และการพรรณนา (Descriptive)

๒. ศึกษาข้อมูลและวิเคราะห์เอกสารการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสังเคราะห์เนื้อหาจากเอกสารวิชาการ รายงานการวิจัย บทความหรือฐานข้อมูลอื่น ๆ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์เนื้อหาไปใช้ในการยกยกร่างรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ รายละเอียด ดังนี้

๒.๑ กรอบเนื้อหาในการวิเคราะห์เอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑.๑ แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

๒.๑.๒ อัตลักษณ์ ๒๙ ประการสู่ความสำเร็จโรงเรียนวิถีพุทธ

๒.๑.๓ การพัฒนาผู้เรียนโดยใช้หลักไตรสิกขา

๒.๑.๔ ปัญญาคุณธรรม ๔ ประการ

๒.๑.๕ การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ

๒.๑.๖ มาตรฐานและตัวชี้วัดการประเมินโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำ และโรงเรียนวิถีพุทธพระราชทาน

๒.๒ วิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) แจกแจงประเด็น สรุป สังเคราะห์ และเรียบเรียงเนื้อหาเพื่อนำไปสู่การยกยกร่างรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ ต่อไป

๓. ร่างรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

๓.๑ ทำการสังเคราะห์เอกสาร หลักการ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบและแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทฤษฎีจิตวิทยา ที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้เรียนระดับประถมศึกษา การพัฒนาผู้เรียนโดยใช้หลักไตรสิกขา อย่างบูรณาการหลักพุทธธรรม ที่ส่งเสริมให้เกิดความเจริญงอกงามตามลักษณะแห่งปัญญาคุณธรรม ๔ ประการ ตลอดจนทั้งการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ ตามมาตรฐานตัวชี้วัดการประเมินโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำ โรงเรียนวิถีพุทธพระราชทาน และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๓.๒ นำผลการศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ จากการสังเกตและสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง มาเป็นข้อมูลประกอบการร่างรูปแบบ

๓.๓ จัดทำร่างรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

๓.๔ นำร่างรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ ให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง คือ ผู้อำนวยการโรงเรียน ครูวิชาการ ครูผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ นักวิชาการศึกษา ศิษยานุศิษย์ และอาจารย์ที่ปรึกษา ตรวจสอบ แล้วดำเนินการปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ

ระยะที่ ๒ การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

๑. ตรวจสอบรูปแบบ โดยใช้เทคนิคการสนทนากลุ่ม (Focus group Discussion) เพื่อยืนยันความถูกต้อง ความเหมาะสมของรูปแบบ และความสอดคล้องของคู่มือการใช้รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

๑.๑ กำหนดจำนวนผู้เชี่ยวชาญที่จะเข้าร่วมการสนทนากลุ่ม ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญ ด้านหลักสูตร ด้านการบริหารการศึกษาและด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านละ ๓ คน รวมทั้งสิ้น ๙ คน เกณฑ์ในการคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญ คือวุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอกหรือเป็นผู้มีตำแหน่งผู้เชี่ยวชาญ ตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ขึ้นไปในสาขาวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง หรือมีประสบการณ์ในด้านที่กำหนดไม่น้อยกว่า ๕ ปี

๑.๒ จัดทำรายชื่อผู้เชี่ยวชาญ ตำแหน่ง สถานที่ทำงาน ประสบการณ์ หมายเลขโทรศัพท์ ให้มีจำนวนด้านละ ๕ คน เสนอให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์พิจารณาคัดเลือก

๑.๓ กำหนด วัน เวลา สถานที่ประชุมสนทนากลุ่ม อย่างน้อยล่วงหน้า ๑ เดือน

๑.๔ ติดต่อผู้เชี่ยวชาญที่เลือกได้แล้วผ่านทางโทรศัพท์ หรือผู้วิจัยไปพบด้วยตนเอง แนะนำตัวเอง เรื่องที่ทำวิจัย และขอความอนุเคราะห์ให้เป็นผู้เชี่ยวชาญเข้าร่วมสนทนากลุ่ม ตามวัน เวลา สถานที่ที่ได้กำหนดไว้ โดยจะจัดส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญการสนทนากลุ่ม จากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น และเอกสารประกอบการสนทนากลุ่มไปในภายหลัง จนได้จำนวนครบทั้ง ๙ คน

๑.๕ ทำหนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญการสนทนากลุ่ม จากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น โดยส่งรายชื่อ ตำแหน่ง สถานที่ทำงาน ให้กับบัณฑิตวิทยาลัยเป็นผู้ออกหนังสือราชการตามจำนวนรายชื่อผู้เชี่ยวชาญที่กำหนดไว้

๑.๖ จัดทำแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม ประกอบการตรวจสอบองค์ประกอบของร่าง รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ ประกอบด้วย หลักการ วัตถุประสงค์ กระบวนการขั้นตอน กิจกรรม การประเมินผล และประเด็นอื่น ๆ ที่ผู้วิจัยต้องการให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาให้คำแนะนำ นำไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์พิจารณาและปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ

๑.๗ จัดส่งหนังสือราชการขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญ เคำโครงวิจัยแบบย่อ แบบประเมินความพึงพอใจรูปแบบ และเอกสารที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ให้ผู้เชี่ยวชาญล่วงหน้า อย่างน้อย ๒ สัปดาห์

๑.๘ จัดเตรียมผู้ดำเนินการสนทนากลุ่ม ผู้บันทึกการประชุม ผู้บันทึกภาพและเสียง ผู้ช่วยในการประชุม และผู้วิจัยเตรียมนำเสนอเรื่องที่ทำวิจัยแบบย่อ ๆ ไม่เกิน ๑๕ นาที เพื่อให้ผู้เข้าร่วมประชุมเข้าใจเหตุผลและความเป็นมาของงานวิจัย และเรื่องที่จะขอให้ผู้เชี่ยวชาญได้พิจารณาช่วยเหลือให้คำแนะนำ

๑.๙ จัดเตรียมสถานที่ อาหารว่าง เครื่องดื่ม เพื่อให้มีบรรยากาศที่ผ่อนคลาย เป็นกันเองและเป็นมิตร

๑.๑๐ ผู้ดำเนินการสนทนากลุ่ม ดำเนินดำเนินการตามวาระการประชุม ขออนุญาต บันทึกภาพและบันทึกเสียงเพื่อความสมบูรณ์ของเนื้อหาสาระการสนทนา ให้ผู้เข้าร่วมสนทนาเสนอความคิดเห็น ให้คำแนะนำ สรุปการสนทนา ขอบขอบคุณผู้เข้าร่วมสนทนา และปิดการสนทนากลุ่ม

๒. การปรับปรุงรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ ตามข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำเสนอผู้ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อพิจารณา ก่อนที่จะทำการนำรูปแบบไปทดลองต่อไป

๓. จัดทำคู่มือการใช้รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ และแบบเก็บข้อมูลต่าง ๆ แล้วนำเสนอผู้ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อพิจารณา ก่อนที่จะทำการนำรูปแบบไปทดลองต่อไป

๔. จัดพิมพ์รูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ และแบบเก็บข้อมูลต่าง ๆ ฉบับที่สมบูรณ์

๕. สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ เพื่อประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ จำนวน ๖ คน เกี่ยวกับแนวคิดที่มีต่อรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

ระยะที่ ๓ ศึกษาผลการใช้รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

๑. ทดลองใช้รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ กับโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการวิถีพุทธในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ จำนวน ๖ โรงเรียน ใช้ระยะเวลาทดลอง ๑ ภาคเรียน (ภาคเรียนที่ ๒/๒๕๖๐) ดังนี้

๑.๑ กำหนดกลุ่มเป้าหมายในการทดลองใช้รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ ไปทดลองใช้กับโรงเรียนวิถีพุทธ ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ จำนวน ๖ โรงเรียน โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างจากขนาดโรงเรียนเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ คือ โรงเรียนบ้านกุดรัง โรงเรียนบ้านโนนสมบูรณ์ และโรงเรียนบ้านหนองแวงสหคามวิทย์ โรงเรียนบ้านหนองบอน โรงเรียนบ้านโนนสะอาด และโรงเรียนบ้านสำโรงห้วยนาโนนจันทร์หอม ตามลำดับ

๑.๒ สร้างความเข้าใจและชี้แจงให้กับคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้อำนวยการโรงเรียน ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา นักเรียนและผู้ปกครองนักเรียนในโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทั้ง ๓ โรงเรียน ให้เข้าใจในรูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

๑.๓ โรงเรียนดำเนินงานตามคู่มือการใช้รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ ใน ภาคเรียนที่ ๒/๒๕๖๐ โดยเริ่มจากเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๐ ถึง เดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

๑.๔ ผู้วิจัยลงพื้นที่ทั้ง ๖ โรงเรียนเดือนละ ๑ ครั้ง เพื่อติดตามการดำเนินงานของโรงเรียนกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้แบบสังเกตเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล

๑.๕ ผู้วิจัยลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยใช้แบบสังเกตและแบบสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูล จำนวนโรงเรียนละ ๙ คน โรงเรียนละ ๒ ครั้ง คือ ในเดือน มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๑ และ เดือน มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๑ เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ในขั้นการประเมินรูปแบบต่อไป

๒. ประเมินความพึงพอใจต่อรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ กับกลุ่มตัวอย่าง หลังจากการทดลองใช้รูปแบบเสร็จสิ้น จำนวน ๓๐ คน แล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูล

๓. สรุปผลการประเมินผลการทดลองใช้และความพึงพอใจต่อรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

๓.๒ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลออกเป็น ๓ กลุ่ม ซึ่งจะเป็นกลุ่มผู้ที่ให้สัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในการดำเนินการวิจัย ประกอบด้วย ดังนี้

๑) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษาสภาพปัจจุบัน และปัญหาการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ ให้ข้อมูลจากสังเกต การสัมภาษณ์ ข้อมูลในเชิงลึก จาก ๓ โรงเรียน จำนวน ๒๗ คน ประกอบด้วยกลุ่มผู้รู้ (Key Informants) คือ ผู้อำนวยการโรงเรียน ศึกษาพิเศษ/นักวิชาการที่รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informant) คือ นักเรียน ครูผู้รับผิดชอบงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป (General Informant) คือ ผู้ปกครองนักเรียน พระสงฆ์ ผู้นำหมู่บ้าน

๒) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษาผลการทดลองการใช้รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ ให้ข้อมูลจากการสังเกต สัมภาษณ์ ข้อมูลในเชิงลึก จาก ๖ โรงเรียน จำนวน ๕๔ คน ประกอบด้วยกลุ่มผู้รู้ (Key Informants) คือ ผู้อำนวยการโรงเรียน ศึกษาพิเศษ/นักวิชาการที่รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informant) คือ นักเรียน ครูผู้รับผิดชอบงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป (General Informant) คือ ผู้ปกครองนักเรียน พระสงฆ์ ผู้นำหมู่บ้าน

๓) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้วัดความพึงพอใจต่อรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ ให้ข้อมูลจากการสังเกต สัมภาษณ์ ข้อมูลในเชิงลึก จาก ๖ โรงเรียน จำนวน ๓๐ คน ประกอบด้วยผู้อำนวยการโรงเรียน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ครูผู้รับผิดชอบงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม และผู้ปกครองนักเรียน

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๓.๑ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

๑.๑ แบบสัมภาษณ์ (Interview) เป็นเรื่องเกี่ยวกับการดำเนินงานของโรงเรียนวิถิพุทธ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง (Structured Interview) เป็นการสัมภาษณ์ ตามแนวทางแบบสัมภาษณ์ โดยสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างทั้ง ๓ กลุ่ม คือ กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป เพื่อหาคำตอบตามความมุ่งหมายของการวิจัย

๑.๒ แบบสังเกต (Observation) เป็นการรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสังเกต กลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับแนวทางการนำรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธ มาปฏิบัติจริงและผลที่เกิดขึ้นตามกรอบขอบเขตการวิจัย การวิจัยครั้งนี้ใช้แบบสังเกต ๒ แบบ ดังนี้

๑) แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยผู้วิจัย ได้เข้าไปร่วมสังเกตการทำกิจกรรมตามขอบเขตการวิจัย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงตามความเป็นจริง และได้เห็นพฤติกรรมการแสดงออก

๒) แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) ผู้วิจัยจะทำการสังเกตการจัดกิจกรรมและผลที่เกิดขึ้นโดยการสังเกต อยู่วงนอกและไม่ร่วมกิจกรรมกับครู และนักเรียน เพื่อให้ได้รับข้อมูลวงกว้างที่เกิดขึ้นกับทุกคนไม่ว่าจะเป็นครู นักเรียน ผู้ปกครอง และคณะกรรมการสถานศึกษา

๑.๓ แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม ใช้สำหรับบันทึกข้อมูลในการสนทนากลุ่ม ประกอบด้วยกลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ คือ ผู้บริหารโรงเรียน กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้รับผิดชอบงานพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม พระสงฆ์ที่เป็นกรรมการสถานศึกษา นักวิชาการ และผู้เชี่ยวชาญ

๑.๔ แบบประเมินรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ โดยผู้เชี่ยวชาญ

๑.๕ แบบวัดความพึงพอใจต่อรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

๓.๓.๒ การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การสร้างเครื่องมือในการวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือ และหาคุณภาพเครื่องมือตามขั้นตอน ดังนี้

๑.๑ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง มีขั้นตอนการสร้าง ดังนี้

๑) ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเครื่องมือ จากหนังสือการวิจัย และเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง

๒) กำหนดขอบข่ายและสร้างแบบสัมภาษณ์ฉบับร่างให้ครอบคลุม ความ มุ่งหมายของ การวิจัย

๓) นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ตรวจสอบความถูกต้องและให้ข้อเสนอแนะ

๔) ปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

๕) นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๕ ท่าน ตรวจสอบแบบสัมภาษณ์ พร้อมทั้งปรับปรุงแก้ไข

๕) จัดพิมพ์แบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

๑.๒ แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วมและแบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม มีขั้นตอน การสร้าง ดังนี้

๑) ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเครื่องมือ จากหนังสือการวิจัย และเอกสารทาง วิชาการที่เกี่ยวข้อง

๒) กำหนดขอบข่ายและสร้างแบบสังเกตฉบับร่างให้ครอบคลุมความมุ่งหมายของการวิจัย

๓) นำแบบสังเกตที่สร้างขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ตรวจสอบความถูกต้อง และให้ข้อเสนอแนะ

๔) ปรับปรุงแก้ไขแบบสังเกตตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

๕) นำแบบสังเกตที่สร้างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๕ ท่าน ตรวจสอบแบบสังเกต พร้อมทั้งปรับปรุงแก้ไข

๖) จัดพิมพ์แบบสังเกตฉบับสมบูรณ์ เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

๑.๓ แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม เป็นแบบบันทึกที่สร้างขึ้นตามกรอบเนื้อหาแบบสังเกต และแบบสัมภาษณ์เพื่อการจดบันทึกข้อมูล และการบันทึกภาพและเสียงด้วยเครื่องบันทึกภาพ เครื่อง บันทึกวิดีโอ

๑.๔ แบบวัดประเมินรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

๑) วิเคราะห์ลักษณะข้อมูลที่ต้องการ วัตถุประสงค์ของเครื่องมือนี้ คือประเมินรูปแบบ การดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ โดยผู้เชี่ยวชาญ

๒) ศึกษาวิธีการสร้างแบบประเมินและกำหนดรูปแบบของแบบประเมินเป็นแบบมาตรวัด ประเมินค่า (Rating Scale) ตามวิธีของลิเคิร์ต (Likert) มี ๕ ระดับ

๓) จัดทำตารางวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างแบบประเมินกับข้อคำถาม เพื่อให้ได้ข้อ คำถามที่ตรงตามจุดประสงค์

๔) ผู้วิจัยได้สร้างแบบประเมินเป็นแบบมาตรวัดประมาณค่า (Rating Scale) ตามวิธีของลิเคอร์ท (Likert) มี ๕ ระดับ โดยกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนและเกณฑ์การแปลความหมายของค่าเฉลี่ยในแต่ละข้อคำถาม ดังนี้

ให้คะแนน	หมายถึง
๕	มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด
๔	มีความเหมาะสมในระดับมาก
๓	มีความเหมาะสมในระดับปานกลาง
๒	มีความเหมาะสมในระดับน้อย
๑	มีความเหมาะสมระดับน้อยที่สุด

เกณฑ์การแปลความหมายของค่าเฉลี่ยแต่ละข้อคำถาม

ค่าเฉลี่ย	การแปลความหมาย
๔.๕๑ – ๕.๐๐	หมายถึง มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด
๓.๕๑ – ๔.๕๐	หมายถึง มีความเหมาะสมในระดับมาก
๒.๕๑ – ๓.๕๐	หมายถึง มีความเหมาะสมในระดับปานกลาง
๑.๕๑ – ๒.๕๐	หมายถึง มีความเหมาะสมในระดับน้อย
๑.๐๐ – ๑.๕๐	หมายถึง มีความเหมาะสมในระดับน้อยที่สุด

๕) ตรวจสอบคุณภาพขั้นต้นโดยให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์พิจารณาแล้วปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ

๖) หากคุณภาพความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา โดยผู้เชี่ยวชาญ ๕ คน พิจารณาความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับจุดประสงค์ แล้วคัดเลือกข้อคำถามที่มีความสอดคล้องตั้งแต่ ๐.๕๐ ขึ้นไป และปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำผู้เชี่ยวชาญ

๗) จัดพิมพ์แบบประเมินเพื่อใช้ในการวิจัยต่อไป

๑.๕ แบบวัดความพึงพอใจ

๑) วิเคราะห์ลักษณะข้อมูลที่ต้องการ วัตถุประสงค์ของเครื่องมือนี้ คือความพึงพอใจต่อรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

๒) ศึกษาวิธีการสร้างแบบวัดความพึงพอใจและกำหนดรูปแบบของแบบวัดความพึงพอใจเป็นแบบมาตรวัดประมาณค่า (Rating Scale) ตามวิธีของลิเคอร์ท (Likert) มี ๕ ระดับ

๓) จัดทำตารางวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างแบบวัดความพึงพอใจกับข้อคำถาม เพื่อให้ได้ข้อคำถามที่ตรงตามจุดประสงค์

๔) ผู้วิจัยได้สร้างแบบวัดความพึงพอใจ เป็นแบบมาตรวัดประมาณค่า (Rating Scale) ตามวิธีของลิเคอร์ท (Likert) มี ๕ ระดับ โดยกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนและเกณฑ์การแปลความหมายของค่าเฉลี่ยในแต่ละข้อคำถาม ดังนี้

ให้คะแนน หมายถึง

๕	ผู้ใช้งูรูปแบบมีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด
๔	ผู้ใช้งูรูปแบบมีความพึงพอใจในระดับมาก
๓	ผู้ใช้งูรูปแบบมีความพึงพอใจในระดับปานกลาง
๒	ผู้ใช้งูรูปแบบมีความพึงพอใจในระดับน้อย
๑	ผู้ใช้งูรูปแบบมีความพึงพอใจในระดับน้อยที่สุด

เกณฑ์การแปลความหมายของค่าเฉลี่ยแต่ละข้อคำถาม

ค่าเฉลี่ย	การแปลความหมาย
๔.๕๑ – ๕.๐๐	หมายถึง ผู้ใช้งูรูปแบบมีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด
๓.๕๑ – ๔.๕๐	หมายถึง ผู้ใช้งูรูปแบบมีความพึงพอใจในระดับมาก
๒.๕๑ – ๓.๕๐	หมายถึง ผู้ใช้งูรูปแบบมีความพึงพอใจในระดับปานกลาง
๑.๕๑ – ๒.๕๐	หมายถึง ผู้ใช้งูรูปแบบมีความพึงพอใจในระดับน้อย
๑.๐๐ – ๑.๕๐	หมายถึง ผู้ใช้งูรูปแบบมีความพึงพอใจในระดับน้อยที่สุด

๕) ตรวจสอบคุณภาพขั้นต้นโดยให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์พิจารณาแล้วปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ

๖) หากคุณภาพความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา โดยผู้เชี่ยวชาญ ๕ คน พิจารณาความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับจุดประสงค์ แล้วคัดเลือกข้อคำถามที่มีความสอดคล้องตั้งแต่ ๐.๕๐ ขึ้นไป และปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำผู้เชี่ยวชาญ

๗) จัดพิมพ์แบบวัดความพึงพอใจเพื่อใช้ในการวิจัยต่อไป

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัย มีวิธีดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑) นำหนังสือราชการ เพื่อขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามที่โรงเรียนกลุ่มตัวอย่างจากบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ถึงผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านกุดรัง โรงเรียนบ้านโนนสมบูรณ์และโรงเรียนบ้านหนองแวงสหคามวิทย์ โรงเรียนบ้านหนองบอน โรงเรียนบ้านโนนสะอาด และโรงเรียนบ้านสำโรงห้วยนาโนนจันทร์หอม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ เพื่อขออนุญาตสังเกตสภาพแวดล้อม พฤติกรรมผู้บริหาร ครูผู้สอนและนักเรียน ตลอดจนการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อเก็บข้อมูลในการวิจัย

๒) นำหนังสือขออนุญาตทดลองรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ จากบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ถึงผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านกุดรัง โรงเรียนบ้านโนนสมบูรณ์และโรงเรียนบ้านหนองแวงสหคามวิทย์ โรงเรียนบ้านหนองบอน โรงเรียนบ้านโนนสะอาด และโรงเรียนบ้านลำโรงหวาโนนจันทร์หอม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ เพื่อขออนุญาตทดลองใช้รูปแบบ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ สังเกต สนทนากลุ่ม และการบันทึกภาพถ่ายประกอบภาคสนาม เพื่อเก็บข้อมูลในการวิจัย

๓) นำหนังสือราชการ เพื่อขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ๖ คน เพื่อไปสัมภาษณ์ความคิดเห็นต่อรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ เป็นรายบุคคล เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย

๔) หลังจากการทดลองใช้รูปแบบ ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง ๖ โรงเรียน ผู้วิจัยประเมินความพึงพอใจต่อรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๑) ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา จากแบบสังเกตและแบบสัมภาษณ์ที่ได้จากการทดลองใช้รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

๒) วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของแบบประเมินรูปแบบโดยผู้เชี่ยวชาญ และแบบวัดความพึงพอใจต่อรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยพัฒนารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ได้แก่ การวิจัยเชิงสำรวจสภาพปัญหาการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ (Survey Research) การศึกษาการวิเคราะห์เอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary Analysis) การสอบถาม การสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่าง (In-depth Interview) ผู้วิจัยเสนอผลการวิจัย ตามระยะของการวิจัยเป็น ๓ ระยะ ดังนี้

๔.๑ ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและยกย่องรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

๔.๒ ผลการพัฒนารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

๔.๓ ผลการศึกษาผลการใช้รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

๔.๑ ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและยกย่องรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

ซึ่งการวิจัยระยะที่ ๑ การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและยกย่องรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ ผู้วิจัยได้ดำเนินการอยู่ ๓ ขั้นตอน ดังนี้

๔.๑.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและบริบทโรงเรียนวิถีพุทธ ด้วยการสังเกตและการสัมภาษณ์

การเก็บข้อมูลเชิงลึกโดยการลงภาคสนาม ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Selection) ใช้เกณฑ์การเลือกกลุ่มตัวอย่าง เป็นโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ ใช้เกณฑ์การเลือกกลุ่มตัวอย่างตามขนาดโรงเรียน คือโรงเรียนขนาดเล็ก โรงเรียนขนาดกลางและโรงเรียนขนาดใหญ่ จำนวน ๓ โรงเรียน ประกอบด้วย โรงเรียนบ้านหนองแห่น โรงเรียนบ้านเลิงแฝกบัวแก้วและโรงเรียนบ้านหนองแสง

ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลด้วยตนเองจากสังเกตและการสัมภาษณ์ เกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและปัญหาการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ดังนี้

๑. ผลการสังเกต สภาพและปัญหาการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) และรายการบันทึกเพิ่มเติมในส่วนท้ายแต่ละด้าน ตามประเด็นการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ๕ ด้าน คือ ด้านกายภาพ ด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิต ด้านการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ และด้านการบริหารจัดการ

ตารางที่ ๙ ผลการสังเกตการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ด้านกายภาพ ของกลุ่มตัวอย่าง

ด้านกายภาพ	ผลการสังเกต			
	กลุ่มตัวอย่าง (๓ โรงเรียน)			ร้อยละ
๑. มีป้ายโรงเรียนวิถีพุทธ	✓	✓	✓	๑๐๐
๒. มีพระพุทธรูปบริเวณหน้าโรงเรียน	✓	✓	✓	๑๐๐
๓. มีพระพุทธรูปประจำห้องเรียน	✓	✓	✓	๑๐๐
๔. มีพุทธศาสนสุภาษิต วาθεธรรม พระราชดำรัสติดตามที่ต่าง ๆ	✓	✓	✓	๑๐๐
๕. มีความสะอาด สงบ ร่มรื่น	✓	✓	✓	๑๐๐
๖. มีห้องพระพุทธศาสนา หรือลานธรรม	✓	✓	✓	๑๐๐
๗. ไม่มีสิ่งเสพติด เหล้า บุหรี่ ในโรงเรียน ๑๐๐ %	✓	✓	✓	๑๐๐

จากตารางที่ ๙ การดำเนินการด้านกายภาพ : การจัดสภาพให้ใกล้ชิดธรรมชาติและส่งเสริมการบริหารจิต เจริญปัญญา พบว่า จำนวนทั้ง ๓ โรงเรียนมีการดำเนินการด้านกายภาพทุกข้อ คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐ คือมีป้ายโรงเรียนวิถีพุทธ มีพระพุทธรูปบริเวณหน้าโรงเรียน พระพุทธรูปประจำห้องเรียน มีพุทธศาสนสุภาษิต วาθεธรรม พระราชดำรัสติดตามที่ต่าง ๆ มีความสะอาด สงบ ร่มรื่น มีห้องพระพุทธศาสนา หรือลานธรรม และไม่มีสิ่งเสพติด เหล้า บุหรี่ ในโรงเรียน ๑๐๐ %

ข้อสังเกตพบเห็นเพิ่มเติม

การรักษาสภาพด้านกายภาพให้คงอยู่ในสภาพที่ใช้งานได้ของโรงเรียนขนาดเล็ก ยังขาดการพัฒนาสิ่งที่มีอยู่เดิมให้ดีกว่าที่เป็นอยู่

ตารางที่ ๑๐ ผลการสังเกตการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิต ของกลุ่มตัวอย่าง

ด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิต	ผลการสังเกต			
	กลุ่มตัวอย่าง (๓ โรงเรียน)			ร้อยละ
๑. รักษาศีล ๕	✓	✓	✓	๑๐๐
๒. ยิ้มง่าย ไหว้สวย กราบงาม	✓	✓	✓	๑๐๐
๓. พิจารณาอาหารก่อนรับประทาน ไม่เสียดัง ไม่หก ไม่เหลือ	✓	✓	✓	๑๐๐
๔. ประหยัด ออม ถนอมใช้เงินและสิ่งของ	✓	✓	✓	๑๐๐
๕. มีนิสัยใฝ่รู้ สู้สิ่งยาก	✓	✓	✓	๑๐๐

จากตารางที่ ๑๐ การดำเนินการด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิต : จัดกิจกรรมที่บูรณาการไตรสิกขาโดยเน้น การกิน อยู่ ดู ฟังด้วยสติสัมปชัญญะรู้คุณค่า พบว่า จำนวนทั้ง ๓ โรงเรียนมีการดำเนินการด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิต ทุกข้อ คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐ คือ นักเรียนและครูในโรงเรียน มีการรักษาศีล ๕ มีบุคลิกที่ยิ้มง่าย ไหว้สวย กราบงาม มีการพิจารณาอาหารก่อนรับประทาน รับประทานอาหารไม่เสียดัง ไม่หก ไม่เหลือ มีคุณลักษณะประหยัด ออม ถนอมใช้เงิน และสิ่งของ มีนิสัยใฝ่รู้ สู้สิ่งยาก

ข้อสังเกตพบเห็นเพิ่มเติม

มีเพียงบางโรงเรียนได้ดำเนินกิจกรรมที่ส่งเสริมด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิต เช่นการบวชสามเณร และศีลจารณี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ หลักสูตร ๗ วัน กิจกรรมการทำบุญตักบาตรประจำปี และกิจกรรมบ้านวัดโรงเรียน วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา เป็นต้น

ตารางที่ ๑๑ ผลการสังเกตการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ด้านการเรียนการสอน ของกลุ่มตัวอย่าง

ด้านการเรียนการสอน	ผลการสังเกต			
	กลุ่มตัวอย่าง (๓ โรงเรียน)			ร้อยละ
๑. บริหารจัดการเรียนรู้ปัญญาก่อนเข้าเรียนเข้าบ้ายทั้งครูและนักเรียน	✓	✓	✓	๑๐๐
๒. บูรณาการวิถีพุทธทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้และในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	✓	✓	✓	๑๐๐
๓. ผู้บริหาร ครูและนักเรียนไปปฏิบัติศาสนกิจที่วัด เดือนละ ๑ ครั้ง มีวัดเป็นแหล่งเรียนรู้	✓	✓	✓	๑๐๐
๔. ผู้บริหาร ครูและนักเรียนทุกคนเข้าค่ายปฏิบัติธรรมอย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง	✓	✓	✓	๑๐๐

จากตารางที่ ๑๑ การดำเนินการด้านการเรียนการสอน : มีหลักสูตรสถานศึกษาและจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการพุทธธรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างชัดเจนต่อเนื่อง พบว่า จำนวนทั้ง ๓ โรงเรียนมีการดำเนินการด้านการเรียนการสอน ทุกข้อ คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐ คือ มีการบริหารจัดการเรียนรู้ปัญญาก่อนเข้าเรียนเข้าบ้าย ทั้งครูและนักเรียน มีการบูรณาการวิถีพุทธทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้และในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ผู้บริหาร ครูและนักเรียนไปปฏิบัติศาสนกิจที่วัด เดือนละ ๑ ครั้ง มีวัดเป็นแหล่งเรียนรู้ และผู้บริหาร ครูและนักเรียนทุกคนเข้าค่ายปฏิบัติธรรม อย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง

ข้อสังเกตพบเห็นเพิ่มเติม

นักเรียนเดินจงกรมตามเส้น เดินตามจุดเข้าห้องเรียน มีกิจกรรมการนั่งสมาธิหน้าเสาธง และ หน้าห้องเรียน ยังขาดการนิเทศ ติดตาม ของครูวิชาการและผู้อำนวยการโรงเรียน

ตารางที่ ๑๒ ผลการสังเกตการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ด้านบรรยากาศ และปฏิสัมพันธ์
ของกลุ่มตัวอย่าง

ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์	ผลการสังเกต			
	กลุ่มตัวอย่าง (๓ โรงเรียน)			ร้อยละ
๑. ไม่ดูดำนักเรียน	✓	✓	✓	๑๐๐
๒. ทำบุญ ใส่บาตร ฟังเทศน์ ในวันพระ	✓	✓	✓	๑๐๐
๓. ครุณานักเรียนทำกิจกรรมจิตอาสา สัปดาห์ละ ๑ ครั้ง	✓	✓	✓	๑๐๐
๔. ขึ้นชมความดีหน้าเสาธงทุกวัน	✓	✓	✓	๑๐๐
๕. โฮมรูมเพื่อสะท้อนความรู้สึก เช่น ความรู้สึกที่ได้ทำความดี	✓	✓	✓	๑๐๐

จากตารางที่ ๑๒ การดำเนินการด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ : ส่งเสริมวัฒนธรรม
แสวงหาปัญญา มีปฏิสัมพันธ์เป็นกัลยาณมิตรต่อกันทุกคน พยายามปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น
พบว่า จำนวนทั้ง ๓ โรงเรียนมีการดำเนินการด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ทุกข้อ คิดเป็นร้อยละ
๑๐๐ คือ ไม่ดูดำนักเรียน กิจกรรมทำบุญ ใส่บาตร ฟังเทศน์ ในวันพระ ครุณานักเรียนทำกิจกรรม
จิตอาสา สัปดาห์ละ ๑ ครั้ง กิจกรรมการขึ้นชมความดีหน้าเสาธงทุกวัน มีกิจกรรมโฮมรูมเพื่อสะท้อน
ความรู้สึก เช่น ความรู้สึกที่ได้ทำความดี
ข้อสังเกตพบเห็นเพิ่มเติม

กิจกรรมหน้าเสาธง เช่น ครูไหว้ครู นักเรียนไหว้ครู น้องไหว้พี่ เพื่อนไหว้เพื่อน แต่ยังขาด
ความต่อเนื่องของกิจกรรม เพราะภาระงานอื่น ๆ ของโรงเรียนมีมากทำให้ครูต้องแบ่งเวลาไปทำงาน
ด้านอื่น ๆ ด้วย

ตารางที่ ๑๓ ผลการสังเกตการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ด้านการบริหารจัดการ ของกลุ่มตัวอย่าง

ด้านการบริหารจัดการ	ผลการสังเกต			
	กลุ่มตัวอย่าง (๓ โรงเรียน)			ร้อยละ
๑. ใส่เสื้อขาวทุกคน ในวันพระ	✓	✓	✓	๑๐๐
๒. สวดมนต์แปล ในวันพระ	✓	✓	✓	๑๐๐
๓. รับประทานอาหารมังสวิรัตในมื้อกลางวัน ในวันพระ			✓	๓๓.๓๓
๔. ไม่ขายอาหารขยะในโรงเรียน	✓	✓	✓	๑๐๐
๕. บริหารจิต เจริญปัญญาก่อนประชุมทุกครั้ง	✓	✓	✓	๑๐๐
๖. ผู้บริหาร ครูและนักเรียนมีสมุดบันทึกความดี	✓	✓	✓	๑๐๐
๗. ผู้บริหาร ครูและนักเรียนอย่างน้อยสอบได้ธรรมศึกษาชั้นตรี	✓	✓	✓	๑๐๐
๘. มีพระมาสอนอย่างสม่ำเสมอ	✓	✓	✓	๑๐๐

จากตารางที่ ๑๓ การดำเนินการด้านการบริหารจัดการ : ร่วมกับผู้ปกครองและชุมชน พัฒนานักเรียน และพัฒนาซึ่งกันและกัน พบว่า จำนวนทั้ง ๓ โรงเรียนมีการดำเนินการด้านการบริหารจัดการ จำนวน ๗ ข้อ คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐ คือ ใส่เสื้อขาวทุกคน ในวันพระ สวดมนต์แปลในวันพระ ไม่ขายอาหารขยะในโรงเรียน บริหารจิต เจริญปัญญาก่อนประชุมทุกครั้ง ผู้บริหาร ครูและนักเรียนมีสมุดบันทึกความดี ผู้บริหาร ครูและนักเรียนสอบได้ธรรมศึกษาชั้นตรีเป็นอย่างน้อย มีพระมาสอนอย่างสม่ำเสมอ และจำนวน ๑ ข้อ คือ การรับประทานอาหารมังสวิรัตในมื้อกลางวันในวันพระ ที่กลุ่มตัวอย่างดำเนินการเพียง ๑ โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๓๓

ข้อสังเกตพบเห็นเพิ่มเติม

ชุมชนยังไม่สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับผู้เรียนได้ทุก ๆ ด้าน และการให้ความร่วมมือในการพัฒนายังมีน้อย

๒. ผลการสัมภาษณ์ สภาพและปัญหาการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

การศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) จากกลุ่มผู้รู้ (Key Informants) ประกอบด้วย ผู้อำนวยการโรงเรียน นักวิชาการที่รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informant) ประกอบด้วย นักเรียน ครูผู้รับผิดชอบงานโครงการโรงเรียน วิถีพุทธ ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป (General

Informant) ประกอบด้วยผู้ปกครองนักเรียน พระสงฆ์ ผู้นำหมู่บ้าน จากกลุ่มตัวอย่างโรงเรียนละ ๙ คน รวมทั้งสิ้น ๒๗ คน ในเรื่องการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ๕ ด้าน คือ ด้านกายภาพ ด้านกิจกรรม พื้นฐานชีวิต ด้านการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ และด้านการบริหารจัดการ และรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ในด้านความเหมาะสม สิ่งที่ต้องปรับปรุง และข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ผลการสัมภาษณ์สรุปได้ ดังนี้

๒.๑ กลุ่มผู้รู้ (Key Informants)

ผลการสัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้ จำนวน ๙ คน ในทั้ง ๓ โรงเรียน ของกลุ่มตัวอย่างซึ่งประกอบด้วย ผู้อำนวยการโรงเรียน นักวิชาการที่รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนละ ๓ คน รวม ทั้ง ๓ โรงเรียน จำนวนทั้งหมด ๙ คน นำมาวิเคราะห์และสรุปได้ ดังนี้

๑. ด้านกายภาพ : จัดสภาพให้ใกล้ชิดธรรมชาติและส่งเสริมการบริหารจัดการจิตเจริญปัญญา

๑.๑ สภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน

“ก) การจัดสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียน ที่เอื้อต่อกิจกรรมการเรียนรู้ จัดให้มีสัญลักษณ์ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ สื่อการจัดการเรียนรู้และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่ครูผู้สอนสามารถนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้

ข) การจัดสภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียน ให้มีความร่มรื่น มีที่นั่งสำหรับการพักผ่อน มีการปลูกต้นไม้ยืนต้น ไม้ประดับ ไม้ดอก และรอบ ๆ บริเวณโรงเรียนมีสวนป่าที่ร่มรื่น มีลานธรรม มีแหล่งเรียนรู้ สนามกีฬา ห้องประชุมและอาคารประกอบต่าง ๆ ให้พอเพียงกับจำนวนนักเรียน”

การจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อส่งผลถึงนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมได้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนวิถีพุทธ จึงควรจัดสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนเป็นองค์ประกอบแรก

๑.๒ สภาพแวดล้อมภายนอกโรงเรียน

“ก) การจัดให้มีสภาพแวดล้อมและส่งเสริมวิถีชีวิตในชุมชนให้มามีบทบาทในการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ โดยการอาศัยประชากรในชุมชนส่วนมากที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมอยู่แบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ทั้งบ้าน วัด โรงเรียน และประชากรส่วนมากนับถือศาสนาพุทธ

ข) การให้ความร่วมมือของผู้ปกครอง ต่อการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธผู้ปกครองนักเรียนให้ความร่วมมือกับโรงเรียนอย่างดี ในการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ”

สภาพแวดล้อมภายนอกโรงเรียนเป็นอีกหนึ่งองค์ประกอบที่มีความสำคัญไม่ด้อยกว่าอย่างอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อผู้เรียนให้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม “ศีล สมาธิ ปัญญา” คือการมีต้นแบบจากชุมชนผู้ปกครองที่เป็นตัวอย่างในการดำเนินชีวิตที่เป็นแบบอย่างที่ดี

๒. ด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิต : จัดกิจกรรมที่บูรณาการไตรสิกขาโดยเน้น การกิน อยู่ ดู ฟัง ด้วยสติสัมปชัญญะรู้คุณค่า

“๒.๑ กำหนดกิจกรรมที่ดำเนินการให้เกิดการรักษาศีล ทั้งในและนอกโรงเรียน เช่น กิจกรรมท่องศีลห้าในตอนเช้าหน้าเสาธงชาติทุกวัน ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาจะต้องมีพิธีกรรม อาราธนาศีลห้า และรักษาศีล เช่น วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา โดยโรงเรียนได้นำนักเรียนไปทำกิจกรรมร่วมกับผู้ปกครองนักเรียนที่วัดในชุมชน โรงเรียนจัดกิจกรรมค่ายธรรมทั้งในโรงเรียนและที่วัดประจำหมู่บ้าน โดยใช้เวลา ๑, ๓, ๕ และ ๗ วัน/ครั้ง

๒.๒ กิจกรรมที่ดำเนินการให้เกิดการส่งเสริมการทำสมาธิ ทั้งในและนอกโรงเรียน โรงเรียนดำเนินกิจกรรมนั่งสมาธิในช่วงเช้า กลางวันทุกวัน และในวันศุกร์มีกิจกรรมสวดมนต์แล้วตามด้วยการนั่งสมาธิ ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาโรงเรียนดำเนินกิจกรรมรักษาศีลและทำสมาธิ เช่น วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา โดยโรงเรียนได้นำนักเรียนไปทำกิจกรรมร่วมกับผู้ปกครองนักเรียนที่วัดในชุมชน โรงเรียนยังจัดกิจกรรมค่ายธรรมทั้งในโรงเรียนและที่วัดประจำหมู่บ้าน โดยใช้เวลา ๑, ๓, ๕ และ ๗ วัน/ครั้ง

๒.๓ กิจกรรมที่ดำเนินการให้เกิดปัญญา ทั้งในและนอกโรงเรียน กิจกรรมนั่งสมาธิ การเดินจงกรม การสวดมนต์ ฟังพระธรรมเทศนา กิจกรรมค่ายคุณธรรม กิจกรรมค่ายคุณลักษณะอันพึงประสงค์ กิจกรรมจิตอาสาพัฒนาชุมชน”

กิจกรรมด้านพื้นฐานชีวิต โรงเรียนกลุ่มตัวอย่างดำเนินการอย่างหลากหลาย แต่ขาดความต่อเนื่องในการดำเนินกิจกรรม ด้วยสาเหตุหลายประการ เช่น ครูมีภาระงานอื่นมาก นโยบายของกระทรวงศึกษาธิการเปลี่ยนแปลง

๓. ด้านการเรียนการสอน : มีหลักสูตรสถานศึกษาและจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการพุทธธรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างชัดเจน ต่อเนื่อง

“๓.๑ โรงเรียนมีการวิเคราะห์ความเหมาะสม จุดเด่น จุดด้อยในแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาและแผนปฏิบัติการประจำปี โดยภาพรวมคณะครู นักเรียน ผู้ปกครองมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการรักษาศีล ทำสมาธิ สามารถปฏิบัติตนให้เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม มีการกำหนดแผนปฏิบัติการประจำปีให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน และที่สำคัญเป็นแผนปฏิบัติการที่ใช้ได้จริงกับสถานการณ์ปัจจุบัน

๓.๒ โรงเรียนได้นำนโยบายของรัฐบาล มาวิเคราะห์เพื่อให้ได้แผนงาน/โครงการ ในแผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียน และบูรณาการให้เกิดประโยชน์มากที่สุด เหมาะกับสภาพของโรงเรียนและชุมชน

๓.๓ การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ที่บูรณาการเรื่องไตรสิกขา โดยเน้น การกิน อยู่ ดู ฟัง ด้วยสติสัมปชัญญะ รู้คุณค่า ตามแนวทาง ๒๙ ประการของโรงเรียนวิถีพุทธเข้ากับทุกกลุ่มสาระ

การเรียนรู้ และการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาบูรณาการกับกิจกรรม ต่าง ๆ ซึ่งโรงเรียนได้ปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษาทุกปีการศึกษา

๓.๔ ผู้บริหารสถานศึกษามีการกำกับ กำกับ ติดตามและนิเทศภายในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในขณะที่มีการจัดการการเรียนรู้ มีศึกษานิเทศก์ นักวิชาการศึกษาจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ มาชี้แนะการจัดกิจกรรม ตลอดทั้งยังมีการร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการดำเนินกิจกรรมชุมชนแห่งการเรียนรู้ (PLC) อย่างสม่ำเสมอ และการรายงานผลการปฏิบัติกิจกรรม แผนงาน/โครงการ เมื่อเสร็จสิ้นการดำเนินการเพื่อนำมาใช้ในการปรับปรุงการดำเนินการครั้งต่อไป”

การบูรณาการการจัดกิจกรรมไตรสิกขาให้เข้ากับหลักสูตรสถานศึกษา โดยบูรณาการเข้ากับทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ เป็นแนวทางที่ดีที่สุดในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในยุคนี้ และต้องมีการใช้ชุมชนแห่งการเรียนรู้เข้ามาช่วยในการแก้ปัญหา และดำเนินการกิจกรรมร่วมกันของทุกฝ่าย

๔. ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ : ส่งเสริมวัฒนธรรมแสวงหาปัญญา มีปฏิสัมพันธ์เป็นกัลยาณมิตรต่อกันทุกคน พยายามปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น

“๔.๑ ส่งเสริมให้ชุมชนรอบโรงเรียนที่เป็นชุมชนที่นับถือศาสนาพุทธ ให้สามารถเป็นสภาพสังคม ที่เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียน เช่น การทำบุญตักบาตร การรักษาศีลในวันอุโบสถ การทำบุญอุทิศส่วนกุศล และพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา และพิธีกรรมท้องถิ่นในวันสำคัญต่าง ๆ

๔.๒ กิจกรรมที่ส่งเสริมการบรรยากาศ ปฏิสัมพันธ์ในโรงเรียน โรงเรียนดำเนินการอย่างต่อเนื่อง กิจกรรมการยิ้มไหว้ทักทาย ครูไหว้กันทุกเช้า นักเรียนไหว้ครู น้องไหว้พี่ เพื่อนไหว้เพื่อน กิจกรรมวันสำคัญต่าง ๆ เช่น กิจกรรมวันแม่ กิจกรรมประเพณีท้องถิ่น กิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา”

ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ทั้งในโรงเรียนและในชุมชน จะต้องเป็นแบบอย่างที่ดีต่อผู้เรียน มีกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างโรงเรียนและชุมชน ให้ชุมชนโดยผู้ปกครองเข้ามามีบทบาทในการดำเนินกิจกรรมให้มาก

๕. ด้านการบริหารจัดการ : ร่วมกับผู้ปกครองและชุมชนพัฒนานักเรียน และพัฒนาซึ่งกันและกัน

“๕.๑ การสร้างเครือข่าย ระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน โดยให้ตัวแทนทุกภาคส่วนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ และโรงเรียนเข้าไปร่วมกิจกรรมในชุมชน เช่น กิจกรรมวันสำคัญ กิจกรรมจิตอาสาพัฒนาชุมชน

๕.๒ การวางแผนการดำเนินงานประจำปี เช่น กำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย กำหนดปฏิทินการดำเนินงาน ตามแผนงาน/โครงการ ตามแผนปฏิบัติการประจำปี และดำเนินงานตามแผนงาน/โครงการ

๕.๓ การวัด และประเมินผล ความสำเร็จในการดำเนินงานแล้วนำผลที่ได้มาพัฒนาการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพ โดยการดำเนินงานในรูปคณะกรรมการ มีการประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเพื่อวิเคราะห์การดำเนินงานเป็นช่วง จากผลการนิเทศ ติดตามอย่างต่อเนื่อง รายงานผลการดำเนินงานเมื่อเสร็จสิ้นแผนงาน/โครงการ”

เครือข่ายร่วมพัฒนาเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้การดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธก้าวหน้าและประสบผลสำเร็จ โรงเรียนจึงต้องสร้างเครือข่ายเพื่อร่วมดำเนินงาน ตลอดทั้งการวัดประเมินผลการดำเนินงานเป็นระยะ ทำให้ทราบถึงระดับหรือการบรรลุตามจุดประสงค์ในการดำเนินงานตามแผนงาน/กิจกรรม ที่กำหนดไว้

๖. ผลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ในด้านความเหมาะสม สิ่งที่ควรปรับปรุง และข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

“๖.๑ จากกรอบการดำเนินงาน ๕ ด้าน ของการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

ก) กิจกรรม/ด้านที่เหมาะสม คือ ด้านกายภาพ เรื่องสถานที่และบรรยากาศที่เอื้อต่อการทำกิจกรรม ตามแผนงาน/โครงการ ในการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

ข) กิจกรรม/ด้านที่ควรปรับปรุงแก้ไข คือ ด้านการจัดการเรียนการสอน ซึ่งสามารถแก้ไขและปรับปรุง โดยให้การอบรมผู้บริหาร ครูให้เข้าใจแนวทางการจัดกิจกรรม มีการวางแผนร่วมกัน การดำเนินงานตามขั้นตอนทุกขั้นตอนตามแผนงาน/โครงการ มีการกำกับนิเทศ ติดตามอย่างต่อเนื่อง การสรุปและรายงานผลการดำเนินงานเมื่อเสร็จทุกกิจกรรม

๖.๒ ข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ให้มีโครงสร้างแผนผังหรือคู่มือในการดำเนินการที่ชัดเจนสามารถปฏิบัติได้อย่างต่อเนื่อง ทุกคนมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน และดำเนินการไปพร้อมกัน กิจกรรมที่นำมาจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ควรเป็นกิจกรรมที่น่าสนใจ และสามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตประจำวัน”

ด้านกายภาพ เป็นด้านที่ต้องทำให้มีก่อน เพื่อให้เอื้อต่อการจัดกิจกรรม และรูปแบบควรมีโครงสร้าง แผนผังในการดำเนินงานและต้องมีคู่มือประกอบการจัดกิจกรรมที่หลากหลาย และมีความน่าสนใจ

๒.๒ กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informant) ประกอบด้วย นักเรียน ครูผู้รับผิดชอบงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม โรงเรียนละ ๓ คน รวม ทั้ง ๓ โรงเรียน จำนวนทั้งหมด ๙ คน นำมาวิเคราะห์และสรุปได้ ดังนี้

๑. ด้านกายภาพ : จัดสภาพให้ใกล้ชิดธรรมชาติและส่งเสริมการบริหารจัดการเจริญปัญญา

๑.๑ สภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน

“ก) สร้างสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียน ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาด มีแสงสว่างที่เพียงพอ ป้ายนิเทศต่าง ๆ ที่เอื้อต่อกิจกรรมการเรียนรู้ จัดให้มีสัญลักษณ์ชาติ ศาสนา

พระมหากษัตริย์ สื่อการเรียนการสอนและอุปกรณ์ที่พร้อมใช้งานที่จำเป็นต้องใช้ ตลอดทั้งสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น พัดลม โทรทัศน์ เครื่อง

ข) สภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียน มีแหล่งเรียนรู้ เช่น ห้องสมุดที่สามารถเข้าไปเรียนรู้ได้ตลอดเวลา สนามกีฬา ห้องประชุมและอาคารประกอบต่าง ๆ ที่สะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อย”

สภาพแวดล้อมทั้งในและนอกห้องเรียนต้องเป็นระเบียบ สะอาด มีแสงสว่างเพียงพอ มีสื่อการจัดการเรียนรู้และสิ่งอำนวยความสะดวกทั้งที่เป็นอุปกรณ์ และสิ่งก่อสร้าง

๑.๒ สภาพแวดล้อมภายนอกโรงเรียน

“ครูจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยการบูรณาการสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตในชุมชนที่ส่งเสริมการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ โดยโรงเรียนกับชุมชนจัดกิจกรรมร่วมกันในวันสำคัญทางพุทธศาสนาและประเพณีท้องถิ่น ซึ่งชุมชนมีส่วนร่วมในกาจัดกิจกรรมกับโรงเรียนน้อยมาก และโรงเรียนก็ยังไม่สามารถเข้าไปจัดกิจกรรมให้กับชุมชนอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ”

ชุมชนต้องเข้ามาร่วมจัดกิจกรรมการเรียนรู้การบูรณาการ ทั้งในด้านการส่งเสริมการจัดกิจกรรมและการจัดกิจกรรมร่วมกับโรงเรียน

๒. ด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิต : จัดกิจกรรมที่บูรณาการไตรสิกขาโดยเน้น การกิน อยู่ ดู ฟัง ด้วยสติสัมปชัญญะรู้คุณค่า

“๒.๑ กิจกรรมที่ดำเนินการให้เกิดการรักษาศีล ทั้งในและนอกโรงเรียน โรงเรียนดำเนินกิจกรรมท่องศีลห้าในตอนเช้าหน้าเสาธงชาติทุกวัน การจัดกิจกรรมค่ายธรรมทั้งในโรงเรียนและที่วัดประจำหมู่บ้าน โดยใช้เวลา ๑, ๓ , ๕ และ ๗ วัน/ครั้ง

๒.๒ กิจกรรมที่ดำเนินการให้เกิดการส่งเสริมการทำสมาธิทั้งใน และนอกโรงเรียน โรงเรียนดำเนินกิจกรรมนั่งสมาธิในช่วงเช้า กลางวันทุกวัน และในวันศุกร์มีกิจกรรมสวดมนต์แล้วตามด้วยการนั่งสมาธิ การจัดกิจกรรมค่ายธรรมทั้งในโรงเรียนและที่วัดประจำหมู่บ้าน โดยใช้เวลา ๑, ๓, ๕ และ ๗ วัน/ครั้ง

๒.๓ กิจกรรมที่ดำเนินการให้เกิดปัญญา ทั้งในและนอกโรงเรียน กิจกรรมนั่งสมาธิ การเดินจงกรม การสวดมนต์ ฟังพระธรรมเทศนา กิจกรรมค่ายคุณธรรม กิจกรรมค่ายคุณลักษณะอันพึงประสงค์ กิจกรรมจิตอาสาพัฒนาชุมชน

๒.๔ ปัญหาในการดำเนินงาน คือ งบประมาณในการดำเนินงานมีอยู่อย่างจำกัด และมีเวลาจำกัดในการจัดกิจกรรมเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ในการเกิดสมาธิ และปัญญา”

กิจกรรมที่ทำให้เกิดศีล สมาธิ ปัญญา ต้องอาศัยเวลาในการดำเนินการและการดำเนินการจะต้องต่อเนื่องถึงจะบรรลุวัตถุประสงค์ แต่โรงเรียนยังติดเรื่องกรอบของเวลาและงบประมาณที่มีอยู่อย่างจำกัด

๓. ด้านการเรียนการสอน : มีหลักสูตรสถานศึกษาและจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการพุทธธรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างชัดเจน ต่อเนื่อง

“๓.๑ โรงเรียนมีการวิเคราะห์ความเหมาะสม จุดเด่น จุดด้อยในแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาและแผนปฏิบัติการประจำปี ให้เข้ากับบริบทของโรงเรียน และที่สำคัญเป็นแผนปฏิบัติการที่ใช้ได้จริงกับสถานการณ์ปัจจุบัน

๓.๒ โรงเรียนดำเนินการตามแผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียน และบูรณาการให้เกิดประโยชน์มากที่สุด เหมาะกับสภาพของโรงเรียนและชุมชน

๓.๓ การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ที่บูรณาการเรื่องไตรสิกขา โดยเน้น การกิน อยู่ ดู ฟัง ด้วยสติสัมปชัญญะ รู้คุณค่า ตามแนวทาง ๒๙ ประการของโรงเรียนวิถีพุทธเข้ากับทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ และการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามามีบูรณาการกับกิจกรรม ต่าง ๆ ซึ่งโรงเรียนได้ปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษาทุกปีการศึกษา

๓.๔ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ที่บูรณาการเรื่องไตรสิกขา โดยเน้น การกิน อยู่ ดู ฟัง ด้วยสติสัมปชัญญะ รู้คุณค่า

ก) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษา เป็นการจัดการเรียนรู้โดยการบูรณาการไตรสิกขาเข้ากับทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติกิจกรรมทุกวัน โดยเฉพาะการบริหารจิต เจริญปัญญา และการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามามีบูรณาการร่วมด้วย

ข) การจัดกิจกรรมอื่น ๆ ที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ ซึ่งจัดกิจกรรมเสริมในคาบกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มีทั้งสอดแทรกและบูรณาการ เช่น กิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี กิจกรรมกิจกรรมการเข้าค่ายคุณธรรม การบรรพชาสามเณร-ศีลจารณี การจัดกิจกรรมในวันสำคัญต่าง ๆ เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันแม่แห่งชาติ วันพ่อแห่งชาติ วันเด็ก เป็นต้น

๓.๕ ครูผู้สอนร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการดำเนินกิจกรรมชุมชนแห่งการเรียนรู้ (PLC) อย่างสม่ำเสมอ และการรายงานผลการปฏิบัติกิจกรรม แผนงาน/โครงการ เมื่อเสร็จสิ้นการดำเนินการเพื่อนำมาปรับปรุงการดำเนินการครั้งต่อไป”

การจัดกิจกรรมไตรสิกขาให้เข้ากับหลักสูตรสถานศึกษา โดยบูรณาการเข้ากับทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ เป็นแนวทางที่ครูต้องใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้มาก และต้องมีการใช้ชุมชนแห่งการเรียนรู้เข้ามาช่วยในการแก้ปัญหา และดำเนินการกิจกรรมร่วมกันของทุกฝ่าย

๔. ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ : ส่งเสริมวัฒนธรรมแสวงหาปัญญา มีปฏิสัมพันธ์เป็นกัลยาณมิตรต่อกันทุกคน พยายามปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น

“๔.๑ การทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียน เช่น การทำบุญตักบาตร การรักษาศีลในวันอุโบสถ และวันสำคัญต่าง ๆ

๔.๒ กิจกรรมที่ส่งเสริมการบรรยากาศ ปฏิสัมพันธ์ในโรงเรียน โรงเรียนดำเนินการอย่างต่อเนื่อง กิจกรรมการยิ้มไหว้ทักทาย ครูไหว้กันทุกเช้า นักเรียนไหว้ครู น้องไหว้พี่ เพื่อนไหว้เพื่อน กิจกรรมวันสำคัญต่าง ๆ เช่น กิจกรรมวันแม่ กิจกรรมประเพณีท้องถิ่น กิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา”

ทั้งในโรงเรียนและในชุมชนจะต้องเป็นแบบอย่างที่ดีต่อผู้เรียน มีกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างโรงเรียนและชุมชน ให้ชุมชนโดยผู้ปกครองเข้ามามีบทบาทในการดำเนินกิจกรรมให้มาก

๕. ด้านการบริหารจัดการ : ร่วมกับผู้ปกครองและชุมชนพัฒนานักเรียน และพัฒนาซึ่งกันและกัน

“๕.๑ การวางแผนการดำเนินงานประจำปี เช่น กำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย กำหนดปฏิทินการดำเนินงาน ตามแผนงาน/โครงการ ตามแผนปฏิบัติการประจำปี และดำเนินงานตามแผนงาน/โครงการ

๕.๒ การวัด และประเมินผล ความสำเร็จในการดำเนินงานแล้วนำผลที่ได้มาพัฒนาการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพ มีการประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเพื่อวิเคราะห์การดำเนินงานเป็นช่วง จากผลการนิเทศ ติดตามและรายงานผลการดำเนินงานเมื่อเสร็จสิ้นแผนงาน/โครงการ”

การวางแผนการปฏิบัติงาน การดำเนินงาน การวัดและประเมิน ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ให้ผู้ปกครองได้มีส่วนในการพัฒนาบุตรหลานของตนเองร่วมกับโรงเรียน

๖. ผลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในด้านความเหมาะสมสิ่งที่ควรปรับปรุง และข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

“๖.๑ จากกรอบการดำเนินงาน ๕ ด้าน ของการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

ด้านที่เหมาะสม ทั้ง ๕ ด้านมีความเหมาะสม ด้านที่เด่นกว่าด้านอื่น ๆ คือ ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน เพราะเป็นด้านที่ต้องจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้นักเรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด และมีกิจกรรมที่ต้องดำเนินการอยู่หลายกิจกรรม

๖.๒ ข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ให้มีโครงสร้างแผนผังหรือคู่มือในการดำเนินการที่ชัดเจนสามารถปฏิบัติได้อย่างต่อเนื่อง ทุกคนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานไปพร้อมกัน และมีการวัดประเมินผลการดำเนินงานกิจกรรมเป็นระยะอย่างต่อเนื่อง”

การจัดกิจกรรมในด้านการจัดการเรียนการสอน กิจกรรมต้องหลากหลายและเป็นกิจกรรมที่น่าสนใจ จึงจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ต้องการ

๒.๓ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป (General Informant) ประกอบด้วยผู้ปกครองนักเรียน พระสงฆ์ ผู้นำหมู่บ้าน โรงเรียนละ ๓ คน รวม ทั้ง ๓ โรงเรียน จำนวนทั้งหมด ๙ คน นำมาวิเคราะห์ และสรุปได้ ดังนี้

๑. ด้านกายภาพ : จัดสภาพให้ใกล้ชิดธรรมชาติและส่งเสริมการบริหารจิตเจริญปัญญา

“๑.๑ สภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน

ก) สภาพแวดล้อมภายในห้องเรียน ห้องเรียนเป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาด มีแสงสว่างที่เพียงพอ

ข) สภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียน ปลูกต้นไม้ยืนต้น ไม้ประดับ ไม้ดอก และรอบ ๆ บริเวณโรงเรียนมีสวนป่าที่ร่มรื่น

๑.๒ สภาพแวดล้อมภายนอกโรงเรียน

ก) ชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียน เช่นในวันสำคัญทางพุทธศาสนาและประเพณีท้องถิ่น โดยมีผู้ปกครองเป็นแบบอย่างให้นักเรียนในการทำบุญใส่บาตร รักษาศีล

ข) การให้ความร่วมมือของผู้ปกครอง ต่อการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธผู้ปกครองนักเรียนให้ความร่วมมือกับโรงเรียนอย่างดี ในการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ตลอดจนการสนับสนุนงบประมาณและกำลังแรงงานในการช่วยเหลือโรงเรียนและร่วมกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้น”

การดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธให้มีประสิทธิภาพ ต้องได้รับความร่วมมือและการสนับสนุนจากชุมชนและผู้ปกครอง ทั้งงบประมาณและการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเป็นแบบอย่างที่ดี

๒. ด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิต : จัดกิจกรรมที่บูรณาการไตรสิกขาโดยเน้น การกิน อยู่ ดู ฟัง ด้วยสติสัมปชัญญะรู้คุณค่า

“๒.๑ โรงเรียนดำเนินกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาจะต้องมีพิธีกรรมอาราธนา ศีลห้า และรักษาศีล เช่น วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา

๒.๒ กิจกรรมที่ดำเนินการให้เกิดการส่งเสริมการทำสมาธิ ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาโรงเรียนดำเนินกิจกรรมรักษาศีลและทำสมาธิ เช่น วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา โดยโรงเรียนได้นำนักเรียนไปทำกิจกรรมร่วมกับผู้ปกครองนักเรียนที่วัดในชุมชน

๒.๓ กิจกรรมที่ดำเนินการให้เกิดปัญญา กิจกรรมนั่งสมาธิ การเดินจงกรม การสวดมนต์ ฟังพระธรรมเทศนา”

กิจกรรมที่ทำให้เกิดศีล สมาธิ ปัญญา ผู้เรียนต้องเกิดการเรียนรู้จากการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริง ที่มีหรือจัดขึ้นเพื่อเป็นการส่งเสริมในกิจกรรมวันสำคัญต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนา

๓.ด้านการเรียนการสอน : มีหลักสูตรสถานศึกษาและจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการพุทธธรรม เพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างชัดเจน ต่อเนื่อง

“๓.๑ ผู้ปกครองมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการรักษาศีล ทำสมาธิ สามารถปฏิบัติตนให้เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม

๓.๒ โรงเรียนได้นำนโยบายของรัฐบาล มาบูรณาการให้เกิดประโยชน์มากที่สุด เหมาะกับสภาพของโรงเรียนและชุมชน

๓.๓ การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ที่บูรณาการเรื่องไตรสิกขา โดยเน้น การกิน อยู่ ดู ฟัง ด้วยสติสัมปชัญญะ รู้คุณค่า และการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามามีบูรณาการกับกิจกรรมต่าง ๆ

๓.๔ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ที่บูรณาการเรื่องไตรสิกขา โดยเน้น การกิน อยู่ ดู ฟัง ด้วยสติสัมปชัญญะ รู้คุณค่า

ก) การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามามีบูรณาการร่วมด้วย

ข) การจัดกิจกรรมในวันสำคัญต่าง ๆ เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันแม่แห่งชาติ วันพ่อแห่งชาติ วันเด็ก เป็นต้น

๓.๕ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน การจัดกิจกรรมค่ายคุณธรรม ณ วัดใกล้บ้าน มีจัดหาและใช้ทรัพยากรบุคคลในท้องถิ่นเป็นวิทยากร ใช้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ จัดหาสื่อการเรียนรู้ในท้องถิ่นที่หาง่ายและเหมาะสมกับงบประมาณของโรงเรียน”

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เป็นนวัตกรรมหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนา กิจกรรมการเรียนรู้ในการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ประกอบกับการใช้กิจกรรมค่ายคุณธรรม กิจกรรมในวันสำคัญเข้ามาเป็นกิจกรรมเสริม

๔. ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ : ส่งเสริมวัฒนธรรมแสวงหาปัญญา มีปฏิสัมพันธ์เป็นกัลยาณมิตรต่อกันทุกคน พยายามปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น

“๔.๑ ชุมชนรอบโรงเรียนเป็นชุมชนที่นับถือศาสนาพุทธ จึงเป็นสภาพสังคม ที่เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียน เช่น การทำบุญตักบาตร การรักษาศีลในวันอุโบสถ การทำบุญอุทิศส่วนกุศล และพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา และพิธีกรรมท้องถิ่นในวันสำคัญต่าง ๆ

๔.๒ กิจกรรมที่ส่งเสริมการบรรยากาศ ปฏิสัมพันธ์ในโรงเรียน โรงเรียนดำเนินการอย่างต่อเนื่อง กิจกรรมวันสำคัญต่าง ๆ เช่น กิจกรรมวันแม่ กิจกรรมประเพณีท้องถิ่น กิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา”

ชุมชนจะต้องเป็นแบบอย่างที่ดีต่อผู้เรียน มีกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างโรงเรียน

๕. ด้านการบริหารจัดการ : ร่วมกับผู้ปกครองและชุมชนพัฒนานักเรียน และพัฒนาซึ่งกันและกัน

“๕.๑ ชุมชนและผู้ปกครองให้การสนับสนุน วัสดุ อุปกรณ์ แรงงาน งบประมาณ การเป็นวิทยากรในการจัดกิจกรรมทั้งในและนอกโรงเรียน

๕.๒ การสร้างเครือข่าย ระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน โดยให้ตัวแทนทุกภาคส่วนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ และโรงเรียนเข้าไปร่วมกิจกรรมในชุมชน เช่น กิจกรรมวันสำคัญ กิจกรรมจิตอาสาพัฒนาชุมชน”

เครือข่ายร่วมพัฒนาเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้การดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธก้าวหน้าและประสบผลสำเร็จ โรงเรียนจึงต้องสร้างเครือข่ายเพื่อร่วมดำเนินงาน

๖. ผลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในด้านความเหมาะสมสิ่งที่ควรปรับปรุง และข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

“ก) กิจกรรม/ด้านที่เหมาะสม คือ มีความเหมาะสมทุกด้าน ในการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

ข) กิจกรรม/ด้านที่ควรปรับปรุงแก้ไข ไม่มีแต่ควรมีการติดตามอย่างต่อเนื่อง การสรุปและรายงานผลการดำเนินงานเมื่อเสร็จทุกกิจกรรม”

กิจกรรมที่ดำเนินการมีความเหมาะสม และสามารถดำเนินการได้เป็นอย่างดีถ้ามีการติดตามอย่างต่อเนื่อง และมีการรายงานผลการดำเนินการให้ทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้รับทราบ

๔.๑.๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ ซึ่งสรุปได้ ดังนี้

โรงเรียนวิถีพุทธเป็นสถานศึกษาที่ดำเนินการจัดประสบการณ์เรียนรู้ ที่เน้นคุณธรรมจริยธรรม ตั้งแต่เยาว์วัยให้เกิดความเคยชินกับความดี สร้างความรู้สึกรักใคร่ให้สูงขึ้นตามวัยและหน้าที่ โดยมีผู้อำนวยการโรงเรียน ครูผู้สอน และบุคลากรทางการศึกษา ตลอดทั้งผู้ปกครอง ชุมชน ทุกคนต้องประคับประคองและร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามหลักไตรสิกขา อย่างบูรณาการ ผ่าน “การกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น” คือ มี ปัญญาเข้าใจในทางคุณค่าแท้ ใช้กระบวนการทางวัฒนธรรมแสวงปัญญาและมีวัฒนธรรมเมตตาเป็นฐานการดำเนินชีวิต ส่งเสริมให้เกิดความเจริญงอกงามตามลักษณะแห่งปัญญา วจีธรรม

๑. แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ต่อผู้เรียนได้อย่างชัดเจน ให้เป็นคนดี เก่ง และมีความสุขพร้อม ๆ กัน ตามหลักไตรสิกขา อย่างบูรณาการ ผ่านกระบวนการจากการจัดกิจกรรม “การกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น” คือ มี ปัญญาเข้าใจในทางคุณค่าแท้ โดยการจัด

สภาพแวดล้อม และบรรยากาศปฏิสัมพันธ์ของโรงเรียนจะต้องพัฒนาให้เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียนรอบด้านทั้งศีล สมาธิ และปัญญา ผู้คนที่เกี่ยวข้องล้วนเป็นกัลยาณมิตรแก่กันและกัน ประกอบด้วยผู้อำนวยการโรงเรียน ครูผู้สอน บุคลากรทางการศึกษา ผู้ปกครองนักเรียน และชุมชน ร่วมมือและให้การช่วยเหลือในการพัฒนาผู้เรียนเป็นแบบอย่างที่ดี และเป็นกัลยาณมิตรที่สำคัญให้ความรักและปรารถนาดีที่จะพัฒนาผู้เรียนอย่างดีที่สุด มีแนวทางดังต่อไปนี้

๑. ด้านกายภาพ โรงเรียนจะจัดอาคารสถานที่ สภาพแวดล้อมห้องเรียน และแหล่งเรียนรู้ที่ส่งเสริมการพัฒนาศีล สมาธิ และปัญญา เช่น มีศาลาพระพุทธรูปที่เด่น เหมาะสม ที่จะชวนให้ระลึกถึงพระรัตนตรัยอยู่เสมอ มีมุมหรือห้องให้ศึกษาเกี่ยวกับพุทธธรรม เพื่อบริหารจัดการและการเจริญภาวนาอันเหมาะสม หรือมากพอที่จะบริการผู้เรียน ตลอดทั้งการตกแต่งบริเวณให้เป็นธรรมชาติ หรือใกล้เคียงธรรมชาติ ชวนมีใจสงบและส่งเสริมปัญญา เช่น รมรื่น มีป้ายนิเทศ ป้ายคุณธรรม ดูแลเสียงต่าง ๆ ไม่ให้อีกทีก ถ้าเปิดเพลงกระจายเสียงก็พิถีพิถันเลือกเพลงที่ส่งเสริมสมาธิ ประเทืองปัญญา เป็นต้น

๒. ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต โรงเรียนจัดกิจกรรมวิถีชีวิต ประจำวัน ประจำสัปดาห์ หรือในโอกาสต่าง ๆ เป็นภาพรวมของทั้งสถานศึกษา ที่เป็นการปฏิบัติ บูรณาการ ทั้ง ศีล สมาธิ และปัญญา โดยเน้นการมีวิถีชีวิต หรือวัฒนธรรมของการกิน อยู่ ดู ฟัง ด้วยสติ สัมผัสปัญญา เพื่อเป็นไปตามคุณค่าแท้ของการดำเนินชีวิต โดยมีกิจกรรมตัวอย่าง ดังนี้

- ๑) มีกิจกรรมสวดมนต์ไหว้พระก่อนเข้าเรียน และก่อนเลิกเรียนประจำวัน
- ๒) มีกิจกรรมรับศีล หรือทบทวนศีลทุกวัน อาจเป็นบทกลอน หรือเพลง
- ๓) มีกิจกรรมทำสมาธิรูปแบบต่าง ๆ เช่น นั่งสมาธิ ท่องอาขยานเพื่อสมาธิ สวดมนต์สร้างสมาธิหรือทำสมาธิเคลื่อนไหวอื่น ๆ เป็นประจำวันหรือก่อนเรียน
- ๔) มีกิจกรรมพิจารณาอาหารก่อนรับประทานอาหารกลางวัน
- ๕) มีกิจกรรมอาสาตาวีเศษ ปฏิบัติวินัยหรือศีล
- ๖) มีกิจกรรมประเมินผลการปฏิบัติธรรมประจำวัน
- ๗) มีการสวดมนต์ ฟังธรรมประจำสัปดาห์หรือในวันพระ
- ๘) มีกิจกรรมบันทึกและยกย่องการปฏิบัติธรรม
- ๙) ทุกห้องเรียน มีการกำหนดข้อตกลงในการอยู่ร่วมกัน โดยเข้าใจเหตุผล และประโยชน์ที่มีต่อการอยู่ร่วมกัน

๓. ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ สถานศึกษาส่งเสริมบรรยากาศของการใฝ่เรียนรู้ และพัฒนาไตรสิกขา หรือส่งเสริมการมีวัฒนธรรม แสวงปัญญาและมีปฏิสัมพันธ์ ที่เป็นกัลยาณมิตรต่อกัน มีบรรยากาศของการเคารพอ่อนน้อม ยิ้มแย้มแจ่มใส การมีความเมตตา กรุณาต่อกันและกัน ทั้งครูต่อนักเรียน นักเรียนต่อครู นักเรียนต่อนักเรียนและครูต่อครูด้วยกัน และโรงเรียนส่งเสริมให้ครู บุคลากร

ทางการศึกษาและนักเรียนปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น เช่น การเสียสละ การลด ละ เลิก อบายมุข เป็นต้น

๔. ด้านการบริหารจัดการ สถานศึกษาโดยบุคลากรในสถานศึกษาร่วมกับผู้ปกครอง และชุมชน สร้างความตระหนัก และศรัทธา รวมทั้งเสริมสร้างปัญญาเข้าใจในหลักการ และวิธีดำเนินการ โรงเรียนวิถิพุทธร่วมกัน ตามหลักการจัดวิถิพุทธสู่วิถีการเรียนรู้ บูรณาการพุทธธรรมสู่การจัดการเรียนรู้ และการปฏิบัติจริงที่สอดคล้องกับวัฒนธรรม และวิถีชีวิตอย่างต่อเนื่อง สม่่าเสมอ เพื่อนำสู่การเรียนรู้เข้าใจความจริง มีการจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในทุกสถานการณ์ ทุกสถานที่ ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม

๒. อัตลักษณ์ ๒๙ ประการสู่ความสำเร็จโรงเรียนวิถิพุทธ

แนวทางดำเนินการ ๒๙ ประการสู่ความเป็นโรงเรียนวิถิพุทธ ทำให้โรงเรียนมีแนวทางการพัฒนาโรงเรียนที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ร่วมกันนำอัตลักษณ์ ๒๙ ประการสู่ความเป็นโรงเรียน วิถิพุทธ ไปเป็นตัวชี้วัดในการคัดเลือกโรงเรียนวิถิพุทธชั้นนำอย่างต่อเนื่อง เพื่อรับใบประกาศเกียรติคุณยกย่องจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และเพื่อให้การคัดเลือกโรงเรียน วิถิพุทธ ให้เป็นตัวอย่างแก่โรงเรียนอื่น ๆ ซึ่งอัตลักษณ์ ทั้ง ๒๙ ประการ มีดังนี้

๑. ด้านกายภาพ ๗ ประการ

- ๑.๑ มีป้ายโรงเรียนวิถิพุทธ
- ๑.๒ มีพระพุทธรูปหน้าโรงเรียน
- ๑.๓ มีพระพุทธรูปประจำห้องเรียน
- ๑.๔ มีพระพุทธรูปศาสนสุภาษิต วาژهธรรม ติดตามี่ต่างๆ
- ๑.๕ มีความสะอาด สงบ ร่มรื่น
- ๑.๖ มีห้องพระพุทธรูปศาสนาหรือลานธรรม
- ๑.๗ ไม่มีสิ่งเสพติด เหล้า บุหรี่ ๑๐๐ %

๒. ด้านการเรียนการสอน ๕ ประการ

- ๒.๑ บริหารจิต เจริญปัญญา ก่อนเข้าเรียน เข้า บ่าย ทั้งครูและนักเรียน
- ๒.๒ บูรณาการวิถิพุทธ ทุกกลุ่มสาระ และในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
- ๒.๓ ครูพานักเรียนทำโครงการคุณธรรมกิจกรรมจิตอาสาสัปดาห์ละ ๑ ครั้ง
- ๒.๔ ครู ผู้บริหาร และนักเรียน ทุกคน ไปปฏิบัติศาสนกิจที่วัดเดือนละ ๑ ครั้ง
มีวัดเป็นแหล่งเรียนรู้
- ๒.๕ ครู ผู้บริหารและนักเรียนทุกคนเข้าค่ายปฏิบัติธรรมอย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง

๓. ด้านพฤติกรรม ครู ผู้บริหารโรงเรียน และนักเรียน ๕ ประการ

๓.๑ รักษาศีล ๕

๓.๒ ยิ้มง่าย ไหว้สวย กราบงาม

๓.๓ ก่อนรับประทานอาหารจะมีการพิจารณาอาหาร รับประทานอาหาร
ไม่ดั่ง ไม่หก ไม่เหลือ

๓.๔ ประหยัด ออม ถนอมใช้ เงิน และ สิ่งของ

๓.๕ มีนิสัยใฝ่รู้ ใฝ่สิ่งยาก

๔. ด้านการส่งเสริมวิถีพุทธ ๘ ประการ

๔.๑ ไม่มีอาหารขยะขายในโรงเรียน

๔.๒ ไม่ดู ด่า นักเรียน

๔.๓ ชื่นชมคุณความดี หน้าเสาธงทุกวัน

๔.๔ โฮมรูมเพื่อสะท้อนความรู้สึก เช่นความรู้สึกที่ได้ทำความดี

๔.๕ ครู ผู้บริหาร และนักเรียน มีสมุดบันทึกความดี

๔.๖ ครู ผู้บริหารและนักเรียนสวดได้ธรรมศึกษาตรีเป็นอย่างน้อย

๔.๗ บริหารจิต เจริญปัญญา ก่อนการประชุมทุกครั้ง

๔.๘ มีพระมาสอนอย่างสม่ำเสมอ

๕. ด้านกิจกรรมประจำวันพระ ๔ ประการ

๕.๑ ใส่เสื้อขาวทุกคน

๕.๒ ทำบุญใส่บาตร ฟังเทศน์

๕.๓ รับประทานอาหารมังสวิรัตในมื้อกลางวัน

๕.๔ สวดมนต์แปล

๓. การพัฒนาผู้เรียนโดยใช้หลักไตรสิกขา

โรงเรียนวิถิพุทธดำเนินการพัฒนาผู้เรียนโดยใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา อย่างบูรณาการ ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการพัฒนา “การกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น” คือ มีปัญญารู้เข้าใจในคุณค่าแท้ใช้กระบวนการทางวัฒนธรรมแสวงหาปัญญา และมีวัฒนธรรมเมตตาเป็นฐานการดำเนินชีวิต โดยมีผู้บริหารและคณะครูเป็นกัลยาณมิตรช่วยกันพัฒนา ดำเนินการจัดการศึกษาให้ผู้เรียนมีวิถีการทำงาน วิถีชีวิต วิถีการเรียนรู้ วิถีวัฒนธรรมต่าง ๆ ตามหลัก “ไตรสิกขา” ที่นำไปสู่ “ปัญญา”

วิถีชีวิตที่ดั่งตามหลักไตรสิกขา ทั้ง ๓ ด้าน ประกอบด้วย

๑. ศีล (พฤติกรรม)

- มีกิริยามารยาท กิน อยู่ ดู ฟัง เป็น

- รู้จักพิจารณาเลือกเสพสิ่งบริโภคน และสื่อต่าง ๆ ให้เกิดประโยชน์ด้วยปัญญา

- รู้จักความพอดี พอประมาณในการแสวงหา บริโภค สะสมสิ่งต่าง ๆ
- ปฏิบัติตามระเบียบ กฎเกณฑ์ภายนอกที่ถูกต้องเพื่อให้เกิดวินัยในตนเอง
- ไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่นโดยมีศีล ๕ เป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต
- มีชีวิตที่สัมพันธ์ด้วยดีกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน สังคมและสิ่งแวดล้อม

๒. จิตใจ (สมาธิ)

- มีสมรรถภาพที่ดี คือ มีสมาธิ มีความตั้งมั่น เข้มแข็ง มุ่งมั่นทำดี ด้วยจิตใจ กล้าหาญ อดทน สู้สิ่งยาก ขยันหมั่นเพียรไม่ย่อท้อสามารถฟันฝ่าอุปสรรคผ่านความยากลำบากไปได้พึ่งตนเองได้
- มีคุณภาวะ คือ มีความกตัญญูรู้คุณ มีจิตใจเมตตา กรุณาโอบอ้อมอารีมีน้ำใจ ละอายชั่ว กลัวบาป ซื่อสัตย์ รับผิดชอบ กล้ารับผิด เกิดจิตที่เป็นบุญกุศลอย่างสม่ำเสมอ
- มีสุขภาวะที่ดี คือมีความสุข ความร่าเริง เบิกบานมองโลกในแง่ดี มีกำลังใจเกิดแรงบันดาลใจในการเรียนรู้ ในการร่วมกิจกรรมงานต่าง ๆ

๓. ปัญญา

- มีศรัทธาเลื่อมใสและความเข้าใจในพระรัตนตรัย ในกฎแห่งกรรม และในหลักบาปบุญคุณโทษ
- มีทักษะและอุปนิสัยในการเรียนรู้ที่ดี จูงใจ ใฝ่รู้ รู้จักการค้นคว้า การจดบันทึกให้เกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง การคิดวิเคราะห์ประมวลผล สามารถนำเสนอถ่ายทอดได้ทั้งแบบกลุ่มและรายบุคคล
- มีทักษะชีวิตเท่าทันต่อสิ่งเร้าภายนอก และกิเลสภายในตนสามารถแก้ปัญหาชีวิตได้ สามารถนำหลักธรรมไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตได้ มีฐานชีวิตที่ดีมีทัศนคติที่ดีต่อการปฏิบัติธรรม เกิดปัญญาเข้าใจในสังขารในชาติได้ตามวุฒิภาวะของตน สามารถต่อยอดพัฒนาไปสู่การปฏิบัติธรรมให้เกิดความเจริญงอกงามในธรรมที่สูงยิ่งขึ้นไป

๔. ปัญญาคุณธรรม ๔ ประการ

โรงเรียนวิถีพุทธ ควรจัดสภาพในทุก ๆ ด้าน เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาตามหลักพุทธธรรม อย่างบูรณาการและส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาชีวิตให้สามารถกิน อยู่ ดู ฟังเป็น มีวัฒนธรรมแสงปัญญา ทั้งนี้การจัดสภาพจะส่งเสริมให้เกิดลักษณะของปัญญาคุณธรรม ๔ ประการ คือ

๑. สปักริสสังสวะ หมายถึง การอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้ อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี ครู อาจารย์ดี มีข้อมูลมีสื่อที่ดี
๒. สัทธัมมัสสวณะ หมายถึง เอาใจใส่ศึกษาโดยมีหลักสูตร การเรียนการสอนที่ดี
๓. โยนิโสมนสิการ หมายถึง มีกระบวนการคิดวิเคราะห์พิจารณาหาเหตุผลที่ดี และถูกวิธี
๔. อัมมานุสุมปปฏิปัตติ หมายถึงความสามารถที่จะนำความรู้ไปใช้ในชีวิตรู้ได้ และดำเนินชีวิตได้ถูกต้องตามธรรม

๕. การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ

การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ คือ การเตรียมบุคลากรผู้เกี่ยวข้อง แผนงาน ทรัพยากร ที่มุ่งเน้นสร้างศรัทธาและฉันทะในการพัฒนาเพื่อส่งเสริมให้เกิดความเจริญงอกงามหรือ ปัญญาคุณธรรมในการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบไตรสิกขาอย่างต่อเนื่อง โดยใช้สภาพและองค์ประกอบที่ชัดเจน

๑. การหาที่ปรึกษา แหล่งศึกษา และเอกสารข้อมูลต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ปรึกษาที่เป็นกัลยาณมิตรในการพัฒนาวิถีพุทธนี้ ซึ่งอาจจะเป็นพระภิกษุหรือคฤหัสถ์ ที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิเป็น ผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบมีศรัทธาและความรู้ชัดเจนในหลักพุทธธรรม ถ้าเป็นคฤหัสถ์ควรเป็น แบบอย่างในสังคมได้ เช่น เป็นผู้ไม่ข้องแวะในอบายมุข เป็นผู้ทรงศีลปฏิบัติธรรม เป็นต้น ที่ปรึกษาจะมีความจำเป็นมากโดยเฉพาะในระยะเริ่มของการพัฒนา

๒. การเตรียมบุคลากร คณะกรรมการสถานศึกษา นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนให้มีความตระหนักในคุณประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น ให้เกิดศรัทธา และฉันทะในการร่วมกันพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ ด้วยปัญญาเข้าใจทิศทางจากศรัทธาและฉันทะ การพัฒนาร่วมกัน ความสำเร็จในการพัฒนาสามารถดำเนินการได้หลากหลาย เช่น การประชุมชี้แจง การสัมมนา การประชาสัมพันธ์ที่หลากหลาย การร่วมกันศึกษาดูงาน เป็นต้น

๓. การกำหนดเป้าหมาย จุดเน้นหรือวิสัยทัศน์ และแผนงานที่ชัดเจนทั้งระยะยาวในธรรมนูญสถานศึกษาและแผนปฏิบัติการประจำปี ผู้เกี่ยวข้องเห็นพ้องกันจะเป็นหลักประกัน ความชัดเจนในการดำเนินการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธได้อย่างดีเป็นส่วนสำคัญของการเตรียมการที่ดี

๔. การดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ เป็นการดำเนินการจัดปัจจัยต่าง ๆ ของการพัฒนาผู้เรียน ซึ่งประกอบไปด้วยสภาพทั้งกายภาพและองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอันจะ นำสู่การเป็นปัจจัยในการพัฒนาผู้เรียนตามหลักปัญญาคุณธรรม ๔ ประการ คือ

- ๑) การอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้ มีข้อมูล มีสื่อที่ดี
- ๒) การใส่ใจศึกษาเล่าเรียน โดยมีฐานของหลักสูตร การเรียนการสอนที่ดี
- ๓) มีกระบวนการคิดที่ดี คิดถูกวิธี โดยมีสภาพและบรรยากาศที่ส่งเสริม
- ๔) ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม หรือนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้เหมาะสม

๕. การดำเนินการพัฒนาระบบไตรสิกขา จุดเน้นการดำเนินการพัฒนา คือผู้เรียน โดยเป็นการพัฒนาตามระบบไตรสิกขาที่เป็นลักษณะบูรณาการ ทั้งในกิจกรรมการเรียนการสอน ตามหลักสูตร และกิจกรรมวิถีชีวิตต่าง ๆ ที่ส่งเสริม การกิน อยู่ ดู ฟังให้เป็น เป้าหมายของการพัฒนาจัดให้มีความชัดเจนที่พัฒนาทั้งองค์รวมของชีวิต ที่จะนำสู่การพัฒนาชีวิต ที่สมบูรณ์ ในที่สุดนอกจากการพัฒนาผู้เรียนอันเป็นภาระหลักแล้ว สถานศึกษาต้องไม่ละเลยการพัฒนาบุคลากรของตนเองด้วย เพราะบุคลากร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ ครูและผู้บริหารจะเป็นปัจจัยสำคัญ ในการพัฒนาผู้เรียน

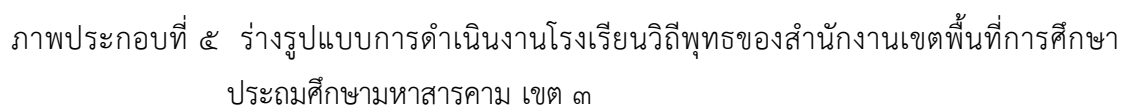
๖. การดูแลสนับสนุนใกล้ชิด เป็นขั้นตอนสำคัญซึ่งเป็นปัจจัยส่งเสริมให้การ ดำเนินการ พัฒนาเป็นไปอย่างราบรื่นมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ลักษณะของการดูแลสนับสนุนที่เหมาะสม ควรมี ลักษณะของความเป็นกัลยาณมิตรที่ปรารถนาดีต่อกัน ปรารถนาดีต่อการพัฒนาผู้เรียน หรือ ต่องาน กิจกรรมที่สำคัญของขั้นตอนนี้ คือ การนิเทศ ติดตาม ที่จะดูแลการดำเนินงานให้ เป็นไปตามแผนที่ กำหนดไว้ การให้คำปรึกษา และชี้แนะผู้ปฏิบัติ การให้ความช่วยเหลือทางวิชาการ ฯลฯ การสนับสนุน ทั้งทรัพยากร ข้อมูลและการประเมินผลระหว่างดำเนินการ อันจะเป็นฐานของการปรับปรุงอย่าง ต่อเนื่องหรือเป็นข้อมูลในการพิจารณาจัดการดูแลสนับสนุนได้อย่างเหมาะสมต่อไป

๗. การปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง เป็นขั้นตอนของระบบการบริหารจัดการ ที่กำหนด เพื่อเน้นย้ำการพัฒนาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยนำข้อมูลในขั้นตอนต้น ๆ มาพิจารณาแล้วกำ หนดปรับปรุง หรือพัฒนางานที่กำลังดำเนินการอยู่ให้ดียิ่งขึ้น

๘. การประเมินผลและการเผยแพร่ผลการดำเนินงาน เป็นขั้นตอนที่จะสะท้อนให้ทราบถึง ผลการดำเนินงานในระยะเวลาหนึ่ง ๆ อาจเป็น ๑ ปี หรือ ๓ ปี หรือเมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรม เป็นต้น และ ในการประเมินจะเน้นข้อมูลที่เป็นเชิงประจักษ์ เชื่อถือได้ ให้ข้อมูลที่ชัดเจน ที่สามารถ นำสู่การเผยแพร่

๔.๑.๓ ร่างรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

เมื่อดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและบริบทโรงเรียน วิถีพุทธจากกลุ่มตัวอย่าง และการวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เสร็จสิ้นแล้ว ผู้วิจัยได้นำผลการวิจัยในตอนต้นที่ ๑ และตอนที่ ๒ มาสรุปเพื่อยกร่างรูปแบบการ ดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ ซึ่ง ลำดับขั้นตอนที่เป็นเชิงระบบของเดมมิ่ง (Plan-Do-Check-Act) เป็นพื้นฐานในการปฏิบัติงาน และ ลำดับขั้นตอนขององค์ประกอบ ๖ ขั้นตอน ประกอบด้วย ๑) ขั้นเตรียมการ ๒) ขั้นดำเนินการจัด สภาพและองค์ประกอบ ๓) ขั้นดำเนินการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบไตรสิกขา ๔) ขั้นนิเทศ ติดตาม ส่งเสริม สนับสนุน ๕) ขั้นปรับปรุง เปลี่ยนแปลง แก้ไข และ ๖) ขั้นประเมินผล เผยแพร่ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ แสดงดังภาพประกอบที่ ๕

จากรูปภาพที่ ๕ แสดงถึงรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ ที่ได้จะพัฒนาโรงเรียนสู่โรงเรียนวิถีพุทธ ที่ชัดเจนมีประสิทธิภาพจำเป็นต้องพิจารณาองค์ประกอบและลำดับขั้นตอนที่เป็นเชิงระบบของเดมมิ่ง (Plan-Do-Check-Act) เป็นพื้นฐานในการปฏิบัติงาน ประกอบด้วยขั้นตอน ดังนี้

๑. ขั้นเตรียมการ : ที่จะให้การจัดโรงเรียนวิถีพุทธดำเนินไปโดยสะดวกด้วยศรัทธา และฉันทะ

๒. ขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ : ที่จะป้จจัยเป็นกิจกรรมเป็นเครื่องมือสู่การพัฒนาผู้เรียนได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับลักษณะปัญญาภูมิธรรม

๓. ขั้นดำเนินการพัฒนาผู้เรียน และบุคลากรตามระบบไตรสิกขา : ซึ่งเป็นขั้นตอนที่เป็นหัวใจของการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

๔. ขั้นนิเทศ ติดตาม ส่งเสริม สนับสนุน : ที่จะช่วยให้การดำเนินทุกส่วนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพด้วยท่าทีความเป็นกัลยาณมิตร

*. ขั้นปรับปรุง เปลี่ยนแปลง แก้ไข : ที่จะเน้นย้ำการพัฒนาว่าต้องมีมากขึ้น ๆ ด้วยหลักอิทธิบาท ๔

๖. ขั้นประเมินผล เผยแพร่ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ : ที่จะนำข้อมูลผลการดำเนินงานสู่การเตรียมการที่จะดำเนินการในรอบต่อ ๆ ไป เช่น ในปีต่อ ๆ ไป หรือใช้กับโครงการต่อเนื่องอื่น และนำผลสรุปจัดทำรายงานผลการดำเนินงานแจ้งแก่ผู้เกี่ยวข้องให้ทราบ

๑. ขั้นการเตรียมการ

การเตรียมการ เป็นขั้นตอนความพยายามที่จะเตรียมสิ่งที่จะทำให้การดำเนินการพัฒนาเป็นไปได้อย่างสะดวกในการดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งมีประเด็นสำคัญที่ต้องคำนึงถึงในการเตรียมการ ดังนี้

๑.๑ การกำหนดเป้าหมาย จุดเน้น วิสัยทัศน์ และแผนงานโครงการ ที่ชัดเจนในแผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียน ตามที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายเห็นพ้องกัน จะเป็นหลักประกันความชัดเจนในการดำเนินการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธได้อย่างดี อันเป็นส่วนสำคัญของการเตรียมการที่ดี

๑.๒ การหาที่ปรึกษา แหล่งศึกษา และเอกสารข้อมูลต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ปรึกษาที่เป็นกัลยาณมิตรในการพัฒนาวิถีพุทธนี้ ซึ่งอาจจะเป็นพระภิกษุหรือฆราวาสที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ มีศรัทธาและความรู้ชัดในพุทธธรรม ถ้าเป็นฆราวาสควรเป็นแบบอย่างในสังคมได้ เช่น เป็นผู้ไม่ข้องแวะในอบายมุข เป็นผู้ทรงศีล ปฏิบัติธรรม เป็นต้น ที่ปรึกษาจะมีความจำเป็นมากโดยเฉพาะในระยะเริ่มของการพัฒนา

๑.๓ การเตรียมบุคลากร ประกอบด้วย ผู้บริหาร คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครอง และชุมชน ให้มีความตระหนักในคุณประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น ให้เกิดศรัทธา และฉันทะในการร่วมกันพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ ด้วยปัญญาเข้าใจทิศทางการศรัทธาและฉันทะ สำหรับวิธีการเตรียมผู้เกี่ยวข้องนี้สามารถดำเนินการได้หลากหลาย ดังนี้

- การประชุมชี้แจง
- การสัมมนา
- การศึกษาดูงาน
- การประชาสัมพันธ์

๑.๔ การจัดทำคู่มือและปฏิทินการปฏิบัติงาน เป็นการกำหนดกรอบระยะเวลา และแนวทางการดำเนินงานของโรงเรียนให้มีความสอดคล้องกับกิจกรรมที่กำหนดไว้

๒. ขั้นตอนการดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ

การดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ เป็นการดำเนินการจัดปัจจัยต่าง ๆ เพื่อช่วยในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียน ซึ่งประกอบไปด้วยสภาพทั้งกายภาพ และองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องตามหลักปัญญาวัฒนธรรม ๔ ประการ คือ

- ๑) การอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้ มีข้อมูล มีสื่อที่ดี (สัปปุริสสังเสวะ)
- ๒) การใส่ใจศึกษาเล่าเรียน โดยมีฐานของหลักสูตร การเรียนการสอนที่ดี (สัทธัมมัสสวนะ)
- ๓) การมีกระบวนการคิดที่ดี คิดถูกวิธีโดยมีสภาพและบรรยากาศที่ส่งเสริม (โยนิโสมนสิการ)
- ๔) ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมหรือนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้เหมาะสม (ธัมมานุธัมมปฏิบัติ)

การจัดสภาพทางกายภาพของโรงเรียน ให้ครอบคลุมถึงอาคารสถานที่ ห้องเรียน แหล่งเรียนรู้ สภาพแวดล้อมในโรงเรียน ซึ่งโรงเรียนจำเป็นต้องคำนึงถึงการจัดให้เหมาะสม และมุ่งเน้นที่จะส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาไตรสิกขาให้มากที่สุด ทั้งที่ผ่านระบบการเรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษา และผ่านการเรียนรู้วิถีชีวิตจริงจาก “การกิน อยู่ ดู ฟัง” ในชีวิตประจำวัน ดังนี้

- พระพุทธรูป บริเวณหน้าโรงเรียน
- พระพุทธรูปประจำห้องเรียน
- พระพุทธรูปศาสนสุภาษิต วาจาธรรมติดตาคู่ต่าง ๆ
- บริเวณโรงเรียนมีความสะอาด สงบ ร่มรื่น
- ห้องพระพุทธรูปหรือลานธรรม

๓. ขั้นการดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา

จุดเน้นการดำเนินการพัฒนา คือ ผู้เรียน โดยเป็นการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา ที่เป็นลักษณะบูรณาการ ทั้งในกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตร และกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามวิถีชีวิตต่าง ๆ ที่ส่งเสริม “การกิน อยู่ ดู ฟัง” ซึ่งต้องพัฒนาผู้เรียนไปพร้อม ๆ กับการพัฒนาบุคลากรทั้งหมดในโรงเรียนด้วย เพราะบุคลากรโดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ ผู้บริหารและครูจะเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาผู้เรียน

โรงเรียนวิสุทธิพุทธดำเนินการพัฒนาผู้เรียนโดยใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา อย่างบูรณาการ ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการพัฒนา “การกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น” คือ มีปัญญารู้เข้าใจในคุณค่าแท้ ใช้กระบวนการทางวัฒนธรรมแสวงหาปัญญา และมีวัฒนธรรมเมตตาเป็นฐานการดำเนินชีวิต โดยมีผู้บริหารและคณะครูเป็นกัลยาณมิตร ช่วยกันพัฒนาดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีวิถีการทำงาน วิถีชีวิต วิถีการเรียนรู้ วิถีวัฒนธรรมต่าง ๆ คือ

๑. ศีล (พฤติกรรม)

- ๑) มีกิริยามารยาท กิน อยู่ ดู ฟังเป็น
- ๒) รู้จักพิจารณาเลือกเสพสิ่งบริโภค และสื่อต่าง ๆ ให้เกิดประโยชน์ด้วยปัญญา
- ๓) รู้จักความพอดี พอประมาณ ในการแสวงหา บริโภค สะสมสิ่งต่าง ๆ
- ๔) ปฏิบัติตามระเบียบ กฎเกณฑ์ภายนอกที่ถูกต้องเพื่อให้เกิดวินัยในตนเอง
- ๕) ไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่นโดยมีศีล ๕ เป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต
- ๖) มีชีวิตที่สัมพันธ์ด้วยดีกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน สังคมและสิ่งแวดล้อม

๒. จิตใจ (สมาธิ)

๑) มีสมรรถภาพที่ดี คือ มีสมาธิ มีความตั้งมั่น เข้มแข็ง มุ่งมั่นทำดี ด้วยจิตใจกล้าหาญ อดทน สู้สิ่งยาก ขยันหมั่นเพียร ไม่ย่อท้อสามารถฟันฝ่าอุปสรรคผ่านความยากลำบากไปได้ พึ่งตนเองได้

๒) มีคุณภาวะ คือ มีความกตัญญูรู้คุณ มีจิตใจเมตตา กรุณาโอบอ้อมอารีมีน้ำใจ ละอายชั่วกลัวบาป ซื่อสัตย์ รับผิดชอบ กล้ารับผิดชอบ เกิดจิตที่เป็นบุญกุศลอย่างสม่ำเสมอ

๓) มีสุขภาวะที่ดี คือ มีความสุข ความร่าเริง เบิกบาน มองโลกในแง่ดี มีกำลังใจ เกิดแรงบันดาลใจในการเรียนรู้ ในการร่วมกิจกรรมงานต่าง ๆ

๓. ปัญญา

๑) มีศรัทธาเลื่อมใสและความเข้าใจในพระรัตนตรัย ในกฎแห่งกรรมและในหลักบาปบุญคุณโทษ

๒) มีทักษะและอุปนิสัยในการเรียนรู้ที่ดี จูงใจ ใฝ่รู้ รู้จักการค้นคว้า การจดบันทึกให้เกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง การคิดวิเคราะห์ประมวลผล สามารถนำเสนอถ่ายทอดได้ทั้งแบบกลุ่มและรายบุคคล

๓) มีทักษะชีวิตเท่าทันต่อสิ่งเร้าภายนอกและกิเลสภายในตน สามารถแก้ปัญหาชีวิตได้ สามารถนำหลักธรรมไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตได้

๔) มีฐานชีวิตที่ดีมีทัศนคติที่ดีต่อการปฏิบัติธรรม เกิดปัญญาเข้าใจในสัจธรรมในชีวิตได้ตามวุฒิภาวะของตน สามารถต่อยอดพัฒนาไปสู่การปฏิบัติธรรมให้เกิดความเจริญงอกงามในธรรมที่สูงยิ่งขึ้นไป

การดำเนินการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากร ตามระบบไตรสิกขานี้จะดำเนินการได้ดีหากในขั้นเตรียมการ ขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ และขั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิดดำเนินการได้อย่างดี เพราะต่างเป็นเหตุปัจจัยที่สำคัญในการดำเนินการพัฒนาผู้เรียน ในขั้นการดำเนินการพัฒนาผู้เรียนด้วยไตรสิกขา ทั้ง ๕ ด้าน ประกอบด้วยกิจกรรม ดังนี้

๑. ด้านกายภาพ

- ๑) กิจกรรมเขตรับผิดชอบ
- ๒) กิจกรรมจิตอาสา พัฒนาโรงเรียน
- ๓) กิจกรรมลด ละ เลิกอบายมุขและสิ่งเสพติด

๒. ด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิต

- ๑) กิจกรรมบูชาพระรัตนตรัย สมาทานศีล ๕ หน้าเสาธง
- ๒) กิจกรรมบริหารจัดการ เจริญปัญญา ก่อนเข้าเรียนเช้าและบ่าย
- ๓) กิจกรรมสวดมนต์ประจำสัปดาห์

๓. ด้านการเรียนการสอน

- ๑) บูรณาการวิถีพุทธ ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้
- ๒) กิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
- ๓) โครงการคุณธรรม

๔. ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์

- ๑) กิจกรรมชื่นชมคนดีหน้าเสาธงทุกวัน
- ๒) กิจกรรมทำบุญใส่บาตร ฟังเทศน์ในวันพระ
- ๓) กิจกรรมเข้าค่ายปฏิบัติธรรม

๕. ด้านบริหารจัดการ

- ๑) กิจกรรมจิตอาสา พัฒนาชุมชน
- ๒) กิจกรรมไปปฏิบัติศาสนกิจที่วัด

๓) กิจกรรมบุญประเพณีท้องถิ่น

๔. ชั้นนิเทศ ติดตาม ส่งเสริม สนับสนุน

การนิเทศ ติดตาม และส่งเสริมสนับสนุน เป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้การดำเนินการพัฒนาเป็นไปอย่างราบรื่นมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ลักษณะของการดูแลสนับสนุนที่เหมาะสม ควรมีลักษณะของความเป็นกัลยาณมิตร ที่ปรารถนาดีต่อการพัฒนาผู้เรียน ซึ่งมีขั้นตอน ดังนี้

๔.๑ การนิเทศ ติดตาม

เป็นขั้นตอนที่จะดูแลการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ การให้คำปรึกษาและชี้แนะผู้ปฏิบัติ และการให้ความช่วยเหลือทางวิชาการ

๑) การนิเทศภายใน โดยผู้บริหาร ครูวิชาการ หรือผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งในระดับโรงเรียน ให้การนิเทศ ติดตามการดำเนินงานในช่วงการดำเนินงาน และหลังการดำเนินงาน อย่างน้อย ๑ ครั้ง/สัปดาห์

๒) การนิเทศภายนอก โดยศึกษานิเทศก์หรือนักวิชาการ จากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ อย่างน้อย ๑ ครั้ง/เดือน

๔.๒ การส่งเสริมและการสนับสนุน

เป็นการส่งเสริมการจัดกิจกรรมและสนับสนุนทรัพยากร ข้อมูลและเครื่องมือต่าง ๆ ในการช่วยดำเนินการให้เป็นไปได้อย่างราบรื่น การรวบรวมข้อมูลและการประเมินผลระหว่างดำเนินการ อันจะเป็นฐานของการปรับปรุงต่อเนื่องต่อไป หรือแม้เป็นข้อมูลในการพิจารณาจัดการดูแลสนับสนุนได้อย่างเหมาะสม จากผู้บริหาร ศึกษานิเทศก์ นักวิชาการ และครูวิชาการ

๕. ขั้นการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง แก้ไข

เป็นขั้นตอนของระบบบริหารจัดการที่กำหนดเพื่อย้ำการพัฒนาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยนำข้อมูลในขั้นตอนต้น ๆ หรือจากการนิเทศ ติดตามภายในของผู้บริหาร ครูวิชาการ หรือผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งในโรงเรียน และจากศึกษานิเทศก์ หรือนักวิชาการจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ มาพิจารณาแล้วกำหนดปรับปรุงหรือพัฒนางานที่กำลังดำเนินการอยู่ให้ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้องค์ธรรมที่สนับสนุนการปรับปรุงและพัฒนางานเป็นไปอย่างชัดเจนต่อเนื่อง คือ การมีอิทธิบาท ๔ (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา)

๖. ขั้นประเมินผล เผยแพร่ แลกเปลี่ยนเรียนรู้

เป็นขั้นตอนที่จะสะท้อนให้ทราบถึงผลการดำเนินงานในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ อาจเป็นครึ่งปี หรือ ๑ ปี หรือเมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรม เป็นต้น และในการประเมินจะเน้นข้อมูลที่เป็นเชิงประจักษ์ เชื่อถือได้ ให้ข้อมูลที่ชัดเจน ที่สามารถนำไปสู่การเผยแพร่หรือรายงานผู้เกี่ยวข้องให้ทราบผลการดำเนินงานนั้น ๆ และนำไปเป็นข้อมูลในการวางแผนดำเนินการอื่นๆ ต่อไป ดังนี้

- ๑) กำหนดตัวชี้วัด
- ๒) ประเมินผล
- ๓) รายงานผล
- ๔) แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับโรงเรียนเครือข่าย

๔.๒ ผลการพัฒนารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ ผู้วิจัยได้ดำเนินการอยู่ ๒ ขั้นตอน ดังนี้

๔.๒.๑ ผลการตรวจสอบรูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบ

การตรวจสอบรูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบ โดยใช้เทคนิคการสนทนากลุ่ม (Focus group Discussion) เป็นการให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ ทั้งในเรื่องความถูกต้อง ความเหมาะสมของโครงสร้าง องค์ประกอบ ขั้นตอน กระบวนการ กิจกรรม ความสอดคล้องของคู่มือการใช้ และการนำรูปแบบไปใช้ในสถานการณ์จริง รวมทั้งข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของผู้เชี่ยวชาญที่ร่วมสนทนากลุ่ม ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตร ด้านบริหารการศึกษา และด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านละ ๓ คน รวมทั้งสิ้น ๙ คน

ผลการสนทนากลุ่ม เมื่อวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๐ เวลา ๑๓.๐๐ – ๑๕.๐๐ น. ห้อง ๔๐๓ ชั้น ๔ อาคาร ๑๐๐ ปี สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อ.จ. อาสภมหาเถร) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น มีผู้เชี่ยวชาญเข้าร่วมการสนทนากลุ่ม รวมทั้งผู้ดำเนินการประชุม จำนวน ๙ คน ที่ประชุมได้พิจารณาในเรื่องความถูกต้อง ความเหมาะสมของโครงสร้าง องค์ประกอบ ขั้นตอนกระบวนการ กิจกรรม ความสอดคล้องของคู่มือการใช้ และการนำรูปแบบไปใช้ในสถานการณ์จริงของรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ สรุปได้ดังนี้

๑. รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ ที่ประชุมพิจารณาว่ามีความถูกต้องและเหมาะสมในเรื่องโครงสร้าง กิจกรรม และสามารถนำไปใช้ในสถานการณ์จริง ส่วนเรื่องขั้นตอนและกระบวนการของรูปแบบ ที่ประชุมพิจารณาให้เพิ่มลูกศรจากขั้นตอนการนิเทศ ติดตาม ส่งเสริมสนับสนุน ให้กลับไปขั้นตอนการดำเนินการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบไตรสิกขา เพื่อการปรับปรุงกิจกรรมการเรียนรู้ได้ตลอดเวลาเมื่อมีการนิเทศ ติดตาม

๒. คู่มือการใช้รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ ที่ประชุมพิจารณาว่ามีความเหมาะสมและสอดคล้อง และที่ประชุม

ให้เพิ่มกิจกรรมในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านกายภาพให้เอาเรื่องของมารยาทชาวพุทธมาเป็นกิจกรรมหลักให้มากขึ้น

๓. ข้อเสนอแนะ การนำรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ ไปทดลองใช้ ที่ประชุมพิจารณาให้เพิ่มจำนวนกลุ่มตัวอย่างจาก ๓ โรงเรียน ให้เป็น ๖ โรงเรียน เพื่อความเหมาะสมและความถูกต้องในการวัดความพึงพอใจในการใช้รูปแบบ

๔. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ ให้ผู้วิจัยไปศึกษาหนังสือ เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมในโรงเรียนเพิ่มเติม

ผู้วิจัยได้นำข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญที่ได้จากการสนทนากลุ่ม มาปรับปรุงรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ และคู่มือการใช้งานรูปแบบ ให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น แล้วนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๖ คน ประเมินความเหมาะสมของรูปแบบ ต่อไป

๔.๒.๒ ผลการประเมินผลรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ โดยผู้เชี่ยวชาญ

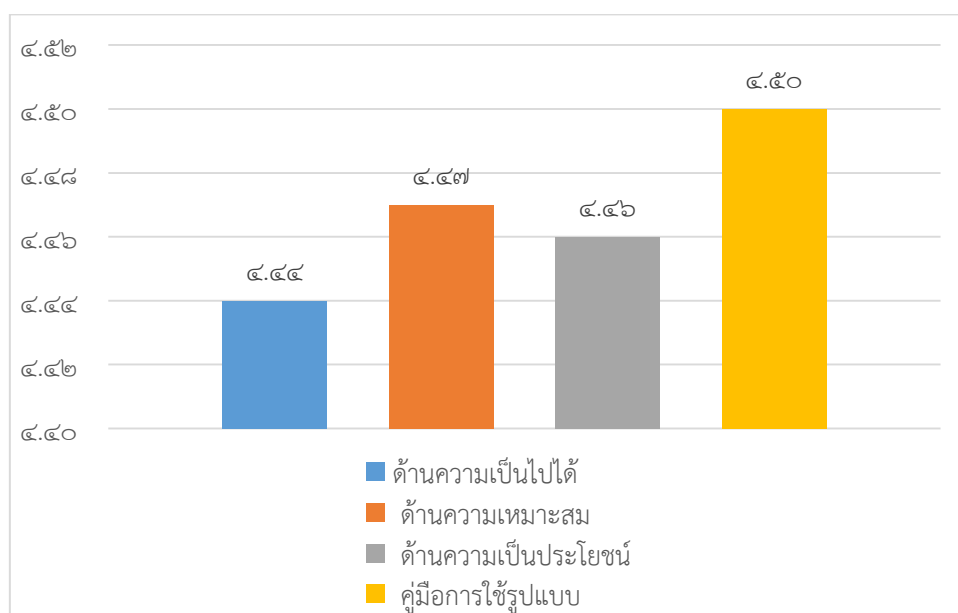
การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๖ คน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ดังแสดงในตารางที่ ๑๔ - ๑๘

ตารางที่ ๑๔ ผลการประเมินรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ โดยผู้เชี่ยวชาญ

ที่	การประเมินรูปแบบ	ผลการประเมิน			
		$\bar{X}$	S.D	แปลผล	อันดับที่
๑	ด้านความเป็นไปได้	๔.๔๔	๐.๕๓	มาก	๔
๒	ด้านความเหมาะสม	๔.๔๗	๐.๕๓	มาก	๒
๓	ด้านความเป็นประโยชน์	๔.๔๖	๐.๕๒	มาก	๓
๔	คู่มือการใช้งานรูปแบบ	๔.๕๐	๐.๕๒	มากที่สุด	๑
รวมเฉลี่ย		๔.๔๗	๐.๕๒	มาก	

จากตารางที่ ๑๔ พบว่าผลประเมินรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ โดยผู้เชี่ยวชาญโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๔๗$) หากพิจารณาเป็นรายด้านผลการประเมินอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด โดยข้อที่มีผลการประเมินเรียงจากมากไปหาน้อย คือ คู่มือการใช้งานรูปแบบ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = ๔.๕๐$) ส่วนใน

ด้านความเป็นประโยชน์ ด้านความเหมาะสม และด้านความเป็นไปได้ อยู่ในระดับมากทุกด้าน ($\bar{X} = 4.47, 4.46, 4.44$) ตามลำดับ ปรากฏดังภาพประกอบที่ ๖

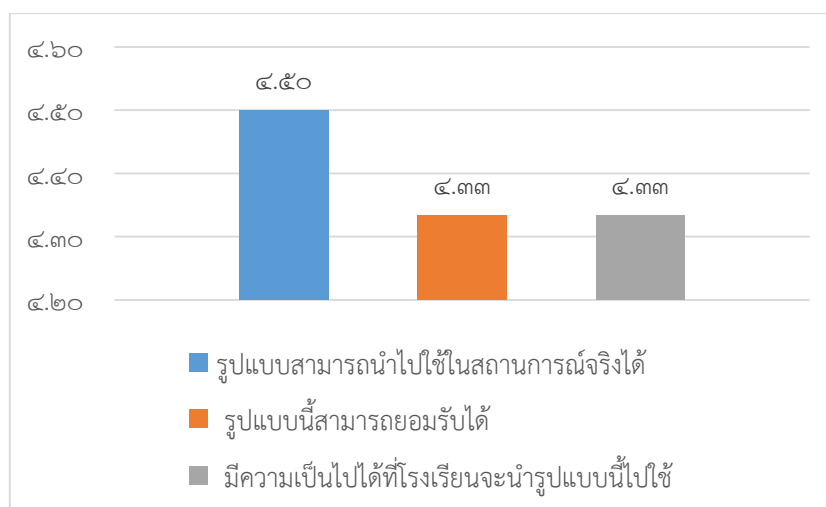

ภาพประกอบที่ ๖ กราฟแสดงผลประเมินรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ โดยผู้เชี่ยวชาญ

ตารางที่ ๑๕ ผลการประเมินรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ โดยผู้เชี่ยวชาญ ด้านความเป็นไปได้

ที่	ด้านความเป็นไปได้	ผลการประเมิน			
		$\bar{X}$	S.D	แปลผล	อันดับที่
๑	รูปแบบสามารถนำไปใช้ในสถานการณ์จริงได้	4.67	0.55	มากที่สุด	๑
๒	รูปแบบนี้สามารถยอมรับได้	4.33	0.52	มาก	๒
๓	มีความเป็นไปได้ที่โรงเรียนจะนำรูปแบบนี้ไปใช้	4.33	0.52	มาก	๓
รวมเฉลี่ย		4.44	0.53	มาก	

จากตารางที่ ๑๕ พบว่า ผลการประเมินด้านความเป็นไปได้ของผู้เชี่ยวชาญโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.44$) หากพิจารณาเป็นรายข้อผลการประเมินอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด โดยข้อที่มีผลการประเมินเรียงจากมากไปหาน้อย คือรูปแบบสามารถนำไปใช้ในสถานการณ์จริงได้ ($\bar{X} = 4.50$) รูปแบบนี้สามารถยอมรับได้ ($\bar{X} = 4.33$) และมีความเป็นไปได้ที่โรงเรียนจะนำรูปแบบนี้ไปใช้ ($\bar{X} = 4.33$) ตามลำดับ ปรากฏดังภาพประกอบที่ ๗

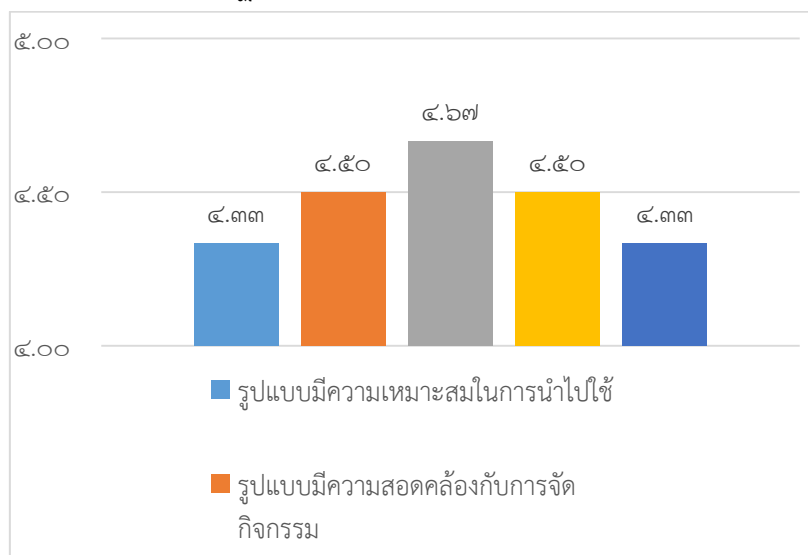
ภาพประกอบที่ ๗ กราฟแสดงผลการประเมินรูปแบบด้านความเป็นไปได้ของผู้เชี่ยวชาญ

ตารางที่ ๑๖ ผลการประเมินรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ โดยผู้เชี่ยวชาญ ด้านความเหมาะสม

ที่	ด้านความเหมาะสม	ผลการประเมิน			
		$\bar{X}$	S.D	แปลผล	อันดับที่
๑	รูปแบบนี้มีความเหมาะสมในการนำไปใช้ในการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ	๔.๓๓	๐.๕๒	มาก	๔
๒	รูปแบบนี้มีความสอดคล้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ	๔.๕๐	๐.๕๕	มากที่สุด	๒
๓	รูปแบบนี้ได้ระบุกระบวนการ/ขั้นตอนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธได้อย่างชัดเจน	๔.๖๗	๐.๕๒	มากที่สุด	๑
๔	กระบวนการการดำเนินงานตามรูปแบบมีความชัดเจน เหมาะสม และนำไป ปฏิบัติได้	๔.๕๐	๐.๕๕	มากที่สุด	๓
๕	กิจกรรมการพัฒนาผู้เรียนที่ระบุไว้ในรูปแบบมีความเหมาะสมและสามารถนำไปปฏิบัติได้	๔.๓๓	๐.๕๒	มาก	๕
เฉลี่ยรายด้าน		๔.๔๗	๐.๕๓	มาก	

จากตารางที่ ๑๖ พบว่า ผลการประเมินด้านความเหมาะสมของผู้เชี่ยวชาญโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๔๗$) หากพิจารณาเป็นรายข้อผลการประเมินอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด โดยข้อที่มีผลการประเมินเรียงจากมากไปหาน้อย คือ รูปแบบนี้ได้ระบุกระบวนการ/ขั้นตอนการดำเนินงาน

โรงเรียนวิถิพุทธได้อย่างชัดเจน ($\bar{X} = 4.67$) รูปแบบนี้มีความสอดคล้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ วิถิพุทธ ($\bar{X} = 4.50$) กระบวนการดำเนินงานตามรูปแบบมีความชัดเจน เหมาะสม และนำไปปฏิบัติได้ ($\bar{X} = 4.50$) รูปแบบนี้มีความเหมาะสมในการนำไปใช้ในการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธ ($\bar{X} = 4.33$) กิจกรรมการพัฒนาผู้เรียนที่ระบุไว้ในรูปแบบมีความเหมาะสมและสามารถนำไปปฏิบัติได้ ($\bar{X} = 4.33$) ตามลำดับ ปรากฏดังภาพประกอบที่ ๘

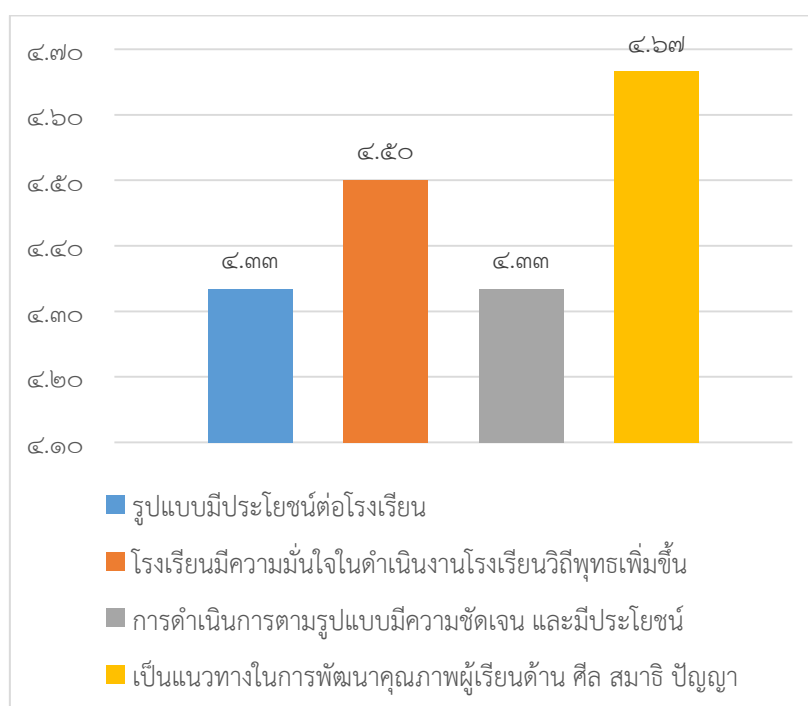

ภาพประกอบที่ ๘ กราฟแสดงผลการประเมินรูปแบบด้านความเหมาะสมของผู้เชี่ยวชาญ

ตารางที่ ๑๗ ผลการประเมินรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ โดยผู้เชี่ยวชาญ ด้านความเป็นประโยชน์

ที่	ด้านความเป็นประโยชน์	ผลการประเมิน			
		$\bar{X}$	S.D	แปลผล	อันดับที่
๑	รูปแบบมีประโยชน์ต่อโรงเรียน	4.33	0.52	มาก	๓
๒	การนำรูปแบบไปใช้จะทำให้โรงเรียนมีความมั่นใจในดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธเพิ่มขึ้น	4.50	0.55	มากที่สุด	๒
๓	การดำเนินการตามรูปแบบมีความชัดเจน และผลที่ได้จากการดำเนินการตาม รูปแบบแต่ละขั้นตอนมีประโยชน์สำหรับโรงเรียน	4.67	0.52	มากที่สุด	๑
๔	ผลที่ได้จากการปฏิบัติตามรูปแบบจะเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนด้าน ศิลป วิทยา ปัญญา	4.33	0.52	มาก	๔
รวมเฉลี่ย		4.46	0.52	มาก	

จากตารางที่ ๑๗ พบว่า ผลการประเมินด้านความเป็นประโยชน์ของผู้เชี่ยวชาญโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๔๖$) หากพิจารณาเป็นรายข้อผลการประเมินอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด โดยข้อที่มีผลการประเมินเรียงจากมากไปหาน้อย คือ การดำเนินการตามรูปแบบมีความชัดเจน และผลที่ได้จากการดำเนินการตาม รูปแบบแต่ละขั้นตอนมีประโยชน์สำหรับโรงเรียน ($\bar{X} = ๔.๖๗$) การนำรูปแบบไปใช้จะทำให้โรงเรียนมีความมั่นใจในดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธเพิ่มขึ้น ($\bar{X} = ๔.๕๐$) รูปแบบมีประโยชน์ต่อโรงเรียน ($\bar{X} = ๔.๓๓$) ผลที่ได้จากการปฏิบัติตามรูปแบบจะเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนด้าน ศีล สมาธิ ปัญญา ($\bar{X} = ๔.๓๓$) ตามลำดับ ปรากฏดังภาพประกอบที่ ๙

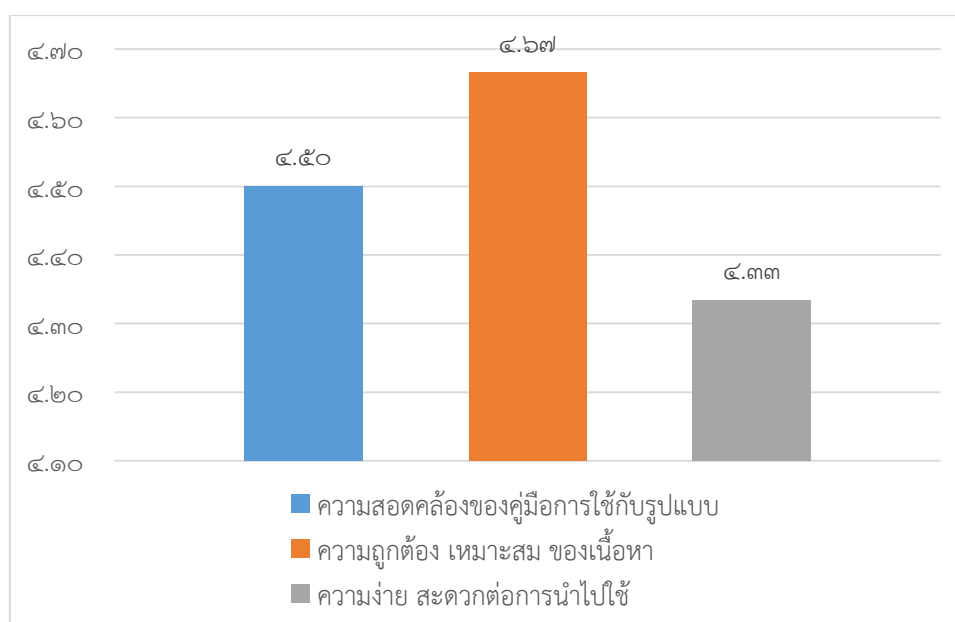

ภาพประกอบที่ ๙ กราฟแสดงผลการประเมินรูปแบบด้านความเป็นประโยชน์ของผู้เชี่ยวชาญ

ตารางที่ ๑๘ ผลการประเมินรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ โดยผู้เชี่ยวชาญ คู่มือการใช้งานรูปแบบ

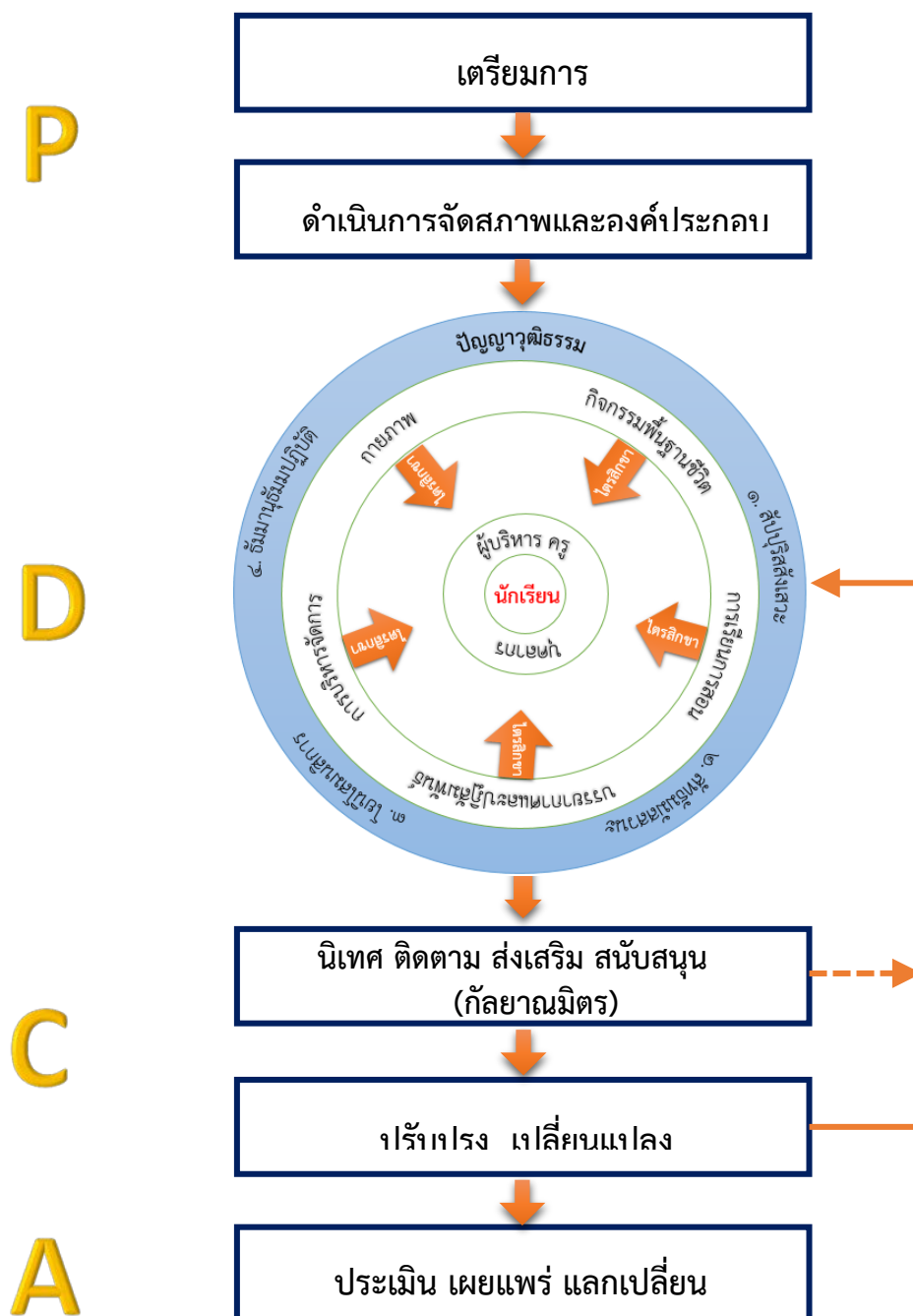
ที่	คู่มือการใช้งานรูปแบบ	ผลการประเมิน			
		$\bar{X}$	S.D	แปลผล	อันดับที่
๑	ความสอดคล้องของคู่มือการใช้กับรูปแบบ	๔.๕๐	๐.๕๒	มากที่สุด	๒
๒	ความถูกต้อง เหมาะสม ของเนื้อหา	๔.๖๗	๐.๕๒	มากที่สุด	๑
๓	ความง่าย สะดวกต่อการนำไปใช้	๔.๓๓	๐.๕๒	มาก	๓
รวมเฉลี่ย		๔.๕๐	๐.๕๒	มากที่สุด	

จากตารางที่ ๑๘ พบว่า ผลการประเมินด้านคู่มือการใช้งานรูปแบบของผู้เชี่ยวชาญโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๕๐$) หากพิจารณาเป็นรายข้อผลการประเมินอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด โดยข้อที่มีผลการประเมินเรียงจากมากไปหาน้อย คือความถูกต้อง เหมาะสม ของเนื้อหา ($\bar{X} = ๔.๖๗$) ความสอดคล้องของคู่มือการใช้กับรูปแบบ ($\bar{X} = ๔.๕๐$) และความง่าย สะดวกต่อการนำไปใช้ ($\bar{X} = ๔.๓๓$) ตามลำดับปรากฏดังภาพประกอบที่ ๑๐

ภาพประกอบที่ ๑๐ กราฟแสดงผลการประเมินรูปแบบด้านคู่มือการใช้งานรูปแบบ

ผู้วิจัยได้นำข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญที่ได้จากการสัมภาษณ์ มาปรับปรุงรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ และคู่มือการใช้งานรูปแบบ ให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น ดังปรากฏในภาพประกอบที่ ๑๑ ก่อนที่จะนำไปทดลอง ต่อไป

ภาพประกอบที่ ๑๑ รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ (รายละเอียดและคู่มือการใช้รูปแบบ ปรากฏในภาคผนวก ค)

๔.๓ ผลการศึกษาผลการใช้รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

เป็นการประเมินผลการทดลองใช้ และสอบถามความพึงพอใจต่อรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ ว่ามีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ เป็นประโยชน์เพียงใด และมีปัญหาอุปสรรค ข้อเสนอแนะอะไรบ้าง ผู้วิจัยได้ดำเนินการอยู่ ๒ ขั้นตอน

๔.๓.๑ ผลการทดลองใช้รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

การทดลองใช้รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ กับโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการวิถีพุทธในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ จำนวน ๖ โรงเรียน ใช้ระยะเวลาทดลอง ๑ ภาคเรียน (ภาคเรียนที่ ๒/๒๕๖๐) ประกอบด้วย โรงเรียนบ้านกุดรัง โรงเรียนบ้านโนนสะอาด โรงเรียนบ้านหนองบอน โรงเรียนบ้านโนนสมบูรณ์ โรงเรียนบ้านสำโรงห้วยนาโนนจันทร์หอม โรงเรียนบ้านหนองแวงสหคามวิทย์

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลจากการสังเกต และการสัมภาษณ์ ด้วยตนเอง แล้วนำผลมาวิเคราะห์ สรุปภาพรวมจำแนกเป็น ๖ ขั้นตอน ตามลำดับ ดังนี้

๑. ขั้นตอนการเตรียมการ

การเตรียมการ เป็นขั้นตอนความพยายามที่จะเตรียมสิ่งที่จะทำให้การดำเนินการพัฒนาเป็นไปได้โดยสะดวกในการดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธ

๑.๑ การกำหนดเป้าหมาย จุดเน้น วิสัยทัศน์ และแผนงานโครงการที่ชัดเจนในแผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียน : โรงเรียนทั้ง ๖ โรงเรียน ได้มีการกำหนดเป้าหมาย จุดเน้น วิสัยทัศน์ และแผนงานโครงการที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ในแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาและแผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียน โดยการเสนอความคิดเห็นจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ซึ่งประกอบด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้อำนวยการโรงเรียน ครูผู้สอน ผู้ปกครอง นักเรียนและนักเรียน เพื่อเป็นหลักและแนวทางในการดำเนินการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ

๑.๒ การหาที่ปรึกษา แหล่งศึกษา และเอกสารข้อมูลต่าง ๆ : โรงเรียนมีที่ปรึกษาจากนักวิชาการศึกษาที่รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ จากกลุ่มส่งเสริมการจัดการศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ และพระสอนศีลธรรม พระภิกษุที่อยู่วัดภายในหมู่บ้านเขตบริการของโรงเรียน โดยเฉพาะวัดที่อยู่หมู่บ้านเดียวกันกับที่ตั้งโรงเรียน

๑.๓ การเตรียมบุคลากร : โรงเรียนเตรียมความพร้อมผู้อำนวยการโรงเรียนคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ครูผู้สอน และผู้ปกครองนักเรียน เพื่อสร้างความเข้าใจและให้มีความตระหนัก

ในคุณประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น ให้เกิดศรัทธาและฉันทะในการร่วมกันพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ ด้วยปัญญา รู้เข้าใจทิศทางจากศรัทธาและฉันทะ ด้วยวิธีการ ที่หลากหลาย เช่น การประชุมชี้แจง การสัมมนา การศึกษาดูงาน การประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

๑.๔ การจัดทำคู่มือและปฏิทินการปฏิบัติงาน : โรงเรียนทุกโรงดำเนินการจัดทำโครงการ ปฏิทินการดำเนินโครงการและกิจกรรม ในแผนปฏิบัติงานประจำปีของโรงเรียน มีคำสั่งแต่งตั้ง คณะกรรมการดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ

ผลที่เกิดจากการที่โรงเรียนดำเนินงานตามรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ ในขั้นเตรียมการทำให้โรงเรียนมีปัจจัย ครบทุกด้าน คือ การกำหนดเป้าหมาย จุดเน้น วิสัยทัศน์ และแผนงานโครงการ ที่ชัดเจนใน แผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียน การหาที่ปรึกษา แหล่งศึกษาและเอกสารข้อมูลต่าง ๆ การ เตรียมบุคลากรให้พร้อมในการปฏิบัติงาน และการจัดทำคู่มือและปฏิทินการปฏิบัติงาน ส่งผลให้การ ดำเนินงานเป็นขั้นตอนที่ชัดเจน และดำเนินการได้ทุกกิจกรรม/โครงการ

๒. ขั้นการดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ

การจัดสภาพทางกายภาพของโรงเรียนทั้งนอกอาคารสถานที่ สภาพแวดล้อมในโรงเรียน แหล่งเรียนรู้ และในห้องเรียน โรงเรียนทั้ง ๖ โรงเรียน โดยแต่ละโรงเรียนได้คำนึงถึงความจำเป็น ตาม ความต้องการ และจัดให้เหมาะสมเพื่อมุ่งเน้นที่จะส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาไตรสิกขาให้มากที่สุดตาม บริบทของตัวเองและงบประมาณที่มีอยู่ ทั้งที่ผ่านระบบการเรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษาและผ่าน การเรียนรู้วิถีชีวิตจริงจาก “การกิน อยู่ ดู ฟัง” ในชีวิตประจำวัน ดังนี้

- มีพระพุทธรูป บริเวณหน้าโรงเรียน
- มีพระพุทธรูปประจำห้องเรียน
- มีพระพุทธรูปสาสนสุภาสิต วาژهธรรมติดตามที่ดินไม่ริมถนนเข้าโรงเรียน สวนป่า อาคาร

เรียน อาคารประกอบและที่ต่าง ๆ

- บริเวณโรงเรียนมีความสะอาด สงบ ร่มรื่น เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
- มีห้องพระพุทธรูปศาสนาในโรงเรียนขนาดใหญ่
- มีบริเวณลานธรรมได้ร่มไม้/ใต้อาคารเรียน

ผลที่เกิดจากการที่โรงเรียนดำเนินงานตามรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ ในขั้นดำเนินการจัดสภาพและ องค์ประกอบ ทำให้โรงเรียนสามารถดำเนินกิจกรรม/โครงการได้อย่างต่อเนื่องและทำให้ง่ายขึ้น เพราะมีองค์ประกอบที่ครบและเอื้อต่อการจัดกิจกรรม เป็นสื่อในการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนบรรลุ ตามวัตถุประสงค์ได้ง่ายและมากขึ้น

๓. ขั้นตอนการดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา

โรงเรียนทั้ง ๖ โรงเรียนได้ดำเนินการพัฒนาผู้เรียนโดยใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา อย่างบูรณาการ ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการพัฒนา “การกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น” จากกิจกรรมในที่เสนอไว้ในคู่มือการใช้รูปแบบ ทั้ง ๕ ด้าน ประกอบด้วยกิจกรรม ดังนี้

๑) ด้านกายภาพ

๑. กิจกรรมเขตรับผิดชอบ
๒. กิจกรรมจิตอาสา พัฒนาโรงเรียน
๓. กิจกรรมลด ละ เลิกอบายมุขและสิ่งเสพติด

๒) ด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิต

๑. กิจกรรมบูชาพระรัตนตรัย สมาทานศีล ๕ หน้าเสาธง
๒. กิจกรรมบริหารจัดการ เจริญปัญญา ก่อนเข้าเรียนเช้าและบ่าย
๓. กิจกรรมสวดมนต์ประจำสัปดาห์

๓) ด้านการเรียนการสอน

๑. บูรณาการวิถีพุทธ ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้
๒. กิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
๓. โครงการคุณธรรม
๔. กิจกรรมเข้าค่ายคุณธรรม จริยธรรม
๕. กิจกรรมบวชสามเณรและศีลจารินีภาคฤดูร้อน

๔) ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์

๑. กิจกรรมชื่นชมคนดีหน้าเสาธงทุกวัน
๒. กิจกรรม ทำบุญใส่บาตร ฟังเทศน์ในวันพระ
๓. กิจกรรมเข้าค่ายปฏิบัติธรรม

๕) ด้านบริหารจัดการ

๑. กิจกรรมจิตอาสา พัฒนาชุมชน
๒. กิจกรรมไปปฏิบัติศาสนกิจที่วัด
๓. กิจกรรมบุญประเพณีท้องถิ่น

ผลที่เกิดจากการที่โรงเรียนดำเนินงานตามรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ ในขั้นพัฒนาตามระบบไตรสิกขา โรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทั้ง ๖ โรงเรียนได้ดำเนินการกิจกรรมไม่ได้ครบทุกกิจกรรมในคู่มือการดำเนินงาน แต่สามารถดำเนินการได้ครบทั้ง ๕ ด้าน จากการสังเกตและการสัมภาษณ์ทำให้ผู้วิจัยได้ทราบถึงผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน สรุปลได้ตามประเด็น ดังนี้

๑. ศีล (พฤติกรรม)

- ๑) มีกิริยามารยาท กิน อยู่ ดู ฟังเป็น มีความประพฤติที่เรียบร้อยขึ้นตามลำดับ รู้จักการรอคอย และการเสียสละ การแบ่งปันสิ่งของแก่คนอื่น
- ๒) รู้จักพิจารณาเลือกเสพสิ่งบริโภคน และสื่อต่าง ๆ ให้เกิดประโยชน์
- ๓) รู้จักความพอดี พอประมาณ ในการบริโภค การเล่น และการสะสมสิ่งต่าง ๆ
- ๔) ปฏิบัติตามระเบียบ กฎเกณฑ์ของโรงเรียน สังคม มีวินัยในตนเองมากขึ้น
- ๕) มีศีล ๕ เป็นพื้นฐานในชีวิตประจำวัน มีความสามัคคี สามารถทำงานร่วมกับบุคคลอื่น ครอบครัวยุชมชนได้ และโดยเพิ่มจำนวนครั้งและระยะเวลามากขึ้น เรื่อย ๆ

๒. จิตใจ (สมาธิ)

- ๑) มีความตั้งใจ มีความมุ่งมั่นในการทำงาน มุ่งมั่นทำความดี อดทนต่อความลำบากในการทำงาน ฟังตนเองได้
- ๒) มีจิตใจเมตตา กรุณาโอบอ้อมอารีมีน้ำใจ ละอายชั่ว กลัวบาป ชื่อสัตย์ รับผิดชอบ กล้ารับผิด มีความกตัญญูรู้คุณ
- ๓) มีความร่าเริง เบิกบาน เข้าร่วมกิจกรรมงานต่าง ๆ ด้วยความเต็มใจ

๓. ปัญญา

- ๑) มีศรัทธาเลื่อมใสและมีความเข้าใจในพระรัตนตรัย รู้จักกฎแห่งกรรมและ หลักบาป-บุญ คุณ-โทษ
- ๒) มีทักษะ และอุปนิสัยในการเรียนรู้ที่ดี
- ๓) สามารถแก้ปัญหาชีวิตได้ สามารถนำหลักธรรมไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตได้
- ๔) มีทัศนคติที่ดีต่อการปฏิบัติธรรม เกิดความเข้าใจในสังขารในชีวิตได้ตามวุฒิภาวะของตน

๔. นิเทศ ติดตาม ส่งเสริม สนับสนุน

๔.๑ การนิเทศ ติดตาม

เป็นขั้นตอนที่จะดูแลการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ การให้คำปรึกษาและชี้แนะผู้ปฏิบัติ และการให้ความช่วยเหลือทางวิชาการ

- ๑) การนิเทศภายใน โดยผู้อำนวยการโรงเรียน ครูวิชาการให้การนิเทศ ติดตามการดำเนินงานในช่วงการดำเนินงาน และหลังการดำเนินงานโดยใช้กิจกรรมชุมชนแห่งการเรียนรู้ (PLC) สัปดาห์ละ ๑ ครั้ง

- ๒) การนิเทศภายนอก โดยศึกษานิเทศก์หรือนักวิชาการ จากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ เดือนละ ๑ ครั้ง

๔.๒ การส่งเสริมและการสนับสนุน

คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครองนักเรียน และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ โดยกลุ่มงานส่งเสริมการจัดการศึกษา ได้จัดหางบประมาณ แรงงาน สนับสนุนทรัพยากร ข้อมูลและเครื่องมือต่าง ๆ ในการช่วยดำเนินการให้เป็นไปตามรูปแบบ โดยมีผู้อำนวยการโรงเรียน ศึกษานิเทศก์ นักวิชาการ และครูวิชาการเป็นผู้คอยประสานความร่วมมือ

ผลที่เกิดจากการที่โรงเรียนดำเนินงานตามรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ ในชั้นนี้เทศ ติดตาม ส่งเสริมสนับสนุน เป็นอีกกระบวนการที่ทำให้การดำเนินงานเป็นไปตามทิศทางสู่ความสำเร็จของการจัดกิจกรรม ตามแผนงาน/โครงการ เพราะครูผู้สอนได้รับกำลังใจจากผู้อำนวยการโรงเรียนที่เข้าเยี่ยมการจัดกิจกรรม มีนักวิชาการและศึกษานิเทศก์คอยให้กำลังใจและปรับปรุงวิธีการและเทคนิคการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เป็นประจำ ส่งผลให้คุณครูมีความมั่นใจในการดำเนินกิจกรรม และผู้เรียนได้รับการพัฒนาอย่างเต็มตามศักยภาพ

๕. การปรับปรุง เปลี่ยนแปลง แก้ไข

โรงเรียนทั้ง ๖ โรงเรียน จะดำเนินการปรับปรุง แก้ไขการจัดกิจกรรมโดยส่วนมากในช่วงของการนิเทศ ติดตามภายในของผู้อำนวยการโรงเรียน ครูวิชาการและจากศึกษานิเทศก์ หรือนักวิชาการจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

ผลที่เกิดจากการที่โรงเรียนดำเนินงานตามรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ ในชั้นการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง แก้ไข จะส่งผลต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของครู และการเกิดการเรียนรู้ผู้เรียนได้ตรงและเหมาะสม ทำให้การดำเนินงานกิจกรรม ตามแผนงาน/โครงการบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งเอาไว้เป็นส่วนมาก

๖. ประเมินผล เผยแพร่ แลกเปลี่ยนเรียนรู้

ตัวชี้วัดการประเมินผลการดำเนินงานตามรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ คือผู้เรียนมีการเปลี่ยนแปลง ผู้ปกครองนักเรียนมีความพึงพอใจ ในการดำเนินกิจกรรมของโรงเรียน ชุมชน ได้รับผลประโยชน์จากการดำเนินกิจกรรมตามแผนงาน/โครงการ

ผลที่เกิดจากการที่โรงเรียนดำเนินงานตามรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ ในชั้นประเมินผล เผยแพร่ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ คือมีการประเมินผลอยู่ทุกระยะในการดำเนินกิจกรรม และร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในวงชุมชนแห่งการเรียนรู้ (PLC) ทุกสัปดาห์ ส่วนการสรุปในภาพรวม ยังไม่สามารถดำเนินการได้ เนื่องจากกิจกรรมบางกิจกรรมยังดำเนินการไม่เสร็จ และยังไม่สามารถเผยแพร่ผลงานได้

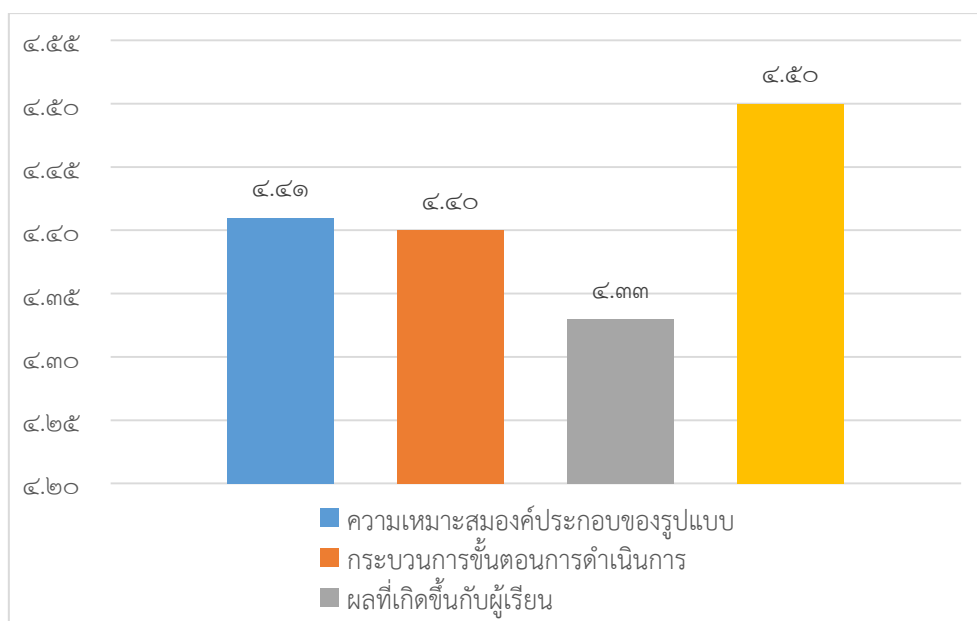
**๔.๓.๒ ผลการประเมินความพึงพอใจที่มีต่อรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ
ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓**

การประเมินความพึงพอใจที่มีต่อรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ หลังจากทดลองใช้รูปแบบเสร็จแล้ว ดังแสดงในตารางที่ ๑๙ – ๒๓

ตารางที่ ๑๙ ผลการประเมินความพึงพอใจที่มีต่อรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

ที่	ความพึงพอใจต่อรูปแบบ	ระดับความพึงพอใจ			
		$\bar{X}$	S.D	แปลผล	อันดับที่
๑	ความเหมาะสมองค์ประกอบของรูปแบบ	๔.๔๑	๐.๕๘	มาก	๒
๒	กระบวนการขั้นตอนการดำเนินการ	๔.๔๐	๐.๕๑	มาก	๓
๓	ผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน	๔.๓๓	๐.๖๒	มาก	๔
๔	คู่มือการใช้รูปแบบ	๔.๕๐	๐.๖๒	มากที่สุด	๑
รวมเฉลี่ย		๔.๔๑	๐.๕๘	มาก	

จากตารางที่ ๑๙ พบว่า ผลการประเมินความพึงพอใจที่มีต่อรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๔.๔๑) หากพิจารณาเป็นรายด้านผลการประเมินความพึงพอใจอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด โดยข้อที่มีผลการประเมินเรียงจากมากไปหาน้อย คือ ด้านคู่มือการใช้รูปแบบ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = ๔.๕๐) และด้านต่าง ๆ อยู่ในระดับมากทุกด้าน ประกอบด้วย ด้านความเหมาะสมองค์ประกอบของรูปแบบ ($\bar{X}$ = ๔.๔๑) ด้านกระบวนการขั้นตอนการดำเนินการ ($\bar{X}$ = ๔.๔๐) ด้านผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน ($\bar{X}$ = ๔.๓๓) ตามลำดับ ปรากฏดังภาพประกอบ ๑๒

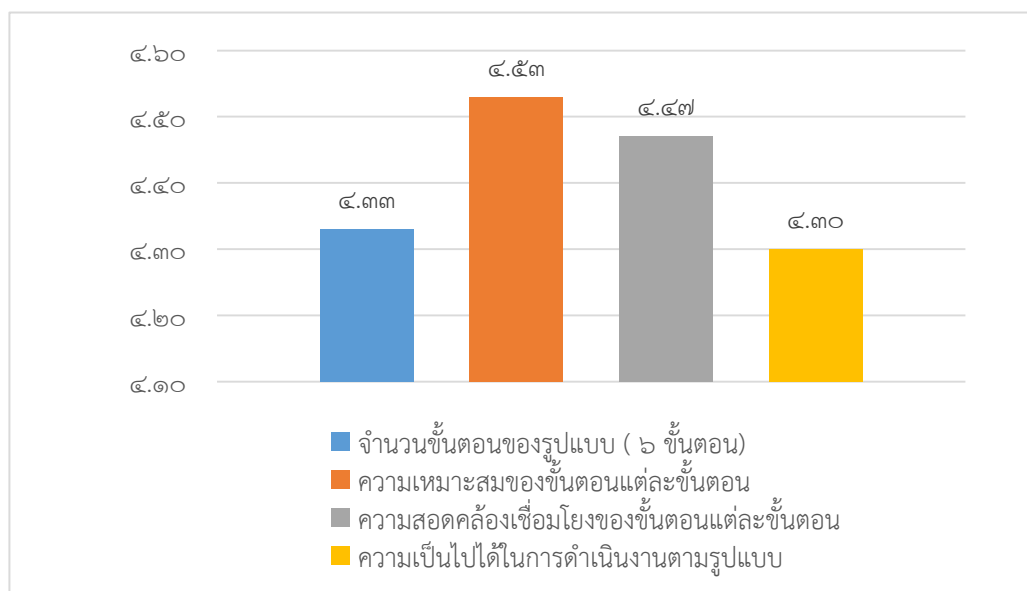
ภาพประกอบที่ ๑๒ กราฟแสดงผลการประเมินความพึงพอใจที่มีต่อรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียน
วิถีพุทธ ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

ตารางที่ ๒๐ ผลการประเมินความพึงพอใจที่มีต่อรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ของสำนัก
งานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ ด้านความเหมาะสม
องค์ประกอบของรูปแบบ

ที่	ความเหมาะสมองค์ประกอบของรูปแบบ	ระดับความพึงพอใจ			
		$\bar{X}$	S.D	แปลผล	อันดับที่
๑	จำนวนขั้นตอนของรูปแบบ (๖ ขั้นตอน)	๔.๓๓	๐.๖๑	มาก	๓
๒	ความเหมาะสมของขั้นตอนแต่ละขั้นตอน	๔.๕๓	๐.๕๑	มากที่สุด	๑
๓	ความสอดคล้องเชื่อมโยงของขั้นตอนแต่ละ ขั้นตอน	๔.๔๗	๐.๕๑	มาก	๒
๔	ความเป็นไปได้ในการดำเนินงานตามรูปแบบ	๔.๓๐	๐.๗๐	มาก	๔
รวมเฉลี่ย		๔.๔๑	๐.๕๘	มาก	

จากตารางที่ ๒๐ พบว่า ผลการประเมินความพึงพอใจด้านความเหมาะสมองค์ประกอบ
ของรูปแบบโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๔.๔๑) หากพิจารณาเป็นรายข้อผลการประเมินอยู่ในระดับ
มากถึงมากที่สุด โดยข้อที่มีผลการประเมินเรียงจากมากไปหาน้อย คือ ความเหมาะสมของขั้นตอนแต่ละ

ละขั้นตอน ($\bar{X} = ๔.๕๓$) ความสอดคล้องเชื่อมโยงของขั้นตอนแต่ละขั้นตอน ($\bar{X} = ๔.๔๗$) จำนวนขั้นตอนของรูปแบบ (๖ ขั้นตอน) ($\bar{X} = ๔.๓๓$) และความเป็นไปได้ในการดำเนินงานตามรูปแบบ ($\bar{X} = ๔.๓๐$) ตามลำดับ ปรากฏดังภาพภาพประกอบที่ ๑๓

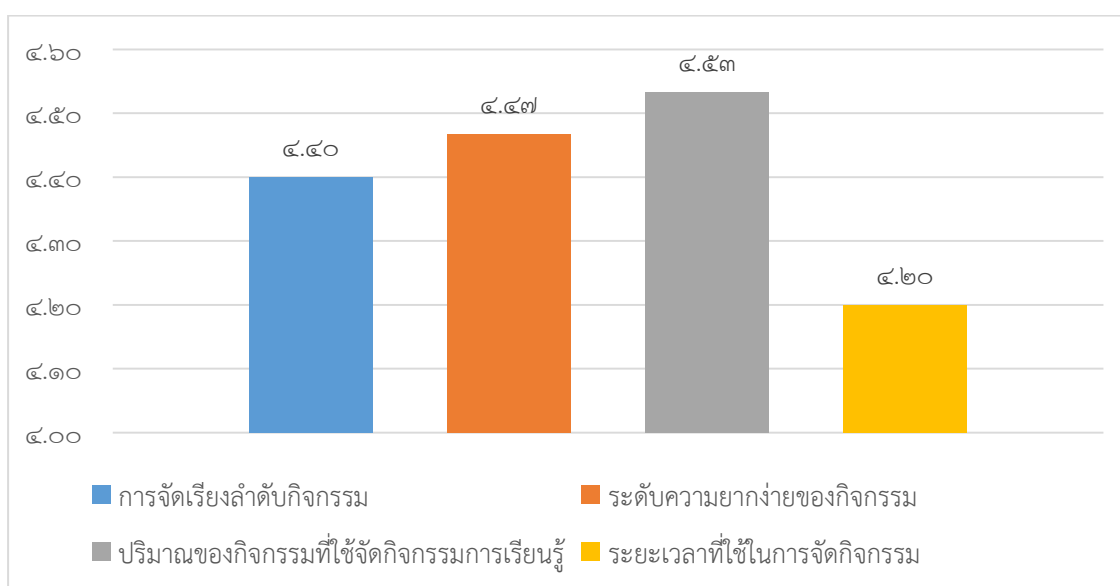

ภาพประกอบที่ ๑๓ กราฟแสดงผลการประเมินความพึงพอใจความเหมาะสมองค์ประกอบของรูปแบบ

ตารางที่ ๒๑ ผลการประเมินความพึงพอใจที่มีต่อรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ ด้านกระบวนการขั้นตอนการดำเนินการ

ที่	กระบวนการขั้นตอนการดำเนินการ	ระดับความพึงพอใจ			
		$\bar{X}$	S.D	แปลผล	อันดับที่
๑	การจัดเรียงลำดับกิจกรรม	๔.๔๐	๐.๕๐	มาก	๓
๒	ระดับความยากง่ายของกิจกรรม	๔.๔๗	๐.๕๑	มาก	๒
๓	ปริมาณของกิจกรรมที่ใช้จัดกิจกรรมการเรียนรู้	๔.๕๓	๐.๖๓	มากที่สุด	๑
๔	ระยะเวลาที่ใช้ในการจัดกิจกรรม	๔.๒๐	๐.๔๑	มาก	๔
รวมเฉลี่ย		๔.๔๐	๐.๕๑	มาก	

จากตารางที่ ๒๑ พบว่า ผลการประเมินความพึงพอใจด้านกระบวนการขั้นตอนการดำเนินการ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๔๐$) หากพิจารณาเป็นรายข้อผลการประเมินความพึงพอใจอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด โดยข้อที่มีผลการประเมินความพึงพอใจเรียงจากมากไปหาน้อย คือ ปริมาณของกิจกรรมที่ใช้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ ($\bar{X} = ๔.๕๓$) ระดับความยากง่ายของกิจกรรม ($\bar{X} = ๔.๔๗$) การจัดเรียงลำดับกิจกรรม ($\bar{X} = ๔.๔๐$) และ ระยะเวลาที่ใช้ในการจัดกิจกรรม ($\bar{X} = ๔.๒๐$) ตามลำดับปรากฏดังภาพประกอบที่ ๑๔

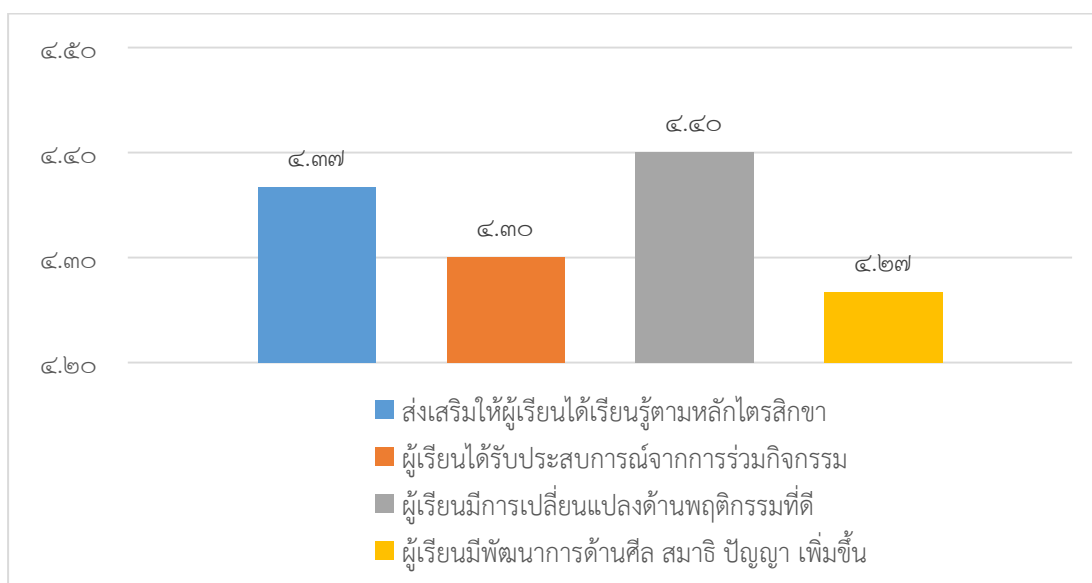

ภาพประกอบที่ ๑๔ กราฟแสดงผลการประเมินความพึงพอใจด้านกระบวนการขั้นตอนการดำเนินการ

ตารางที่ ๒๒ ผลการประเมินความพึงพอใจที่มีต่อรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ ด้านผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน

ที่	ผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน	ระดับความพึงพอใจ			
		$\bar{X}$	S.D	แปลผล	อันดับที่
๑	ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา	๔.๓๗	๐.๔๙	มาก	๒
๒	ผู้เรียนได้รับประสบการณ์จากการร่วมกิจกรรม	๔.๓๐	๐.๖๐	มาก	๓
๓	ผู้เรียนมีการเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมที่ดี	๔.๔๐	๐.๖๒	มาก	๑
๔	ผู้เรียนมีพัฒนาการด้านศีล สมาธิ ปัญญา เพิ่มขึ้น	๔.๒๗	๐.๓๘	มาก	๔
เฉลี่ยรายด้าน		๔.๓๓	๐.๖๒	มาก	

จากตารางที่ ๒๒ พบว่า ผลการประเมินความพึงพอใจด้านผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๓๓$) หากพิจารณาเป็นรายข้อผลการประเมินอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด โดยข้อที่มีผลการประเมินเรียงจากมากไปหาน้อย คือ ผู้เรียนมีการเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมที่ดี ($\bar{X} = ๔.๔๐$) ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ($\bar{X} = ๔.๓๗$) ผู้เรียนได้รับประสบการณ์จากการร่วมกิจกรรม ($\bar{X} = ๔.๓๐$) และผู้เรียนมีพัฒนาการด้านศีล สมาธิ ปัญญา เพิ่มขึ้น ($\bar{X} = ๔.๒๗$) ตามลำดับ ปรากฏดังภาพประกอบที่ ๑๕

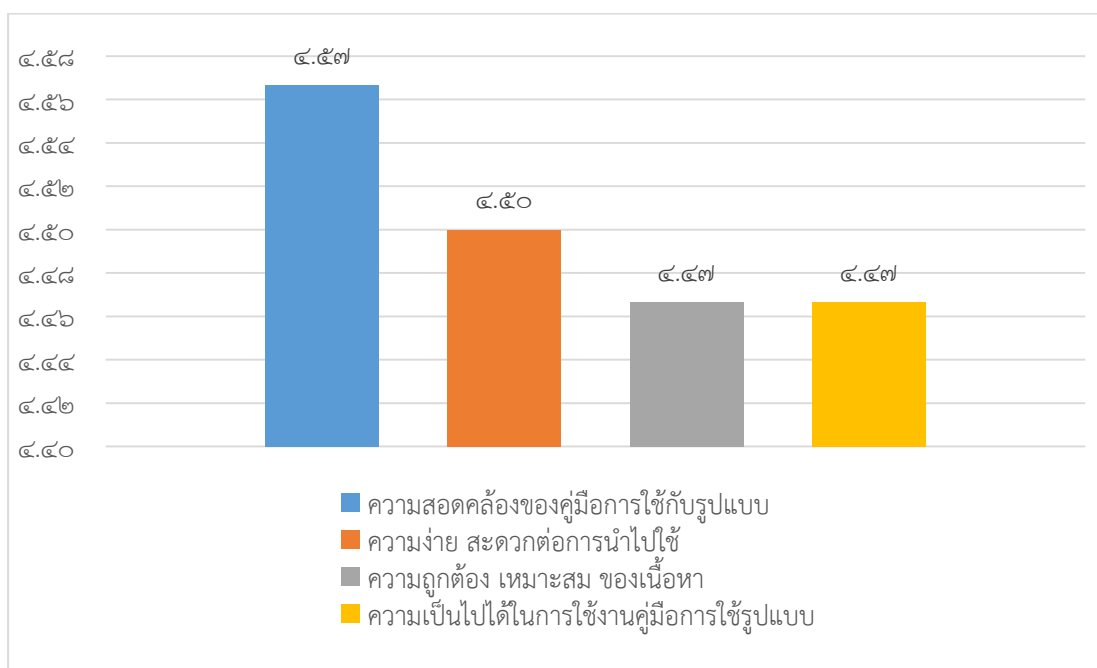

ภาพประกอบที่ ๑๕ กราฟแสดงผลการประเมินความพึงพอใจด้านผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน

ตารางที่ ๒๓ ผลการประเมินความพึงพอใจที่มีต่อรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ ด้านคู่มือการใช้รูปแบบ

ที่	คู่มือการใช้รูปแบบ	ระดับความพึงพอใจ			
		$\bar{X}$	S.D	แปลผล	อันดับที่
๑	ความสอดคล้องของคู่มือการใช้กับรูปแบบ	๔.๕๗	๐.๖๓	มากที่สุด	๑
๒	ความง่าย สะดวกต่อการนำไปใช้	๔.๕๐	๐.๕๑	มากที่สุด	๒
๓	ความถูกต้อง เหมาะสม ของเนื้อหา	๔.๔๗	๐.๗๓	มาก	๓
๔	ความเป็นไปได้ในการใช้งานคู่มือการใช้รูปแบบ	๔.๔๗	๐.๖๓	มาก	๔
เฉลี่ยรายด้าน		๔.๕๐	๐.๖๒	มากที่สุด	

จากตารางที่ ๒๓ พบว่า ผลการประเมินความพึงพอใจด้านคู่มือการใช้รูปแบบโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = ๔.๕๐$) หากพิจารณาเป็นรายข้อผลการประเมินอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด โดยข้อที่มีผลการประเมินเรียงจากมากไปหาน้อย คือ ความสอดคล้องของคู่มือการใช้กับรูปแบบ ($\bar{X} = ๔.๕๗$) ความง่าย สะดวกต่อการนำไปใช้ ($\bar{X} = ๔.๕๐$) ความถูกต้องเหมาะสม ของเนื้อหา ($\bar{X} = ๔.๖๗$) และ ความเป็นไปได้ในการใช้งานคู่มือการใช้รูปแบบ ($\bar{X} = ๔.๔๗$) ตามลำดับปรากฏดังภาพประกอบที่ ๑๖

ภาพประกอบที่ ๑๖ กราฟแสดงผลความพึงพอใจด้านคู่มือการใช้รูปแบบ

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัย เรื่องการพัฒนารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ผู้วิจัยได้สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๒ อภิปรายผล

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๑. สภาพปัจจุบัน และปัญหาของการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ พบว่า มีแนวทางการดำเนินงาน คือ ๑) ด้านกายภาพ โรงเรียนจัดอาคารสถานที่ สภาพแวดล้อม ห้องเรียน และแหล่งเรียนรู้ที่ส่งเสริมการพัฒนา ศิล สมาธิ และปัญญา ตลอดจนการตกแต่งบริเวณให้เป็นธรรมชาติ หรือใกล้เคียงธรรมชาติ การรักษา สภาพด้านกายภาพให้คงอยู่ในสภาพที่ใช้งานได้ แต่ยังไม่พัฒนาสิ่งที่มีอยู่เดิมให้ดีขึ้น ๒) ด้านกิจกรรม พื้นฐานวิถีชีวิต โรงเรียนจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในวิถีชีวิตประจำวัน ประจำสัปดาห์หรือในโอกาสต่าง ๆ เป็นภาพรวมของทั้งสถานศึกษา มีเพียงบางโรงเรียนที่ดำเนินการได้ครบและเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ๓) ด้านการเรียนการสอน มีการบูรณาการวิถีพุทธทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้และในกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ขาดการนิเทศ ติดตาม ของครูวิชาการ และผู้อำนวยการโรงเรียน ๔) ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ส่งเสริมบรรยากาศของการใฝ่เรียนรู้และพัฒนาไตรสิกขา ส่งเสริมการมี วัฒนธรรมแสงปัญญา โรงเรียนมีการดำเนินการแต่ไม่ต่อเนื่อง โรงเรียนมีภาระงาน อื่น ๆ มาก ครู ต้องแบ่งเวลาไปทำงานด้านอื่น ๆ ๕) ด้านการบริหารจัดการ โรงเรียนต้องอาศัยชุมชนเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับผู้เรียนในทุก ๆ ด้าน จึงจะสามารถบริหารจัดการผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพและต้องอาศัยความร่วมมือในการพัฒนาจากทุกฝ่าย

๒. การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ของสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ พบว่า จากการศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหา การศึกษา เอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้วนำมาสู่การร่างรูปแบบ ซึ่งใช้ทฤษฎีเชิงระบบของเดมมิ่ง

(Plan-Do-Check-Act) เป็นพื้นฐานในการปฏิบัติงาน รูปแบบมีองค์ประกอบ ๖ ขั้นตอน ตรวจสอบรูปแบบและคู่มือการใช้โดยผู้เชี่ยวชาญด้วยเทคนิคการสนทนากลุ่ม (Focus group Discussion) และผู้เชี่ยวชาญประเมินผลรูปแบบมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก แล้วนำรูปแบบไปทดลองใช้ระยะเวลา ๑ ภาคเรียน พบว่า โรงเรียนมีการวางแผนการดำเนินงานเป็นขั้นตอนที่ชัดเจน และดำเนินการครบทุกกิจกรรม/โครงการ โดยมีสภาพด้านกายภาพที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรม พัฒนาผู้เรียนตามระบบไตรสิกขาทำให้ผู้เรียนเริ่มเปลี่ยนแปลงทางด้านพฤติกรรม (ศีล) รู้จักวิธีการสร้างสมาธิ และรู้จักแสวงหาวิธีการแก้ปัญหา (ปัญญา) มีการนิเทศ ติดตามเป็นระบบมากขึ้นและปรับปรุงกระบวนการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องด้วยชุมชนแห่งการเรียนรู้ (PLC) โดยโรงเรียนมีความพึงพอใจต่อรูปแบบอยู่ในระดับมาก

๓. เสนอรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ พบว่า รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ มีองค์ประกอบ ๖ ขั้นตอน ประกอบด้วย ๑) ขั้นเตรียมการ ๒) ขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ ๓) ขั้นดำเนินการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบไตรสิกขา ๔) ขั้นนิเทศ ติดตาม ส่งเสริม สนับสนุน ๕) ขั้นปรับปรุง เปลี่ยนแปลง แก้ไข และ ๖) ขั้นประเมินผล เผยแพร่ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ พร้อมด้วยคู่มือการใช้รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

๕.๒ อภิปรายผล

การพัฒนากระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ ครั้งนี้ มีประเด็นที่ควรนำมาอภิปราย ดังนี้

๑. สภาพปัจจุบัน และปัญหาของการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ มีแนวทางดำเนินการ คือ ๑) ด้านกายภาพ โรงเรียนจะจัดอาคารสถานที่ สภาพแวดล้อมห้องเรียน และแหล่งเรียนรู้ที่ส่งเสริมการพัฒนาศีล สมาธิ และปัญญา ตลอดจนการตกแต่งบริเวณให้เป็นธรรมชาติ หรือใกล้ชิดธรรมชาติ การรักษาสภาพด้านกายภาพให้คงอยู่ในสภาพที่ใช้งานได้ของโรงเรียนขนาดเล็ก ไม่พัฒนาสิ่งที่มีอยู่เดิมให้ดีกว่าที่เป็นอยู่ ๒) ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต โรงเรียนจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในวิถีชีวิตประจำวัน ประจำสัปดาห์หรือในโอกาสต่าง ๆ เป็นภาพรวมของทั้งสถานศึกษา มีเพียงบางโรงเรียนที่ดำเนินการได้ครบและเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ๓) ด้านการเรียนการสอน มีการบูรณาการวิถีพุทธทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ และในกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ยังขาดการนิเทศ ติดตาม ของครูวิชาการ และผู้อำนวยการโรงเรียน ๔) ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ส่งเสริมบรรยากาศของการใฝ่เรียนรู้ และพัฒนาไตรสิกขา หรือส่งเสริมการมีวัฒนธรรมแสงปัญญา โรงเรียนดำเนินการ ไม่ต่อเนื่องเพราะภาระ

งานอื่น ๆ ของโรงเรียนมีมากทำให้นักเรียนและครูต้องแบ่งเวลาไปทำงานด้านอื่น ๆ ๕) ด้านการบริหารจัดการ โรงเรียนต้องอาศัยชุมชนเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับผู้เรียนในทุก ๆ ด้าน จึงจะสามารถบริหารจัดการผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพและต้องอาศัยความร่วมมือในการพัฒนาจากทุกฝ่าย ดังนั้นการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธให้สามารถดำเนินการได้อย่างยั่งยืน และได้รับความร่วมมือจากชุมชน และเป็นแบบอย่างที่ดี โรงเรียนควรกำหนดนโยบาย เป้าหมายและวิสัยทัศน์ให้ ในระยะการพัฒนา ๓-๕ ปี ให้ชัดเจน โรงเรียนควรลดภาระงานอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และดำเนินงานเชิงระบบให้มีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย ซึ่งสอดคล้องกับวาสนา ต๊ะกาบโค ได้ประเมินการดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำพูน เขต ๑ พบว่า ยุทธศาสตร์การพัฒนาการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธให้มีคุณภาพด้านการส่งเสริมพัฒนาด้วยความร่วมมือของบ้าน วัด โรงเรียนและชุมชน มีแนวทางการพัฒนา คือเน้นการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ทั้ง บ้าน วัด โรงเรียนและชุมชน มีกระบวนการดำเนินการเป็นขั้นตอนอย่างต่อเนื่อง เป็นวงจรคุณภาพ และเป็นรูปธรรมอย่างแท้จริง มีการสื่อสารเชื่อมประสานกันทุกฝ่ายเพื่อสร้างสรรค์ ความสัมพันธ์ที่ดี^๑

๒. การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ของสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ เป็นเชิงระบบของเดมมิ่ง (Plan-Do-Check-Act) เป็นพื้นฐานในการปฏิบัติงาน มีองค์ประกอบ ๖ ขั้นตอน ประกอบด้วย ๑) ขั้นเตรียมการ ๒) ขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ ๓) ขั้นดำเนินการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบ ไตรสิกขา ๔) ขั้นนิเทศ ติดตาม ส่งเสริม สนับสนุน ๕) ขั้นปรับปรุง เปลี่ยนแปลง แก้ไข และ ๖) ขั้นประเมินผล เผยแพร่ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ สอดคล้องกับแนวคิดของ ปรีทรรศน์ พันธบุรุษย์ กล่าวว่า วงจรคุณภาพ (P-D-C-A : Plan-Do-Check-Act) คือ องค์ประกอบหลักของวงจรการจัดการ^๒ หรือที่เรียกว่าวงจรเดมมิ่ง (Deming Cycle) หรือวงจรชูฮาร์ต (Shewhart Cycle) คือวงจรการควบคุมคุณภาพ ที่ เอดวาร์ด เดมมิ่ง (W.Edwards Deming) ปรมาจารย์ด้านบริหารคุณภาพเผยแพร่ให้เป็นเครื่องมือสำหรับปรับปรุงกระบวนการทำงานของพนักงานภายในโรงงานให้ดียิ่งขึ้น และช่วยค้นหาปัญหาอุปสรรคในแต่ละขั้นตอนการผลิตโดยพนักงานเอง และได้นำมาใช้ได้กับทุกกิจกรรม นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับวิฑูรย์ สิมะโชติ กล่าวถึง วงจรคุณภาพ (P-D-C-A) เป็นกิจกรรมที่จะนำไปสู่การปรับปรุงงานและการควบคุมอย่างเป็นระบบอันประกอบด้วย การวางแผน (Plan) การนำแผนไปปฏิบัติ (Do) การตรวจสอบ (Check) และการปรับปรุงแก้ไข (Act) กล่าวคือ จะเริ่มจากการวางแผน การนำแผนที่วางไว้มาปฏิบัติ การตรวจสอบผลลัพธ์ที่ได้ และหากไม่ได้ ผลลัพธ์ตามที่คาดหวังไว้ จะต้องทำการทบทวนแผนการโดยเริ่มต้นใหม่อีกครั้งหนึ่งและทำตาม วงจรคุณภาพซ้ำอีก เมื่อวงจร

^๑ วาสนา ต๊ะกาบโค, “การประเมินการดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำพูน เขต ๑”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๙).

^๒ ปรีทรรศน์ พันธบุรุษย์, TQM ภาคปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร: สสท, ๒๕๔๕), หน้า ๑.

คุณภาพหมุนซ้ำไปเรื่อย ๆ จะทำให้เกิดการปรับปรุงงานและทำให้ ระดับผลลัพธ์สูงขึ้นเรื่อย ๆ ดังนั้น การกระทำตามวงจรคุณภาพ จึงเท่ากับการสร้างคุณภาพ ที่น่าเชื่อถือมากขึ้นโดยจุดเริ่มต้นของวงจรคุณภาพอยู่ที่การพยายามตอบคำถามให้ได้ว่า ทำอย่างไรจึงจะดีขึ้น^๓ และยังสอดคล้องกับมณกาญจน์ ทองไย ได้วิจัยการพัฒนารูปแบบการบริหารโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการบริหารโครงการโรงเรียนวิถี พุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้าน โครงสร้างการบริหารงานได้แก่ การกำหนดอำนาจหน้าที่ของ คณะกรรมการบริหารอย่างชัดเจน สามารถปรับปรุงโครงสร้างขององค์กรให้สอดคล้องกับบริบทของ โรงเรียนที่เปลี่ยนไปซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหารและคณะกรรมการสถานศึกษา คณะครูนักเรียน ผู้ปกครอง พระสงฆ์ องค์กรทางราชการ และองค์กรในชุมชน ด้านบทบาทหน้าที่ของผู้บริหาร สถานศึกษา องค์กรทางราชการและองค์กรใน ชุมชน ร่วมกันรับผิดชอบในการดูแลเยาวชนให้ประพฤติดี ตนเป็นคนดี ด้านกระบวนการดำเนินงานมี การสรุปและรายงานผลการดำเนินงานตามโครงการอย่างสม่ำเสมอ ด้านผลสำเร็จที่คาดว่าจะได้รับ โดยการสร้างเยาวชนให้มีขันติ มีความอดทน อดกลั้น มีวิริยะอุตสาหะ รู้จักการให้และทำกิจกรรม ต่าง ๆ เป็นหมู่คณะได้^๔

๓. โรงเรียนที่ดำเนินงานตามรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ ในขั้นเตรียมการ และขั้นการดำเนินการจัดสภาพ และองค์ประกอบ โรงเรียนวิถีพุทธดำเนินการตามรูปแบบได้ครบทุกกิจกรรมและส่งผลต่อการ ดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธให้ดำเนินการในขั้นต่อไปได้ เนื่องจากเป็นขั้นตอนการวางแผนและจัด สภาพทางด้านกายภาพให้เหมาะสมและฐานให้การดำเนินงานในขั้นต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่ง สอดคล้องกับ อัมพร บำรุงผล ที่ได้ศึกษาการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต ๓ พบว่า การบริหารโรงเรียนวิถีพุทธดีเด่น และวิถีพุทธ ทั่วไป ด้านกายภาพอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องจากโรงเรียน ได้มีการเตรียมการทั้งบุคลากรผู้เกี่ยวข้อง แผนงาน ทรัพยากร ที่มุ่งเน้น สร้างศรัทธาและฉันทะในการพัฒนา จัดสภาพและองค์ประกอบต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมให้เกิดความ เจริญงอกงาม หรือปัญญา วุฒิธรรม ในการพัฒนาผู้เรียน^๕ และในขั้นการ ดำเนินการพัฒนามาตามระบบไตรสิกขา โรงเรียนได้ดำเนินการกิจกรรมไม่ได้ครบทุกกิจกรรมในคู่มือ

^๓ วิฑูรย์ สิมะโชคดี, TQM:ปฏิบัติการสู่องค์กรคุณภาพยุค ๒๐๐๐, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น, ๒๕๔๑), หน้า ๔๓-๔๗.

^๔ มณกาญจน์ ทองไย, “การพัฒนารูปแบบการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาขั้น พื้นฐาน”, **ปริญญาณิพนธ์การศึกษาคุญณ์บัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๙).

^๕ อัมพร บำรุงผล, “ศึกษาการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงาน เขต พื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต ๓”, **ปริญญาณิพนธ์การศึกษาคุญณ์บัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๙).

รูปแบบการดำเนินงาน แต่สามารถดำเนินการได้ครบทั้ง ๕ ด้าน แต่จากการสังเกตและการสัมภาษณ์ ทำให้ผู้วิจัยได้ทราบถึงผลที่เกิดขึ้นว่า ผู้เรียนเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านพฤติกรรม (ศีล) รู้จักวิธีการสร้างสมาธิ และรู้จักแสวงหาวิธีการแก้ปัญหา (ปัญญา) ถ้าการวิจัยนี้ทำการทดลองใช้ ในระยะเวลาที่มากขึ้นจนครบ ๑ ปีการศึกษา ผลการใช้รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ จะได้ผลการวิจัยที่สอดคล้องกับ สุวรรณ วิลารักษ์ ได้วิจัยการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ฉะเชิงเทรา เขต ๒ ที่พบว่าในภาพรวมและรายด้านทุกด้าน มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก^๖ ก็จะส่งผล ถึงขั้นนิเทศ ติดตาม ส่งเสริม สนับสนุน ขั้นการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง แก้ไขและขึ้นประเมินผล เผยแพร่ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ให้ได้ผลการดำเนินงานที่เกิดประสิทธิภาพ สอดคล้องกับ ชัยสิทธิ์ ตนเจริญสุข ได้วิจัยการบริหารงานวิชาการโรงเรียนวิถีพุทธ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทราบการบริหารงาน วิชาการ และแนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษากาญจนบุรี เขต ๒ ผลการวิจัยสรุปได้ว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านการพัฒนา หลักสูตรสถานศึกษาอยู่ในระดับมาก แนวทางการพัฒนาการบริหารงาน วิชาการโรงเรียนวิถีพุทธด้าน การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา คือ ให้มีการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา สอดแทรกพุทธธรรม สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ พร้อมทั้งมีการ สนับสนุนการนำ หลักสูตรไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนสอดแทรกไตรสิกขาอย่างจริงจัง และบริหาร หลักสูตรได้ เหมาะสมกับโรงเรียนวิถีพุทธ ให้มีการนิเทศการใช้หลักสูตร ติดตามและประเมินผล ให้มี กิจกรรม เสริมเนื้อหาสาระตามหลักสูตร การเรียนธรรมศึกษา ค่ายพุทธบุตร บรรพชาสามเณรภาค ฤดูร้อน ด้านนิเทศการศึกษาอยู่ในระดับมากแนวทางพัฒนาทางด้านการนิเทศการศึกษา คือ ให้มีการ จัดระบบการนิเทศภายในสถานศึกษา โดยเน้นการนิเทศที่ร่วมมือช่วยเหลือกันแบบกัลยาณมิตร ควร ปรัชชา ผู้ที่เกี่ยวข้อง บ้าน วัด ชุมชน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์การจัดนิเทศภายใน สถานศึกษากับสถานศึกษาอื่น หรือเครือข่ายการนิเทศการศึกษาจากบุคคลที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย และ ตรวจสอบ ประเมินผลอย่างต่อเนื่องเพื่อการพัฒนา จัดทำรายงานการจัดทำการศึกษาประจำปีให้ สาธารณชนได้รับทราบ^๗ สอดคล้องกับผลการประเมินของผู้เชี่ยวชาญที่ประเมินรูปแบบการ ดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ได้ซึ่งสอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ ที่กล่าวถึง

^๖ สุวรรณ วิลารักษ์, “การดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ฉะเชิงเทรา เขต ๒”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์, ๒๕๕๑).

^๗ ชัยสิทธิ์ ตนเจริญสุข, “การบริหารงานโรงเรียนวิถีพุทธ”, *การค้นคว้าอิสระศึกษาศาสตร มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๐).

วัตถุประสงค์ของคู่มือที่กำหนดขึ้นเพื่อให้ผู้ปฏิบัติเข้าใจถึงสิ่งที่ต้องการให้เกิดขึ้นจากการใช้คู่มือดังกล่าว เพราะวัตถุประสงค์ของคู่มือทั้งผู้ปฏิบัติงานและผู้ใช้จะต้องเข้าใจในข้อกำหนดหรือวัตถุประสงค์นั้น ๆ โดยจะต้องทำความเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน และดำเนินการตามเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ และโรงเรียนที่ใช้รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ มีความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับมาก

๕.๓. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. รัฐบาลควรตระหนักถึงความสำคัญของคุณธรรมและจริยธรรมของเยาวชน และส่งเสริมให้โรงเรียนดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธเพื่อใช้พัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองที่ดีของสังคม และประเทศชาติ

๒. กระทรวงวัฒนธรรม โดยกรมการศาสนา ควรขับเคลื่อนโครงการโรงเรียนวิถีพุทธให้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาความรู้คู่คุณธรรม

๓. กระทรวงศึกษาธิการ โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรสนับสนุนงบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ สื่อใช้ประกอบในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑. โรงเรียนวิถีพุทธจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา หน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการพุทธธรรม ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้

๒. โรงเรียนควรจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมคุณลักษณะผู้เรียนให้กิน อยู่ ดี พึง เป็นตามแนวทางของโรงเรียนวิถีพุทธ โดยมีการปฏิบัติให้เป็นประจำและต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

๑. จากผลการวิจัยพบว่า การนำรูปแบบทดลองใช้ มีระยะเวลาการทดลองใช้ ๑ ภาคเรียน ทำให้ได้ผลที่เกิดกับผู้เรียนไม่มากนัก การวิจัยครั้งต่อไปจึงควรเพิ่มระยะเวลาในการทดลองใช้รูปแบบให้มากขึ้น เพื่อให้ได้ผลการวิจัยที่ชัดเจน

๒. ในการวิจัยครั้งต่อไปเพื่อให้ได้ผลการวิจัยที่ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น ควรทำการศึกษาในกรณีศึกษาที่ไม่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธควบคู่กันด้วย เพื่อเปรียบเทียบผลการวิจัย ทั้งนี้อาจใช้การศึกษาในเชิงคุณภาพเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ลึกซึ้ง

^๔ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, คู่มือการจัดระดับการกำกับดูแลองค์การภาครัฐตามหลักธรรมาภิบาลของการบริหารบ้านเมืองที่ดี, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท พรีเมียร์โปร จำกัด, ๒๕๕๒).

๓. ในการวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาแนวทางการพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ในโรงเรียนวิถีพุทธ เพื่อประโยชน์ในการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียน กิน อยู่ ดู ฟังเป็นตามแนวทางของโรงเรียนวิถีพุทธ

๔. ในการวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ที่ส่งผลต่อ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources)

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ

กระทรวงศึกษาธิการ. แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ. กรุงเทพมหานคร : อูษาการพิมพ์, ๒๕๔๗.

.....แนวทางการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรไทย, ๒๕๕๔.

.....สู่การศึกษาแนวพุทธ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๖.

.....หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๑.

กรมการศาสนา, สำนักคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รายงานการเยี่ยมเยียนให้ข้อเสนอแนะโรงเรียนวิถีพุทธ โครงการศึกษาและพัฒนาอัตลักษณ์ ๒๙ ประการ สู่ความเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ, กรุงเทพมหานคร : (อัดสำเนา), ๒๕๕๗.

ชาญชัย อินทรประวัติและพวงเพ็ญ อินทรประวัติ, รูปแบบการสอน. พิมพ์ครั้งที่ . สงขลา : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒสงขลา, ๒๕๔๒.

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. สอนเด็กให้มีจิตสาธารณะ. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : วี.พรินท์ ๑๙๙๑, ๒๕๕๓.

เทวินทร์ ศิริโชคชัยกุล. ระบบคุณภาพ ISO ๙๐๐๐. นนทบุรี : เอ็มพาวเวอร์เม้นท์, ๒๕๔๙.

บรรเจอดพร รัตนพันธ์. ยุทธศาสตร์การพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ. กรุงเทพมหานคร : อูษาการพิมพ์, ๒๕๔๗.

บุญชม ศรีสะอาด. การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๓.

.....การวิจัยเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ชมรมเด็ก, ๒๕๓๕.

ปริทรรศน์ พันธุบรรยงก์. TQM ภาคปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร : สสท, ๒๕๔๕.

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **ทิศทางการศึกษาไทย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลคำศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมมิก จำกัด, ๒๕๓๘.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **การศึกษาเริ่มต้นเมื่อคนกินอยู่เป็น**. กรุงเทพมหานคร: อุษากการพิมพ์, ๒๕๔๗.

_____. **หลักชาวพุทธ**. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๕๓.

เยาวดี วิบูลย์ศรี. **การประเมินโครงการ : แนวคิดและแนวปฏิบัติ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **โรงเรียนวิถีพุทธ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๔๗.

รัตน์ บัสนันท์. **การวิจัยเชิงคุณภาพทางการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : คำสมัย, ๒๕๕๑.

_____. **การวิจัยและพัฒนานวัตกรรมการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : คำสมัย, ๒๕๕๒.

วิฑูรย์ สิมะโชติ. **TQM : ปฏิบัติการสู่องค์กรคุณภาพยุค ๒๐๐๐**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น, ๒๕๔๑.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **พุทธธรรม (ฉบับเดิม)**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พระพุทธานุภาพของธรรมสภา, ๒๕๕๙.

สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ, **วิธีการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมค่านิยม การเรียนรู้โดยการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ภาพพิมพ์, ๒๕๔๖.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. **แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๖๐ - ๒๕๗๙**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พัฒนาหลักสูตร, ๒๕๖๐.

_____. **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๒**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสกายบุ๊กส์, ๒๕๕๓.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. **ปฏิรูปการศึกษาเพื่ออนาคตของประเทศไทย มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน**. กรุงเทพมหานคร : ๒๑ เซ็นจูรี จำกัด, ๒๕๕๘.

(๒) บทความ

เอี่ยมพร หลินเจริญ. **เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ, วารสารการวัดผลการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม**. ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

(๓) วิทยานิพนธ์

ชนกนารถ ชื่นเชย. “รูปแบบการจัดการศึกษาต่อเนื่องในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน”. **วิทยานิพนธ์การศึกษาคุณวุฒิบัณฑิต** สาขาวิชาการศึกษาผู้ใหญ่ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๐.

ชาตรี นามคุณ. “การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนแกนนำโรงเรียนวิถีพุทธ เขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต ๑”. **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ๒๕๕๒.

ชัยสิทธิ์ ตนเจริญสุข. “การบริหารงานโรงเรียนวิถีพุทธ”. **การค้นคว้าอิสระศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๐.

เตือนใจ รักษาพงษ์. “การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้เพื่อการบริหารงานวิชาการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม”. **ปริญญาานิพนธ์การศึกษาคุณวุฒิบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๑.

ทรงศักดิ์ แอ๊ดสกุล. “สภาพการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ๒๕๕๒.

บุญใจ ศรีสถิตนรากุล. “การพัฒนดัชนีรวมของคุณภาพการจัดการศึกษาสำหรับหลักสูตรพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต”. **ปริญญาานิพนธ์การศึกษาคุณวุฒิบัณฑิต** สาขาวิชาวิจัยและพัฒนาหลักสูตร, คณะศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๓.

พรสันต์ เลิศวิทยาวิวัฒน์. “รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ของนักเรียนอาชีวศึกษาเอกชน”. **ปริญญาานิพนธ์การศึกษาคุณวุฒิบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๐.

พระอธิการประภาส นิกะระโทก. “การพัฒนาดำเนินงานเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนบ้านทับช้าง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา”. **การศึกษาค้นคว้าอิสระ กศ.ม.** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๑.

มณฑกาญจน์ ทองใย. “การพัฒนารูปแบบการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน”. **ปริญญาานิพนธ์การศึกษาคุณวุฒิบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๙.

รุ่งรัชดาพร เวหะชาติ. “การพัฒนารูปแบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์กรของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน”. **คุณวุฒิานิพนธ์การศึกษาคุณวุฒิบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๘.

วาสนา ต๊ะกาคโค. “การประเมินการดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำพูน เขต ๑”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๙.

สมบูรณ์ ศิริสรหรือรัญ. “การพัฒนารูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำของคนบตี”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

สนิท สายธนู. “การพัฒนารูปแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมศึกษาแก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตามโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ”. **การศึกษาค้นคว้าอิสระการศึกษามหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๙.

สมุทร ชำนาญ. การพัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนที่บริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน. **ดุษฎีนิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๖.

สุวรรณ วิลารักษ์. “การดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาฉะเชิงเทรา เขต ๒”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์, ๒๕๕๑.

(๔) สื่ออิเล็กทรอนิกส์

สมเด็จพระพุฒาจารย์. **แนวคิด วิถีพุทธ วิถีธรรม วิถีไทย**. [ออนไลน์]

แหล่งที่มา : http://www.bpcd.net/content/religion/budh_school.pdf, ๒๕๕๗.

[๑๑ มิถุนายน ๒๕๖๐].

โรงเรียนวิถีพุทธ. [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <http://www.vitheeabuddha.com/main.php?url=school> [๗ เมษายน ๒๕๖๐].

๒. ภาษาอังกฤษ :

(I) Book

Brown, W.B. and Moberg, D. J., **Organization Theory and Management : A Macro Approach**. New York : John Wiley and Sons, 1980.

Good.C.V, **Dictionary of Education**. New York : McGraw-Hill Book Company, 1973.

Keeves, J.B., **Models and model building**. New York : McGraw-Hill, 1998.

Lanier, S. P. **Promotion Moral and Conceptual Development in Rural Adolescents**. London : Rout ledge and Kegan Paul, 1993.

Lofland,J., **Analyzing Social Settings** .Blemont, Calif, Wadworth, 1984.

Smith, R. H., and Others. **Measurement : Making Organization Perform.** New York : Macmillan, 1980.

Steiner, Elizabeth, **Edocology.** Sydney : NSW, 1990.

(II) Articlea

Cranley, Mary Elizabeth. "Tessaban School : The Moral Life of a Thai Primary School," **Dissertation Abstracts International.** 64(05) : 1531-A. November, 2003.

Price, BR. "Meta- Analysis of the Effects of College on Moral Reasoning," **Dissertation Abstracts International.** 30(2) : 735-A. September, 1992.

Wark, Gillian R. "Real-life Moral Judgment," **Dissertation Abstracts International.** 58(04) : 2183-B. October, 1997.

ภาคผนวก ก
ภาพประกอบการดำเนินงานวิจัย

ระยะที่ ๑ การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและยกย่องรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของ
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

ตอนที่ ๑ การสังเกต และการสัมภาษณ์ เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและบริบท
โรงเรียนวิถีพุทธ

ตอนที่ ๒ รวบรวมรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

ระยะที่ ๒ การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

ตอนที่ ๑ การตรวจสอบรูปแบบด้วยเทคนิคการสนทนากลุ่ม(Focus group Discussion)

ตอนที่ ๒ การทดลองใช้รูปแบบ ระยะเวลา ๑ ภาคเรียน (๒/๒๕๖๐)

ตอนที่ ๓ ประเมินผลรูปแบบ โดยผู้เชี่ยวชาญ

ตอนที่ ๔ นิเทศ ติดตาม และเก็บข้อมูลผลการวิจัย

ระยะที่ ๓ การศึกษาผลการใช้รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

ภาคผนวก ข
หนังสือราชการ

ที่ ศธ.๖๑๓๒.๑ /ว๓๐

บัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี

อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๑๑ มีนาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์เพื่องานวิจัย

เจริญพร ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านหนองแห่น

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เพื่องานวิจัย

จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นายจเด็จ ทัตวงษา รหัสประจำตัว ๕๘๐๕๕๐๕๐๒๐ นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำการศึกษาวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการศึกษาหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โดยมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ คือ ๑) พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร. ๒) พระมหามิตร วุฒิปญโญ,ผศ.ดร.

ในการนี้ เพื่อให้งานศึกษาวิจัยของนิสิตมีคุณภาพด้านวิชาการและถูกต้องตามหลัก การวิจัยบัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น จึงขอความอนุเคราะห์ท่าน ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ ดังนี้ ๑. ผู้อำนวยการโรงเรียน ๒. ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ๓.ครูผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ๔.นักเรียน และ ๕.คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวนด้านละ ๑ ท่าน โดยข้อมูลที่ได้จักใช้เป็นประโยชน์ในการวิจัยเท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อนาน และ หน่วยงานของท่านแต่ประการใด หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับร่วมมือจากท่านด้วยดี ขออนุโมทนา มา ณ โอกาสนี้

เจริญพร

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ที่ ศธ.๖๑๓๒.๑ /ว๓๐

บัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๑๑ มีนาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์เพื่องานวิจัย

เจริญพร ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านเลิงแฝกบัวแก้ว

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เพื่องานวิจัย

จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นายจเด็จ ทศวงษา รหัสประจำตัว ๕๘๐๕๕๐๕๐๒๐ นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำการศึกษาวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการศึกษาหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โดยมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ คือ ๑) พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร. ๒) พระมหามิตร รัฐปญโญ,ผศ.ดร.

ในการนี้ เพื่อให้งานศึกษาวิจัยของนิสิตมีคุณภาพด้านวิชาการและถูกต้องตามหลัก การวิจัยบัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น จึงขอความอนุเคราะห์ท่าน ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ ดังนี้ ๑. ผู้อำนวยการโรงเรียน ๒. ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ๓.ครูผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ๔.นักเรียน และ ๕.คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวนด้านละ ๑ ท่าน โดยข้อมูลที่ได้จักใช้เป็นประโยชน์ในการวิจัยเท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อท่าน และ หน่วยงานของท่านแต่ประการใด หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับร่วมมือจากท่านด้วยดี ขออนุโมทนา มา ณ โอกาสนี้

เจริญพร

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)
รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ที่ ศธ.๖๑๓๒.๑ / ๖๓๐

บัณฑิตศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๑๑ มีนาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์เพื่องานวิจัย

เจริญพร ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านหนองแสง

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เพื่องานวิจัย

จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นายจเด็จ ทัตวงษา รหัสประจำตัว ๕๘๐๕๕๐๕๐๒๐ นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำการศึกษาวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการศึกษาหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โดยมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ คือ ๑) พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร. ๒) พระมหามิตร จิตปัญโญ,ผศ.ดร.

ในการนี้ เพื่อให้งานศึกษาวิจัยของนิสิตมีคุณภาพด้านวิชาการและถูกต้องตามหลัก การวิจัยบัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น จึงขอความอนุเคราะห์ท่าน ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ ดังนี้ ๑. ผู้อำนวยการโรงเรียน ๒. ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ๓.ครูผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ๔.นักเรียน และ ๕.คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวนด้านละ ๑ ท่าน โดยข้อมูลที่ได้อาจใช้เป็นประโยชน์ในการวิจัยเท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อท่าน และ หน่วยงานของท่านแต่ประการใด หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับร่วมมือจากท่านด้วยดี ขออนุโมทนา มา ณ โอกาสนี้

เจริญพร

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน วิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น (บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น) โทร ๐๘๕-๗๔๗-๗๗๖๐

ที่ ศธ ๖๑๓๒.๑/ว๒๓

วันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความร่วมมือเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย

เรียน พระครูสุรัศมิ์ภิรญาณ, ผศ.ดร.

ด้วย นายจเด็จ ทัตวงษา รหัสประจำตัว ๕๘๐๕๕๐๕๐๒๐ นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำการศึกษาวิทยานิพนธ์เรื่อง “การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการศึกษาหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โดยมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ดังนี้ ๑) พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร. ๒) พระมหามิตร จิตปัญโญ,ผศ.ดร.

ดังนั้น เพื่อให้งานศึกษาวิจัยของนิสิตมีคุณภาพด้านวิชาการและถูกต้องตามหลักการวิจัย บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นบุคคลผู้มีความรู้ความสามารถและมีความเชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย จึงขอความร่วมมือท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัยของนิสิตท่านนี้

บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับร่วมมือจากท่านด้วยดี ขอ
อนุโมทนามา ณ โอกาสนี้

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารบัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

ที่ ศธ.๖๑๓๒.๖/๓๔

บัณฑิตศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความร่วมมือเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย

เจริญพร นางกาญจนา ศรีพระนาม

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นายจเด็จ ทัตวงษา รหัสประจำตัว ๕๘๐๕๕๐๕๐๒๐ นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำการศึกษาวิทยานิพนธ์เรื่อง “การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการศึกษาหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โดยมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ดังนี้ ๑) พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร. ๒) พระมหามิตร จิตปญโญ,ผศ.ดร.

ดังนั้น เพื่อให้งานศึกษาวิจัยของนิสิตมีคุณภาพด้านวิชาการและถูกต้องตามหลักการวิจัย บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นบุคคลผู้มีความรู้ความสามารถและมีความเชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย จึงขอความร่วมมือท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัยของนิสิตท่านนี้

บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับร่วมมือจากท่านด้วยดี ขออนุโมทนา ณ โอกาสนี้

เจริญพร

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารบัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

ที่ ศธ.๖๑๓๒.๖/๓๔

บัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี

อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความร่วมมือเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย

เจริญพร ดร.นิลรัตน์ โคตะ

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นายจเด็จ ทัตวงษา รหัสประจำตัว ๕๘๐๕๕๐๕๐๒๐ นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำการศึกษาวิทยานิพนธ์เรื่อง “การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการศึกษาหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โดยมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ดังนี้ ๑) พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร. ๒) พระมหามิตร ฐิตปญโญ,ผศ.ดร.

ดังนั้น เพื่อให้งานศึกษาวิจัยของนิสิตมีคุณภาพด้านวิชาการและถูกต้องตามหลักการวิจัย บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นบุคคลผู้มีความรู้ความสามารถและมีความเชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย จึงขอความร่วมมือท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัยของนิสิตท่านนี้

บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับร่วมมือจากท่านด้วยดี ขออนุโมทนา ณ โอกาสนี้

เจริญพร

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารบัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

ที่ ศธ.๖๑๓๒.ว/๓๔

บัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความร่วมมือเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย

เจริญพร ดร.หงษ์สา ดวงจันทร์โชติ

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นายจเด็จ ทัตวงษา รหัสประจำตัว ๕๘๐๕๕๐๕๐๒๐ นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำการศึกษาวิทยานิพนธ์เรื่อง “การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการศึกษาหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โดยมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ดังนี้ ๑) พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร. ๒) พระมหามิตร รุ่งปัญญา,ผศ.ดร.

ดังนั้น เพื่อให้งานศึกษาวิจัยของนิสิตมีคุณภาพด้านวิชาการและถูกต้องตามหลักการวิจัย บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นบุคคลผู้มีความรู้ความสามารถและมีความเชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย จึงขอความร่วมมือท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัยของนิสิตท่านนี้

บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับร่วมมือจากท่านด้วยดี ขออนุโมทนา ณ โอกาสนี้

เจริญพร

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารบัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

ที่ ศธ.๖๑๓๒.๑/ว๙๐

บัณฑิตศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตทดลองเครื่องมือเพื่อการวิจัย Try out

เจริญพร/เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านโนนสะอาด

- สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. คู่มือการใช้รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ จำนวน ๑ เล่ม

ด้วย นายจเด็จ ทศวงษา รหัสประจำตัว ๕๘๐๕๕๐๕๐๒๐ แบบ ๒.๑ สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับ
อนุมัติให้ทำคุณูปการ เรื่อง “การพัฒนาแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขต
พื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓” มีคณะกรรมการควบคุมคุณูปการ ดังนี้ คือ
๑) พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร. ๒) พระมหามิตร จิตปัญโญ,ผศ.ดร.

เพื่อให้งานวิจัยสำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ จึงเจริญพรมมาเพื่อขออนุญาตให้หนังสือได้
ขออนุญาตทดลองเครื่องมือเพื่อการวิจัย Try out เรื่อง “การพัฒนาแบบการดำเนินงานโรงเรียน
วิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓” ครั้งนี้ด้วย โดยข้อมูลที่ได้
จักใช้ประโยชน์ในการวิจัยเท่านั้นไม่มีผลกระทบต่อนานแต่ประการใด

บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับร่วมมือจากท่านด้วยดี
ขออนุโมทนา มา ณ โอกาสนี้

เจริญพร

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารบัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

สนง.บัณฑิตศึกษา โทร.๐๔๓-๒๘๓-๕๔๗ ต่อ ๑๑๖

พระมหาพิสิฐ วิสิษฐปัญโญ - จนท.ประสานงาน - ๐๘๕-๗๔๗-๕๗๖๐

ที่ ศธ.๖๑๓๒.๑/ว๙๐

บัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตทดลองเครื่องมือเพื่อการวิจัย Try out

เจริญพร/เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านโนนสมบูรณ์

- สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. คู่มือการใช้รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ จำนวน ๑ เล่ม

ด้วย นายจเด็จ ทศวงษา รหัสประจำตัว ๕๘๐๕๕๐๕๐๒๐ แบบ ๒.๑ สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับ
อนุมัติให้ทำคุณนิพนธ์ เรื่อง “การพัฒนาแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขต
พื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓” มีคณะกรรมการควบคุมคุณนิพนธ์ ดังนี้ คือ
๑) พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร. ๒) พระมหามิตร วุฒิปญโญ,ผศ.ดร.

เพื่อให้งานวิจัยสำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ จึงเจริญพรมมาเพื่อขออนุญาตให้ผลิตได้
ขออนุญาตทดลองเครื่องมือเพื่อการวิจัย Try out เรื่อง “การพัฒนาแบบการดำเนินงานโรงเรียน
วิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓” ครั้งนี้ด้วย โดยข้อมูลที่ได้
จักใช้ประโยชน์ในการวิจัยเท่านั้นไม่มีผลกระทบต่อท่านแต่ประการใด

บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับร่วมมือจากท่านด้วยดี
ขออโนทนา มา ณ โอกาสนี้

เจริญพร

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารบัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

สนง.บัณฑิตศึกษา โทร.๐๔๓-๒๘๓-๕๕๗ ต่อ ๑๑๖

พระมหาพิสิฐ วิสิษฐปญโญ - จนท.ประสานงาน - ๐๘๕-๗๔๗-๗๗๖๐

ที่ ศธ.๖๑๓๒.๑/ว๙๐

บัณฑิตศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตทดลองเครื่องมือเพื่อการวิจัย Try out

เจริญพร/เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านหนองแขวงสทคามวิทย

- สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. คู่มือการใช้รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ จำนวน ๑ เล่ม

ด้วย นายจเด็จ ทศวงษา รหัสประจำตัว ๕๘๐๕๕๐๕๐๒๐ แบบ ๒.๑ สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับ
อนุมัติให้ทำคุณูปการ เรื่อง “การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขต
พื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓” มีคณะกรรมการควบคุมคุณูปการ ดังนี้ คือ
๑) พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร. ๒) พระมหามิตร ฐิตปัญโญ,ผศ.ดร.

เพื่อให้งานวิจัยสำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ จึงเจริญพรมมาเพื่อขออนุญาตให้ผลิตได้
ขออนุญาตทดลองเครื่องมือเพื่อการวิจัย Try out เรื่อง “การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียน
วิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓” ครั้งนี้ด้วย โดยข้อมูลที่
จักใช้ประโยชน์ในการวิจัยเท่านั้นไม่มีผลกระทบต่อท่านแต่ประการใด

บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับร่วมมือจากท่านด้วยดี
ขออนุโมทนา ณ โอกาสนี้

เจริญพร

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารบัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

ที่ ศธ.๖๑๓๒.๑/ว๕๐

บัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี

อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตทดลองเครื่องมือเพื่อการวิจัย Try out

เจริญพร/เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านลำโรงหว้าโนนจันทร์หอม

- สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. คู่มือการใช้รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ จำนวน ๑ เล่ม

ด้วย นายจเด็จ ทักสงษา รหัสประจำตัว ๕๔๐๕๕๐๕๐๒๐ แบบ ๒.๑ สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับ
อนุมัติให้ทำคุณิพนธ์ เรื่อง “การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขต
พื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓” มีคณะกรรมการควบคุมคุณิพนธ์ ดังนี้ คือ
๑) พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร. ๒) พระมหามิตร จิตปัญโญ,ผศ.ดร.

เพื่อให้งานวิจัยสำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ จึงเจริญพรมมาเพื่อขออนุญาตให้บันทึกได้
ขออนุญาตทดลองเครื่องมือเพื่อการวิจัย Try out เรื่อง “การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียน
วิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓” ครั้งนี้ด้วย โดยข้อมูลที่ได้
จักใช้ประโยชน์ในการวิจัยเท่านั้นไม่มีผลกระทบต่อนานแต่ประการใด

บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับร่วมมือจากท่านด้วยดี
ขออนุโมทนามา ณ โอกาสนี้

เจริญพร

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารบัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

สนง.บัณฑิตศึกษา โทร.๐๔๓-๒๘๓-๕๔๗ ต่อ ๑๑๖

พระมหาพิสิฐ วิสิษฐปัญโญ - จนท.ประสานงาน - ๐๘๕-๗๔๗-๕๗๖๐

ที่ ศธ.๖๑๓๒.๑/ว๙๐

บัณฑิตศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตทดลองเครื่องมือเพื่อการวิจัย Try out

เจริญพร/เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านหนองบอน

- สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. คู่มือการใช้รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ จำนวน ๑ เล่ม

ด้วย นายจเด็จ ทัตวงษา รหัสประจำตัว ๕๘๐๕๕๐๕๐๒๐ แบบ ๒.๑ สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับ
อนุมัติให้ทำดุขุณิพนธ์ เรื่อง “การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขต
พื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓” มีคณะกรรมการควบคุมดุขุณิพนธ์ ดังนี้ คือ
๑) พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร. ๒) พระมหามิตร จิตปญโญ,ผศ.ดร.

เพื่อให้งานวิจัยสำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ จึงเจริญพรมมาเพื่อขออนุญาตให้ผลิตได้
ขออนุญาตทดลองเครื่องมือเพื่อการวิจัย Try out เรื่อง “การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียน
วิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓” ครั้งนี้ด้วย โดยข้อมูลที่ได้
จักใช้ประโยชน์ในการวิจัยเท่านั้นไม่มีผลกระทบต่อท่านแต่ประการใด

บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับร่วมมือจากท่านด้วยดี
ขออนุโมทนา ณ โอกาสนี้

เจริญพร

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารบัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

ที่ ศธ.๖๑๓๒.๑/ว๕๐

บัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี

อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตทดลองเครื่องมือเพื่อการวิจัย Try out

เจริญพร/เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านกุดรัง

- สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. คู่มือการใช้รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ จำนวน ๑ เล่ม

ด้วย นายจเด็จ ทศวงษา รหัสประจำตัว ๕๘๐๕๕๐๕๐๒๐ แบบ ๒.๑ สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับ
อนุมัติให้ทำคุณูปการ เรื่อง “การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขต
พื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓” มีคณะกรรมการควบคุมคุณูปการ ดังนี้ คือ
๑) พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร. ๒) พระมหามิตร วุฒิปญโญ,ผศ.ดร.

เพื่อให้งานวิจัยสำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ จึงเจริญพรมหาเพื่อขออนุญาตให้ผลิตได้
ขออนุญาตทดลองเครื่องมือเพื่อการวิจัย Try out เรื่อง “การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียน
วิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓” ครั้งนี้ด้วย โดยข้อมูลที่
ได้จักใช้ประโยชน์ในการวิจัยเท่านั้นไม่มีผลกระทบต่อท่านแต่ประการใด

บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับร่วมมือจากท่านด้วยดี
ขออนุโมทนา ณ โอกาสนี้

เจริญพร

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารบัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

สนง.บัณฑิตศึกษา โทร.๐๔๓-๒๘๓-๕๔๗ ต่อ ๑๑๖

พระมหาพิสิฐ วิสิษฐปญโญ – จันท.ประสานงาน – ๐๘๕-๗๔๗-๗๗๖๐

ที่ ศธ.๖๑๓๒.๑/ว๘๕

บัณฑิตศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง เชิญร่วมสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

เรียน/เจริญพร ดร.วิเชียร แสนมี

สิ่งที่ส่งมาด้วย ดุษฎีนิพนธ์ ๑ ชุด

ด้วย นายจเด็จ ทัตวงษา รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๕๕๐๕๐๒๐ นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น ได้จัดกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)
ในเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา”
มหาสารคาม เขต ๓” ในวันพฤหัสบดี ที่ ๑๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๐ เวลา ๑๓.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้อง
ประชุม ๔๐๓ ชั้น ๔ อาคาร ๑๐๐ ปี สมเด็จพระพุทธเจ้าจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร)

ในการนี้ บัณฑิตศึกษาวิทยาเขตขอนแก่น พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญในงานวิจัยดังกล่าว ดังนั้น
จึงขอเชิญเข้าร่วมกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อสนทนาเสริมประเด็นการวิจัยของ
นิสิตให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น รายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อพิจารณา หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความร่วมมือจากท่านด้วยดี ขอขอบคุณและ
อนุโมทนาในกุศลเจตนาช่วยเหลือด้านวิชาการมา ณ โอกาสนี้

เจริญพร

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ที่ ศธ.๖๑๓๒.๑/ว๘๕

บัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี

อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง เชิญร่วมสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

เรียน/เจริญพร ผศ.ดร.หอมวล บัวระภา

สิ่งที่ส่งมาด้วย ดุษฎีนิพนธ์ ๑ ชุด

ด้วย นายจเด็จ ทัตวงษา รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๕๕๐๕๐๒๐ นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น ได้จัดกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ในเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา” มหาสารคาม เขต ๓” ในวันพฤหัสบดี ที่ ๑๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๐ เวลา ๑๓.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุม ๔๐๓ ชั้น ๔ อาคาร ๑๐๐ ปี สมเด็จพระพุทธเจ้าจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร)

ในการนี้ บัณฑิตศึกษาวิทยาเขตขอนแก่น พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญในงานวิจัยดังกล่าว ดังนั้นจึงขอเชิญเข้าร่วมกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อสนทนาเสริมประเด็นการวิจัยของนิสิตให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น รายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อพิจารณา หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่านด้วยดี ขอขอบคุณและอนุโมทนาในกุศลเจตนาช่วยเหลือด้านวิชาการมา ณ โอกาสนี้

เจริญพร

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ที่ ศธ.๖๑๓๒.๑/ว๘๕

บัณฑิตศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง เชิญร่วมสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

เรียน/เจริญพร ดร.อาภาภรณ์ อินเสมียน

สิ่งที่ส่งมาด้วย ดุษฎีนิพนธ์ ๑ ชุด

ด้วย นายจเด็จ ทัตวงษา รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๕๕๐๕๐๒๐ นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น ได้จัดกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ในเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓” ในวันพฤหัสบดี ที่ ๑๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๐ เวลา ๑๓.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุม ๔๐๓ ชั้น ๔ อาคาร ๑๐๐ ปี สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร)

ในการนี้ บัณฑิตศึกษาวิทยาเขตขอนแก่น พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญในงานวิจัยดังกล่าว ดังนั้นจึงขอเชิญเข้าร่วมกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อสนทนาเสริมประเด็นการวิจัยของนิสิตให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น รายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียน/เจริญพรมหาเพื่อพิจารณา หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความร่วมมือจากท่านด้วยดี ขอขอบคุณและอนุโมทนาในกุศลเจตนาช่วยเหลือด้านวิชาการมา ณ โอกาสนี้

เจริญพร

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ที่ ศธ.๖๑๓๒.๑/ว๘๕

บัณฑิตศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง เชิญร่วมสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

เรียน/เจริญพร ดร.ศักดิ์สิทธิ์ สีหลวงเพชร

สิ่งที่ส่งมาด้วย คู่มือพิมพ์ ๑ ชุด

ด้วย นายจเด็จ ทัสวงษา รหัสประจำตัวนิสิต ๕๔๐๕๕๐๕๐๒๐ นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น ได้จัดกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)
ในเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา”
มหาสารคาม เขต ๓” ในวันพฤหัสบดี ที่ ๑๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๐ เวลา ๑๓.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้อง
ประชุม ๔๐๓ ชั้น ๔ อาคาร ๑๐๐ ปี สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร)

ในการนี้ บัณฑิตศึกษาวิทยาเขตขอนแก่น พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญในงานวิจัยดังกล่าว ดังนั้น
จึงขอเชิญเข้าร่วมกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อสนทนาเสริมประเด็นการวิจัยของ
นิสิตให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น รายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อพิจารณา หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความร่วมมือจากท่านด้วยดี ขอขอบคุณและ
อนุโมทนาในกุศลเจตนาช่วยเหลือด้านวิชาการมา ณ โอกาสนี้

เจริญพร

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ที่ ศธ.๖๑๓๒.๑/ว๘๕

บัณฑิตศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง เชิญร่วมสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

เรียน/เจริญพร ดร.กฤษฎา สีจันทร์ชัด รอง ผอ.ร.ร.โคกสีวิทยาสรรพ์

สิ่งที่ส่งมาด้วย ดุษฎีนิพนธ์ ๑ ชุด

ด้วย นายจเด็จ ทัตวงษา รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๕๕๐๕๐๒๐ นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น ได้จัดกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)
ในเรื่อง “การพัฒนาแบบแผนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา
มหาสารคาม เขต ๓” ในวันพฤหัสบดี ที่ ๑๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๐ เวลา ๑๓.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้อง
ประชุม ๔๐๓ ชั้น ๔ อาคาร ๑๐๐ ปี สมเด็จพระพุทธมหาราช (อภ. อาสภมหาราเช)

ในการนี้ บัณฑิตศึกษาวิทยาเขตขอนแก่น พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญในงานวิจัยดังกล่าว ดังนั้น
จึงขอเชิญเข้าร่วมกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อสนทนาเสริมประเด็นการวิจัยของ
นิสิตให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น รายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียน/เจริญพรมหาเพื่อพิจารณา หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความร่วมมือจากท่านด้วยดี ขอขอบคุณและ
อนุโมทนาในกุศลเจตนาช่วยเหลือด้านวิชาการมา ณ โอกาสนี้

เจริญพร

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ภาคผนวก ค
รายชื่อผู้เชี่ยวชาญ

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบเครื่องมือ

ที่	ชื่อ/ฉายา/นามสกุล	ตำแหน่ง
๑	พระครูสุธีคัมภีรญาณ, ผศ. ดร.	อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
๒	ผศ.ดร.ประยูร แสงใส	อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชาการบริหาร การศึกษา มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
๓	นางกาญจนา ศรีพระนาม	ผู้อำนวยการเชี่ยวชาญ โรงเรียนบ้านหนองแสง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา มหาสารคาม เขต ๓
๔	ดร.หรั่งสา ดวงจันทร์โชติ	ครูเชี่ยวชาญ โรงเรียนบ้านหินแท่นเสริมศิลป์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา มหาสารคาม เขต ๓
๕	ดร.นิลรัตน์ โคตะ	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษ สำนักงาน ศึกษาธิการจังหวัด

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิร่วมกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

ที่	ชื่อ/ฉายา/นามสกุล	ตำแหน่ง
๑	พระโสภณพัฒนบัณฑิต, รศ.ดร.	ประธานกรรมการ
๒	พระมหามิตร จิตปัญโญ, ผศ.ดร.	กรรมการ
๓	พระครูสุธีคัมภีรญาณ, ผศ.ดร.	อาจารย์ประจำ มจร.
๔	ผศ.ดร.สุวิน ทองปั้น	อาจารย์ประจำ มจร.
๕	ผศ.ดร.ประยูร แสงใส	อาจารย์ประจำ มจร.
๖	ผศ.ดร.หอมทวล บัวระภา	อาจารย์มหาวิทยาลัยขอนแก่น
๗	ดร.วิเชียร แสนมี	อาจารย์มหาวิทยาลัยขอนแก่น
๘	ดร.กษฎา สีจันทร์สด	รอง ผอ.รร.โคกสีวิทยาสรรพ์
๙	ดร.ศักดิ์สิทธิ์ สีหลวงเพชร	ศึกษานิเทศก์ สพป.มหาสารคาม เขต ๓
๑๐	ดร.อาภาภรณ์ อินเสมียน	ครูเชี่ยวชาญ สพป.มหาสารคาม เขต ๑
๑๑	พระมหาพิสิฐ วิสิษฐปัญโญ	เลขานุการบัณฑิตศึกษา

ภาคผนวก ง
เครื่องมือเก็บข้อมูลการวิจัย

แบบบันทึกการสังเกต

เรื่อง การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา
มหาสารคาม เขต ๓

.....

คำชี้แจง

๑. แบบบันทึกการสังเกตชุดนี้ใช้สำหรับสังเกตการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำ ตาม
ตัวชี้วัดโรงเรียนวิถีพุทธ ๒๙ ประการ ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม
เขต ๓

๒. แบบสังเกต แบ่งออกเป็น ๒ ตอน

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเบื้องต้น

ตอนที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเบื้องต้น

๑. โรงเรียน..... อำเภอ

.....

๒. วัน เดือน ปี ที่สังเกต เวลา.....น.

ตอนที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

๒.๑ ด้านกายภาพ : การจัดสภาพให้ใกล้ชิดธรรมชาติและส่งเสริมการบริหารจิต เจริญ
ปัญญา

- ☐ มีป้ายโรงเรียนวิถีพุทธ
- ☐ มีพระพุทธรูปบริเวณหน้าโรงเรียน
- ☐ มีพระพุทธรูปประจำห้องเรียน
- ☐ มีพุทธศาสนสุภาษิต วาทีธรรม พระราชดำรัสติดตามที่ต่าง ๆ
- ☐ มีความสะอาด สงบ ร่มรื่น
- ☐ มีห้องพระพุทธรูปศาสนา หรือลานธรรม
- ☐ ไม่มีสิ่งเสพติด เหล้า บุหรี่ ในโรงเรียน ๑๐๐ %

ข้อสังเกตพบเห็นเพิ่มเติม

๒.๒ ด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิต : จัดกิจกรรมที่บูรณาการไตรสิกขาโดยเน้น การกิน อยู่ ดู ฟัง ด้วยสติสัมปชัญญะรู้คุณค่า

- ☐ รักษาศีล ๕
- ☐ ยิ้มง่าย ไหว้สวย กราบงาม
- ☐ พิจารณาอาหารก่อนรับประทาน รับประทานอาหารไม่เสียงดัง ไม่หก ไม่เหลือ
- ☐ ประหยัด ออม ถนอมใช้เงินและสิ่งของ
- ☐ มีนิสัยใฝ่รู้ สู้สิ่งยาก

ข้อสังเกตพบเห็นเพิ่มเติม

๒.๓ ด้านการเรียนการสอน : มีหลักสูตรสถานศึกษาและจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการพุทธธรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างชัดเจน ต่อเนื่อง

- ☐ บริหารจิต เจริญปัญญาก่อนเข้าเรียนเข้า-บ่าย ทั้งครูและนักเรียน
- ☐ บูรณาการวิถีพุทธทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้และในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
- ☐ ผู้บริหาร ครูและนักเรียนไปปฏิบัติศาสนกิจที่วัด เดือนละ ๑ ครั้ง
มีวัดเป็นแหล่งเรียนรู้
- ☐ ผู้บริหาร ครูและนักเรียนทุกคนเข้าค่ายปฏิบัติธรรมอย่างน้อย ปีละ ๑ ครั้ง

ข้อสังเกตพบเห็นเพิ่มเติม

๒.๔ ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ : ส่งเสริมวัฒนธรรมแสวงหาปัญญา มีปฏิสัมพันธ์เป็นกัลยาณมิตรต่อกันทุกคน พยายามปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น

- ☐ ไม่ดูดำนักเรียน
- ☐ ทำบุญ ใส่บาตร ฟังเทศน์ ในวันพระ
- ☐ ครุณานักเรียนทำกิจกรรมจิตอาสา สัปดาห์ละ ๑ ครั้ง

- ☐ ชื่นชมความดีหน้าเสาธงทุกวัน
- ☐ โฮมรูมเพื่อสะท้อนความรู้สึก เช่น ความรู้สึกที่ได้ทำความดี
- ข้อสังเกตพบเห็นเพิ่มเติม

.....

.....

๒.๕ ด้านการบริหารจัดการ : ร่วมกับผู้ปกครองและชุมชนพัฒนานักเรียน และพัฒนา
ซึ่งกันและกัน

- ☐ ใส่เสื้อขาวทุกคน ในวันพระ
- ☐ สวดมนต์แปล ในวันพระ
- ☐ รับประทานอาหารมังสวิรัตในมื้อกลางวัน ในวันพระ
- ☐ ไม่ขายอาหารขยะในโรงเรียน
- ☐ บริหารจิต เจริญปัญญาก่อนประชุมทุกครั้ง
- ☐ ผู้บริหาร ครูและนักเรียนมีสมุดบันทึกความดี
- ☐ ผู้บริหาร ครูและนักเรียนสวดได้ธรรมะเป็นอย่างน้อย
- ☐ มีพระมาสอนอย่างสม่ำเสมอ
- ข้อสังเกตพบเห็นเพิ่มเติม

.....

.....

ลงชื่อ..... ผู้สังเกต

(.....)

วัน/เดือน/ปี...../...../.....

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา
มหาสารคาม เขต ๓

.....

คำชี้แจง

๑. แบบสัมภาษณ์ชุดนี้ใช้สำหรับสัมภาษณ์ผู้อำนวยการโรงเรียน ศึกษาพิเศษ/นักวิชาการที่
รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน นักเรียน ครูผู้รับผิดชอบงาน
โครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม
ผู้ปกครองนักเรียน พระสงฆ์ และผู้นำหมู่บ้าน

๒. แบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น ๓ ตอน

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเบื้องต้น

ตอนที่ ๒ สภาพปัจจุบันและปัญหาของการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ของ
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

ตอนที่ ๓ รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเบื้องต้น

๑. โรงเรียน..... อำเภอ

.....

๒. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

.....

๓. เพศ () ชาย () หญิง

๔. ตำแหน่ง/สถานะภาพ

.....

๕. สถานที่สัมภาษณ์

.....

๖. วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์ เวลา.....

น.

ตอนที่ ๒ สภาพปัจจุบันและปัญหาของการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ของสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

๒.๑ ด้านกายภาพ : การจัดสภาพให้ใกล้ชิดธรรมชาติและส่งเสริมการบริหารจิต เจริญ
ปัญญา

๒.๑.๑ สภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน มีการดำเนินการอย่างไร

- สภาพแวดล้อมภายในห้องเรียน

.....
.....

- สภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียน

.....
.....

๒.๑.๒ สภาพแวดล้อมภายนอกโรงเรียน

- สภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตในชุมชนที่ส่งเสริมการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

.....
.....

- การให้ความร่วมมือของผู้ปกครอง ต่อการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

.....
.....

๒.๑.๓ ปัญหาในการดำเนินงาน

.....
.....

๒.๒ ด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิต : จัดกิจกรรมที่บูรณาการไตรสิกขาโดยเน้น การกิน อยู่ ดู
ฟัง ด้วยสติสัมปชัญญะรู้คุณค่า

๒.๒.๑ กิจกรรมที่ดำเนินการให้เกิดการรักษาศีล ทั้งในและนอกโรงเรียน

.....
.....

๒.๒.๒ กิจกรรมที่ดำเนินการให้เกิดการส่งเสริมการทำสมาธิ ทั้งในและนอกโรงเรียน

.....
.....

๒.๒.๓ กิจกรรมที่ดำเนินการให้เกิดปัญหา ทั้งในและนอกโรงเรียน

๒.๒.๓ ปัญหาในการดำเนินงาน

๒.๓ ด้านการเรียนการสอน : มีหลักสูตรสถานศึกษาและจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการพุทธรธรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างชัดเจน ต่อเนื่อง

๒.๓.๑ วิเคราะห์ความเหมาะสม จุดเด่น จุดด้อยในแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาและแผนปฏิบัติการประจำปี อย่างไร

๒.๓.๒ กำหนดนโยบาย แผนงาน/โครงการ ที่สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล อย่างไร

๒.๓.๓ การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ที่บูรณาการเรื่องไตรสิกขา โดยเน้น การกิน อยู่ ดู ฟัง ด้วยสติสัมปชัญญะ รู้คุณค่า อย่างไร

๒.๓.๔ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ที่บูรณาการเรื่องไตรสิกขา โดยเน้น การกิน อยู่ ดู ฟัง ด้วยสติสัมปชัญญะ รู้คุณค่า อย่างไร

- การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษา

- การจัดกิจกรรมอื่น ๆ ที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้

๒.๓.๕ การนิเทศ กำกับ ติดตามภายในของผู้บริหารสถานศึกษาและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

๒.๓.๖ การใช้/หาทรัพยากร แหล่งเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

๒.๓.๖ ปัญหาในการดำเนินงาน

๒.๔ ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ : ส่งเสริมวัฒนธรรมแสวงหาปัญญา มีปฏิสัมพันธ์เป็นกัลยาณมิตรต่อกันทุกคน พยายามปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น

๒.๔.๑ สภาพสังคมในและนอกโรงเรียน ที่เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียน

๒.๔.๒ กิจกรรมที่ส่งเสริมการบรรยากาศ ปฏิสัมพันธ์ในโรงเรียน

๒.๔.๓ ปัญหาในการดำเนินงาน

๒.๕ ด้านการบริหารจัดการ : ร่วมกับผู้ปกครองและชุมชนพัฒนานักเรียน และพัฒนาซึ่งกันและกัน

๒.๕.๑ การให้การสนับสนุนของชุมชน องค์กรอื่น ๆ

๒.๕.๒ การสร้างเครือข่าย ระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน เพื่อให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ อย่างไร

๒.๕.๓ การวางแผนการดำเนินงานประจำปี เช่น กำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย

๒.๕.๔ การวัด และประเมินผล ความสำเร็จในการดำเนินงานแล้วนำผลที่ได้มา
พัฒนาการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพ อย่างไร

.....

.....

๒.๕.๕ ปัญหาในการดำเนินงาน

.....

.....

ตอนที่ ๓ รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา
มหาสารคาม เขต ๓

๓.๑ จากกรอบการดำเนินงาน ๕ ด้าน ของการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ท่านคิดว่า
กิจกรรมในด้านใดที่มีความเหมาะสม หรือควรปรับปรุงแก้ไข

-กิจกรรม/ด้านที่เหมาะสม

.....

.....

-กิจกรรม/ด้านที่ควรปรับปรุงแก้ไข

.....

.....

๓.๒ กิจกรรม/ด้านที่ควรปรับปรุงแก้ไข ควรมีกระบวนการดำเนินงานแต่ละขั้นตอน
อย่างไรให้เหมาะสมกับโรงเรียนของท่าน

.....

.....

.....

.....

๓.๓ ข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

.....

.....

ลงชื่อ..... ผู้สัมภาษณ์

(.....)

วัน/เดือน/ปี...../...../.....

แบบคำถามการสนทนากลุ่มเพื่อการวิจัย

เรื่องการพัฒนาารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

ประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

.....

๑. วัตถุประสงค์ของการสนทนากลุ่ม มีดังนี้

๑.๑ เพื่อตรวจสอบรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ ที่เป็นฉบับร่างเพื่อยืนยันหรือปรับปรุง แก้ไขให้มีความเหมาะสมมากขึ้น

๑.๒ เพื่อตรวจสอบคู่มือและเอกสารประกอบการใช้รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ ที่เป็นฉบับร่างเพื่อยืนยันหรือปรับปรุง แก้ไขให้มีความเหมาะสมมากขึ้น

๑.๓ เพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะ และแนวทางการนำรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียน วิถีพุทธ ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ ไปใช้ทดลองต่อไป

๑.๔ เพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะด้านอื่น ๆ ที่จะใช้ในการดำเนินการพัฒนารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ ต่อไป

๒. ข้อตกลงเบื้องต้น

๒.๑ ให้สมาชิกสนทนากลุ่มแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ จะไม่มีการอ้างอิงเป็นรายลักษณ์อักษรรายบุคคลว่าใครพูดว่าอย่างไร แต่จะนำเสนอเป็นแนวคิดภาพรวมเป็นข้อพิจารณาของ กลุ่มสนทนา

๒.๒ ขออนุญาตบันทึกภาพ และเสียง เพื่อให้ได้รายละเอียดที่ครบถ้วน ผู้วิจัยจะฟังเพื่อสรุปประเด็น แนวคิดเห็นของสมาชิก ให้ถูกต้องเท่านั้น

ขอกราบขอบพระคุณที่ให้ความเมตตา/กรุณาเข้าร่วมในการสนทนากลุ่มครั้งนี้

นายจเด็จ ทัตวงษา

นิสิตปริญญาเอก สาขาพระพุทธศาสนา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ ๑ ตรวจสอบรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

รายการ	ข้อเสนอแนะ
๑. องค์ประกอบของรูปแบบ ☐ เหมาะสม ☐ ไม่เหมาะสม	
๒. ขั้นตอนของรูปแบบ ☐ เหมาะสม ☐ ไม่เหมาะสม	
๓. กระบวนการของรูปแบบ ☐ เหมาะสม ☐ ไม่เหมาะสม	
๔. ขั้นตอนเตรียมการ ☐ เหมาะสม ☐ ไม่เหมาะสม	
๕. ขั้นตอนการจัดสภาพและ องค์ประกอบ ☐ เหมาะสม ☐ ไม่เหมาะสม	
๖. ขั้นตอนการพัฒนาระบบ ไตรสิกขา ☐ เหมาะสม ☐ ไม่เหมาะสม	
๗. ขั้นตอนติดตาม ส่งเสริม สนับสนุน ☐ เหมาะสม ☐ ไม่เหมาะสม	

๘. ขั้นการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง แก้ไข ☐ เหมาะสม ☐ ไม่เหมาะสม	
--	-------------------------

รายการ	ข้อเสนอแนะ
๙. ขั้นประเมินผล เผยแพร่ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ☐ เหมาะสม ☐ ไม่เหมาะสม	
๑๐. ความเหมาะสมของกิจกรรม ต่าง ๆ ☐ เหมาะสม ☐ ไม่เหมาะสม	
๑๑. ความสอดคล้องของ เครื่องมือการใช้กับรูปแบบ ☐ เหมาะสม ☐ ไม่เหมาะสม	
๑๒. การนำรูปแบบไปใช้ใน สถานการณ์จริง ☐ เหมาะสม ☐ ไม่เหมาะสม	

ตอนที่ ๒ ข้อเสนอแนะ

๒.๑ ข้อเสนอแนะการนำรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ของสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ ไปทดลองใช้

.....

.....

.....

.....

๒.๒ ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

.....

.....

.....

.....

ลงชื่อ.....ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม
(.....)

แบบแสดงความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิที่มีต่อแบบสังเกต
เรื่อง การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

คำชี้แจง ขอให้ท่านได้กรุณาแสดงความคิดเห็นต่อแบบสังเกต เรื่อง การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ โดยใช้เครื่องหมาย (✓) ลงในช่องความคิดเห็นของท่านพร้อมเขียนข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ในการนำไปพิจารณาปรับปรุงต่อไป

รายการขอความคิดเห็น	ความคิดเห็น			ข้อเสนอแนะ
	เหมาะสม ๑	ไม่ แน่ใจ ๐	ไม่เหมาะสม -๑	
ตอนที่ ๑ ข้อมูลเบื้องต้น				
ตอนที่ ๒ สภาพปัจจุบันและปัญหาของการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓				
๒.๑ ด้านกายภาพ				
๒.๒ ด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิต				
๒.๓ ด้านการเรียนการสอน				
๒.๔ ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์				
๒.๕ ด้านการบริหารจัดการ				

ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

.....

.....

ลงชื่อ.....

(.....)

ผู้ทรงคุณวุฒิ

แบบแสดงความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิที่มีต่อแบบสัมภาษณ์
เรื่อง การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

.....

คำชี้แจง ขอให้ท่านได้กรุณาแสดงความคิดเห็นต่อแบบสัมภาษณ์ เรื่อง การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ โดยใส่เครื่องหมาย (✓) ลงในช่องความคิดเห็นของท่านพร้อมเขียนข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ในการนำไปพิจารณาปรับปรุงต่อไป

รายการขอความคิดเห็น	ความคิดเห็น			ข้อเสนอแนะ
	เหมาะสม ๑	ไม่ แน่ใจ ๐	ไม่ เหมาะสม -๑	
ตอนที่ ๑ ข้อมูลเบื้องต้น				
ตอนที่ ๒ สภาพปัจจุบันและปัญหาของการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓				
๒.๑ ด้านกายภาพ				
๒.๒ ด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิต				
๒.๓ ด้านการเรียนการสอน				
๒.๔ ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์				
๒.๕ ด้านการบริหารจัดการ				

รายการขอความคิดเห็น	ความคิดเห็น			ข้อเสนอแนะ
	เหมาะสม ๑	ไม่ แน่ใจ ๐	ไม่ เหมาะสม -๑	
ตอนที่ ๓ รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓				

๓.๑ จากกรอบการดำเนินงาน ๕ ด้าน ของ การดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ				
๓.๒ กิจกรรม/ด้านที่ควรปรับปรุงแก้ไข				
๓.๓ ข้อเสนอแนะ				

ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

.....

.....

ลงชื่อ.....

(.....)

ผู้ทรงคุณวุฒิ

**แบบประเมินรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ โดยผู้เชี่ยวชาญ**

.....

แบบประเมินฉบับนี้จัดทำขึ้นเพื่อประเมินรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ โดยผู้เชี่ยวชาญ มีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

ให้คะแนน	หมายถึง
๕	มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด
๔	มีความเหมาะสมในระดับมาก
๓	มีความเหมาะสมในระดับปานกลาง
๒	มีความเหมาะสมในระดับน้อย
๑	มีความเหมาะสมในระดับน้อยที่สุด

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องข้อความที่เป็นจริงเกี่ยวกับตัวท่าน และตอบข้อความในช่องว่างให้สมบูรณ์

รายการประเมิน	ระดับความเหมาะสม				
	๕	๔	๓	๒	๑
ด้านความเป็นไปได้ ๑. รูปแบบสามารถนำไปใช้ในสถานการณ์จริงได้ ๒. รูปแบบนี้สามารถยอมรับได้ ๓. มีความเป็นไปได้ที่โรงเรียนจะนำรูปแบบนี้ไปใช้					
ด้านความเหมาะสม ๔. รูปแบบนี้มีความเหมาะสมในการนำไปใช้ในการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ๕. รูปแบบนี้มีความสอดคล้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ๖. รูปแบบนี้ได้ระบุกระบวนการ/ขั้นตอนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธได้อย่างชัดเจน					

**แบบวัดความพึงพอใจการใช้รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ของสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓**

.....

แบบสอบถามฉบับนี้จัดทำขึ้นเพื่อวัดความพึงพอใจ ซึ่งเป็นพฤติกรรมทางด้านจิตใจ เกี่ยวกับค่านิยมความรู้สึก ความซาบซึ้ง ทศนคติ ความเชื่อ ความสนใจ ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ต่อการนำรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ ไปทดลองใช้ มีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

ให้คะแนน หมายถึง

- ๕ ผู้ใช้รูปแบบมีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด
- ๔ ผู้ใช้รูปแบบมีความพึงพอใจในระดับมาก
- ๓ ผู้ใช้รูปแบบมีความพึงพอใจในระดับปานกลาง
- ๒ ผู้ใช้รูปแบบมีความพึงพอใจในระดับน้อย
- ๑ ผู้ใช้รูปแบบมีความพึงพอใจในระดับน้อยที่สุด

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องข้อความที่เป็นจริงเกี่ยวกับตัวท่าน และตอบข้อความในช่องว่างให้สมบูรณ์

รายการ	ระดับคุณภาพ				
	๕	๔	๓	๒	๑
ความเหมาะสมองค์ประกอบของรูปแบบ					
๑. จำนวนขั้นตอนของรูปแบบ (๖ ขั้นตอน)					
๒. ความเหมาะสมของขั้นตอนแต่ละขั้นตอน					
๓. ความสอดคล้องเชื่อมโยงของขั้นตอนแต่ละขั้นตอน					
๔. ความเป็นไปได้ในการดำเนินงานตามรูปแบบ					
กระบวนการขั้นตอนการดำเนินการ					
๑. การจัดเรียงลำดับกิจกรรม					
๒. ระดับความยากง่ายของกิจกรรม					
๓. ปริมาณของกิจกรรมที่ใช้จัดกิจกรรมการเรียนรู้					
๔. ระยะเวลาที่ใช้ในการจัดกิจกรรม					

รายการ	ระดับคุณภาพ				
	๕	๔	๓	๒	๑
ผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน					
๑. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา					
๒. ผู้เรียนได้รับประสบการณ์จากการร่วมกิจกรรม					
๓. ผู้เรียนมีการเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมที่ดี					
๔. ผู้เรียนมีพัฒนาการด้านศีล สมาธิ ปัญญา เพิ่มขึ้น					
คู่มือการใช้รูปแบบ					
๑. ความสอดคล้องของคู่มือการใช้กับรูปแบบ					
๒. ความง่าย สะดวกต่อการนำไปใช้					
๓. ความถูกต้อง เหมาะสม ของเนื้อหา					
๔. ความเป็นไปได้ในการใช้งานคู่มือการใช้รูปแบบ					

ขอขอบคุณอย่างสูงยิ่ง

นายจเด็จ ทัตวงษา

นิสิตปริญญาเอกสาขาพระพุทธศาสนา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ภาคผนวก จ

รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

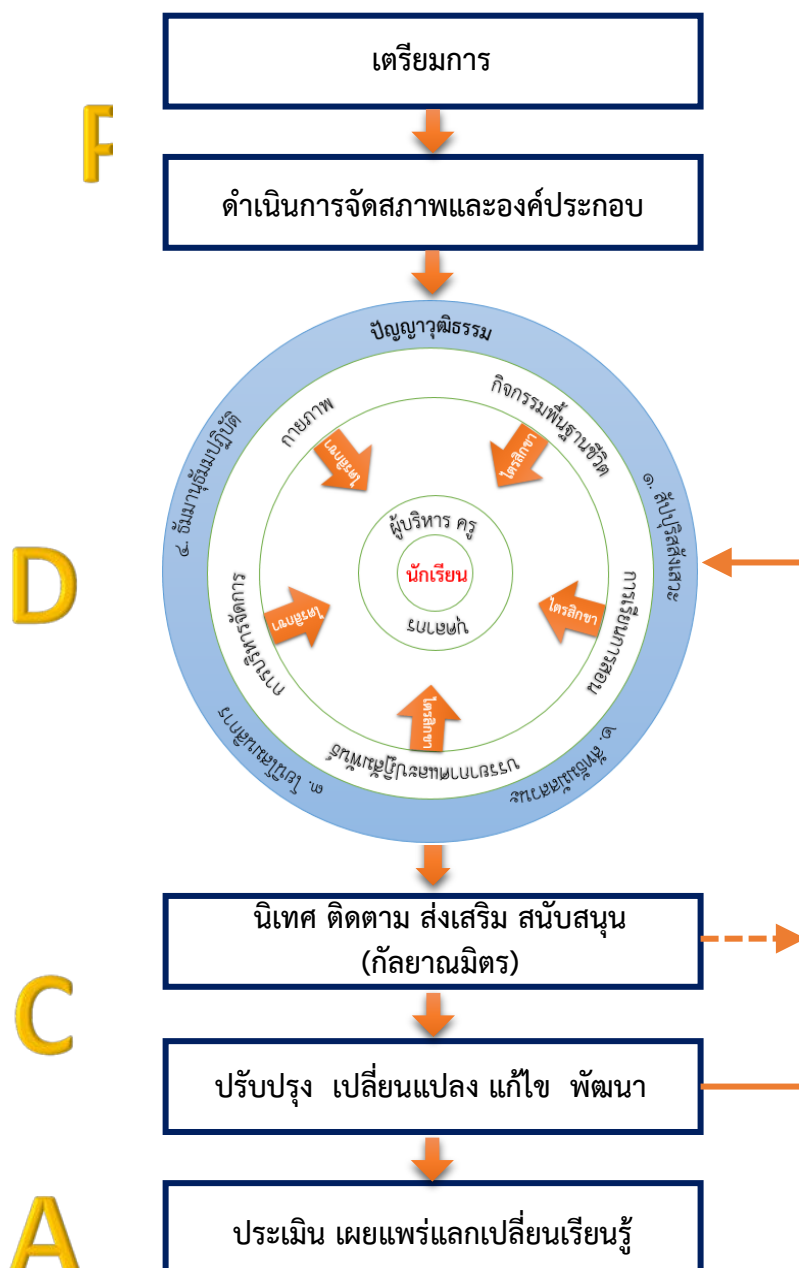
รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

ประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

THE MANAGE MODEL FOR THE BUDDHIST WAY SCHOOLS
IN MAHASARAKHAM PRIMARY EDUCATION SERVICE AREA OFFICE 3

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓
 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
 กระทรวงศึกษาธิการ

๒๕๖๐

รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
 ประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

.....

การพัฒนาสู่โรงเรียนวิถีพุทธ ที่ชัดเจนมีประสิทธิภาพจำเป็นต้องพิจารณาองค์ประกอบ และลำดับขั้นตอนที่เป็นเชิงระบบของเดิมมี (Plan-Do-Check-Act) เป็นพื้นฐานในการปฏิบัติงาน และลำดับขั้นตอนขององค์ประกอบต่อไปนี้เป็นรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ ประกอบด้วยขั้นตอน ดังนี้

๑. ขั้นเตรียมการ : ที่จะให้การจัดโรงเรียนวิถีพุทธดำเนินไปโดยสะดวกด้วยศรัทธา และ ฉันทะ

๒. ขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ : ที่จะป็นปัจจัยเป็นกิจกรรมเป็นเครื่องมือสู่ การพัฒนาผู้เรียนได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับลักษณะปัญหาวัฒนธรรม

๓. ขั้นดำเนินการพัฒนาผู้เรียน และบุคลากรตามระบบไตรสิกขา : ซึ่งเป็นขั้นตอนที่เป็น หัวใจของการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

๔. ขั้นนิเทศ ติดตาม ส่งเสริม สนับสนุน : ที่จะช่วยให้การดำเนินทุกส่วนเป็นไปอย่างมี ประสิทธิภาพด้วยท่าทีความเป็นกัลยาณมิตร

๕. ขั้นปรับปรุง เปลี่ยนแปลง แก้ไข :
ที่จะเน้นย้ำการพัฒนาว่าต้องมีมากขึ้น ๆ ด้วยหลักอิทธิบาท ๔

๖. ขั้นประเมินผล เผยแพร่ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ :
ที่จะนำข้อมูลผลการดำเนินงานสู่การเตรียมการที่จะดำเนินการในรอบต่อ ๆ ไป เช่น ในปีต่อ ๆ ไป หรือใช้กับโครงการต่อเนื่องอื่น และนำผลสรุปจัดทำรายงานผลการดำเนินงานแจ้งแก่ผู้เกี่ยวข้องให้ ทราบ

๑. การเตรียมการ

การเตรียมการ เป็นขั้นตอนความพยายามที่จะเตรียมสิ่งที่จะทำให้การดำเนินการพัฒนา เป็นไปได้โดยสะดวกในการดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งมีประเด็นสำคัญที่ต้องคำนึงถึงในการ เตรียมการ ดังนี้

๑.๑ การกำหนดเป้าหมาย จุดเน้น วิสัยทัศน์ และแผนงานโครงการ ที่ชัดเจนใน แผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียน ตามที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายเห็นพ้องกัน จะเป็นหลักประกัน ความชัดเจนในการดำเนินการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธได้ดี อันเป็นส่วนสำคัญของการเตรียมการที่ ดี

๑.๒ การหาที่ปรึกษา แหล่งศึกษา และเอกสารข้อมูลต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ปรึกษาที่ เป็นกัลยาณมิตรในการพัฒนาวิถีพุทธนี้ ซึ่งอาจจะเป็นพระภิกษุหรือฆราวาสที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ เป็น

ผู้ปฏิบัติดี ผู้ปฏิบัติชอบ มีศรัทธาและความรู้ชัดในพุทธธรรม ถ้าเป็นฆราวาสควรเป็นแบบอย่างในสังคมได้ เช่น เป็นผู้ไม่ข้องแวะในอบายมุข เป็นผู้ทรงศีล ปฏิบัติธรรม เป็นต้น ที่ปรีชาจะมีความจำเป็นมากโดยเฉพาะในระยะเริ่มของการพัฒนา

๑.๓ การเตรียมบุคลากร ประกอบด้วย ผู้บริหาร คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครอง และชุมชน ให้มีความตระหนักในคุณประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น ให้เกิดศรัทธา และฉันทะในการร่วมกันพัฒนาโรงเรียนวิถิพุทธ ด้วยปัญญาเข้าใจทิศทางจากศรัทธาและฉันทะ สำหรับวิธีการเตรียมผู้เกี่ยวข้องนี้สามารถดำเนินการได้หลากหลาย ดังนี้

- การประชุมชี้แจง
- การสัมมนา
- การศึกษาดูงาน
- การประชาสัมพันธ์

๑.๔ การจัดทำคู่มือและปฏิทินการปฏิบัติงาน เป็นการกำหนดกรอบระยะเวลา และแนวทางการดำเนินงานของโรงเรียนให้มีความสอดคล้องกับกิจกรรมที่กำหนดไว้

๒. การดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ

การดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ เป็นการดำเนินการจัดปัจจัยต่าง ๆ เพื่อช่วยในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียน ซึ่งประกอบไปด้วยสภาพทั้งกายภาพ และองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องตามหลักปัญญาธรรม ๔ ประการคือ

- ๑) การอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้ มีข้อมูล มีสื่อที่ดี
(สัปปุริสสังเสวะ)
- ๒) การใส่ใจศึกษาเล่าเรียน โดยมีฐานของหลักสูตร การเรียนการสอนที่ดี
(สัทธัมมัสสวนะ)
- ๓) การมีกระบวนการคิดที่ดี คิดถูกวิธีโดยมีสภาพและบรรยากาศที่ส่งเสริม
(โยนิโสมนสิการ)
- ๔) ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมหรือนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้เหมาะสม
(อัมมานอัมมปฏิบัติ)

การจัดสภาพทางกายภาพของโรงเรียน ให้ครอบคลุมถึงอาคารสถานที่ ห้องเรียน แหล่งเรียนรู้ สภาพแวดล้อมในโรงเรียน ซึ่งโรงเรียนจำเป็นต้องคำนึงถึงการจัดให้เหมาะสม และมุ่งเน้นที่จะส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาไตรสิกขาให้มากที่สุด ทั้งที่ผ่านระบบการเรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษา และผ่านการเรียนรู้วิถีชีวิตจริงจาก “การกิน อยู่ ดู ฟัง” ในชีวิตประจำวัน ดังนี้

- พระพุทธรูป บริเวณหน้าโรงเรียน
- พระพุทธรูปประจำห้องเรียน
- พระพุทธรูปศาสนสุภาสิต วาทีธรรมติดตามที่ต่าง ๆ
- บริเวณโรงเรียนมีความสะอาด สงบ ร่มรื่น
- ห้องพระพุทธรูปหรือลานธรรม

๓. การดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา

จุดเน้นการดำเนินการพัฒนา คือ ผู้เรียน โดยเป็นการพัฒนาตามระบบไตรสิกขาที่เป็นลักษณะบูรณาการ ทั้งในกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตร และกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามวิถีชีวิตต่าง ๆ ที่ส่งเสริม “การกิน อยู่ ดู ฟัง” ซึ่งต้องพัฒนาผู้เรียนไปพร้อม ๆ กับการพัฒนาบุคลากรทั้งหมดในโรงเรียนด้วย เพราะบุคลากรโดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ ผู้บริหารและครูจะเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาผู้เรียน

โรงเรียนวิสุทธิพุทธดำเนินการพัฒนาผู้เรียนโดยใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา อย่างบูรณาการ ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการพัฒนา “การกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น” คือ มีปัญญารู้เข้าใจในคุณค่าแท้ ใช้กระบวนการทางวัฒนธรรมแสวงหาปัญญา และมีวัฒนธรรมเมตตาเป็นฐานการดำเนินชีวิต โดยมีผู้บริหารและคณะครูเป็นกัลยาณมิตร ช่วยกันพัฒนาดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีวิถีการทำงาน วิถีชีวิต วิถีการเรียนรู้ วิถีวัฒนธรรมต่าง ๆ คือ

๑. ศีล (พฤติกรรม)

- ๑) มีกิริยามารยาท กิน อยู่ ดู ฟังเป็น
- ๒) รู้จักพิจารณาเลือกเสพสิ่งบริโภค และสื่อต่าง ๆ ให้เกิดประโยชน์ด้วยปัญญา
- ๓) รู้จักความพอดี พอประมาณ ในการแสวงหา บริโภค สะสมสิ่งต่าง ๆ
- ๔) ปฏิบัติตามระเบียบ กฎเกณฑ์ภายนอกที่ถูกต้องเพื่อให้เกิดวินัยในตนเอง
- ๕) ไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่นโดยมีศีล ๕ เป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต
- ๖) มีชีวิตที่สัมพันธ์ด้วยดีกับบุคคลรอบครัว ชุมชน สังคมและสิ่งแวดล้อม

๒. จิตใจ (สมาธิ)

- ๑) มีสมรรถภาพที่ดี คือ มีสมาธิ มีความตั้งมั่น เข้มแข็ง มุ่งมั่นทำดี ด้วยจิตใจกล้าหาญอดทน สู้สิ่งยาก ขยันหมั่นเพียรไม่ย่อท้อสามารถฟันฝ่าอุปสรรคผ่านความยากลำบากไปได้พึ่งตนเองได้
- ๒) มีคุณภาวะ คือ มีความกตัญญูรู้คุณ มีจิตใจเมตตา กรุณาโอบอ้อมอารีมีน้ำใจ ละอายชั่วกลัวบาป ซื่อสัตย์ รับผิดชอบ กล้ารับผิดชอบ เกิดจิตที่เป็นบุญกุศลอย่างสม่ำเสมอ
- ๓) มีสุขภาวะที่ดี คือ มีความสุข ความร่าเริง เบิกบาน มองโลกในแง่ดี มีกำลังใจเกิดแรงบันดาลใจในการเรียนรู้ ในการร่วมกิจกรรมงานต่าง ๆ

๓. ปัญญา

๑) มีศรัทธาเลื่อมใสและมีความเข้าใจในพระรัตนตรัย ในกฎแห่งกรรมและในหลักบาปบุญคุณโทษ

๒) มีทักษะและอุปนิสัยในการเรียนรู้ที่ดี จูงใจ ใฝ่รู้ รู้จักการค้นคว้า การจดบันทึกให้เกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง การคิดวิเคราะห์ประมวลผล สามารถนำเสนอถ่ายทอดได้ทั้งแบบกลุ่มและรายบุคคล

๓) มีทักษะชีวิตเท่าทันต่อสิ่งเร้าภายนอกและกิเลสภายในตน สามารถแก้ปัญหาชีวิตได้ สามารถนำหลักธรรมไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตได้

๔) มีฐานชีวิตที่ดีมีทัศนคติที่ดีต่อการปฏิบัติธรรม เกิดปัญญาเข้าใจในสังขารในชีวิตได้ตามวุฒิภาวะของตน สามารถต่อยอดพัฒนาไปสู่การปฏิบัติธรรมให้เกิดความเจริญงอกงามในธรรมที่สูงยิ่งขึ้นไป

การดำเนินการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากร ตามระบบไตรสิกขานี้จะดำเนินการได้ดีหากในขั้นเตรียมการ ขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ และขั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิดดำเนินการได้อย่างดี เพราะต่างเป็นเหตุปัจจัยที่สำคัญในการดำเนินการพัฒนาผู้เรียน ในขั้นการดำเนินการพัฒนาผู้เรียนด้วยไตรสิกขา ทั้ง ๕ ด้าน ประกอบด้วยกิจกรรม ดังนี้

๑) ด้านกายภาพ

๑. กิจกรรมเขตรับผิดชอบ
๒. กิจกรรมจิตอาสา พัฒนาโรงเรียน
๓. กิจกรรมลด ละ เลิกอบายมุขและสิ่งเสพติด

๒) ด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิต

๑. กิจกรรมบูชาพระรัตนตรัย สมาทานศีล ๕ หน้าเสาธง
๒. กิจกรรมบริหารจัดการ เจริญปัญญา ก่อนเข้าเรียนเช้าและบ่าย
๓. กิจกรรมสวดมนต์ประจำสัปดาห์

๓) ด้านการเรียนการสอน

๑. บูรณาการวิถีพุทธ ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้
๒. กิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
๓. โครงการคุณธรรม

๔) ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์

๑. กิจกรรมชื่นชมคนดีหน้าเสาธงทุกวัน
๒. กิจกรรมทำบุญใส่บาตร ฟังเทศน์ในวันพระ
๓. กิจกรรมเข้าค่ายปฏิบัติธรรม

๕) ด้านบริหารจัดการ

๑. กิจกรรมจิตอาสา พัฒนาชุมชน
๒. กิจกรรมไปปฏิบัติศาสนกิจที่วัด
๓. กิจกรรมบุญประเพณีท้องถิ่น

๔. นิเทศ ติดตาม ส่งเสริม สนับสนุน

การนิเทศ ติดตาม และส่งเสริมสนับสนุน เป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้การดำเนินการพัฒนาเป็นไปอย่างราบรื่นมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ลักษณะของการดูแลสนับสนุนที่เหมาะสมควรมีลักษณะของความเป็นกัลยาณมิตร ที่ปรารถนาดีต่อกัน ปรารถนาดีต่อการพัฒนาผู้เรียน ซึ่งมีขั้นตอน ดังนี้

๔.๑ การนิเทศ ติดตาม

เป็นขั้นตอนที่จะดูแลการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ การให้คำปรึกษาและชี้แนะผู้ปฏิบัติ และการให้ความช่วยเหลือทางวิชาการ

๑) การนิเทศภายใน โดยผู้บริหาร ครูวิชาการ หรือผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งในระดับโรงเรียน ให้การนิเทศ ติดตามการดำเนินงานในช่วงการดำเนินงานและหลัง อย่างน้อย ๑ ครั้ง/สัปดาห์

๒) การนิเทศภายนอก โดยศึกษานิเทศก์หรือนักวิชาการ จากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ อย่างน้อย ๑ ครั้ง/เดือน

๔.๒ การส่งเสริมและการสนับสนุน

เป็นการส่งเสริมการจัดกิจกรรมและสนับสนุนทรัพยากร ข้อมูลและเครื่องมือต่าง ๆ ในการช่วยดำเนินการให้เป็นไปได้อย่างราบรื่น การรวบรวมข้อมูลและการประเมินผลระหว่างดำเนินการ อันจะเป็นฐานของการปรับปรุงต่อเนื่องต่อไป หรือแม้เป็นข้อมูลในการพิจารณาจัดการดูแลสนับสนุนได้อย่างเหมาะสม จากผู้บริหาร ศึกษานิเทศก์ นักวิชาการ และครูวิชาการ

๕. การปรับปรุง เปลี่ยนแปลง แก้ไข

เป็นขั้นตอนของระบบบริหารจัดการที่กำหนดเพื่อเน้นย้ำการพัฒนาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยนำข้อมูลในขั้นตอนต้น ๆ หรือจากการนิเทศ ติดตามภายในของผู้บริหาร ครูวิชาการ หรือผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งในโรงเรียน และจากศึกษานิเทศก์ หรือนักวิชาการจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ มาพิจารณาแล้วกำหนดปรับปรุงหรือพัฒนางานที่กำลังดำเนินการอยู่ให้ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้องค์ธรรมที่สนับสนุนการปรับปรุงและพัฒนางานเป็นไปอย่างชัดเจนต่อเนื่อง คือ การมีอิทธิบาท ๔ (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา)

๖. ประเมินผล เผยแพร่ แลกเปลี่ยนเรียนรู้

เป็นขั้นตอนที่จะสะท้อนให้ทราบถึงผลการดำเนินงานในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ อาจเป็นครึ่งปี หรือ ๑ ปี หรือเมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรม เป็นต้น และในการประเมินจะเน้นข้อมูลที่เป็นเชิงประจักษ์ เชื่อถือได้ ให้ข้อมูลที่ชัดเจน ที่สามารถนำไปสู่การเผยแพร่หรือรายงานผู้เกี่ยวข้องให้ทราบผลการดำเนินงานนั้น ๆ และนำไปเป็นข้อมูลในการวางแผนดำเนินการอื่นๆ ต่อไป ดังนี้

- ๑) กำหนดตัวชี้วัด
- ๒) ประเมินผล
- ๓) รายงานผล
- ๔) แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับโรงเรียนเครือข่าย

คู่มือ

รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิสุทธิพุทธ
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
กระทรวงศึกษาธิการ
ปีการศึกษา ๒๕๖๐

คำนำ

การจัดทำคู่มือการใช้รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ เพื่อเป็นแนวทางการดำเนินงานพัฒนาคุณภาพผู้เรียน เน้นกรอบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขาอย่างบูรณาการ ผู้เรียนได้เรียนรู้ ได้พัฒนาการกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น เข้ามาใช้กับการจัดการเรียนรู้และการจัดกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้บนพื้นฐานหลัก ปัญญาคุณธรรม ตามกรอบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ทั้ง ๕ ด้าน คือ ด้านกายภาพ ด้านกิจกรรม พื้นฐานชีวิต ด้านการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ด้านบริหารจัดการ โดยมี วัตถุประสงค์เพื่อวิจัยพัฒนารูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ ให้สามารถนำมาเป็นรูปแบบการดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธ และโรงเรียนรูปแบบอื่น ๆ ได้นำไปประยุกต์ใช้ ต่อไป

ผู้วิจัย มีความคาดหวังว่า คู่มือการใช้รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ เล่มนี้ จะเป็นแนวทางการพัฒนาดำเนินงาน โรงเรียน วิถีพุทธ เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งความรู้คู่ คุณธรรม นำมาปรับใช้ในการดำรงชีวิต ต่อไป

จเด็จ ทัศวงษา

(ผู้วิจัย)

ส่วนที่ ๑ เกริ่นนำ

ความหมายของโรงเรียนวิถีพุทธ

โรงเรียนวิถีพุทธ คือ โรงเรียนระบบปกติทั่วไป ที่นำหลักธรรมพระพุทธศาสนามาใช้ หรือประยุกต์ใช้ในการบริหาร และการพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษา เน้นกรอบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขาอย่างบูรณาการ ผู้เรียนได้เรียนรู้ได้พัฒนาการกิน อยู่ ดู ฟัง ให้เป็น โดยผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรมแสงปัญญา และมีวัฒนธรรมความเมตตาเป็นฐานการดำเนินชีวิต มีผู้บริหารและคณะครูเป็นกัลยาณมิตรในการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและไม่สิ้นสุด ด้วยความร่วมมือของทั้งสถานศึกษา บ้าน วัดและชุมชนด้วยศรัทธาและฉันทะที่จะพัฒนาทั้งนักเรียน และสังคม ตามวิถีแห่งพุทธธรรมเพื่อประโยชน์สุขร่วมกัน ทั้งนี้ผู้บริหารและครูควรประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในวิถีชีวิตจริงในลักษณะ สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น การพัฒนาของบุคลากรของสถานศึกษาโดยการส่งเสริมการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

ความสำคัญและความเป็นมา

วิถีชีวิต และวัฒนธรรมของชาวไทยได้รับการหล่อหลอมเกลามาจากคำสอนของพระพุทธศาสนา ตั้งแต่ยุคแรกของประวัติศาสตร์ชาติไทย จนกล่าวได้ว่า “วิถีพุทธ คือ วิถีวัฒนธรรมของชาวไทยส่วนใหญ่ จนมีความเป็นเอกลักษณ์ที่ทั่วโลกตระหนักและให้การยอมรับ”

พุทธธรรมหรือพุทธศาสตร์ เป็นองค์ความรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้ศึกษาเข้าใจธรรมชาติ ของโลก และชีวิตที่แท้จริง และฝึกให้ผู้ศึกษาสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ตั้งแต่ระดับการดำเนินชีวิตประจำวันของคนทั่วไป คือ การกิน อยู่ ดู ฟัง จนถึงระดับการดำเนินชีวิตของนักบวชผู้มุ่งมีชีวิตที่บริสุทธิ์ และในทุกระดับยังผลให้ผู้ศึกษาเองมีความสุขพร้อม ๆ กับช่วยให้คนรอบข้างและสังคมมีความสุขพร้อมกันไปด้วยอย่างชัดเจน พุทธธรรมมีกรอบการพัฒนาหลักเป็นระบบการศึกษา ๓ ประการ เรียกว่า **ไตรสิกขา** คืออภิสัสสิกขา อภิจิตตสิกขาและอภิปญญาสิกขา ที่เรียกสั้น ๆ ว่า “**ศีล สมาธิ ปัญญา**” ซึ่งเป็นการฝึกหัดอบรมเพื่อพัฒนากาย ความประพฤติ จิตใจ และปัญญา ไตรสิกขานี้ เป็นการศึกษาที่ครอบคลุมการดำเนินชีวิต ทุกด้านและทุกวัย

การศึกษาของกุลบุตรกุลธิดาและผู้ใหญ่ทั้งหลายในอดีตนานยาวนานของไทย มีฐานจากการใช้พุทธธรรมมาอบรมสั่งสอนแต่อาจไม่มีระบบของการศึกษาบังคับอย่างในยุคปัจจุบัน แม้ในปัจจุบันจะมีการศึกษาภาคบังคับแก่คนส่วนใหญ่ แต่ก็มิได้นำเอาพุทธธรรมมาเป็นฐานของการศึกษา แต่นำระบบและองค์ความรู้ตามโลกนิยมโดยมีฐานจากประเทศตะวันตกมาเป็นแกนในการจัดการศึกษา ทำให้พุทธธรรมเองเริ่มห่างเหินจากชีวิตของคนไทยยุคปัจจุบันมากขึ้นมากขึ้น ซึ่งเป็นที่น่าเสียดายในความล้ำค่าของพุทธธรรม และจากการที่เป็นฐานของวัฒนธรรมไทยมาแต่อดีต ด้วยคุณค่าอันอนันต์ขององค์ความรู้ในพุทธธรรมและระบบไตรสิกขาที่ชัดเจนในการศึกษาพัฒนาผู้เรียนทุก

วัย ทางสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ จึงมีแนวความคิดที่จะส่งเสริมให้โรงเรียนนำระบบของพุทธธรรม มาประยุกต์กับการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนและในห้องเรียน เพื่อพัฒนาเยาวชนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ตามที่ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติกำหนด ที่มีคุณสมบัติของการเป็นคนที่ดี เก่ง และมีความสุข อย่างแท้จริง อันเป็นเป้าหมายแท้ของพุทธธรรมอยู่แล้วให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น โดยผ่านการดำเนินงานของ “โรงเรียนวิถีพุทธ” ซึ่งจะเป็นตัวอย่างการพัฒนาในโรงเรียนอื่น ๆ ในวงกว้างต่อไป

จุดเน้นโรงเรียนวิถีพุทธ

โรงเรียนวิถีพุทธดำเนินการพัฒนาผู้เรียนโดยใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา อย่างบูรณาการ ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการพัฒนา “การกิน อยู่ ดู ฟังเป็น” คือ มีปัญญารู้เข้าใจในคุณค่าแท้ ใช้กระบวนการทางวัฒนธรรมแสวงปัญญาและมีวัฒนธรรมเมตตา เป็นฐานการดำเนินชีวิต โดยมีผู้บริหารและคณะครูเป็นกัลยาณมิตรการพัฒนา

ลักษณะโรงเรียนวิถีพุทธ

โรงเรียนวิถีพุทธ เน้นการจัดสภาพทุก ๆ ด้าน เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาตามหลักพุทธธรรมอย่างบูรณาการที่ส่งเสริมให้เกิดความเจริญงอกงามตามลักษณะแห่งปัญญาวัตรธรรม ๔ ประการ คือ

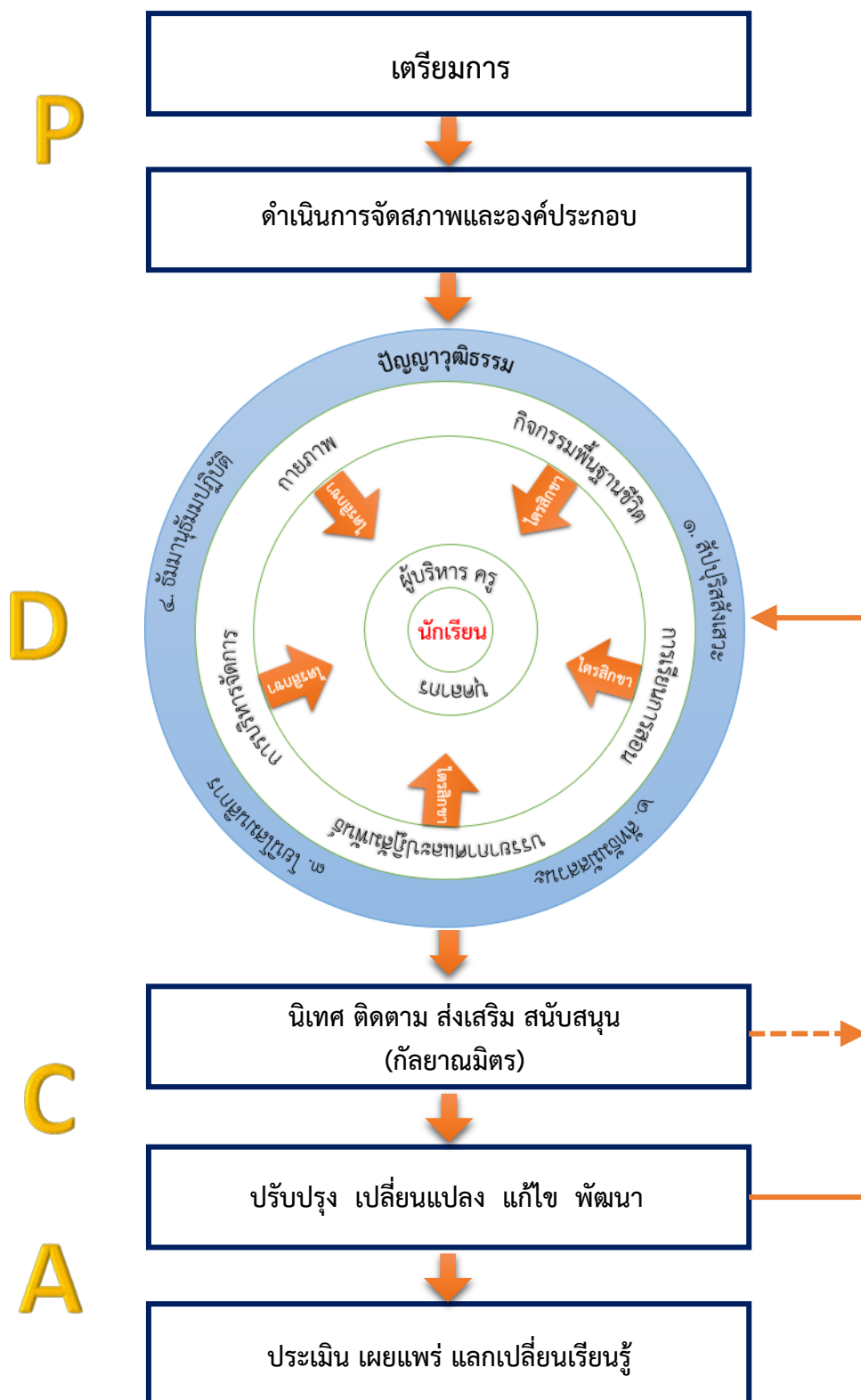
๑. สัมปยุตตสังสวะ หมายถึง การอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้ มีครู อาจารย์ดี มีข้อมูล มีสื่อที่ดี
๒. สัทธัมมัสสวนะ หมายถึง เอาใจใส่ศึกษาโดยมีหลักสูตร การเรียนการสอนที่ดี
๓. โยนิโสมนสิการ หมายถึง มีกระบวนการคิดวิเคราะห์พิจารณาหาเหตุผลที่ดีและถูกวิธี
๔. อัมมานุสัมมปฏิบัติ หมายถึง ความสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้ถูกต้องเหมาะสม

ส่วนที่ ๒ การดำเนินงาน

รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

การพัฒนาสู่โรงเรียนวิถีพุทธ ที่ชัดเจนมีประสิทธิภาพจำเป็นต้องพิจารณาองค์ประกอบและลำดับขั้นตอนที่เป็นระบบ และลำดับขั้นตอนขององค์ประกอบต่อไปนี้ เป็นรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ ประกอบด้วยขั้นตอน ดังนี้

๑. ขั้นเตรียมการ : ที่จะให้การจัดโรงเรียนวิถีพุทธดำเนินไปโดยสะดวกด้วยศรัทธา และฉันทะ
๒. ขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ : ที่จะเป็นปัจจัยเป็นกิจกรรมเป็นเครื่องมือสู่การพัฒนาผู้เรียนได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับลักษณะปัญหาวัฒนธรรม
๓. ขั้นดำเนินการพัฒนาผู้เรียน และบุคลากรตามระบบไตรสิกขา : ซึ่งเป็นขั้นตอนที่เป็นหัวใจของการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง
๔. ขั้นนิเทศ ติดตาม ส่งเสริม สนับสนุน : ที่จะช่วยให้การดำเนินทุกส่วนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพด้วยท่าทีความเป็นกัลยาณมิตร
๕. ขั้นปรับปรุง เปลี่ยนแปลง แก้ไข : ที่จะเน้นย้ำการพัฒนาว่าต้องมีมากขึ้น ๆ ด้วยหลักอิทธิบาท ๔ และอุปนิสัยธรรม
๖. ขั้นประเมินผล เผยแพร่ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ : ที่จะนำข้อมูลผลการดำเนินงานสู่การเตรียมการที่จะดำเนินการในรอบต่อ ๆ ไป เช่น ในปีต่อ ๆ ไป หรือใช้กับโครงการต่อเนื่องอื่น และนำผลสรุปจัดทำรายงานผลการดำเนินงานแจ้งแก่ผู้เกี่ยวข้องให้ทราบ

รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

๑. การเตรียมการ

การเตรียมการ เป็นขั้นตอนความพยายามที่จะเตรียมสิ่งที่จะทำให้การดำเนินการพัฒนาเป็นไปได้โดยสะดวกในการดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งมีประเด็นสำคัญที่ต้องคำนึงถึงในการเตรียมการ ดังนี้

๑.๑ การกำหนดเป้าหมาย จุดเน้น วิสัยทัศน์ และแผนงานโครงการ ที่ชัดเจนในแผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียน ตามที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายเห็นพ้องกันจะเป็นหลักประกันความชัดเจนในการดำเนินการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธได้อย่างดี อันเป็นส่วนสำคัญของการเตรียมการที่ดี

๑.๒ การหาที่ปรึกษา แหล่งศึกษา และเอกสารข้อมูลต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ปรึกษาที่เป็นกัลยาณมิตรในการพัฒนาวิถีพุทธนี้ ซึ่งอาจจะเป็นพระภิกษุหรือฆราวาสที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ มีศรัทธาและความรู้ชัดในพุทธธรรม ถ้าเป็นฆราวาสควรเป็นแบบอย่างในสังคมได้ เช่น เป็นผู้ไม่ข้องแวะในอบายมุข เป็นผู้ทรงศีล ปฏิบัติธรรม เป็นต้น ที่ปรึกษาจะมีความจำเป็นมากโดยเฉพาะในระยะเริ่มของการพัฒนา

๑.๓ การเตรียมบุคลากร ประกอบด้วย ผู้บริหาร คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครอง และชุมชน ให้มีความตระหนักในคุณประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น ให้เกิดศรัทธา และฉันทะในการร่วมกันพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ ด้วยปัญญาเข้าใจทิศทางจากศรัทธาและฉันทะ สำหรับวิธีการเตรียมผู้เกี่ยวข้องนี้สามารถดำเนินการได้หลากหลาย ดังนี้

- การประชุมชี้แจง
- การสัมมนา
- การศึกษาดูงาน
- การประชาสัมพันธ์

๑.๔ การจัดทำคู่มือและปฏิทินการปฏิบัติงาน เป็นการกำหนดกรอบระยะเวลา และแนวทางการดำเนินงานของโรงเรียนให้มีความสอดคล้องกับกิจกรรมที่กำหนดไว้

๒. การดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ

การดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ เป็นการดำเนินการจัดปัจจัยต่าง ๆ เพื่อช่วยในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียน ซึ่งประกอบไปด้วยสภาพทั้งกายภาพ และองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องตามหลักปัญญาภูมิธรรม ๔ ประการคือ

- ๑) การอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้ มีข้อมูล มีสื่อที่ดี
(สัปปุริสสังเสวะ)

๒) การใส่ใจศึกษาเล่าเรียน โดยมีฐานของหลักสูตร การเรียนการสอนที่ดี

(สัทธัมมัสสวนะ)

๓) การมีกระบวนการคิดที่ดี คิดถูกวิธีโดยมีสภาพและบรรยากาศที่ส่งเสริม

(โยนิโสมนสิการ)

๔) ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมหรือนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้เหมาะสม

(ธัมมานุธัมมปฏิบัติ)

การจัดสภาพทางกายภาพของโรงเรียน ให้ครอบคลุมถึงอาคารสถานที่ ห้องเรียน แหล่งเรียนรู้ สภาพแวดล้อมในโรงเรียน ซึ่งโรงเรียนจำเป็นต้องคำนึงถึงการจัดให้เหมาะสม และมุ่งเน้นที่จะส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาไตรสิกขาให้มากที่สุด ทั้งที่ผ่านระบบการเรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษา และผ่านการเรียนรู้วิถีชีวิตจริงจาก “การกิน อยู่ ดู ฟัง” ในชีวิตประจำวัน ดังนี้

- พระพุทธรูป บริเวณหน้าโรงเรียน
- พระพุทธรูปประจำห้องเรียน
- พระพุทธรูปศาสนสุภาษิต วาทีธรรมติดตามที่ต่าง ๆ
- บริเวณโรงเรียนมีความสะอาด สงบ ร่มรื่น
- ห้องพระพุทธรูปหรือลานธรรม

๓. การดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา

จุดเน้นการดำเนินการพัฒนา คือ ผู้เรียน โดยเป็นการพัฒนาตามระบบไตรสิกขาที่เป็นลักษณะบูรณาการ ทั้งในกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตร และกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามวิถีชีวิตต่าง ๆ ที่ส่งเสริม “การกิน อยู่ ดู ฟัง” ซึ่งต้องพัฒนาผู้เรียนไปพร้อม ๆ กับการพัฒนาบุคลากรทั้งหมดในโรงเรียนด้วย เพราะบุคลากรโดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ ผู้บริหารและครูจะเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาผู้เรียน

โรงเรียนวิถิพุทธดำเนินการพัฒนาผู้เรียนโดยใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา อย่างบูรณาการ ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการพัฒนา “การกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น” คือ มีปัญญารู้เข้าใจในคุณค่าแท้ ใช้กระบวนการทางวัฒนธรรมแสวงหาปัญญา และมีวัฒนธรรมเมตตาเป็นฐานการดำเนินชีวิต โดยมีผู้บริหารและคณะครูเป็นกัลยาณมิตร ช่วยกันพัฒนาดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีวิถีการทำงาน วิถีชีวิต วิถีการเรียนรู้ วิถีวัฒนธรรมต่าง ๆ คือ

๑. ศีล (พฤติกรรม)

๑) มีกิริยามารยาท กิน อยู่ ดู ฟังเป็น

๒) รู้จักพิจารณาเลือกเสพสิ่งบริโภค และสื่อต่าง ๆ ให้เกิดประโยชน์ด้วยปัญญา

๓) รู้จักความพอดี พอประมาณ ในการแสวงหา บริโภค สะสมสิ่งต่าง ๆ

๔) ปฏิบัติตามระเบียบ กฎเกณฑ์ภายนอกที่ถูกต้องเพื่อให้เกิดวินัยในตนเอง

๕) ไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่นโดยมีศีล ๕ เป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต

๖) มีชีวิตที่สัมพันธ์ด้วยดีกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน สังคมและสิ่งแวดล้อม

๒. จิตใจ (สมาธิ)

๑) มีสมรรถภาพที่ดี คือ มีสมาธิ มีความตั้งมั่น เข้มแข็ง มุ่งมั่นทำดี ด้วยจิตใจกล้าหาญ อดทนสู้สิ่งยาก ขยันหมั่นเพียรไม่ย่อท้อสามารถฟันฝ่าอุปสรรคผ่านความยากลำบากไปได้ พึ่งตนเองได้

๒) มีคุณภาวะ คือ มีความกตัญญูรู้คุณ มีจิตใจเมตตา กรุณาโอบอ้อมอารีมีน้ำใจ ละอาย ชั่วกลัวบาป ซื่อสัตย์ รับผิดชอบ กล้ารับผิดชอบ เกิดจิตที่เป็นบุญกุศลอย่างสม่ำเสมอ

๓) มีสุขภาวะที่ดี คือ มีความสุข ความร่าเริง เบิกบาน มองโลกในแง่ดี มีกำลังใจ เกิดแรงบันดาลใจในการเรียนรู้ ในการร่วมกิจกรรมงานต่าง ๆ

๓. ปัญญา

๑) มีศรัทธาเลื่อมใสและความเข้าใจในพระรัตนตรัย ในกฎแห่งกรรมและในหลักบาป บุญคุณโทษ

๒) มีทักษะและอุปนิสัยในการเรียนรู้ที่ดี จูงใจ ใฝ่รู้ รู้จักการค้นคว้า การจดบันทึกให้เกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง การคิดวิเคราะห์ประมวลผล สามารถนำเสนอถ่ายทอดได้ทั้งแบบกลุ่ม และรายบุคคล

๓) มีทักษะชีวิตเท่าทันต่อสิ่งเร้าภายนอกและกิเลสภายในตน สามารถแก้ปัญหาชีวิตได้ สามารถนำหลักธรรมไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตได้

๔) มีฐานชีวิตที่ดีมีทัศนคติที่ดีต่อการปฏิบัติธรรม เกิดปัญญาเข้าใจในสังขารในธรรมได้ตามวุฒิภาวะของตน สามารถต่อยอดพัฒนาไปสู่การปฏิบัติธรรมให้เกิดความเจริญงอกงามในธรรมที่สูงยิ่งขึ้นไป

การดำเนินการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากร ตามระบบไตรสิกขานี้จะดำเนินการได้ดีหากในขั้นเตรียมการ ขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ และขั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิดดำเนินการได้ อย่างดี เพราะต่างเป็นเหตุปัจจัยที่สำคัญในการดำเนินการพัฒนาผู้เรียน ในขั้นการดำเนินการพัฒนาผู้เรียนด้วยไตรสิกขา ทั้ง ๕ ด้าน ประกอบด้วยกิจกรรม ดังนี้

๑) ด้านกายภาพ

๑. กิจกรรมเขตรับผิดชอบ

๒. กิจกรรมจิตอาสา พัฒนาโรงเรียน

๓. กิจกรรมลด ละ เลิกอบายมุขและสิ่งเสพติด

๒) ด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิต

๑. กิจกรรมบูชาพระรัตนตรัย สมาทานศีล ๕ หน้าเสาธง

บูชาพระรัตนตรัย

แนวปฏิบัติ ผู้นำนักเรียนกล่าวนำบูชาพระรัตนตรัย แล้วนักเรียนทุกคนสวดตาม
พร้อมกัน

อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ ภะคะวา

(พระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ชอบได้ โดยพระองค์เอง)

พุทัง ภะคะวันตัง อภิวาเทมิ

(ข้าพเจ้า อภิวาท พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้รู้ผู้ตื่นผู้เบิกบาน)

(กราบ)

สะหฺวากขาโต ภะคะวะตา ธัมโม

(พระธรรม เป็นธรรมะที่พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสไว้ดีแล้ว)

ธัมมัง นะ มัสสามิ

(ข้าพเจ้า นมัสการพระธรรม)

(กราบ)

สุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ

(พระสงฆ์สาวก ของพระผู้มีพระภาคเจ้า ปฏิบัติดีแล้ว)

สังฆัง นะมามิ

(ข้าพเจ้า ขอนอบน้อมพระสงฆ์)

(กราบ)

สมาทานศีล ๕

แนวปฏิบัติ ผู้นำนักเรียนกล่าวนำ : โปรตสมาทานศีล ๕ โดยพร้อมเพรียงกัน

ข้อ ๑. ปาณาติปาตา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ : ข้าพเจ้าจะไม่ฆ่าสัตว์ ไม่
เบียดเบียนและไม่ทำลายชีวิตผู้อื่น

ข้อ ๒. อะทินนาทานา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ : ข้าพเจ้าจะไม่ลักทรัพย์และไม่
คดโกง

ข้อ ๓. กาเมสุมิจฉาจารา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ : ข้าพเจ้าจะไม่ประพฤติด
ในกาม ต่อบุตรและภรรยาของผู้อื่น

ข้อ ๔. มุสาวาทา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ : ข้าพเจ้าจะไม่พูดปด ไม่พูดคำ
หยาบ ไม่พูดส่อเสียด และไม่พูดเพ้อเจ้อ

ข้อ ๕. สุราเมระยะมัชชปะมาทัฏฐานา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ : ข้าพเจ้า
จะไม่ดื่มสุรา ของมึนเมา และไม่เสพยาเสพติด

๒. กิจกรรมบริหารจิต เจริญปัญญา ก่อนเข้าเรียนเช้าและบ่าย

แนวปฏิบัติ ตัวแทนนักเรียนนำกล่าว : ต่อไปนี้เตรียมตัวนั่งสมาธิ ขาขวาทับขาซ้าย มือขวาทับมือซ้าย กายตั้งตรง ดำรงสติมั่น หลังไม่งอ คอไม่เอียง เสียงไม่ดัง หน้าตั้งแต่พอดี หลับตาหรือ ลม เบา เบา (ทุกคนนั่งสมาธิ ประมาณ ๕-๑๐ นาที)

๓. กิจกรรมสวดมนต์ประจำสัปดาห์

แนวปฏิบัติ ทุกวันศุกร์ ตั้งแต่เวลา ๑๕.๐๐ น. เป็นต้นไป นักเรียนและคณะครูพร้อมเพรียงกันบริเวณลานธรรม หรือหอประชุม เริ่มพิธีการดังนี้

๑. สวดมนต์ไหว้พระ (อะระหัง...)

๒. นมัสการพระรัตนตรัย (นะโม ๓ จบ)

๓. สวดพุทธคุณ บาฬี , สรรถัญญะ (อิติปิโส)

๔. สวดธรรมคุณ บาฬี , สรรถัญญะ (สวากขาโต)

๕. สวดสังฆคุณ บาฬี , สรรถัญญะ (สุปะฏิปันโน)

๖. สวดชัยมงคลคาถา (พาหุง)

(๑) คำสวดมนต์ไหว้พระ

อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ ภะคะวา : พระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ชอบได้

โดยพระองค์เอง

พุทัง ภะคะวันตัง อภิวาเทมิ : ข้าพเจ้าอภิวาท พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้รู้ผู้ตื่นผู้เบิกบาน (กราบ)

สวหาวกขาโต ภะคะวะตา ธัมโม : พระธรรม เป็นธรรมะที่พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสไว้ดีแล้ว

ธัมมัง นะ มัสสามิ : ข้าพเจ้า นมัสการพระธรรม (กราบ)

สุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ : พระสงฆ์สาวก ของพระพุทธเจ้า ปฏิบัติดีแล้ว

สังฆัง นะมามิ : (ข้าพเจ้า ขอนอบน้อมพระสงฆ์ (กราบ)

(๒) คำนมัสการพระรัตนตรัย

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต, อะระหะโต, สัมมาสัมพุทโธ : ขอนอบน้อม แต่พระผู้มีพระภาคเจ้า

พระองค์นั้น ซึ่งเป็นผู้ไกลจากกิเลส ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต , อะระหะโต, สัมมาสัมพุทโธ : ขอนอบน้อม แต่พระผู้มีพระภาคเจ้า

พระองค์นั้น ซึ่งเป็นผู้ไกลจากกิเลส ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต, อะระหะโต, สัมมาสัมพุทโธ : ขอนอบน้อม แต่พระผู้มีพระภาคเจ้า

พระองค์นั้น ซึ่งเป็นผู้ไกลจากกิเลส ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง

(๓) คำสวดพระพุทธคุณ

อิติปิโส ภะคะวา อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ วิชาจาณะสสัมปันโน สุคะโต โลกะวิทู อะนุตตะโร ปุริสะทัมมะสาระถิ สัตถา เทวะมะนุสสานัง พุทฺธ ภะคะวาติ.

คำสวดพระพุทธคุณ (แปล)

พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น เป็นผู้ไกลจากกิเลส เป็นผู้ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เป็นผู้เสด็จไปดีแล้ว เป็นผู้รู้โลกอย่างแจ่มแจ้ง เป็นผู้สามารถฝึกบุรุษ ที่ฝึกได้โดยไม่มีใครยิ่งกว่า เป็นครูผู้สอนของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานด้วยธรรม เป็นผู้มีความจำเริญ จำแนกด้วยธรรมสั่งสอนสัตว์.

คำสวดทำนองสรภัญญะ

องค์ใดพระสัมพุทธ	สุวิสุทธสันดาน
ตัตมุลกิเลสमार	บ มีหม่นมึนหมองมัว
หนึ่งนัยพระทัยท่าน	ก็เบิกบานคือดอกบัว
ราศี บ พันพัว	สุคนธ์กำจร
องค์ใดประกอบด้วย	พระกรุณาตั้งสาคร
โปรดหมู่ประชากร	มละโอฆกัณธาร
ชี้ทางบรรเทาทุกข์	และชี้สุขเกษมศานต์
ชี้ทางพระนฤพาน	อันพ้นโคทวิโยคภัย
พร้อมเบญจพิธจัก-	ษุจรัสวิมลใส
เห็นเหตุที่ใกล้ไกล	ก็เจนจบประจักษ์จริง
กำจัดน้ำใจหยาบ	สันดานบาปแห่งชายหญิง
สัตว์โลกได้พึงพิง	มละบาปพำเพ็ญบุญ
ข้าฯ ขอประณตน์อม	ศิระเกล้าบังคมคุณ
สัมพุทธการุญ-	ณภาพนั้นนรินตรา

(กราบ)

(๔) คำสวดพระธรรมคุณ

สวากขาโต ภะคะวะตา ธัมโม สันทิฏฐิโก อะกาลิโก เอหิปัสสิโก โอปะนะยิโก
ปัจจุตัง เวทิตัพโพ วิญญูหิติ.

คำสวดพระธรรมคุณ (แปล)

พระธรรม เป็นสิ่งที่พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสไว้ดีแล้ว เป็นสิ่งที่ผู้ศึกษาและปฏิบัติ
พึงเห็นได้ด้วยตนเอง เป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้และเห็นผลได้ไม่จำกัดกาล เป็นสิ่งที่ควรกล่าวกับผู้อื่นว่า
ท่านจงมาดูเถิด เป็นสิ่งที่ควรน้อมเข้ามาใส่ตัว เป็นสิ่งที่ผู้รู้ก็รู้ได้เฉพาะตน.

คำสวดทำนองสรภัญญะ

ธรรมะคือคุณากร	ส่วนชอบสาคร
ดุจดวงประทีปสว่าง	
แห่งองค์พระศาสดาจารย์	ส่องสัตว์สันดาน
สว่างกระจ่างใจมล	
ธรรมใดนับโดยมรรคผล	เป็นแปดพึงยล
และเข้ากับทั้งนฤพาน	
สมญาโลกอุดรพิศดาร	อันลึกโอบาร
พิสุทธิ์พิเศษสุใส	
อีกธรรมต้นทางครรไล	นามขนานขานไช
ปฏิบัติปฏิบัติเป็นสอง	
คือทางดำเนินดุจคลอง	ให้ล่องลุปอง
ยังโลกอุดรโดยตรง	
ข้าฯ ขอโอนอ่อนอุตมงค์	นบธรรมจ้านง
ด้วยจิตและกายวาจาฯ	

(กราบ)

(๕) คำสวดพระสังฆคุณ

สุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ อุชุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ
 ญายะปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ สามิจิปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ ยะทิทั้ง
 จัตตาริ ปุริสะยุคานิ อัฏฐะ ปุริสะปุคคะลา เอสะ ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ อาหุเนยโย ปาหุเนย
 โย ทักขิเนยโย อัญชะลิกระณีโย อนุตตะรัง ปุญญ์เขตตัง โลกัสสาติ

คำสวดพระสังฆคุณ (แปล)

สงฆ์สาวก ของพระผู้มีพระภาคเจ้าปฏิบัติดีแล้ว สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า
 ปฏิบัติตรงแล้ว สงฆ์สาวก ของพระผู้มีพระภาคเจ้าปฏิบัติเพื่อรู้ธรรม เป็นเครื่องออกจากทุกข์
 แล้ว สงฆ์สาวก ของพระผู้มีพระภาคเจ้าปฏิบัติสมควรแล้ว ได้แก่บุคคลเหล่านี้ คือ คู่แห่งบุรุษ
 ๔ คู่ นับเรียงตัวบุรุษได้ ๘ บุรุษ นั้นแหละ สงฆ์สาวก ของพระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นผู้ควรแก่
 สักการะ ที่เขานำมาบูชา เป็นผู้ควรแก่สักการะที่เขาจัดไว้ต้อนรับ เป็นผู้ควรรับทักษิณาทาน
 เป็นผู้ที่ยบุคคลทั่วไป ควรทำอัญชลี เป็นเนื่อนาบุญของโลก ไม่มีเนื่อนาบุญอื่นยิ่งกว่า

คำสวดทำนองสรภัญญะ

สงฆ์ใดสาวกศาสดา รัับปฏิบัติมาแต่องค์สมเด็จพระโคกวันต์เห็นแจ้งจัดสัจเสร็จบรร ลุทาง
 ที่อัน ระวังและดับทุกข์ภัย โดยเสด็จพระผู้ตรัสไตร ปัญญาผ่องใส สะอาดและปราศมัวหมอง
 เห็นทางทางเข้าศึกษาบอง บ มีลำพอง ด้วยกายและวาจาใจ เป็นเนื่อนาบุญอันไพ ศาลแต่โลกัย
 และเกิดพิบูลย์พูนผล สมญาเอารสทศพล มีคุณอนันต์ อนาคตจะนับเหลือตรา ข้าฯ ขอนบหมุ่
 พระศรา พกทรงคุณา นุคุณประดุจรำพัน ด้วยเดชบุญข้าอภิวันท์ พระไตรรัตนอัน อุดมดิเรก
 นิรติศัย จงช่วยขจัดโทษภัย อันตรายใดใด จงดับและกลับเสื่อมสูญฯ (กราบ)

(๖) พุทธชัยมงคลคาถา (พาหุง)

พาหุงสะหัส สมะภินิมิตเตสาธุธันตัง ศรีเมชะลัง อุทิศะโฆระ สะเสนะมารัง
 ทานาภิธัมมะ วิธินา ชิตะวา มุนินโท ตันเตชะสา ภะวะตุ เม ชะยะสิทธิ นิฉัง

พุทธชัยมงคลคาถา (พาหุง : แปล)

พระจอมมุณี ได้ทรงชนะพญามาร ผู้นิรมิต แขนมาตั้งพัน ถืออาวุธครบมือ ชีคช
 สารชื่อ ศรีเมชะละ พร้อมด้วยเสนามาร โห้ร้องก้องกึก ด้วยธรรมวิธีคือ ทรงระลึกถึง พระ
 บารมี ๑๐ ประการ ที่ทรงบำเพ็ญแล้ว มีทานบารมี เป็นต้น ขอชัยมงคลทั้งหลาย จงมีแก่
 ข้าพเจ้า ด้วยเดช แห่งพระพุทธชัยมงคลนั้น

คำสวดทำนองสรภัญญะ

ปางเมื่อพระองค์ประมาพทุ ธะวิสุทธิศาสดา ตรัสรู้อนุตตะระสมา ธิ ณ โพธิบัลลังก์
 ขุนมารสหัสสะพหุพา หุวิขขาวิชิตขลัง ชีคีรีเมขละประทัง คชะหิยมกระเทิมหาญ แสร้งเสกสะ
 ราวุระประดิษฐ์ กละคิจะรอนราญ รุมพลพลพยุหะปาน พระสมุทระหนองมา หวังเพื่อผจญ
 วะระมุณิน ทะลุชินะราชา พระปราบพหลพยุหะมา ระมะเลื่องมะลายสุญ ด้วยเดชองค์พระทศ
 พล สุมิละไพบุลย์ ทานาภิธรรมมะวิธิกุล ชนะน้อมมน้อมตาม ด้วยเดชะสัจจะวะจะนา
 และนะมามิ่งค์สาม ขอจงนิกรพละสยาม ชยะสิทธิทุกวาร ถึงแม้จะมีอิริวิเศษ พละเดชะเทียม
 มาร ขอไทยผจญพิชิตตะผลาญ อริแมนมนิทร ฯ

(กราบ)

๓) ด้านการเรียนการสอน

๑. บูรณาการวิถีพุทธ ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้

แนวปฏิบัติ

- ครูผู้สอนในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้สอดแทรกเรื่องคุณธรรมเข้าในช่วง
 จัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน

- การจัดทำแผนจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการด้านคุณธรรมให้เป็นเนื้อหา
 หลักหรือเนื้อหาเสริม ขึ้นอยู่กับธรรมชาติของวิชา

๒. กิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

แนวปฏิบัติ โรงเรียนจัดกิจกรรมการเรียนรู้เนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา โดยให้
 ผู้เรียนได้เรียนรู้ถึงความเป็นมาและความสำคัญในวันดังกล่าว ด้วยกิจกรรมที่หลากหลาย

๓. โครงการคุณธรรม

แนวปฏิบัติ โรงเรียนดำเนินการให้นักเรียนทุกระดับชั้นได้เรียนรู้ผ่านโครงการคุณธรรม
 ในช่วงชั่วโมงลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ อย่างน้อย ๑ โครงการ/ชั้นเรียน

๔) ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์

๑. กิจกรรมชื่นชมคนดีหน้าเสาธงทุกวัน

แนวปฏิบัติ ในช่วงจัดกิจกรรมหน้าเสาธงของวันหนึ่งในสัปดาห์ โรงเรียนดำเนินกิจกรรม
 ประกาศชื่นชมคนดีในช่วงสัปดาห์ เพื่อส่งเสริมการทำความดีของนักเรียน

๒. กิจกรรม ทำบุญใส่บาตร ฟังเทศน์ในวันพระ

แนวปฏิบัติ โรงเรียนดำเนินการจัดให้มีการทำบุญใส่บาตร และฟังเทศน์ที่โรงเรียนในวัน
 พระ อย่างน้อยเดือนละ ๑ ครั้ง เพื่อให้นักเรียนทุกคนได้ร่วมทำบุญ และฟังพระธรรมเทศนา โดยใช้
 เวลาในช่วงเข้าก่อนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ปกติ

๓. กิจกรรมเข้าค่ายปฏิบัติธรรม

แนวปฏิบัติ โรงเรียนดำเนินการจัดทำหลักสูตรเข้าค่ายปฏิบัติธรรม หรือจัดบวชสามเณร ภาคฤดูร้อน หรือในช่วงวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา หลักสูตรปฏิบัติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน โรงเรียนกำหนด ๓ , ๕, ๗ หรือ ๑๕ วัน

๕) ด้านบริหารจัดการ

๑. กิจกรรมจิตอาสา พัฒนาชุมชน

แนวปฏิบัติ ทุกวันศุกร์สุดท้ายของแต่ละเดือน ตั้งแต่เวลา ๑๕.๐๐ น. เป็นต้นไป จัดกลุ่มนักเรียนอาสาทำประโยชน์ เช่น กวาดถนน, ทำความสะอาดวัด, คว่ำกะลา เก็บขยะ ตัดแต่งต้นไม้ เป็นต้น ในบริเวณโรงเรียน บริเวณหน้าโรงเรียน ในชุมชน และสถานที่สาธารณประโยชน์

๒. กิจกรรมไปปฏิบัติศาสนกิจที่วัด

แนวปฏิบัติ กำหนดให้วันขึ้น ๑๕ ค่ำ วันพระใหญ่ มีการถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ สวดมนต์ที่วัดตอนเย็น ควรเชิญชวนผู้ปกครอง ชุมชน และผู้นำหมู่บ้าน เข้าร่วมกิจกรรมด้วย

๓. กิจกรรมบุญประเพณีท้องถิ่น

แนวปฏิบัติ ผู้บริหาร ครู หรือนักเรียนเข้าร่วมงานประเพณีของท้องถิ่น และประเพณีในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา โดยแบ่งกลุ่มนักเรียนร่วมปฏิบัติงานร่วมกับผู้ปกครอง ชุมชน และผู้นำหมู่บ้าน ในฐานะผู้นำ/ผู้ตามในกิจกรรมต่าง ๆ

ครูผู้สอน ควรฝึกคำกล่าวต่าง ๆ ให้นักเรียนไว้เป็นเบื้องต้นเพื่อที่จะเข้าร่วม กิจกรรม และเป็นผู้นำกล่าวได้ในบางครั้ง ดังนี้

คำอาราธนาศีล ๕

มหายังกันเต วิสุงวิสุง รักขะนระธายะ ติสระระเน นะสะหะ ปัญจะ คีลานิยาจามะ

(ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอศีล ๕ พร้อมกับสรณะ ๓)

ทุติยัมปิ มหายังกันเต วิสุงวิสุง รักขะนระธายะ ติสระระเน นะสะหะ ปัญจะ คีลานิยาจามะ

(ท่านผู้เจริญ แม่นในวาระที่ ๒ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอศีล ๕ พร้อมกับสรณะ ๓)

ตะติยัมปิ มหายังกันเต วิสุงวิสุง รักขะนระธายะ ติสระระเน นะสะหะ ปัญจะ คีลานิยาจามะ

(ท่านผู้เจริญ แม่นในวาระที่ ๓ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอศีล ๕ พร้อมกับสรณะ ๓)

(ถ้าคนเดียวเปลี่ยนจากคำว่า "มหายัง" เป็น "อะหัง" และ "ยาจามะ" เป็น "ยาจามิ")

คำอาราธนาธรรม

พรัหมมา จะ โลกาธิปะติ สะหัมปะติ

กัตถัญชะลิ อังธิวะรัง อะยาจะณะ

สันติระ สัตตาปะระชกชะชาติกา

เทเสตุ ธัมมัง อะนุกัมปิมัง ปะชัง ฯ

(ท้าวสหัมบดีพรหม เป็นบรมในพรหมมา ทรงฤทธิศักดิ์ กว่าบรัชท์ทุกหมู่พรหม น้อมหัตถ์นมัสการ ประดิษฐาน ณ ที่สมควรแล้วจึงบังคม ชูลีบาทพระสัมมา ขอพรอันประเสริฐ วาระเลิศมหิหาร์ ปวงสัตว์ในโลกา กิเลสน้อยก็ยังมิ ขอองค์พระจอมปราชน์ สู่ธรรมมาสถันรจี้ โปรดปวงประชานี้ ท่านจงโปรดแสดงธรรม นิมนต์ท่านเจ้าข้า ผู้ปรีชาอันเลิศล้ำ โปรดแสดงพระสัจธรรม เทศนาและวาที เพื่อให้สัมฤทธิผล แก่ปวงชนบรรดามี สู่สุขเกษมศรี สมดังเจตนาเทอญ ฯ)

คำอาราธนาพระปริตร

วิปัตติปะฏิพาหายะ สัพพะสัมปัตติสิทธิยา สัพพะทุกขะวินาสายะ ปริตตัง พรุณะ มังคะลัง

วิปัตติปะฏิพาหายะ สัพพะสัมปัตติสิทธิยา สัพพะภะยะวินาสายะ ปริตตัง พรุณะ มังคะลัง

วิปัตติปะฏิพาหายะ สัพพะสัมปัตติสิทธิยา สัพพะโรคะวินาสายะ ปริตตัง พรุณะ มังคะลัง

(ขอพระสงฆ์ทั้งหลาย จงสวดพระปริตอันเป็นมงคลเพื่อป้องกันความวิบัติ เพื่อความสำเร็จในสมบัติ ทั้งปวง และเพื่อให้ทุกข์ทั้งปวงพินาศไป เพื่อให้ภัยทั้งปวงพินาศไป เพื่อให้โรคทั้งปวงพินาศไป)

วิธีอาราธนาศีล อาราธนาพระปริตร อาราธนาธรรม

การอาราธนา คือ การเชื้อเชิญพระสงฆ์ในพิธีให้ศีล ให้สวดพระปริตร หรือให้แสดงธรรม เป็นธรรมเนียมมีมาตั้งแต่นานที่จะต้องอาราธนา ก่อน พระสงฆ์จึงจะประกอบพิธีกรรมนั้น ๆ

และการอาราธนาที่ถือเป็นธรรมเนียมกันมามี ๓ กรณีเท่านั้น วิธีอาราธนา นี้ นิยมกันว่าถ้ากรณี พระสงฆ์นั่งบนอาสนะยกสูงเจ้าภาพและแขกนั่งบนเก้าอี้ ผู้อาราธนาเข้าไปยืนระหว่างเจ้าภาพกับแถว พระสงฆ์ตรงกับรูปที่ ๓ หรือ ที่ ๔ ห่างแถวพระสงฆ์พอสมควรหันหน้าไปทางโต๊ะที่บูชา ประนม มือไหว้พระพุทธรูปก่อน แล้วยืนประนมมือตั้งตัวตรงกล่าวคำอาราธนาตามแบบที่ต้องการ ถ้า พระสงฆ์นั่งอาสนะต่ำธรรมดาเจ้าภาพและแขกอื่นนั่งกับพื้น ผู้อาราธนาต้องเข้าไปนั่งคุกเข่าต่อหน้า แถวพระสงฆ์ตรงหัวหน้า กราบประที่โต๊ะบูชา ๓ ครั้งก่อน แล้วประนมมือตั้งตัวตรง กล่าว อาราธนาตามแบบ

อนึ่งการเทศนา ถ้าต่อจากสวดมนต์ ตอนสวดมนต์ไม่ต้องอาราธนาศีล เริ่มต้นด้วย อาราธนาพระปริตร แล้วอาราธนาศีลตอนพระขึ้นเทศน์รับศีลแล้วอาราธนาธรรมต่อ แต่ถ้าสวดมนต์ กับเทศน์ไม่ได้ต่อเนื่องกันถือว่าเป็นคนละพิธี ตอนสวดมนต์ก็อาราธนาตามแบบพิธีสวดมนต์เย็นตามที่ กล่าวแล้ว ตอนเทศน์ ก็เริ่มต้นด้วยอาราธนาศีลก่อน จบรับศีลแล้วจึงอาราธนาธรรมเป็นลำดับไป

คำถวายสังฆทาน

(กล่าวนำ-หันหน้า มายัง พุทธัสสะ ะคะวะโต ปุพพะภาคะนะมะการังกะโรมะเส.)

อิมานิ มะยัง ภันเต , ภัตตานิ, สะปะริวารานิ, ภิกขุสังฆัสสะ, โอนะชะยามะ, สาธุ โน ภันเต, ภิกขุสังฆ, อิมานิ, ภัตตานิ, สะปะริวารานิ, ปะฏิคคัณหาตุ, อัมหากัง , ทิฆะรัตตัง, หิตายะ, สุขายะ, นิพพานายะ จะฯ

คำแปล

ข้าแต่พระภิกษุสงฆ์ผู้เจริญ, ข้าพเจ้าทั้งหลาย,ขอน้อมถวาย, ภัตตาหาร, พร้อมด้วย บริวารทั้งหลายเหล่านี้, แต่พระภิกษุสงฆ์, ขอพระภิกษุสงฆ์, จงรับ, ภัตตาหาร, พร้อมด้วยบริวาร ทั้งหลายเหล่านี้, ของข้าพเจ้าทั้งหลาย, เพื่อประโยชน์,เพื่อความสุข, เพื่อมรรคผลนิพพาน, แก่ ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ตลอดกาลนานเทอญ.

ถวายสังฆทาน คือ การถวายทานวัตถุที่ควรเป็นทานแก่สงฆ์ มิได้เจาะจงแก่ภิกษุรูปใดรูป หนึ่ง หากเจาะจงเฉพาะรูป เรียกว่า ปาฏิบุคลิกทาน ไม่ต้องมีพิธีกรรมอะไรในการถวาย ส่วน สังฆทานนั้นเป็นการถวายกลาง ๆ ให้สงฆ์เฉลี่ยกันใช้สอย จึงมีพิธีกรรมเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย โดยเฉพาะ การถวายทานและการอนุโมทนาของสงฆ์ “สังฆทาน” มีแบบแผนมาตั้งแต่ครั้งสมัยพุทธกาล ผู้รับจะ เป็นพระภิกษุหรือสามเณร หรือพระสังฆเถระหรือพระอันดับ เมื่อสงฆ์จัดไปให้ ผู้ถวายต้องตั้งใจต่อ อริยสงฆ์ คือ อุทิศถวายเป็นสงฆ์จริง ๆ ผู้รับในนามของสงฆ์เป็นส่วนรวม จึงเป็นการถวายสังฆทาน ด้วยใจที่เป็นกุศล อิ่มเอิบเบิกบานในการถวายทาน วัตถุที่ถวายจะมากหรือน้อยอย่างไรก็ตามแต่

สมควร ประกอบด้วยภัตตาหารและบริวารของใช้ที่เหมาะสมแก่สมณบริโภค ถวายก็รูปก็ได้ แล้วแต่ศรัทธา จะถวายที่วัดหรือสถานที่อื่น ๆ เช่น ที่บ้านหรือสถานที่ประกอบพิธีก็ได้

พิธีการถวายสังฆทานนั้น เริ่มด้วยการจุดเทียนธูปบูชาพระรัตนตรัย (ถ้ามี) แล้วอาราธนาศีล และสมาทานศีล จากนั้นผู้ถวายทานประนมมือ ตั้งนะโม ๓ จบ กล่าวคำถวายสังฆทาน เสร็จแล้วประเคนทานวัตถุแด่พระภิกษุสงฆ์ หลังจากประเคนถวายพระภิกษุสงฆ์แล้ว เมื่อพระสงฆ์ผู้นำสวดอนุโมทนาด้วยบท “ยะถา วาริวหา...” ผู้ถวายทานเริ่มกรวดน้ำ ถึงบทที่พระสงฆ์ผู้นำสวดถึง “มณีโชติรส ยะถา” ก็ให้หยุดการกรวดน้ำ แล้วประนมมือรับพรพระต่อไปจนจบ

๔. นิเทศ ติดตาม ส่งเสริม สนับสนุน

การนิเทศ ติดตาม และส่งเสริมสนับสนุน เป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้การดำเนินการพัฒนาเป็นไปอย่างราบรื่นมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ลักษณะของการดูแลสนับสนุนที่เหมาะสมควรมีลักษณะของความเป็นกัลยาณมิตร ที่ปรารถนาดีต่อกัน ปรารถนาดีต่อการพัฒนาผู้เรียน ซึ่งมีขั้นตอน ดังนี้

๔.๑ การนิเทศ ติดตาม

เป็นขั้นตอนที่จะดูแลการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ การให้คำปรึกษาและชี้แนะผู้ปฏิบัติ และการให้ความช่วยเหลือทางวิชาการ

๑) การนิเทศภายใน โดยผู้บริหาร ครูวิชาการ หรือผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งในระดับโรงเรียน ให้การนิเทศ ติดตามการดำเนินงานในช่วงการดำเนินงาน และหลังการดำเนินงาน อย่างน้อย ๑ ครั้ง/สัปดาห์

๒) การนิเทศภายนอก โดยศึกษานิเทศก์หรือนักวิชาการ จากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ อย่างน้อย ๑ ครั้ง/เดือน

แนวปฏิบัติในการนิเทศ

๑. เยี่ยมชม กระตุ้น ส่งเสริม เสริมแรงให้กำลังใจโรงเรียน ให้สามารถ

ดำเนินการได้ตามเป้าหมาย

๒. ติดตาม ให้คำแนะนำปรึกษาอย่างกัลยาณมิตร

๓. ให้คำปรึกษาหารือด้านวิชาการตามทที่โรงเรียนต้องการ

๔. ไม่สร้างภาระงานเพิ่มให้โรงเรียน เช่นการขอข้อมูลที่โรงเรียนต้องจัดเก็บใหม่

๔.๒ การส่งเสริมและการสนับสนุน

เป็นการส่งเสริมการจัดกิจกรรมและสนับสนุนทรัพยากร ข้อมูลและเครื่องมือต่าง ๆ ในการช่วยดำเนินการให้เป็นไปได้อย่างราบรื่น การรวบรวมข้อมูลและการประเมินผลระหว่างดำเนินการ อันจะเป็นฐานของการปรับปรุงต่อเนื่องต่อไป หรือแม้เป็นข้อมูลในการพิจารณาจัดการดูแลสนับสนุนได้อย่างเหมาะสม จากผู้บริหาร ศึกษานิเทศก์ นักวิชาการ และครูวิชาการ

แบบนิเทศติดตามโรงเรียนวิถีพุทธ
ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓

วัน/เดือน/ปีที่นิเทศ.....

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป

ชื่อโรงเรียน.....

ชื่อผู้นิเทศ ๑)..... ๒)

ตอนที่ ๒ ข้อมูลด้านบริบทเบื้องต้น

๒.๑ สภาพแวดล้อม ด้านกายภาพ

.....
.....

๒.๒ บรรยากาศของโรงเรียนที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมของโรงเรียนวิถีพุทธ

.....
.....

๒.๓ สภาพชุมชนใกล้เคียง/ผู้ปกครอง

.....
.....

๒.๔ สถานการณ์เสี่ยง/ปัญหาด้านต่าง ๆ ในการจัดกิจกรรมของโรงเรียนวิถีพุทธ

.....
.....

ตอนที่ ๓ การดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

๓.๑ การเตรียมการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

๑. กำหนดเป้าหมาย จุดเน้น วิสัยทัศน์และแผนงานโครงการ

.....
.....

๒. การหาที่ปรึกษา แหล่งศึกษา และเอกสารข้อมูลต่าง ๆ

.....
.....

๓. การเตรียมบุคลากร

.....
.....

๔. การจัดทำคู่มือและปฏิทินปฏิบัติงาน

๓.๒ การเตรียมการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

๓.๓ การดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา

๑. ด้านกายภาพ

๒. ด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิต

๓. ด้านการเรียนรู้การสอน

๔. ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์

๕. ด้านบริหารจัดการ

๔. ผลการดำเนินงาน (ทั้งผลโดยตรงและผลพลอยได้)

๔.๑ ผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียน

๔.๒ ผลที่เกิดขึ้นกับครู

๔.๓ ผลที่เกิดขึ้นกับผู้บริหาร

๔.๔ ผลที่เกิดขึ้นกับโรงเรียน

.....

.....

๔.๕ ผลที่เกิดขึ้นกับครอบครัวของนักเรียน/ชุมชน

.....

.....

๕. ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะ

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะของผู้นิเทศ
.....	
.....	
.....	

๖. ความก้าวหน้าที่เกิดขึ้น

.....

.....

.....

.....

ลงชื่อผู้นิเทศ
(.....)

ลงชื่อผู้นิเทศ
(.....)

๕. การปรับปรุง เปลี่ยนแปลง แก้ไข

เป็นขั้นตอนของระบบบริหารจัดการที่กำหนดเพื่อเน้นย้ำการพัฒนาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยนำข้อมูลในขั้นตอนต้น ๆ หรือจากการนิเทศ ติดตามภายในของผู้บริหาร ครูวิชาการหรือผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งในโรงเรียน และจากศึกษานิเทศก์ หรือนักวิชาการจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓ มาพิจารณาแล้วกำหนดปรับปรุงหรือพัฒนางานที่กำลังดำเนินการอยู่ให้ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้องค์ธรรมที่สนับสนุนการปรับปรุงและพัฒนางานเป็นไปอย่างชัดเจนต่อเนื่อง คือ การมีอิทธิบาท ๔ (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา)

๖. ประเมินผล เผยแพร่ แลกเปลี่ยนเรียนรู้

เป็นขั้นตอนที่จะสะท้อนให้ทราบถึงผลการดำเนินงานในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ อาจเป็นครึ่งปี หรือ ๑ ปี หรือเมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรม เป็นต้น และในการประเมินจะเน้นข้อมูลที่เป็นเชิงประจักษ์ เชื่อถือได้ ให้ข้อมูลที่ชัดเจน ที่สามารถนำไปสู่การเผยแพร่หรือรายงานผู้เกี่ยวข้องให้ทราบผลการดำเนินงานนั้น ๆ และนำเป็นข้อมูลในการวางแผนดำเนินการอื่นๆ ต่อไป ดังนี้

- ๑) กำหนดตัวชี้วัด
- ๒) ประเมินผล
- ๓) รายงานผล
- ๔) แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับโรงเรียนเครือข่าย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - นามสกุล	นายจเด็จ ทัตวงษา
วัน เดือน ปี เกิด	๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๘
สถานที่เกิด	ตำบลกุดเรือคำ อำเภอมหาสารคาม จังหวัดสกลนคร
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. ๒๕๓๐ ป.๖ โรงเรียนบ้านกุดเรือคำ อำเภอมหาสารคาม จังหวัดสกลนคร พ.ศ. ๒๕๓๖ ม.๖ โรงเรียนมัธยมวานรนิวาส อำเภอมหาสารคาม จังหวัดสกลนคร พ.ศ. ๒๕๔๐ ครุศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม พ.ศ. ๒๕๔๕ การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม พ.ศ. ๒๕๖๑ พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษ
หน้าที่การงาน	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓
ที่ทำงานปัจจุบัน	อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
ที่อยู่ปัจจุบัน	๑๑๔๔-๑๑๔๕ หมู่ที่ ๑ ตำบลบรบือ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม รหัสไปรษณีย์ ๔๔๑๓๐ โทรศัพท์ ๐-๘๒-๓๑๑๑-๘๔๓ e-mail : tuscompt@gmail.com ID line : TUSCOMPT